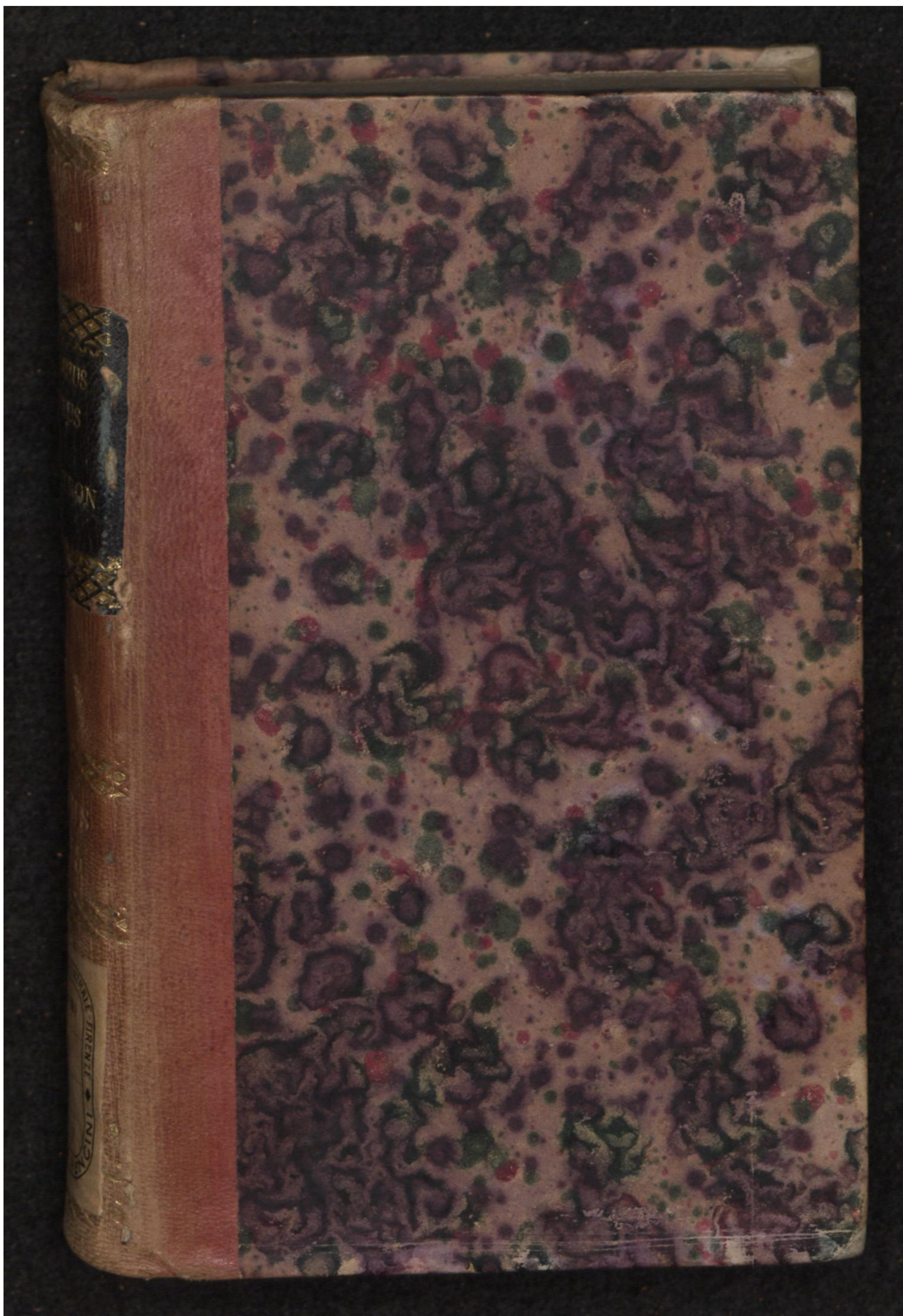
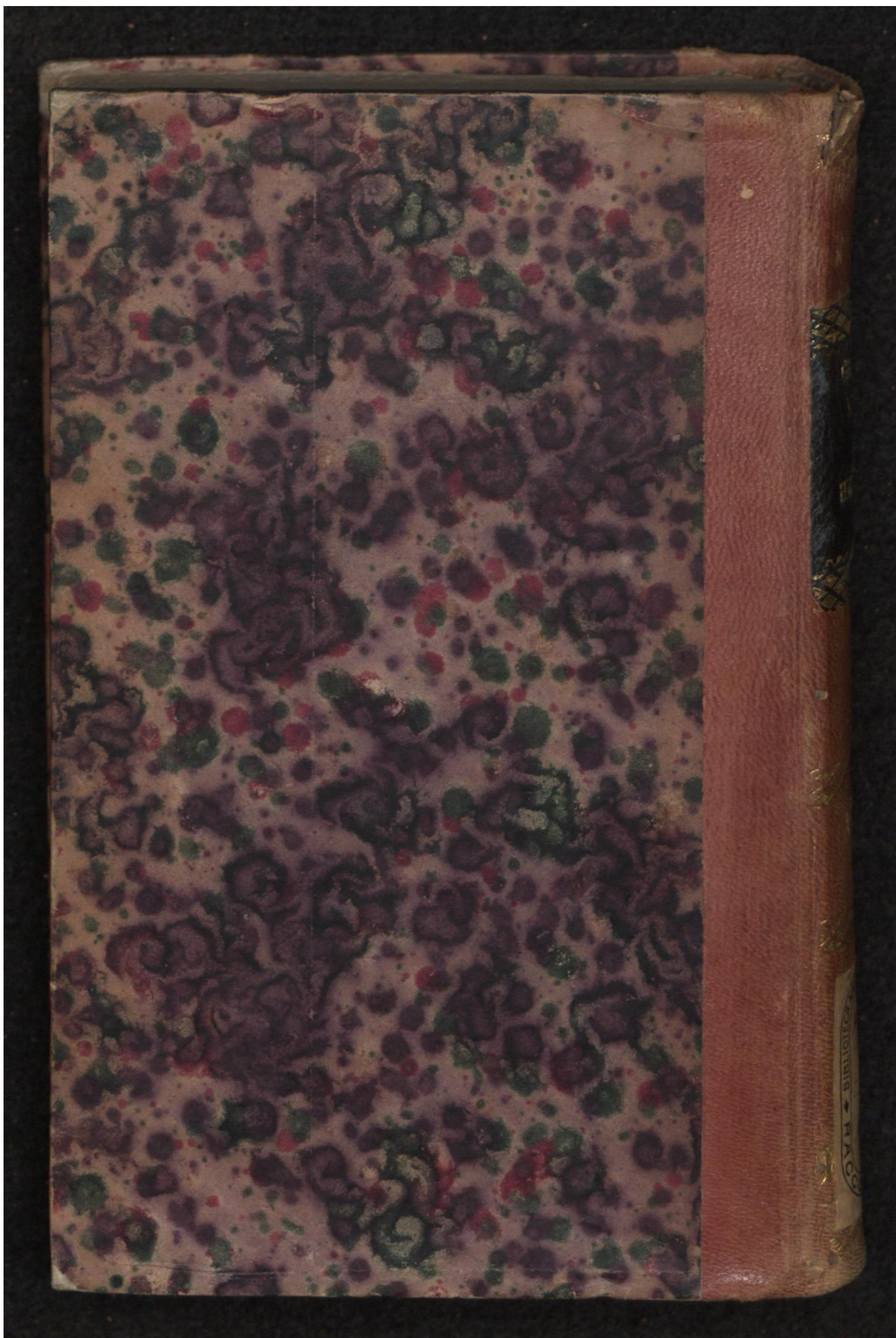
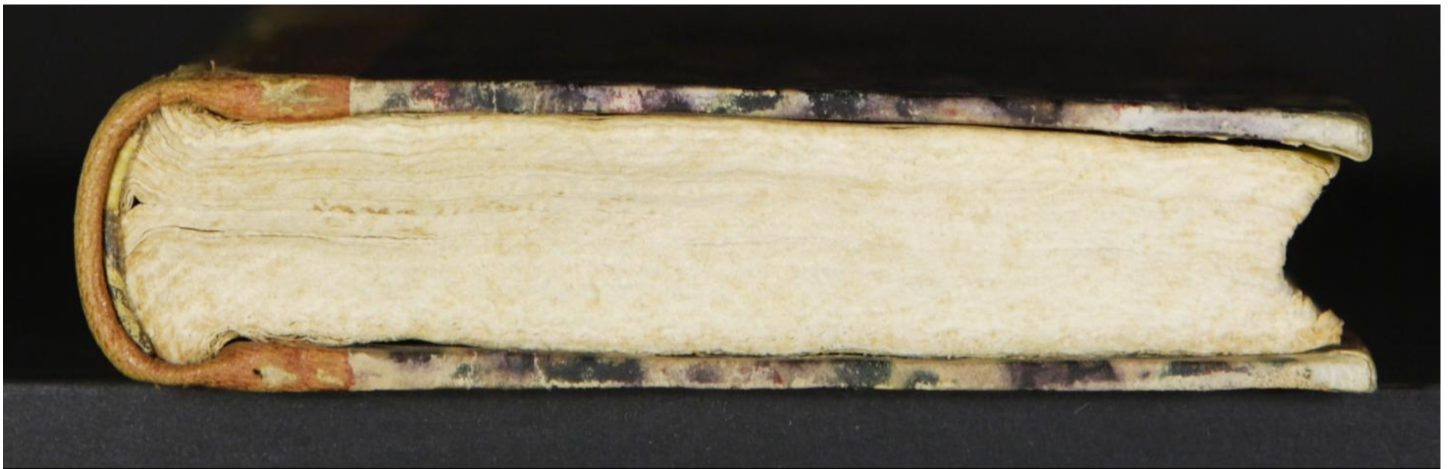

GREGORIUS
NISSAEUS
IN
HEXAMERON
ALDUS
1553
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
1
10

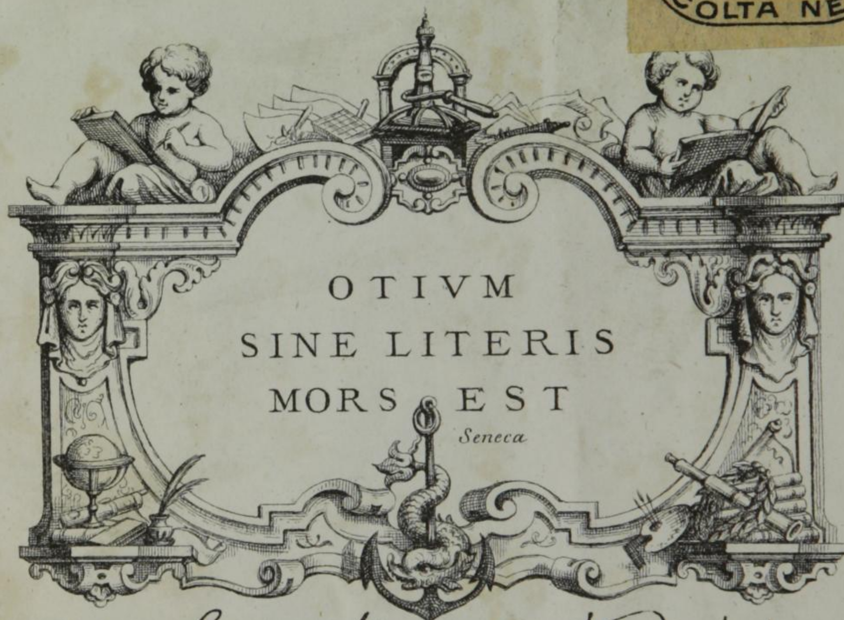

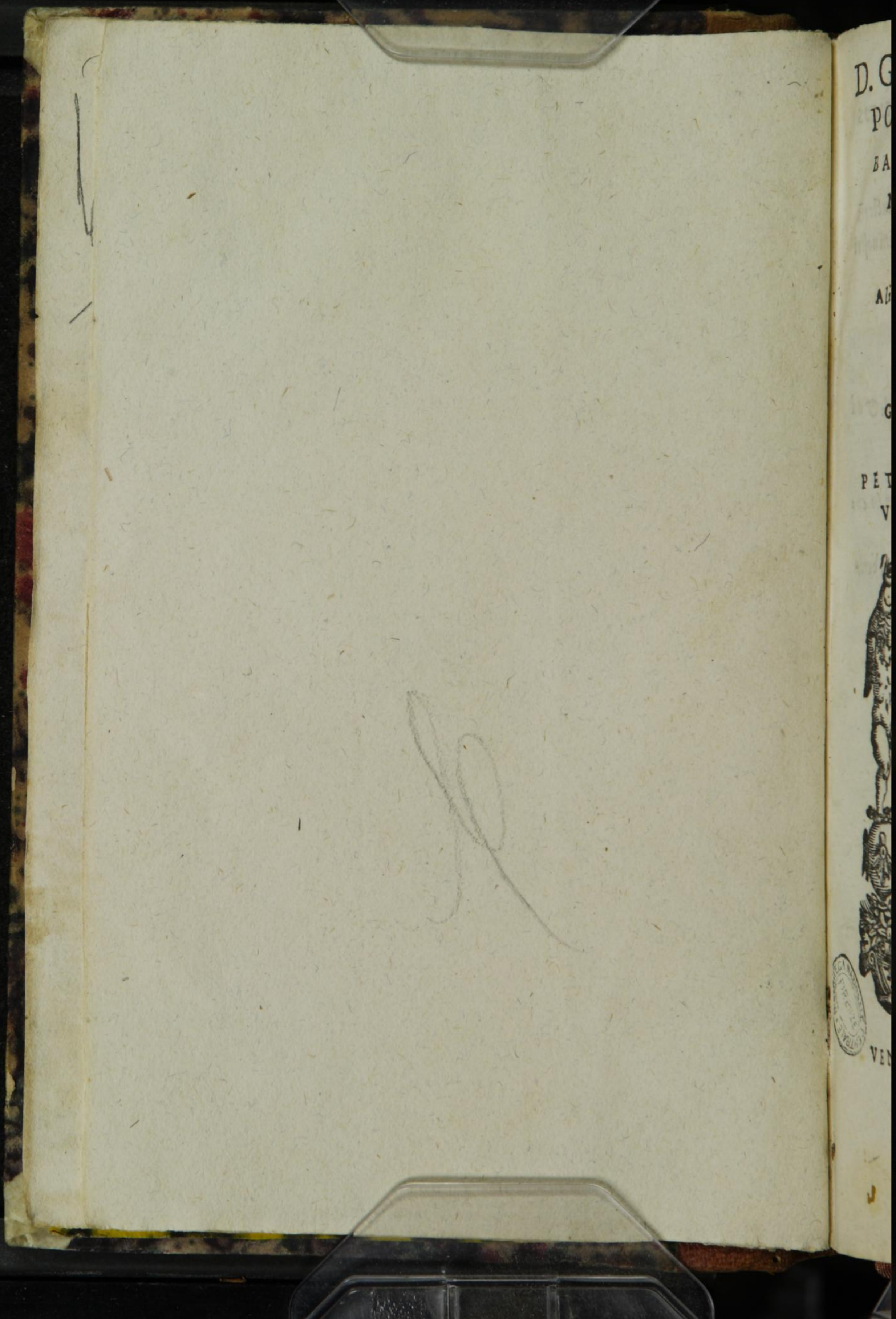

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
1
10
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

D. GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, DOCTISSIMVS IN HEXAEMERON COMMENTARIVS:

Aliquot tum eiusdem, tum aliorum auctorum orationes pulcherrimæ, quarum argumenta in proxima pagina perspicies:

Gregorij, rerum admirabilium effectoris, de anima libellus:

PETRO FRANCISCO ZINO, VERONENSI, INTERPRETE.

VENETIIS, M. D. LIII.

D. GREGORII NYSSAE PONTIFICIS
In hexaemeron commentarius.

In hominis procreationẽ orationes duæ incerti auctoris.
Eiusdem Gregorij oratio in diem natalem Domini nostri Iesu Christi.
Eiusdem oratio in Christi resurrectionem.
Eiusdem oratio in Christi ascensum in cœlum.
Eiusdem oratio in Pentecosten.
Eiusdem oratio in eos, qui acerbius alios iudicant, & ad eos, qui indigent pœnitentia.
Eiusdem formula perfecti hominis christiani.
Eiusdem oratio, qua docet, non esse dolendum in eorum obitu, qui in fide dormierunt.
Eiusdem orationes duæ, quibus ad amandos & benignitate complectendos pauperes cohortatur.

D. Gregorii Nazanzeni
Theologi

Oratio una in idem argumentum.

D. Gregorii rerum admirabilium
effectoris

De anima libellus.

CLARISSIMO ATQVE OPTIMO VIRO, PETRO CONTARENO, PATRITIO VENETO, PETRVS FRANCISCVS ZINVS S. D.

NVICTISSIMVS, & sanctissimus ille uir, Petre Contarene nobilissime, qui singulari uirtute maximas & grauissimas perferens calamitates, patientis cognomen inuenit, sapienter & uere mortalem hanc hominũ uitam militiã appellauit. Nam cũ ex animo corporeq; constemus, et horum utrunque uel per se, uel cum altero, uel cum rebus externis possit considerari, quis, nisi sensibus menteq; careat, perpetuas elementorum, in corpore nostro ad internecionẽ usque decertantiũ, nescit inimicitias? quis tam multa ipsum incommoda extrinsecus semper urgentia non uidet? quis periculosissimum animi cum ipso corpore certamen non experitur? quis assiduam in animo uirtutum cum uitiis, spiritus cum sensu, hominis noui cum ueteri contentionem non sentit? quis acerbissimas hominum, tum bonorum cum improbis, tum improborum inter ipsos, dimicationes nõ cernit? quis denique antiquissimi atque immanissimi hostis Diaboli, innumerabili satellitũ manu genus uni-

uerſum humanum, atque adeo ſingulos homines nunquam non oppugnantis, uim, fraudes, ac dolos ignorat? Vt non tam accuſandus, deteſtandusq; eſſe uideatur primus hominum parens, qui iucundo pomi ſuauiſſimi aſpectu, dulciq; chariſſimæ coniugis hortatu ſe ab hoſte calidiſſimo uinci miſer ſit paſſus, quàm perpetuo collaudandus, et ſummo atque incredibili amore diligẽdus humaniſſimus ſeruator noſter, ac Deus IESVS, qui pro nobis & naſcens, & moriens, non ſolum hoſtem hunc crudeliſſimum, mortemq; ipſam unà cum reliquis noſtris aduerſarijs ipſe deuicit, uerum etiam nobis eam largitus eſt uim, atque robur, ut eos ipſi quoque ſuperaremus. ſiquidem ea nobis præſidia, adiumentaq; tribuit, quibus protecti, inſtructiq; nec uulnerari unquam, & hoſtes confodere facile poſſemus. Etenim cũ arma illa cõmunia, quibus homines natura quodã modo ſemper muniri potuerunt, nempe prudentiã, iuſtitiam, fortitudinẽ, temperantiam nobis cõmendaſſet, longeq; firmiora, & politiora reddidiſſet; nouis præterea nos induit, & ornauit, ut fidei ſcuto, charitatis lorica, galea ſpei ſalutis, & gladio ſpiritus, quod eſt uerbũ Dei. Certaminis tempus, totam ſingulis hominibus uitam conſtituit; campũ ſeu circum, aut ſtadium, orbem terrarũ, in quo, tanquam in pulcherrimo theatro, interſunt pugnæ cœleſtes ſpiritus ſpectatores, inter quos ipſe ſtudioſiſſimus ſedet adiutor, & æquiſſimus iudex, optatiſſimã immortalis gloriæ, ſempiternæq; felicitatis coronã uictoribus donaturus. Beati, qui tam opportuno tempore nati ſunt: beatiores, qui ſumptis armis in certamen deſcendunt: beatiſſimi, qui ſtrenue conſtanterq; pugnando talium

ſpectatorum oculis placent, & iudicis ſententia comprobantur. Quis, certiſſima uictoriæ ſpe, ampliſſimisq; propoſitis præmijs, non ad certandũ promptiſſimus accedat? Attamen, quod ualde miſerandũ, ac dolendum eſt, paucos uidemus, qui arma uelint induere: pauciores, qui non ea, ſi induerint, uel ſtatim, uel paulo poſt abijcientes, aut fugiãt, aut hoſti manus dent immaniſſimo: pauciſſimos, qui ad finẽ uſque certaminis fortiter pugnãtes perſeuerent. Quòd ſi qui ſunt eiuſmodi, ij merito & ab inferis metuẽdi, et mortalibus admirandi, & à cœlitibus amandi exiſtimantur. nullũ enim ſpectaculũ uel infernis hoſtibus horribilius, uel hominibus glorioſius, uel beatis illis mentibus iucundius eſſe poteſt pugnatore illo chriſtiano, qui fortiter in omni uita dimicãdo ſe ſtrenuum ſemper, inuictumq; præſtiterit. Equidem illud in maximis Dei erga me beneficijs numero, quòd mihi conceſſerit, præclara aliquot eius generis ſpectacula contueri. quorum illud admirabile, & præcipuum exiſtimo, quod adoleſcẽs adhuc, ac plane puer in Io. Matthæo Pontefice Veronenſi, quem honoris, & amplitudinis gratia nomino, perſpexi. Fuit enim eximius ille uir, innocentiæ, frugalitatis, continentiæ, diligentiæ, liberalitatis, ſanctitatis, ac uirtutum omnium ſpecimen ſingulare, & re ipſa factisq; optimi Paſtoris exemplum expreſſit. Is iam inde ab ipſa pueritia ad ultimũ uſque uitæ diem, quo plaudentibus cœlitum choris ab integerrimo iudice palmam tulit, fortiſſimo ſemper animo decertauit, nunquam pedem retulit, nunquam de conſtantiæ deiectus eſt gradu. cumq; reliquos ſui generis homines in prima acie pro grege ſibi cõmiſſo ſem-

per excubans, acriter aduersus omnia uitia, ecclesiæq; aduersarios, & rerum nouarum cupidos pugnans uicisset, se ipsum denique superauit. Id cum multis alijs in rebus, tum in ea potissimum apparuit, quòd, cum sacerdotijs, & diuitijs abundaret, sacerdotia uiris optimis, & probatissimis, quos ea recte administraturos putabat, commendauit, diuitias & rem omnem familiarem pauperibus ita distribuit, ut cõsanguineis, propinquisq; suis nihil relinqueret præter memoriam nominis, exemplumq; uitæ suæ. Quorsum hæc tam longe, inquies, repetita de uiro mihi notissimo & amicissimo? Vt ad te nimirum per hominem tibi coniunctissimum aditum mihi patefacerem, cuius ego multas, magnasq; uirtutes tum demum sum admiratus, cum illustri ipsius testimonio comprobatæ sunt. Nam cum animaduerterem, hominem sapientissimũ, qui omnes in christiana Rep. uirtute præstantes uiros perspectos & cognitos habebat, ijs, quibus debebat, declarasse, te unum ex omnibus à se idoneũ existimari, qui eo munere, quod ipse diligentissime atque integerrime gesserat, fungeretur: cœpi mecum ipse cogitare, quidnam potissimum tantus ille uir in te perspexisset, ut tam præclare de te sentiret. Licet enim te in amplissima Rep. ex familia nobilissima, diuitijs, honoribus, clientelis abundanti, natũ esse scirem, non tamen adduci poteram, ut crederem, eum his rebus adductum te cæteris prætulisse. Itaque cũ rem attentius inuestigarem, in eam sententiam descendi, ut illũ quadam animi, atque ingenij similitudine id præstitisse iudicarem. Quemadmodum enim ipse neglectis omnibus ijs, quæ maxima uulgus putat, pro quibus assidue digla

diatur, se totũ uirtutis, religionis, pietatisq́; studijs addixerat, sic intelligebam, te eisdem studijs à puero ita inflammatum teneri, ut, posthabitis rebus omnibus, in eam unam curam incumberes, qua uirtutem, religionem, pietatẽ colens, Deo quãgratissimus euaderes: eo factũ esse, ut, pueritia bonis in disciplinis summa cũ laude transacta, quum in Gallia triennium & eo amplius adolescẽs cũ uiro fortissimo & clarissimo equite Zacharia, patre tuo, pro Reip. libertate gloriaq́; in carcere traduxisses, sapientiumq́; multorum exemplo regiones plurimas peragrasses, quo perspectis multarum ciuitatum institutis, atque hominum moribus prudentior, ac melior fieres, uolueris etiam, ut beatus olim Hieronymus, alijq́; complures uiri sanctissimi, Palæstinã inuisere, & ea loca sacratissima, in quibus seruator & Deus noster D. IESVS pro nobis & nasci, & uiuere, & mori dignatus est. Inde reuersus in patriam, cũ honores, magistratusq́; nolles sucipere, quòd ea res rectum animi tui cursum, & institutum impeditura uideretur, nec tamen patriæ uelles ciuis inutilis esse, eam partem arripuisti, quæ à plerisque neglecta nihil inuidiæ, nihil periculi cõtineret, ut pauperum curam gereres, & Christum in pauperibus coleres. Quod quidem studium semel amplexus nunquam deserere uoluisti, sed in eo diligentius in dies singulos excolendo perstitisti. His de causis præclarã illam Io. Matthæi de uirtute tua opinionem natam existimo. Easdem ob causas te mihi semper obseruandum & colendum iudicaui. In quo mihi Deus adeo propitius fuit, ut ad intimam familiaritatem, & beneuolentiam tuam aperiens aditum, occasionem obtulerit, ut, quem

uoluntate mihi diligendũ , & obſeruandum ſuſcepe-
ram, eundem, multis eius in me officijs, & meritis pro-
uocatus, neceſſario, niſi ingratus eſſe uellem, amare, co-
lere, atque obſeruare deberẽ. Tuorũ autem erga me be
neficiorũ illud mihi gratiſſimũ fuit, quòd, cum Pata-
uium bonarum artium gratia me ſuperioribus annis
unà cũ ornatiſſimo adoleſcente Antonio Giberto contu
liſſem, tu nobis ædes tuas, amplas, atque magnificas, &
omni neceſſaria ſupellectile inſtructas, ad habitandum
non uerbis ſolum, ut fit, obtuliſti, ſed, eas ut acciperes-
mus, coegiſti. Eodemq; tempore ſacerdotium, cuius confe
rendi ius ad familiam tuam clariſſimam ſpectat, multis
id tum ambiendo, tum flagitando ſpe iam deuoranti-
bus, mihi, nihil ea de re cogitanti, ultro detuliſti, Vene-
tijs humaniſſime ſcriptis ad me literis, quibus orabas, ut
illud accipere ne recuſarem. cumq; ego liberaliſſimi ani
mi tui magnitudinem admiratus, gratias agens reſcri-
pſiſſem, me tam egregiũ amoris in me tui pignus ſine
magna ruſtici, puſilliq; animi nota repudiare non poſſe;
tu rurſum humaniſſimis, ac ſuauiſſimis uerbis ita re-
ſpondiſti, ut non dediſſe beneficiũ uiderere, ſed accepiſ-
ſe. Hæc ego libentiſſime cõmemoro, tum quia nihil in
omni mea uita mihi gratius, aut iucũdius accidit; tum,
ut, quando propter amplitudinem tuam, tenuitatemq;
meam referre gratiã nequeo, teſtatum relinquam, me
tibi & plurimis, & honeſtiſſimis nominibus eſſe deuin-
ctum, utq; omnes non ſolũ innocentiæ, religionis, pie-
tatis, continentiæ, ſed etiam ueræ liberalitatis exemplũ
in te ſuſpiciant, & imitẽtur. Et quoniã ſcio, te, quam-
uis mira ſedulitate, Chriſtum in pauperibus fouendo,

Martham æmuleris, aliquid tamen quotidie spatij cum Maria tum diuinas res meditando, tum precationibus, et sacris literarum studijs incumbendo consumere, dono tibi commentariolum hunc B. Gregorij Nyssæ Pontificis in sex dierum opificium, quem ego superioribus mensibus, cum Roma abessem, & Balneoregij cum Illustrissimo ac Reuerendissimo Cardinali Reginaldo Polo, patrono meo, uiro tui studiosissimo, atque amantissimo, commorarer, mihiq; singulari eius benignitate non nihil otij suppeteret, animi gratia in latinũ conuerti. Verum, quia in eo commentariolo uir sanctus mundi fabricam ita contemplatur, ut naturalẽ tantummodo, et historiæ congruentem in rebus procreatis ordinem explicet, eas ob res, quas in eius cõmentarioli exordio ipse persequitur; tu autem, quamuis huiusce generis scripta non aspernere, ijs tamen uehementius delectaris, quæ ad uitã, moresq; pertinent; duas adiunximus orationes in hominis procreationem admodum pias, quæ licet ab eiusdem auctoris, & multo etiam magis à Basilij Magni, cui eas à quibusdam falso attributas audio, scribendi consuetudine abesse uideantur, antiquissimæ tamen sunt, & aut ab ipso Gregorio adhuc iuuene forte compositæ, antequam absolutissimum illum librum de homine, qui græce, latineq; extat, perscripsisset, aut ab aliquo eiusdem ætatis uiro tum pio, tum minime indocto. certe in codice uetustissimo, quem mihi doctissimus atque humanissimus idem adolescens Antonius Gibertus accommodauit, commentariolum ipsum in mundi fabricam statim subsequuntur: ut, quoniam in eo omittitur de hominis procreatione consideratio, ipsæ locum illum explerent. Addidimus

aliquot alias eiusdem auctoris orationes, ut pulcherrimam illam in diem natalem Christi, in eius ascensum in cœlum, in Pentecosten, in eos, qui acerbius iudicant, quiq; indigent pœnitentia, duas præterea longe doctissimas, & elegantissimas, quarum altera perfecti christiani formula traditur, altera demonstratur, non esse dolendum in eorum obitu, qui in fide dormierunt. Accedet Gregorij illius rerum mirabilium effectoris oratiuncula de animi immortalitate. Cum his poteris ipse coniungere tres illas de pauperibus amandis & benignitate complectendis, quas antea tibi muneri misimus. Ex quibus omnibus tanquam ex totidem suauissimis floribus cõtexetur munusculum nostrum: quod tu pro singulari humanitate tua libenti animo ut suscipias, te etiam atque etiam rogo. Vale. Romæ, Kalendis Ianuarij, M. D. LIII.

Ex libro beati Hieronymi de scriptoribus Ecclesiasticis.

Gregorius Nyssenus, frater Basilij Cæsariensis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazanzeno contra Eunomium legit libros, qui & multa alia scripsisse, & scribere dicitur.

D. GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, IN HEXAEMERON INTERPRETATIO, AD PETRVM FRATREM.

VID agis, homo Dei? cur ea nos, quæ uires humanas superãt, aggredi, & onus, quod non modo sustineri, sed nę suscipi quidem, ut ego sentio, sine reprehensione potest, subire iubes? Vis enim, ut, quæ cœlesti numine afflatus de mundi procreatione Magnus Moses prodidit monumentis literarum, quæ primo quidem aspectu inter se contraria uideantur, ordine quodam disponam, sanctamq; scripturam sibi ipsi consentientem ac constantem esse demonstrem, idq; post diuinam illam Patris nostri in idem argumentum commentationem; quã qui legerunt, non minus, quàm ea, quæ ab ipso Mose perscripta sunt, omnes admirantur, & merito mea quidem sententia. Nam quam rationem habet cum grano spica, quæ & ex illo prouenit, & illud est, uel potius quæ, cum illud ipsum ui sit, magnitudine tamen ab eo, &

pulchritudine, & formæ differt uarietate, eandem rationem habere dicas cum oratione Magni Mosis, ea, quæ à Magno Basilio accuratiore studio sunt elaborata? etenim quæ paucis ille uerbis complexus est, & explicauit, ea doctor noster sublimi philosophia sic adauxit, & cumulauit, ut non spicam, sed arborem effece-
Matt. 13. d rit, ad similitudinem grani sinapis, quod regno cœlorum comparatum est. in accipientis enim animo excultum arbor fit, cogitationumq; magnitudine undique dilatatur, & ramorum loco præceptis & institutis expanditur, propositoq; pietatis fine sic effertur in sublime, ut excelsæ etiam altæq; mentes, quæ uolucres cœli uocantur in Euangelio, sub talium ramorum magnitudine queant nidos construere. Quæstionum enim explanatio est animi quidam ueluti nidus, in quo mens instabili sollicitudine, sciendiq; studio, tanquam multiplici uolatus errore, fessa conquiescit. Quonam igitur pacto tali tantæq; sermonum arbori liceat exiguam nostræ cogitationis plantulam comparare? An uero neque tu imperas, neque nos unquam conaremur, patris magistriq; nostri studio laborem nostrũ opponere? Itaque agricolas potius imitabimur, qui mirabili quadam ratione ex una eademq; planta uarios fructus percipiunt. id autem assequuntur inserendi artificio, quod eiusmodi est. pusillum aliquod ex arbore quapiam germen, unà cum cortice basi

illius ſubiecto decerptum, in alterius arboris maioris aliqua parte ſic inciſa, ut ei cortex quadret, includunt, ut naturali maioris arboris humore germen illud enutritum coaleſcat, ramusq; fiat. Meam itidem ego cogitationem, quaſi germen, aut ſurculum exiguum magnæ arbori, nempe præceptoris noſtri ſapientiæ inſeram: occaſioneq; mihi inde ſuppeditata, tanquam humore quodam irrigatus, pro uiribus ramus eius efficiar. arbitror enim quoſdam haud recte percepiſſe, quid ille ſibi in iis, quæ in ſex dierum opificium conſcripſit, propoſuerit: ideoq; calumniari, quòd dilucide non explicarit ea, quæ ad ſolem pertinent, quo modo poſt tres dies cum reliquis ſtellis conditus fuerit, quaſi fieri nequeat, ut mane & ueſpera diurnum ſpatium conſtituatur, niſi omnino ſol & occidens ueſperam, & oriens mane conficiat. Duorum quoque cœlorum procreationem nõ capientes, cum de tertio cœlo mentionem faciat Apoſtolus, dubitationem in hac parte manere contendunt. 2.Cor.13.a etenim, cum in principio factum ſit unum cœlum, poſtea uero firmamentum; nec illi numero cœlum aliud aſcriptum ſit: tertium cœlum præter hos duos negant poſſe demonſtrari; cum neque poſt firmamentum aliud effectũ ſit cœlum, nec principii ratio patiatur, ut quidquam antiquius cogitemus. nam ſi in principio factum eſt cœlum, inde nimirum res procreatæ ſumpſerunt initium. alioquin recte prin-

cipium non fuiſſet appellatum, ſi principium ipſius alterum extitiſſet. quod enim ordine ſecundum eſt, principium nec eſt, nec dicitur. Attamen Paulus tertiũ cœlum commemorat, quod mundi fabrica non habet, quemadmodum & hic ſecundi mentio quæritur. Qui hæc & alia eiuſmodi loquuntur, hi mihi non uidentur propoſitum Patris noſtri doctrinæ finem intueri, qui in amplisſima Eccleſia, populum frequentisſimum alloquens, pro audientium intelligentia ſermonem moderabatur. In tanta enim multitudine, licet eſſent non nulli, qui altiores etiam diſputationes intelligerent, plurimi tamen doctrinæ ſubtilitatem non capiebant, utpote homines imperiti, atque opifices, & negotiis uilibus occupati, & mulieres in eiuſmodi diſciplinis minime exercitatæ, & puerorum turba, ætateq; prouecti ſenes, qui omnes oratione facili inſtituendi, recreandiq; erant, & per res procreatas, quæ cernuntur, earumq; pulchritudinem ad rerum omnium auctorem, procreatoremq; perducendi. Quare ſi quis ex præceptoris conſilio dicta ipſius expenderit, nihil dubitationis relinquetur. neque enim uerborum contentiones aucupabatur, nec facile ſeſe quæſtionibus implicabat, ſed ſimplici uerborum expoſitione audientium ſimplicitati ſic orationem ſuam accommodabat, ut uariam tamen externæ philoſophiæ doctrinam redolens peritioribus etiam ſatisfaceret. Quamobrem

2. Cor. 12. a

eam & imperiti intelligebant, & eruditi admirabantur. Tu uero, si, ut in monte Sinai, relicto infra populo simul cum magno Mose quæris in rerum arcanarum contemplationis nebulam introire, ubi ille cum esset, uidit ea, quæ uerbis explicari non possunt; necessariumq; cupis rerum conditarum ordinem cognoscere, quo modo, cœlo, terraq; confectis, lux quidem, ut esset, diuinum mandatum expectarit, tenebræ autem extiterint etiam sine mandato: Præterea, si ad subiectum aerem illustrandum, & tempus nocte dieq; distinguendum nulla re lux indiguit, quid ei fuerit opus, ut sol conderetur: Ad hæc, si initio simul cum cœlo terra fuit procreata, quo pacto fuerit incomposita. nam si facere, & componere nihil inter se uidentur differre: quo modo, quod factum est, incompositum fuit? Tum, quæ ad aquam pertinent, quæstiones, quasi fieri non posit, ut super apside cœlesti, figuraq; globosa, & rotunda consistant, quæ fluxa sunt. quomodo enim natura humida in curuo consideat, quæ de sphæræ fastigio in pronas figuræ partes necessario defluit? aut quo modo, cum id, quo sustinetur, instabile sit, cumq; à sua basi semper delabatur; in se ipsa habebit firmitatem? aut quo modo non dissipabitur, cum incitatissima poli conuersio nihil prorsus insidens inhærensq; sibi non abiiciat, ac repellat? Quin etiam istis contra dicentibus non uidetur esse uerisimile, ut, quæ humida sunt, Exo. 19.

consumantur, cum & fontium, & fluminum, & maris, & lacuum aquas in eadē semper mensura consistere uideant, exceptis quibusdam fontibus, qui ex imbrium niuiumq; ui copiam aquarum in superficie sitam colligentes, torrentium instar, pro facultate, quæ sursum prouenit, uel augentur, uel deficiunt. Nam ex quibus perennia fluenta manant, nec ullum decrementum fit, aut incrementum, in iis nihil humoris consumi, manifesto constat. Quod enim consumitur, eandem perpetuo mensuram obtinere non potest. Ac ne ignis quidem, si modo eam uere naturam habet, ut aquam consumat, mensuram propriam tueretur, aut nullum augmentum, nutrimentum'ue susciperet. Neque enim fieri potest, ut eius natura ex materia consumpta non augeatur. Hæc, & similia si tu diligenter indagans, & rebus sublimibus incumbens, ea, quæ à Mose in caliginis obscuritate conspecta sunt, & ipse perspicere cupis, & multitudini patefacere, prudentiæ tuæ consuluerim, ne alium spectares, sed ad eam gratiam confugeres, quæ in te est, & ad Spiritum reuelationis, qui precibus exoratus rerum diuinarum, & altissimarum arcana reserabit. Verum, quoniam ex Apostolica lege debemus mutuo nobis ipsi seruire; laudabilisq; seruitutis proprium est, factis ea, quæ mandata sunt, exequi: precationibus tuis adiuuantibus operam dabo, ut, quantum fieri poterit,

quæstiones

quæstiones has breuiter explicem. Sed antequam exordiar, illud testatũ volo, mihi certum esse, nulla in re contradicere iis, quæ à Basilio in mundi procreationem conscripta sunt, etiam si me dicendi ordo ad aliam expositionem adduxerit. Rata igitur sint illius scripta, præstentq;, nec vllis, nisi Testamenti, diuino Spiritu dictante exarati, monumẽtis cedant. Nostra vero quicũque legerint, & aliquid præter communem opinionem inuenerint, sic accipiant, vt sine vllius iniuria in dicẽdi exercitatione probabiliter disputata. Neque enim propositũ defendere, aut dogma constituere profitemur, vt calumniantibus occasionem præbeamus, nec hisce scriptis interpretationis doctrinam tradere, sed animum, & cogitationem nostram in hoc argumento duntaxat exercere. Nemo igitur expectet à nobis, vt quæstionibus, quæ vel ex sancta scriptura, vel ex iis, quæ à præceptore nostro statim declarata sunt, quæq; in communem opinionem cadere videntur, implicemur. Nobis enim nõ est propositum, vt ea conciliemus, quæ protinus apparent inter se contraria. Quamobrem liceat nobis ex instituto nostro verborum sensum explorare, & in eam curam incumbere, vt vocibus in significatione propria permanentibus certum rerum procreationis ordinem, ac seriem contemplemur.

In principio (inquit) fecit Deus cœlum, & terram, & reliqua, quæ deinceps mundi fabri- Gen. 1.

eam, & ea, quæ sex dierũ spatio facta sunt, complectuntur. Cæterum, priusquam eorum, quæ scripta sunt, expositionẽ aggrediamur, illud nobis positum, constitutumq́; sit, in natura diuina cum uoluntate ita cõcurrere potestatem, ut Dei potestatis mensura sit ipsa uoluntas. Voluntas autem est sapientia. Sapientiæ uero propriũ est, non ignorare, quo modo unumquodque fiat. porrò cognitionem potestas sequitur. Quapropter simul & facienda cognouit, & nulla interposita mora cõcurrit rerũ effectrix uis, quæ cognita perficeret, & sine ullo interuallo cũ uolũtate cõiunctũ opus cõtinenter ostensum est. quandoquidem potentia, uoluntas est, eodemq́; momento prospicit, quo modo res fiant, & occasiones præbet, ut cogitata sint facta. Quamobrem omnia, quæ in Deo sunt, ad rerum procreationem pertinentia simul cogitantur, uoluntas, sapientia, potestas, & rerum ipsarum natura. Quæ cum ita sint, nemo amplius, quo modo, aut, unde, perscrutando inquirendoq́; torqueatur. solent enim quidam ad hunc modum percontari. si materia, inquiunt, Deus uacat, unde materia? quo modo aut quantũ ex eo, qui caret quantitate? aut aspectabile ex illo, qui cerni non potest? aut ex eo, qui nulla mole circunscriptus est, id, quod aliqua omnino magnitudine amplitudineq́; concluditur? Hæc & alia omnia eiusdem generis, quæ in ipsa materia uidentur, quonam pacto, aut unde produxit ille, qui in natura

sua nihil habet eiusmodi? Ad singulas enim, quæ de materia proferuntur, quæstiones, una illa nobis solutio est: Nec Dei sapientiam, impotentẽ; nec potentiam, insipientem proponi: sed inter se mutuo coniuncta esse, & vtraque vnum ostendi, ut simul pariterq; in utroque alterum cernatur. siquidem & sapiens ipsius voluntas potestate factorum est declarata, & effectrix eius potestas in ipsius sapiente uolũtate perfecta est. Proinde, si & in eodem, & simul sapientia est, atque potẽtia: nec ignorat, quo modo ad rerum compositionẽ inueniatur materia, nec inualidus est ad illud efficiendum, quod nouit. Itaque cum omnia posit, ad rerum procreationem sapienti potentiq; uoluntate simul omnia cõtulit, leuitatem, grauitatẽ, densitatẽ, raritatem, mollitudinẽ, duritiam, humiditatẽ, siccitatem, frigiditatem, caliditatem, colorem, figurã, circunscriptionem, interuallum: quæ quidem singula sunt tenues quædam, nudæq; notiones: nihil enim horum vnum per se materia est, sed cunctis inter se concurrentibus materia fit. Si igitur sapientiæ potẽtiæq; præstãtia & omnia nouit, & potest omnia, aliquo modo fortasse ad excelsam Mosis uocẽ accedimus, qui, In summa, inquit, (sic enim Aquilas pro, in principio, uertit) fecit Deus cœlum, & terram. Quoniam enim procreationis librum composuit propheta, ut ad Dei cognitionem dux esset, idq; Mosi propositũ fuit, ut eos, qui sensibus obnoxii, deuinctiq; sunt, per ea,

quæ cernuntur, ad illa perduceret, quæ sensibus comprehendi nõ possunt; cœlo autem, & terra, nostra per oculos cognitio terminatur: iccirco extrema eorum, qua sensu à nobis percipiuntur, tãquam res omnes complectentia nominauit, ut ea, quæ complectuntur, à Deo facta esse cõmemorans, comprehenderet, quidquid ab illis cõtinetur, & pro eo, ut diceret, simul omnia Deum fecisse, in summa siue in principio, dixit, eum fecisse cœlum, & terrã. Vtriusque autem vocis vna significatio est. & principium enim, & summa, æque declarant, simul. Quare per summam ostendit omnia simul fuisse procreata, & per principium cuncta momento, & sine ullo temporis spatio facta fuisse significat. Principium enim non patitur, vt vllum interuallum cogitemus. Nam vt punctum est principiũ lineæ, & indiuiduum corporis, sic momentum ipsius temporis. Rerum igitur simul omnium constructio ab incredibili potentia Dei profecta principium à Mose, seu summa, in qua consistit vniuersitas, nominatur. Ille, dum rerũ extrema prosequitur, tacite etiam indicat, quæ ipsis comprehenduntur extremis. Extrema dico, habita ratione sensus humani, qui nec sub terram penetrat, nec cœlum transcendit. In principio igitur mundum esse conditum dicens, significat rerum omniũ occasiones, & causas, & potestates à Deo fuisse confectas, & ad primum voluntatis illius motum res singulas extitisse, cœ-

lum, æthera stellas, ignem, aera, mare, terram, animalia, plantas, quæ quidem omnia Dei oculo cernebantur, potestatis ratione conspicua, ut inquit propheta: Qui videt omnia prius, quàm fiant. Sed potestate, sapientiaq; ad singularum mundi partium perfectionem collata, necessaria quædam series ordine quodam cõsecuta est, vt unum aliquod ex tota rerum uniuersitate primum extiterit, & apparuerit. Deinde post illud necessario alterum secutum. Tum, ut artifex natura cogebat, tertium, & quartum, & quintum, & reliqua deinceps non casu, & fortuna inordinato, & celeri quodam motu, sed, ut necessarius naturæ ordo in rebus disponendis requirebat, ita singula facta fuisse narrat, & de naturalibus institutis philosophatur. Quasdam etiam uoces imperantis Dei, singulis rebus, quæ generantur, asignat, idq; recte, & conuenienter facit. Quidquid enim ordine sapienterq; factum est, quandam ueluti uocem Dei uicissim refert. Itaque cum Dei naturam ignoremus, ipsam potentiam, ipsamq; sapientiam animo concipientes, Deum mente nos credimus comprehendisse. Iccirco quando conditus est orbis uniuersus, antequam singulæ partes ipsius apparerent, tenebris totus obtegebatur. quia splendor ignis, qui sub materiæ particulis latitabat, nondum effulserat. Etenim, quemadmodum silices in tenebris obscuræ iacent, licet uim lucidam, atque illustrantem naturaliter in se contineant,

Dan. 3. c.

quippe quæ pariant ignem, si inter se collidantur; scintilla uero ab ipsis prolata, splendore illius ipsæ quoque cernuntur: sic obscura cæcaq; erant omnia prius, quàm perlucida, atque illustrans natura in apertum proferretur. Nam cũ vno diuinæ volũtatis motu nuper indistincta rerum vniuersitas simul extitisset; omniaq; elementa inter se cõcreta permixtaq; essent; ignis, qui ubique disseminatus erat, obscurus iacebat, materiæq; impotentia supprimebatur. uerum, quoniam uis eius uelox, atque agilis est, simul atque rerum naturæ ad mundi constitutionem à Deo motus principium atque incitatio adhibita est, ante illa omnia, quæ grauiora sunt, exiliens, lumine cuncta statim illustrauit. Hoc autem sapientiæ ratione fecit potentia conditoris, qui, ut eius iubentis oratio à Mose describitur, fiat, inquit, lux, & facta est lux. oratio enim, & ratio in Deo, ut ego sentio, est opus, & factũ. Quidquid enim ab eo fit, ratione fit. Et in iis, quæ à Deo proficiscuntur, nihil à ratione alienum, nihil inordinatũ, aut fortuitum animaduertitur. Quare credendum est, in rebus singulis sapientem quandam, ac solertem inesse rationem, longe tamen præstantiorem, quàm ut aspectu nostro comprehendatur. Quod igitur dixit Deus, quando rationis imperantis ea uox est, non indignam, opinor, Deo cogitationem suscipiemus, si ad rationem rei procreatæ insitam dictum retulerimus. Sic enim has uoces

magnus etiam Dauid nobis expoſuit, omnia, inquiens, in ſapientia feciſti. Nam imperantia rerum conditarum uerba, quæ à Moſe ex diuina uoce deſcripta ſunt, Dauid ipſe conſpectam in rebus generatis ſapientiam appellauit. Quocirca cœlos etiam, ait, narrare gloriã Dei. Artificioſum nimirum, quod in ipſis ex conuerſionis concentu ſpectaculum uiſitur, apud peritos munere fungitur orationis. cœlos autem enarrare, & firmamentum annunciare dicens, erudit eos, qui eiuſmodi uerba craſsius intelligerent, & fortaſſe uocis etiam ſonum, diſtinctumq; ſermonem ex narratione cœlorum expectarent, dum inquit, nõ eſſe loquelas, neque ſermones, quibus non audiantur uoces eorum, ut ſapientiam, quæ in rebus procreatis perſpicitur, orationem eſſe declaret, licet haud articulate, diſtincteq; pronuncietur. Rurſus, cũ magnificis quibuſdam uocibus Deum ſibi locutũ eſſe dixiſſet Moſes, dum admiranda illa ſigna ederet in Aegypto, id ipſe Dauid ſublimius multo, quàm vt quilibet ſuſpicetur, explicauit, poſuit, inquiens, in eis uerba ſignorum eius, & prodigiorum ipſius in terra chan. Hac enim uoce propheta uim earum rerum admirabilium effectricem, ratione quadam eas executam, planiſsime demonſtrauit, cum nõ rationem in uerbis conſiſtentem, ſed ſignorum efficiendorum poteſtatem ita nominaret. Sic igitur etiam tunc anteuertit, & celeritate mobilitateq; ſua uis illu

Pſal.103.c

Paſ.18.à.

Pſal.104.c

minandi à rerũ uniuersitate secesit, seq; ipsam ab aliis naturis seiunxit, atque ita splẽdida illius potentia illustratus est orbis. Qua autem ratione hæc effecerit ignis natura, solius Dei est explicare, qui naturæ uim inseruit illuminandi atque illustrandi. quod scriptura sua Magnus etiam Moses testatur, cum ait; Dixit Deus, fiat lux, eiusmodi uerbis, ut arbitror, significans, diuinam orationem esse lucis opus omnem humanam cogitationẽ superantem. Nos enim, quod factum est, tantũmodo aspicimus, sensuq; percipimus, & admiramur. Vbi autem ignis latitans repente generetur, siue ex lapidum collisione, siue ex aliarum rerum attritu prosiliat, & quænam uis id, quod ab ipso comprehenditur, exedat, atque consumat, quæq; aerem flãma collustret, neque cernere possumus, neque ulla cogitatione cõplecti, sed in solo Deo tam mirificæ rei rationem reconditam esse dicimus, qui, arcana potestatis ratione, in igne lucem ingenerat. Quemadmodum sermone suo Moses attestatur, dixit, inquiens, Deus, fiat lux, & facta est lux. Et uidit Deus, lucem esse bonam. Vere enim Dei solius est, intueri, quo modo sit ita bona. Imbecillitas autem naturæ nostræ, quod fit, perspicit illa quidem, qua ratione autẽ fiat, nec perspicere potest, nec laudare. laudantur enim, quæ cognoscuntur, non autem quæ ignorantur. Vidit igitur, inquit, Deus, lucem esse bonam, & dimisit Deus inter lucem,

& tenebras. Rursum Moses, quod naturali quodam ordine, atque concentu fit, necessario ad Deũ auctorem refert, ex iis, quæ dicta sunt, ut ego sentio, docens, omnia, quæ necessario ordine se consequentia, proditura erant, Deo primum fuisse cognita. Etenim cum natura illa lucida, atque illustrandi uim habens, quæ in rerum uniuersitate dissemiuata, dispersáq; erat, ad id, quod sibi cognatum, ac simile erat, accurreret, seq; tota colligeret, necessario ea, quæ à reliqua elementorum materia contecta remanebant, obscurabantur, & hæc obscuratio tenebræ erant. Quod igitur consecutum est, ne quis in fortuitum aliquem casum reiiceret, Moses esse Dei opus asseruit, qui rebus conditis eam tribuisset facultatem. Ignis autem naturam, & celerem esse, & ad superiora tendentem, semperq; mobilem, ex iis, quæ uidentur, cuilibet patet. Et hæc quidem per hoc principium intelligenda proponuntur. Illud autem in genere narrationis historice à Mose cõscriptum est: Et factum est uespere, & factum est mane. Quis enim ignorat, cum res procreatæ ita diuisæ sint, ut aliæ mente, aliæ sensibus comprehendantur, omne legislatoris studium nunc eò dirigi, non, ut eas, quæ mente atque animo percipiuntur, exponat, sed ut ex iis, quæ cernuntur, rerum sensibus obnoxiarum ornatum & dispositionẽ ostendat? Cum igitur ignis, qui natura sua celerrime sursum tendit, tanquam sagitta ab arcu

emissa ab aliis elementis progrediens ex uniuersitate rerũ ante exiluisset, &, quàm cogitari possit celerrime, cæteras sensui affines res pertransisset, nec motum rectum longius ualeret producere, quòd res illæ, quæ mente solum percipiuntur, nullo pacto cum istis, quæ sensibus sunt expositæ, qualis est etiam ignis, cõmisceri queant, summam mundi regionem obtinens in orbem necessario motum egit. Ab insita enim vi naturali cum vniuerso mundo ferri compellitur, locum autem, per quem recta motione feratur, non habet, quòd & res sensibus expositæ suis quæque finibus continentur, & quæ animo tantum cõprehenduntur, ignis cursum, ut ante diximus, non suscipiunt, iccirco in suprema orbis regione prospere degens circumuertitur. Itaque Moses ignis motum considerans, non ait lucem procreatam in eisdem partibus permansisse, sed uehementi motu crassiorem rerũ molem obeuntem & obscuris attulisse splendorem, & illustratis tenebras reliquisse. Hac autẽ lucis tenebrarumq́; successione æquis temporis interuallis in regione inferiori peracta, Moses, ut nihil eorum, quæ ordine consecuta sunt, aut fortuito, aut ab alia causa principium habuisse declararet, diei noctisq́; denominationem Deo tribuens, appellauit, inquit, lucem diem, & tenebras noctem. Nam cum illustrandi uis naturaliter non posset quiescere, ubi lux per summam circuli partem transiens ad superiora per-

uenit, necesse fuit, ut inferiora obscurarentur, crassiore natura, ut par est, splendorem nõ admittente. Ignis igitur abscessum uesperam nominauit. Rursus autem cum ignis supremum circulum percurreret, & superioribus lumen afferret, illud ipsum factum uocauit mane, crepusculum sic appellans. Sed paulo altius sermonem repetamus, ut expositionis allatæ à nobis ordo ex iis, quæ sparsim in sancta scriptura posita sunt, comprobetur. Verba, quæ mundi cõtinent opificium, sic habent: In principio fecit Deus cœlũ & terram. Hæc nos ita sumus interpretati, ut rerum omnium procreationem simul fuisse constitutam ex iis significari diximus. Ex eo enim, quod continet, illud etiam ostendi, quod continetur. Nam extremis media comprehenduntur. Extrema uero, quantũ quidem ad sensum pertinet humanum, sunt cœlum, & terra. His enim aspectus hominũ utrinque circunscribitur. Quemadmodũ enim qui dixit, in manu eius esse fines terræ, media etiam, *Psal. 94. a* quæ finibus concludũtur, intellexit: sic Moses per extremitates, vniuersam orbis materiam complexus est. quæ quidem opinio ex verbis, quæ sunt interiecta, confirmatur. Scriptum est enim: terra autem erat inuisibilis, & incomposita: ut planum fieret, omnia quidem fuisse potestate in primo Dei ad procreandum appulsu, tanquam ui quadam seminis ad mundi procreationem coniecta, actu uero res singulas minime

fuisse. Terra enim, inquit, erat inuisibilis. Quod perinde est, ac si diceretur, erat, & nõ erat. siquidem ad eam nondum concurrerant qualitates. Cuius quidem sẽtẽtiæ indicium est, quòd inuisibilis fuisse dicitur. Quod enim uidetur, color est: color autem est quidam ueluti fluxus ex superficie figuræ: figura uero non est sine corpore. Quamobrem si inuisibilis erat, & colore carebat omnino. quod autem coloris est expers, figuram non habet. & quod eiusmodi est, corpore uacat. Quare in subita illa mundi molitione simul cum reliquis rebus omnibus inerat terra. restabat autem, ut, id, quod est generari, qualitates adhiberentur. Etenim ex eo, quod inuisibilem eam fuisse dicit scriptura, nec aliam ullam in ipsa qualitatẽ fuisse demonstrat. Quòd autem incompositam uocat, indicat eam nõdum corporeis proprietatibus fuisse concretam & condensatam. Hoc autem ex Symmachi, & Theodotionis, & Aquilæ interpetratione clarius fit, cum primus eorũ dicat: terra autem erat iners, & indistincta: alter autẽ, erat inanis, & nulla: tertius uero, erat nihil, & nihilum. Ex his enim, ut ego quidem sentio, intelligitur terra ex eo, quòd iners esset, nondum actu fuisse, sed sola potestate. Quòd autem indistincta, nondum singulas qualitates inter se proprie fuisse separatas, sed orbem vniuersum in confusa quadam, & indistincta qualitate, cum nec color, nec figura, nec moles, nec amplitudo, nec

ulla alia eiusmodi qualitas propria ratione distincta in subiecto cerneretur. Idem significat nobis, inanis, & nulla. Nam uoce illa, inanis, uis qualitates separans indicatur, ut intelligamus, mundi conditorem potestatem qualitatū susceptricem produxisse, quæ quidē inanis erat, & in se nihil continebat, antequam qualitatibus cōpleretur. Tertiam interpretationem, ut ex Epicuri depromptam philosophia, sine cōsideratione relinquendam existimo. Simile enim quiddam illa quoque declarat de primo rerum principio, uoces inanes effingens, per easq; nullam fuisse rerum non subsistentem naturam ostendens, cui simile est nihil, & nihilum. Verum ad institutum nostrum reuertamur, uideamusq;, quo modo supremo naturæ sensilis termino ab igne semel occupato, firmamentū deinceps factum sit, quod superiorum & inferiorū aquarum confinium esse dicit. Ego enim existimo firmamentum, siue sit vnum ex quatuor, siue aliud illa complectens, vt externi philosophi tradiderunt, non esse corpus solidum, ac durum, sed cōparatione sempiternæ, & incorporeæ, & quæ tactu non percipitur, proprietatis, extremum illud naturæ sensilis, quod ignis ui sua perpetuo mobili ambit, firmamentū à scriptura dici. Quis enim nescit, quod solidum est, resistenti quadam duritie condensari? quod autem est densum, & durum, ac resistens, qualitate graui non uacat. quod uero natura graue

est, sursum ferri non potest. At rebus cunctis sensilibus superius est firmamentum. ex quo fit, ut nihil in eo crassum, aut corpulentum cogitari posit. sed, ut dictum est, rerum, quæ corpore uacant, & animo tantum comprehendun tur, comparatione, quidquid sensibus est obnoxium, solidum, firmumq; dicitur, licet naturã, quàm maxime cogitari posit, subtilem obtineat. Merito igitur, quod ignis ambitu cõprehenditur, comprehenditur autem quidquid ex crassa materia constat, id propriis semel terminis circunscriptum, ob naturalem materiæ crassitudinem ad superiorum differẽtiam uocatum est firmamentum. Quemadmodũ autem & lucem, diem; & tenebras, noctem; sic illud, cœlũ, appellauit. Atque ab hac quidem expositione diuisio aquarum interpositu interiectuq; firmamenti cõstituta non abhorret, & scripturæ cõuenit: sic enim post illa, quæ de terra scripta sunt, sequitur: Tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquã. Arbitramur igitur tantum abesse, ut spiritus tenebrarũ, spiritus Dei sit, quantũ abest ab omni malo. quod innumerabilibus sanctæ scripturæ testimoniis possumus cõprobare, quæ Deũ & lucem esse ueram,
Io. 1. b. 1. Tim. 6. c. & habitare lucem inaccessam affirmant. Spiritus autem Dei ea, super quæ fertur, similia facit iis, quæ in luce sunt. Quamobrem aqua, super quam Dei spiritus ferebatur, in luce erat omnino, & à tenebris separata: & ideo illi non

erat opus, cum in tenebris non esset, ut illustraretur. Quæ si recte considerata sunt, aqua profecto, super qua ferebatur spiritus Dei, diuersa est ab istarum aquarũ natura, quæ deorsum fluunt, et firmamēto ab aqua graui & ad inferiora tendente seiungitur. Quòd autem in scriptura uocetur aqua etiam illa, qua, sublimiori contemplatione diuinarum mentium plenitudo significatur; ne quis id alienum, aut nouum putet. Nam & Deus ignis cõsumens est, attamen ab ignis materia purus intelligitur. Quemadmodum igitur, cum audis Deum esse ignem, aliud quiddam ab isto igne diuersum esse illum cogitas: sic etiam, cum diuino spiritui aquam subiectam discis, ne putes illam esse istam, quæ inferiora petens in terram fluit. Nam spiritus Dei super terrenis istis, atque instabilibus non fertur. Verum, ut clarior nobis hic sensus pateat, breuiter repetamus ea, quæ dicta sunt. Firmamentum, quod vocatum est cœlum, terminus est rerum, quæ sensibus cõprehēduntur. quod ultra illum terminum est, id res illæ, quæ mente percipiuntur, excipiunt, in quibus nec species est, nec magnitudo, nec situs in loco, nec interualli mensura, nec color, nec figura, nec quãtitas, nec quidquam aliud eorum, quæ sub cœlo cernuntur. Nec quisquam arbitretur, nos uerborum interpretationi ex hac morali expositione confusionem afferre, ut opinionibus eorum, qui ante nos interpretati sunt, faueamus,

Deut. 4. d.

dicamusq; potestates illas, quæ defecerũt, abyssum dici; principem uero tenebrarum intelligi tenebras illas, quæ super abyssum erant. Nunquam enim ita delirarem, ut res à Deo factas malas esse ducerem, cum perspicue summam colligens diuina scriptura dicat: Et uidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erãt ualde bona. Quòd si, quæcunque Deus fecit, sunt bona, abyssus autem, quæq; ad illam pertinent, à numero eorum, quæ facta sunt à Deo, non excluduntur: & hæc igitur in ordine suo bona, etiam abyssus ipsa, licet lux rebus insita nondum circa illã splenderet. Proinde cum in scriptura abyssum audio, multitudinem aquarum significari dico. Sic enim in Psalmis quoque describitur: cõturturbatæ sunt abyssi, multitudo sonitus aquarũ. Tenebras autem circa illam audiens, uim illustrandi in rerum vniuersitate sitam nondum eluxisse intelligo. Aquarum uero separationẽ per firmamentum consecutam, dicens, à scriptura, nihil absurdũ, aut à nominis significatione alienum mihi facere uideor, si discrimen inter earũ naturas intelligam, atque vnum genus illarum sursum tendere, nihil grauitatis habere, & ignẽ leuitate superare mihi persuadeam, adeo vt supra naturam calidã manens, illius subiectæ nec motu conuellatur, nec ardore in diuersum ordinem commutetur, sed igni subtercurrenti nullum ad se accessum præbens, integrum maneat. Quo modo enim, quod materia caret, ei se locũ

Gen. 1. d.

Psa. 76. d.

accommodet,

accõmodet, quod ex materia constat? Alterum autem illud esse, cuius naturam & oculis, & gustu, & tactu cognoscimus. Quæ enim hic, & deorsum fertur aqua, & perlucida cernitur, & gustu dignoscitur, eam, natura eius perspecta, & cognita, ad aliam notionem transferre nõ cogimur. At quæ illic aqua dicitur, cum nec uideatur, nec fluat, nec ullis prorsus eiusmodi terminis coerceatur, quibus natura humida continentur, sed extra locum sit, & expers omnium qualitatum, quæ sub sensum cadunt, super ipsa feratur spiritus Dei, & supra cœlos esse credatur, & omnibus, quæ sensu cognoscuntur, superior sit; qui non à communi aqua diuersam putet, naturamq́; sensibus non obnoxiam, sed animo, ac mente solum comprehensam existimet, inter eos, qui iudicare possunt, arbitror esse neminem. Nam, ut ex superiore disputatione cõclusimus, quidquid mouetur, à natura, quæ mente sola percipitur, exclusum est, circa se ipsum conuersionem habet. Natura uero locorũ spatiis terminata, rebus, quæ mouẽtur, fines constituit, ultra quos natura, sola intelligentia comprehensa, nullisq́; locorum, aut interuallorum proprietatibus obnoxia reperitur. supremum igitur naturæ sensilis terminum, extra quem nihil tale est, qualia sunt ea, quæ cernimus, firmamenti nomine declarari dicimus, sententiam nostram scriptura uerbis illis approbante: Diuisit Deus inter aquam, quæ erat sub firma-

mento, & aquam, quæ erat super firmamentum. Ex his enim patet, ne initio quidem hãc cum illa fuisse confusam, sed, cum esset nomine coniuncta, nullam tamen habuisse naturæ permixtionem. Neque enim dicitur: Erat subter aut supra firmamentum: sed hæc erat sub firmamento, illa erat supra firmamentum. Quôd si vna statim in tenebris, altera prorsus in luce, & à tenebris seiuncta, nimirum illa, super qua spiritus, quæ simul etiam fuit supra firmamentum, quod interiectum est. Quæ de rerum vniuersitatis constitutione excogitauimus, & quo modo in naturæ potentia reliquis rebus lux nõ sit posterior, licet scriptura tenebras prius, quàm lucem commemoret, quæq; de firmamento probabiliter attulimus, & de aquarum differentia, quæ illas nominis cõmunione coniunctas in grauem, leuemq; diuidens, diuersas de utraque ipsarum opiniones affert, hæc & his similia sunt: quæ utrum recta & conuenientia sint, iudicet prudens auditor. Posteaquam igitur, quæ cernuntur, aquæ, ab illis, quæ intelliguntur, secretæ sunt, mediumq; inter duplicem aquarum naturam confinium interiectum est cœlum, quod simul cum terra, atque omnibus iis, quæ ad mundi constitutionem collata sunt, in principio factum esse dicitur, nunc autem perfectum, & nominatum in demonstratione firmamenti, ignis ambitu definiti, ostenditur, alter lucis circuitus rursum & obscurauit id,

quod erat ſubiectũ uicisſim, & illuſtrauit, idq́; eadem, quæ ante dicta eſt, ratione uocatum eſt dies. Neceſſario autem atque ordine natura numeri rerum uniuerſitatem ingreſſa eſt. Neque enim aliud eſt numerus, niſi unitatum compoſitio. Quidquid autem præfinita aliqua circunſcriptione conſideratur, unum appellamus. Quare cum circulus undique perfectus in ſe cognoſcatur, recte ſcriptura in nomine unum circuli ambitum conſtituit, dicens: factum eſt ueſpere, & factum eſt mane dies unus, & rurſum alterum ambitum itidem unum. Vtriuſque uero compoſitio duo reddidit. Atque ita ſcriptura numeri naturam mundi partibus adiunxit, ordinis conſequentiam nominibus numeri ſignificans, factum eſt enim, inquit, ueſpere, & factum eſt mane dies unus. Cum igitur hæc facta eſſent, rerum natura rurſus ordine progrediens antecedentibus conſequens addidit neceſſario. Atque huic item operi diuinum mandatum anteit, animos ubique noſtros Moſe confirmante, ne quid ſine Dei nutu conſiſtere cogitemus, ſed, quæ ſingulis in rebus admiranda perſpicimus, ad Deum eorum opificem, auctoremq́; referamus. omni ergo tum lucida, tum ignea natura propriis qualitatibus à cæteris ſeiuncta, atque diſtincta, aeris conſtitutio ſilentio prætermittitur, cum tamen ordinis ratio poſtularet, ut, igne conſtituto, de ipſo aere diſputaretur: qui, cum leuis ſit, cum ignis leuita-

te quandam habet cognationem; deinde de natura graui uerba fierent. Moses autem omisso aere de hac ipsa differit. Quod quidem ille non ideo facit, quòd nihil ad mundi constitutionem aer conducat, aut quòd seclusus sit ab elementorum potestate, sed quia fortasse natura molli ac facile cedenti præditus res omnes in sese suscipit, easdemq́; præ se fert, cum nec colorem proprium, nec figuram, nec speciem habeat, sed alienis & coloribus, & figuris informetur. Nam & lucis fulgore splendidus fit, & tenebrarum interuentu niger, & obscurus. Per se enim nec splendidus, nec obscurus est, sed omni figura, omniq́; colorum specie imbuitur, & ad omnium rerum, quas suscipit, motum se accommodat. Etenim nullo labore illis utrinque cedit, & hinc, atque illinc, utcunque moueantur, ad earum magnitudinem circuncisus pone succedit. Quin etiam si humidum ex amphora, quodcunque in ea fuerit, effundatur, aer et effusum amplectitur, & ultro in interiores uasis partes ingrediens uacuum occupat. His, & aliis innumerabilibus argumentis aeris natura mollis, & facile cedens ostẽditur. Quare cum in eo uersetur hominum uita, cumq́; omnis propè uiuendi facultas, & sensuũ actio in aere uim suam obtineat: siquidem per ipsum audimus, odoramur, & animam ducimus, quod uitæ munus maxime proprium ac necessarium est: qui enim respirandi, idem simul fe-

cit etiam uiuendi finem: icirco sapientissimus Moses illum, ut cognatum, coniunctumq; nobis elementum, in quo ab ipso statim ortu enutrimur, tacite præteriit, ad huius partis declarationem satis esse putans, innatam illam, atque insitam naturæ nostræ cum aere coniunctionem, atque habitum. Quæ uero in ipso conspiciuntur, ea quo modo se habeãt, sigillatim persequitur. Etenim cum dies secundus transisset, sapiens & numeris omnibus absolutus rerum conditarum ordo, quo aqua à terra separata est, Dei uox mandatumq; dicitur. Vere enim, quidquid sapienter fit, Dei uerbum est, non instrumẽtis ullis uocalibus enunciatum, sed iis, quæ in ipsis rebus conditis admirabilia uidentur, expressum. Nam cum adhuc terrena qualitas cum natura humida commixta esset, cuius nisi uere diuinæ potestatis, ac sapientiæ fuit, uel terram propriis qualitatibus ita densare, ut, omnibus eius similibus particulis in solidum redactis, ac constipatis, humiditatem insitam ab ipsa secluderet, uel aquam terræ cauernis cohibitam, & inclusam ab eius permixtione secernere, atque in unum congregare? Icirco Moses huic rei admirandæ sermonem Dei præfuisse dicit, mandatum ipsius explicantem: quo quidem ego rationem rerum conditarum naturæ insitam significari iudico. Dixit, inquit, Deus, cogantur aquæ in congregationes suas, & appareat arida. Necessarium naturæ ordinem cer-

nis, quo modo, expressa aqua ab ipsa terra, quod ab humiditate secretum est, exarescat. & quo modo, cum id, quod humidum est, non amplius in cœni morem cum terra permixtum sit, receptaculis quibusdam cingatur aqua, ne propter naturam fluxam dispereat, si effusio ipsius nulla re coerceatur. Mihi nõ uidetur alienum, de aquis, quæ super cœlos sunt, iterum mentionem facere. Nam si necesse est, ut hic apte ad aquas suscipiendas terra formetur, quæ quibusdam finibus earum fluenta cohibeat, naturæq; instabili firmam stabilitatem suam opponat: qui fieri potest, ut aqua illa superior, si uere est aqua, super re mobili consistat, nec super curua re iacens disspergatur? Etenim si unam & eandem utriusque naturam esse statuimus; necessarium est, ut, quæ in his aquis conspicimus, eadem omnia de illis cogitemus. Ergo cœli terga dissecta sunt, atque excauata in ualles, earum similes, quæ propter interualla mõtium in terra sunt, ut illis aqua coerceatur. At quid dicent, quando poli conuersione id, quod superius nunc est, inferius fiet, pocula ne aliqua in orbibus excogitabunt, ne aqua suspensa ex cauis effluat? Vorax est, inquiunt, ignis, materiaq; indiget flammam perpetuo nutriente, ne succedentis extinguatur inopia, & à semet ipso consumatur. Ego uero, licet magna præceptoris nostri uox huic sententiæ fauere uideatur, rogabo ta-

tamen eos, in quorum manus hæc inciderint, ne grauiter ferant, sed patiantur, me institutum ordinẽ sequi. Neque enim opiniones nostras, ut leges, auditoribus proponimus, sed ex doctrina ipsius occasionem arripientes consentaneum ordinem intuemur. Quamobrem & hæc oratio nostra, si quidem à decoro non abhorruerit, ad eius sapientiam referetur. Quid igitur ad ea, quæ contra dicebantur, respondebimus? Non solum in igne, & aqua contrarias qualitates perspicimus, sed in singulis elementis uidere licet quandam proprietatum cum oppositis pugnam. Quemadmodum enim in elementis, quæ commemorauimus, contraria est frigiditati caliditas, siccitas humiditati: sic in altera elementorum oppositione contrariæ sunt inter se qualitates, soliditas, & raritas; duritia, & mollitia; grauitas, & leuitas; & siquid aliud in horum utroque proprium; alteri contrarium cognoscitur. Vt igitur in his dicere non possumus, contrarium unum altero contrario nutriri, nec grauitatis consumptione aeris leuitem augeri, neque terræ densitatem oppositi elementi raritatem efficere, aut reliquas eius proprietates alere aereas qualitates: sic inquiet aliquis, frigidum quidem, & humidum, calido, & sicco esse contraria, non tamen sequi, ut mutuo inter se interitu nutriantur, neque ex eo, quòd alterum non sit, alterum esse. Hoc enim pacto neutrum consisteret, si utriusque uis in al

terius interitu sita foret. par enim in utroque corrumpendi alterum potestas est. & semper ex superantis potentia uicti pernicies nascitur. idq́; experimento confirmatur. Si materiam aliquam ignis apprehenderit, deinde aqua conii ciatur, mutuum utriusque uidebimus exitium. Quod enim in utroque dominatur, alterum per dit, cum utrunque alterius potentiæ superanti pariter cedat. Quandiu enim æqualis est utriusque uis, mutua utrinque tentatur internecio, & neutrum altero alitur, aut nutritur, sed utrunque simul uicissim deletur. Vt eas feras non di cemus mutuam sibi uiuendi facultatem præbere, quæ sese uicissim deuorant, sic humidum, & siccum ita contraria sunt, ut neutrum ab altero conseruetur, si unum alterius interitu nutria tur. Quamobrem mihi magis consentaneum uidetur, ut ita statuamus, quoniam omnia, quæ Deus fecit, ualde bona, pulchraq́; sunt, in singulis inspici pulchritudinis perfectionem oportere. Additio enim illius particulæ, ualde, significationem intendit, eamq́; perfectionem, cui nihil desit, planè declarat. Nam ut in animalium genere, quamuis innumerabiles differentias cernamus, generali tamen rerum commendatione cõuenire dicimus, ut unumquodque pulchrum esse dicatur. Quæ tamen laus, & commendatio non refertur ad eam speciem, & formam, quæ conspicitur. Alioqui nec scolopendra, nec terrestris rana, nec, quæ ex putri

materia generantur, animalia essent ualde pulchra. Non enim rerum speciem diuinus oculus intuetur. Nec quadam coloris, formæq; præstantia pulchritudo definitur, sed eo, quòd singula, quatenus sunt, naturam perfectam habent. Non enim in eo situm est, ut equus sit, quòd bos non sit, aut contra, sed quòd in utroque eorũ se ipsam natura conseruat, propriasq; ad stabilitatem suam obtinet facultates, nec corrumpendi, sed conseruandi uim habet. Sic etiam elementa, licet aliter inter se habeant, singula tamen in se valde sunt pulchra. Propria enim unumquodque ratione completum est pulchritudine. Pulchra est terra, quippe quæ non eget aeris interitu, ut terra sit, sed naturali sibi à Deo insita potestate sese conseruans in propriis qualitatibus manet. Pulcher est aer, non ex eo, quòd terra non sit, sed quòd ipse est, seq; naturæ suæ uiribus sustentat. Sic etiam aqua est ualde pulchra, & ignis pulcher est ualde, & propriis uterque qualitatibus absolutus in ea mensura, qua primum generatus est, diuinæ uoluntatis uirtute perpetuo conseruatur. Terra, inquit, in æternum stat, non imminuitur, Eccl.1.4. non augetur. Aer in propriis seruatur terminis. Quonam igitur pacto aqua sola ex eorum genere est, quæ consumuntur? Præterea in rebus ipsis inter se comparandis uidemus eam, quæ naturã ac uim igneam obtinet, magnitudine longe præstare. Nam illi, qui de rebus subli

mibus philoſophantur, ſolem ipſum multis par tibus terra maiorẽ eſſe facile demonſtrant. Neque enim umbram terræ longius in aerem protendi, quòd, ſuperante ſolis magnitudine, radiorũ acceſſu in turbinis morem contrahatur & coarctetur. Quòd ſi totum hoc, quod ex terra & aqua conficitur, cum ipſo tãtum ſole comparatum, tam exiguum eſt, ut multis partibus excellat ſolis magnitudo: quandiu tantulum iſtud humidi tanto igni nutrimentũ ſubminiſtraſſet? Attamen omnibus ſeculis uidemus mare pariter exundans, & fluminum curſus eiſdem finibus, & modis contineri. Quo quidem experimento nihil humidi conſumi probatur, &, quemadmodum initio non ex humiditatis interitu ignis ortum habuit, ſed ab eadem conſtitutus eſt poteſtate, ſic, ut nihil humida natura, quo ipſe maneat, perturbetur, in primo ſuo ſtatu perpetuo conſeruatum iri. At enim, inquit, ſæpenumero terram imbre madefactam uidemus, deinde, ſole uehementius calefaciente, eandem exareſcere, quæ paulo ante erat irrigua. Quonam igitur, inquit, abiit humiditas illa, ſi radiorum ardore non eſt conſumpta? An, quæ in dolio eſt aqua, ſi in alterum dolium transfundatur, ſtatimq; exinaniatur, quod plenum erat; quia in uno aqua non eſt, ne in altero quidem erit? Hoc ſiquis ad elementa retulerit, nihil errabit. Idem enim eſt, ex uno uaſe in alterum aquam transfundi, & humiditatem è terra exu-

gi, in aeremq́; transportari. Naturaliter enim, quando superiorum caliditas ad se attrahit, humidum subtilitate partium à terra sursum tollitur. Huiusce rei illud indicium sit, quòd crassioribus è profundo terræ plerunque sublatis uaporibus caliginosum quoddam corpus defluit, tantáq; fit uaporum coagmentatio, ut oculis perspicue cernatur. Aliàs autẽ tenuior quædam uaporis fit exhalatio, quæ ad aeris tenuitatem proxime accedit, nec prius oculis percipi potest, quàm inter se coacta, atque concreta coagmentatione sua nubem efficiat, Tenues igitur, atque humidi uapores illi leuitate sua in aere fluitant. Quòd si maior humidi copia in unum confluens grauitatem acquirat, tunc ex aere guttatim cadit. Itaque quod ex terra caliditas attrahit, & extollit, id ab ea non consumitur, sed nubes euadit: qua quidem compressa, imber efficitur. Hoc autem rursum terræ commixto, uapor consurgit: qui redactus in nubem, pluuiam, & imbrem parit. Vnde uapores iterum cõcipit terra, qui in nubes coagmentati defluunt. Quod autem defluxit, rursum per uapores cogitur, atque ita orbis quidam fit, qui in se ipsum redit, & iisdem uestigiis assidue uertitur, ac circumuoluitur. Quòd si plantas, ac germina obieceris; respondebo, omnia in orbem itidem commeare. Humor enim per plantas, aut semina in germina confluit. Tum, quod terrenum est, consequitur: quibus admissis, res

enutrita crescit, & augetur. At ubi exaruerit, ita dissoluitur, ut singulæ partes ad elementum sui simile reuertantur. Etenim cum in particulis suis aer sit rarus, tenuibusq; uaporum partibus longe tenuior, quidquid in ipso est, ad cognatum sibi elementum per ipsum transit. Sic enim & puluis, licet diu in aere diffusa iactetur, tandem redditur terræ: & humor non perit, sed aliquid omnino sibi coniunctum, ac simile inuenit, cui admixtus, auctusq; partium similium accessione, rursum in nubem concrescit, atque ita per pluuiæ guttas in naturam suam restituitur. Ex quo fit, ut mundi partes, quæ ordine constitutæ in uniuersitate rerum uidentur, eundem modum & mensuram, quam opificis sapientia cuique ad mundi pulchritudinem initio præscripsit, tueantur, atque conseruent. Illud obiici posse non ignoro, sæpenumero in maximis caloribus nubes per aerem disiectas ferri, in quas si diutius aliquis aciem oculorum intenderit, redarguet quodam modo rationem eorum, qui asserunt, naturæ humidæ nihil consumi. Nam turbulentæ nubis sectiones, quæ multum aeris spatium occupant, primum quidem nimia ardoris ui accensæ magnitudinem contrahunt, deinde incendio exiccatæ penitus abolentur, adeo, ut, humore ab æstu consumpto, nihil omnino relinquatur. Quo quidem argumento uaporum ratio refellitur. Nubes enim in superiore turbulenti uentosiq; huius aeris par

te constitutæ nihil grauiorum uaporum in natu ræ suæ tenuitatem admittunt, cum omnes uapo res, & exhalationes crassiorem illam aeris partem, quæ terram propius ambit, natura præfinitam habeant, nec ulterius progredi possint. Nam tenuis atque ætheria illa regio nihil crassum admittit. Quidam, se montium altissimorum uertices uidisse, memoriæ prodiderunt, in quos nec nubes ascendere, nec uenti aspirare, nec uolucres magis aduolare possint, quàm animalia, quæ humi demersa sunt, in aere uitam agere. ut perspicuum sit, esse quendam in aere terminum constitutum, quem crassioribus terræ exhalationibus transilire, ut ad superiora conscendant, non liceat. Quamobrem in montium cacuminibus ad æstatem usque permanent niues, nec liquefiunt, quòd humorum in ea parte concretio assidue refrigerat aerem. Quin etiam igneos tractus, quos prosilientes stellas quidam uocant, ex eadem causa fieri docent sapientes, qui res eiusmodi profitentur. Ventorum enim ui crassiores quasdam, ac densiores aeris partes in regionem ætheriam compelli, quò simul atque peruenerint, incẽdi, flãmamq́; ob insitum uenti impetum fluentem ferri, quo quidem deficiente flammam quoque cum uento simul extingui. Quamobrem cum dici non possint uapores, extincta nube, rursum cõsistere, ut ex illis, quemadmodum in inferioribus fieri uidemus, relicti humidi reditus sperari

queat, necesse est, eorum sententiam approbare, qui humidum exuri, & in nihilum redigi tradunt. Ego uero, ut uaporum humorem ab exuperante incendio consumi concedam (stulti enim ac pertinacis hominis iudico, rebus perspicuis aduersari) tamen, quoniam undique ueritatem indagantes fatigari non decet, assero, naturæ humidæ mensuram nihil imminutam conseruari, &, quod cõsumptum est, rependi prorsus, atque restitui. Quod autem in hac me sententia confirmat, hoc est: ignis, ut ex actione ipsius hic apud nos experimur, non omnes materiæ, quam corripit, qualitates depascitur. Exempli gratia, in olei materia humiditas, posteaquam à qualitate frigida seiuncta est, facile ab ignis caliditate attrahitur, & inflammatur. Sed non solum in flammam oleum conuertitur, uerum etiam post ignem ex olei humiditate ortum aridus cinis efficitur. id quod aperte perspicitur ex lucernæ fuligine, qua ea, quę supra flammam sita sunt, nigrescunt. Quod si diutius fiat, ipsi loco ex lucernæ fuligine infecto moles quædam accrescit, atque adhæret. Ex quo planum fit, oleum per ignem exiccatum in minutissimas & aspectum nostrum effugientes particulas commutari, atque ita aerem petere, indeq; desiliens in terram, considere. Minutissimarum autem fuliginis particularum in aere fieri effusionem, ex eo potest intelligi, quòd nares hunc ipsum aerem attrahentium

nigræ fiunt. Quin etiam id, quod ex pectore respirantes emittunt, nigrum esse conspicitur, propterea quòd fuliginis colore per aeris attractionem accedente sit infectum. Ex his constat humiditatem olei sic in siccitatem commutari, ut materiæ magnitudo per tenuissimas particulas, & quæ aciem oculorum effugiunt, in aere disiecta non deleatur. Si quis igitur, ut hoc olei humidum duntaxat in siccum conuertitur, non autem tota materia penitus aboletur, sic de uniuerso humido cogitauerit, non errabit. Manifestum enim est, totum ex partibus constare. Quod autem de parte discimus, idem de toto edocemur. Vnam autem genere humiditatem esse, nemo, ne pertinacissimus quidem, negabit. Atqui humiditas ab igne combusta tenuis puluis efficitur: & omne humidum, dum est in igne, particularum qualitatem ex humiditate in siccitatem conuertit, non autem penitus deletur, atque consumitur. Quoniam igitur nebula, seu nubes nihil aliud est, nisi uaporum coactio, atque concretio; uapor autem est tenuissima humidi exhalatio: necesse est, cum ardore nubes exaruerit, minutissimum illud, & indiuiduum uaporis corpusculum, quamuis humidam qualitatem non seruet, non tamen omnino disperdi, & aboleri. Quatuor enim in uapore considerantur, humiditas, frigiditas, grauitas, & quantitas. Ex his quæ naturæ ignis aduersantur, ea ui ipsius exuperantis abolen-

tur. Quamobrem nec humidum, nec frigidum in igne sita, manent eiusmodi. Quantitas uero ab ignis natura non discrepat, quandoquidem & ignis in quanto cõsideratur, & cum quanto quantitas non pugnat. Itaque uaporis quantitas ab humidi & frigidi qualitate seiuncta seruatur. Quæ autem ex grauitate qualitas uapori naturaliter inest, unà cum magnitudine conseruatur. pariter enim & humida, & frigida grauem naturam habent. Ex hac rerũ serie mens nullo labore cognoscet, quo modo aqua fiat terra, commutataq; uaporis qualitate naturam similem assequatur. siccum enim, & graue qualitatis, quæ terræ inest, propria sunt, in eáq; uapor exustus conuertitur. Ac mihi quidem non faciendum uidetur, ut principium hoc assecuti, consequentem ordinem, ad quem consideratio ipsa nos per uerisimilia ad ueritatem ducens progreditur, omittamus. Videtur enim ob hanc causam & mare semper in propriis terminis permanere. Quoniam accessio illa, quam ex confluentibus aquis assidue paulatim acquirit, exhauritur, & consumitur à caliditate, quæ cucurbitulæ instar tenues humidæ naturæ uapores attrahit. Verum, quia mediterranea loca, & quæ magis ad Aquilonem uergunt, huic rationi uidentur aduersari, propterea quòd, cum in his partibus ob aeris ambientis frigiditatem mare non admodum calefiat, uaporum confectio torpeat, eam duppli-

citer

citer confirmabimus. Primum igitur dicimus, licet innumerabilia maria uideantur, unum tamen, & continuum esse mare in sese per orbem uniuersum commeans, nec ullo pacto à coniunctione sua diuulsum, atque seiunctum: quamobrem, si perpetua caliditatis præsentia, quod australe est, succendatur, in illis item partibus diminutionem sentiri, aquis sponte sua deorsum naturaliter confluentibus ad explendum id, quod exhaustum & exinanitum est. Deinde, cum totum mare, ex quauis aqua confectum, sit salsum, parem fieri uaporum digestionem comprobari. Salsorum enim naturalis est siccitas. Quare si qualitas hæc per totum mare pariter diffusa est, pariter etiam agit in omnibus illius partibus. Id enim cuiusque naturæ proprium est, ut ex ui sua agat. Nam ut ignis accendit, & nix refrigerat, & mel dulcia reddit, ita sal exiccat. Quocirca cum passim per omnia maria salis exiccatio natura sit distributa, sic ad facilem uaporum digestionem prospiciente diuina sapientia: omnes enim partes aquæ tenues sal quodammodo excludit, atque expellit è mari, quippe quod dominetur humido propter insitam naturæ siccitatem: non absurdum est existimare, æquabiliter undique humiditatem consumi, mare per uapores exhauriente aere. Quòd autem omnis aereus humor in nubibus fiat, atque inde pluuiæ in terram decidant, & nos superius ostendimus, & prophe-

tia opus eiusmodi Deo tribuens docet his uerbis: qui uocat aquã maris, & fundit eam super faciem terræ. Et cum alia multa, tum nubes à superiore caliditate accendi, & penitus exiccari re ipsa didicimus. Quare non est prætereunda quæstio, quæ nobis ex iis, quæ dicta sunt, ordine occurrit. Sic enim aliquis obiiciat. ex commemorato olei exemplo intelleximus, materiam subiectam etiam post combustionem non aboleri, sed in aerem secedere, atque ignis ui in terram redigi, eo cõsumpto, quod eius qualitatati contrarium erat. Quamobrem qui potest humida natura semper imminuta, atque integra permanere, cum uaporum humorem, ut declaratum est, ubique caliditas arefaciat, & in siccam qualitatem conuertat? Cur, cum humidum exhaletur, & calido tam sit obnoxium, ut in tenuia, atque indiuidua corpuscula per uapores dissectum, in aridam qualitatem ab eo necesse sit commutari, non ea uerior existimetur opinio, quæ asserit esse quandam aquarum copiam, qua semper instauretur, & sufficiatur id, quod ab igne consumptum, ac deperditum est? præsertim cum scripturæ testimonio confirmari possit, quæ tradit apertas fuisse cataractas cœli, cum aquis altissimis omnes montium uertices superantibus submergi terram oporteret. Hoc ego scripturæ testimonium dicam alio eiusdem scripturæ testimonio refelli posse. Solet enim diuina scriptura à propria uerborum si-

Amos. 5. c.

Gen. 7. c.

gnificatione recedere. Quid igitur, per aperire, & claudere, uelit intelligi, cōsideremus. Ea nimirum aperiuntur, quę clausa sunt; & quæ sunt aperta, clauduntur. Sole olim dominante, cum magna siccitas esset, ea res in scriptura hisce uerbis est explicata. Clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex. Quare ea scripturæ oratione, qua dicuntur apertæ cataractæ cœli, significari arbitror ipsum cœlum fuisse clausum tempore siccitatis. Quo quidem tempore cum nubes è mari sublata, pluuia demissa, cœlum aperuerit; constat, ne tunc quidem, firmamento cœli disrupto, ex aquis, quæ super illo dicuntur esse, imbrem defluxisse, sed cœlum appellari aerem, qui terram ambiens uaporibus terminum constituit, quo à subtiliore natura illa superiore seiungantur, ultra quam nihil eorum, quæ grauiora sunt, potest aspirare, non nubes, non uentus, non uapor, non exhalatio, non ipsæ uolucres. Quod autem aer hic capitibus nostris impendens cœlum in scriptura uocetur, facile intelligimus, dum in ea legimus, uolatilia cœli. Aerem enim per ea, quæ in ipso uolant, cœlum dici cognoscimus Cæterum licet hæc ita se habeant, nondum explicata est illa quæstio, quo modo uaporum in siccum commutatio humidum ui naturæ calidæ consumptum non imminuat. Aliud præterea ordine sequitur inquirendum, quod accuratiore studio indagantes forte consequemur. Audisti pro-

Luc.4.c.
3. Reg.17.

phetiam diuinæ poteſtatis magnitudinem ex iis, quæ in rebus procreatis admiranda cernuntur, enarrantem hoc modo: Quis manu dimenſus eſt aquam, & cœlum palmo, & pugillo terram uniuerſam? Quis in ſtatera montes, & ualles in lance collocauit? His uerbis, ut arbitror, aperte docet propheta, propriam ſingulis elementis præſcriptam eſſe menſuram à Dei omnia complectentis poteſtate, quam ille manum, & palmum, & pugillum uocat, ſuis ununquodque terminis & menſuris coercentem.

Eſa. 40. c.

Neceſſe eſt igitur, ſi Dei poteſtas cœlum dimenſa eſt, ſi manus eius aquam, ſi pugillus uniuerſam terram, ſi ualles in ſtatera conſtituit, ſi montibus pondus præfiniuit, omnia menſuram, ac modũ tueri ſuum, nihil eorum augeri, nihil imminui, quæ menſus eſt Deus, quæq́; ipſius poteſtate continentur. ſi nulla autem rebus accidit accretio, nulla diminutio, ut prophetia teſtatur, in ſua prorſus ununquodque menſura perpetuo manet, cum natura ipſa rerum commutabilis cuncta uiciſsim conuertat, & unum in aliud mutet, idemq́; rurſum conuerſione mutationeq́; priſtinum in ſtatum reducat. Sed quia uaporem hunc humidum in flamma poſitum, ſiccitate per combuſtionem acquiſita, in qualitatem terreſtrem tranſire ex ſuperiore olei exemplo ſatis oſtendimus, deinceps conſiderandum eſt, utrum, uaporis materia in contrariam conuerſa, reliquiæ ipſius combuſtione

ſubtiliores, ac tenuiores effectæ ſupra manere poſsint. Hoc autem exemplis item nobis manifeſtis poterimus inueſtigare. Neque enim fuligo illa ſubtiliſsima perpetuo hic in aere permanet ſublimis, ſed per aeris raritatem ad cognatum ſibi elementum tranſiens, terræ, & parietibus, tectorũq; laquearibus adhæreſcit. Quod de uaporibus illis quoque cogitandum eſt, ut ad ſuperiorem, igneamq́, regionem à uentis compellantur, & in humidæ qualitatis commutatione materiam ſeruẽt, arefactiſq́; ad id, quod eis cognatum eſt, ac ſimile, detrahantur, humiq́; conſideant. Naturalis enim rebus omnibus attrahendi uis inſita eſt: ut minime abſurdum uideatur, ſi uapores quidam, ſicci, ac terreſtres effecti, terræ ſiccitati, & qualitati commiſceantur. Quòd ſi ex olei materia cuncta conſtarent; in craſsitudinis qualitate uapores eiuſmodi in colorem nigrum exuſtione conuerterentur; & ex ſpecie illa conſpecta, quid fieret, cuiuis eſſet perſpicuum. Verum quia ſubtiliſſima, liquidiſsimaq́; natura in uaporibus eſt, hi uero eo, quem ſupra diximus, modo in igne poſiti qualitatem humidam in ſiccam conuertunt, neceſſe eſt, ut, quidquid illud fuerit, quod ex illis redactum animo comprehenderimus, purum, & aereum aliquid, quod ſubtilitate ſua cognitionem effugiat, cogitemus. Sin quiſpiam ſenſui magis, quàm rationi credendum putat, quæritq́; oculis indiuidua, ac cæca illa corpuſcu

la contueri, is poterit aerem talibus particulis refertum aſpicere, quando radii ſolis per feneſtram excepti, eam aeris partem clariorem redd iderint, quæ ſplendore fuerit illuſtrata. Hic enim infinita corpuſculorum in aere uolitantium multitudo, quæ in reliquo aeris ſpatio oculis cerni non poteſt, radiorum beneficio perſpicitur. Si quis igitur aciem oculorum intenderit, corpuſcula illa ſubtilia aſsidue defluentia deorſum ferri conſpiciet. Quod autem in una parte aeris oſtenditur, indicio eſt, idem in uniuerſo mundo fieri, ſiquidem inter ſe continuus eſt, & ex partibus compactus. Porrò ſi tenuia hæc indiuiduaq́; corpuſcula, quæ in aere iactantur, in terram defluunt, certumq́; eſt, ætheriam ſpeciem non diſcerpi in ea, nec diſsipari, quando confractionem, atque effuſionem eiuſmodi nõ patitur ignis natura: neceſſe eſt, ut credamus, materiam eſſe illorum uaporum, quorum digeſtionem ante conſiderauimus: qui cum humidi ſint, à calida attrahuntur natura, exuſtiq́;, ac terreſtres effecti non amplius in aere continentur, ſed rurſum in terram reuertuntur. Quemadmodum autem cibus in nobis per concoctionem in tenuem quandam qualitatem immutatur, &, cuicunque corporis parti per digeſtionem acceſſerit, eam auget; cumq́; in corporis conſtitutione uaria ſit membrorum in ſicco, & humido, & calido, & frigido differentia, quocunque cibus concoctus digeſtusq́; perue-

nerit, talis euadit, qualis eſt ea corporis pars, à qua ſuſcipitur, quæ quidem opportune tenuitatem digeſtionis comprehendit, eamq́; ſibi accommodat, & ſimilem, ac propriam reddit: eodem pacto, licet non ſentiatur, aſsidua terræ fit acceſsio per indiuidua illa corpuſcula. Quam obrem quidquid alicubi cohæſerit, & coaluerit, illius partis, à qua ſuſceptum eſt, naturam ſubit, fitq́; gleba in gleba, arena in arena, lapis in lapide, & quodcunque fuerit ſolidum illud, à quo ſuſcipitur, in eiuſdem naturam commutatur. Quod ſi quis in lapide propter duritiam putet eſſe difficile, licet id ipſum ratio perſuadeat, ego tamen cum illo non decertabo. Nihilo minus enim conficietur, quod propoſitum eſt, cũ terreſtris materia deorſum fluens, à partibus eã non ſuſcipientibus ad ſuſcipientes à uentis transferatur. At aliquis dicet fortaſſe, orationẽ noſtram non eò tendere, quò propoſuimus: nobis enim fuiſſe propoſitum, ut oſtenderemus aquam ſemper in ea menſura, quam initio obtinuit, permanere, imprudenter autem illuc eſſe progreſſos, ut cõtrarium confirmaremus: ſiue enim digeſti uapores in igne conſideant, ſiue reuertantur in terram, utraque re diminutionem aquæ pariter ſequi, eoq́; ipſo copiam aquarum oſtendi, quòd omnino ſemper abſumantur. Neceſſarium igitur erit, ut rerum naturam iterum conſideremus, quo diſputatio noſtra rectius per ipſam ad finem propoſitum

perducatur. Quænam igitur eſt rerum natura? Nihil eorum, quæ cernuntur ordine terram ambire, conſtans, firmum, & immutabile conſtitutum eſt à rerum omnium opifice Deo: ſed omnia inter ſe uiciſsim commutantur. Ineſt enim quædam uis, cuius perpetuo quodam in orbem motu cuncta hæc inferiora circumaguntur, & permutantur, rurſumq; in ſemetipſa reducuntur. Quæ quidem cõmutatio cum fieri nunquam ceſſet, neceſſe eſt, in alia uiciſſim omnia tranſire, & per eadem iterum ueſtigia remeare. Nihil enim horum à ſe ipſo conſeruaretur, niſi cum altero genere commixtum naturam ſuam obtineret. Quo modo, inquies, illa commutandi uis per quatuor elementa in orbem commeat? Neque enim quælibet ex quibuſlibet uiciſsim fiunt, neque commutationis circulus per res ſingulas æqualiter uagatur. ſed aqua quidem per uapores in aerem refunditur, uapores autem pabulo flammæ ſumminiſtrato terreſtres fiunt, in cinerem quodammodo redacti, poſteaquam cum igne uerſati ſunt. His uero ſuſceptis terra mutationis in ſe circulum ſiſtit. Neque enim aquæ natura rurſus ortum habet è terra. Qua quidem ratione relinquitur conſiderandum, utrum terra in aquæ naturam mutari poſsit. Quod dum inueſtigamus, nemo orationem noſtram ut longiorem accuſet. Videmus ea, quæ natura ſunt ſicca, ſponte ſua naturali quadã proprietate madefieri. Vt in ſa-

le licet intueri, & in metallis, & in iis, quæ ex humore aliquo conglaciante consistunt. Horum cum siccitas propria sit, tamen, si quidam ex ipsis liquor descendat, humida fiunt, siccitatemq́; suam in humidam qualitatem conuertunt. Talis etiam cernitur mellis natura, quod calore exiccatum, rursum casu aliquo in humorem resoluitur. Sed hæc omittantur. Præstat enim, ut ex principio aliquo necessario disputationis ordinem persequamur. Animaduertimus, nō una qualitate elementa singula constitui, & ab aliis elementis separari, sed uariis qualitatibus comprehendi, quarum aliæ inter se pugnant, aliæ simul inspiciuntur, & pugnantibus inter se pariter cohærent, & quadrant. Vt in terra & aqua siccitas & humiditas coniungi nequeunt. Horum tamen utrique ex æquo frigiditas inest, qua pugnantes quodam modo deuinciuntur. Aqua item & aer grauitate leuitateq́; separantur, sed in his quoque frigiditas utrique conueniens ut medium quoddam uinculum spectatur: Discrepat aer ab igne ea, quæ est inter frigidum & calidum, differentia, sed leuitate inter se conciliantur, atque conueniunt. Ignis denique à terra leuitate seiungitur, sed siccitatis necessitudine copulantur, & fœdus ineunt. Quæ si uolumus declarare, sic exordiamur. Frigiditas quidem in terra simul, & aqua, & aere perspicitur, maiori tamen ex parte congruit aquæ, & eius in se quodam modo naturam conseruat,

iniuriamq; à ſiccitate prouenientem propellit ea repugnantia, quam habet cũ calido. Quemadmodum igitur adeſt calido ſiccitas naturalis, nec ignis ſolus in alio poteſt oſtendi: ſic dicendum eſt, cum humido frigiditatem coniungi, ac deuinciri. Quòd ſi humidum ſimul & frigidum aquæ naturam conſtituunt, frigida autem qualitas terræ naturaliter ineſt: ſequitur, ut poteſtate & aqua inſit in terra, & terra in aqua. Naturalis enim humidi cum frigido copulatio non permittit, ut unum ab altero penitus ſeiungatur: ſed, etiam ſi contingat aliquando, ut alterum in ſe ipſo ſeparatim conſiſtat, id non plane ſolum eſt, ſed poteſtate utrunque in uno perſpicitur. Nam ut, humido in aerem diffuſo, frigiditas uaporum particulas inſequitur: ſic è contrario, in intimis terræ partibus frigido commorante, humiditas cognatam qualitatem non derelinquit: ſed frigida uis, quæ terræ naturaliter ineſt, tanquam aliquod humidæ naturæ ſemen efficitur, ſemperq; ex ſe coniunctam ſibi qualitatem gignit, cum uis illa commutandi uehementi frigiditate terram in aquam conuertat. Harum rerum ſi quis à nobis rationem & cauſam exquirat, rogetq;, quæ uis ex æquo ſolidũ in humidum conuertat: quod illi reſpondeamus, non habebimus, ut in reliquis etiam omnibus, nempe quo modo aqua in aerem diffundatur, &, quod deorſum tendit, inſideat leui, graueq; in leue conuertatur. Hæc enim fie-

ri ſenſu ipſo percipimus: quo modo autem à natura fiant, ratione docere nõ poſſumus. Sin quiſpiam experimentis hanc opinionem comprobari cupiat, id adducto puteorum exemplo facile præſtabimus. Neque enim, ſi terram ſiccam effodias, protinus aquam offendes, ſed primum tactu neſcio quid uliginoſum ſenties. quòd ſi fodiendo altius ire pergas ad loca frigidiora, glebam magis cœnoſam inuenies. at ſi ad magis adhuc frigida loca deſcenderis, turbida quædam aqua apparebit. ſin autem ſub imo prorſus ſolo, quò minus ueriſimile ſit calorem ſolis penetrare, lapidem aliquem incideris: licet ipſius lapidis denſitas obſiſtere uideatur, tamen uenæ quædam aperiuntur, ex quibus undique defoſſus puteus aquis affluentibus completur. Quod igitur in loco manu, atque opera facto, excauatoq; contingit, ut humor undique in puteum confluat; id in omni loco par eſt euenire, cum humor ſe naturaliter in unum cogat, atque conſeruet. Sic ergo aqua conficitur, frigidum madefacit, & humor ex frigiditate totam aquæ naturam perficiente conſtituitur. Ex aqua uero coacta, congregataq; fluentum generatum, quacunque detur aditus, terram aperit, & fons appellatur. Quòd autem aquarum ortus auctor & cauſa ſit ipſa frigiditas, illud indicium ſit, quòd loca ſeptentrionibus propinquiora frigidioraq; magis abundant aquarum copia. Aprica enim pro-

fecto, & opaca, depressaq́;, essent æqualiter aquis irrigua, si frigiditatis absentia nihil aquarum ortum impediret. Quemadmodum autem ex imbrium guttis collecta aqua torrentes nascuntur; licet guttas ipsas separatim aspiciens, singulas per se pusillum quiddam & pro nihilo habendum existimes: sic ex humoris sensim è terra manantis copia multis fluentis coactis oriuntur flumina: quorum si quis magnitudinem, perennesq́; cursus consideret, undenam suppeditari tantam aquarum abundantiam existimabit? Num aliquos sibi in terræ finibus lacus con finget? Quinam, obsecro, tanti lacus esse queãt, qui, nisi noua asside accedant auxilia, non breui tempore exhauriantur? At alios, inquis, lacus excogitabimus. Ego uero requiram, quidnam alios illos rursum exhaustos explebit. Quôd si alios, atque alios lacus inueneris, ego uicissim interrogabo, unde omnes tandem exinaniti complebuntur. cogeris igitur progredi in infinitum, atque ita oratio tua lacus lacubus accumulans, ne fontibus desint lacus, unde po stremo aqua ortus principiũ habeat, nunquam consistet. Quamobrem, cum reperienda sit causa, qua primæ aquæ natura constituitur, ma gis consentaneum est, eam in ipsos fontes conferre, quàm sub terra lacus confingere, quorum ratio commentitia statim ab aquæ natura deorsum tendente labefactetur, & conuellatur. Quo modo enim sursum fluet, quod, deorsum

ut fluat, naturam habet? Præterea, quàm ingentes lacuum moles erunt excogitandæ, quæ, cum perẽnes tot aquarum copiæ seculis omnibus effluant, & nihil unquam reponatur, non exinaniantur tamen, nec exhauriantur? Constat igitur ex iis, quæ dicta sunt, ideo fluminibus aquam non deficere, quòd terra in illam transmutatur. Terræ uerò magnitudo, licet tantum ex ea copiarum erumpat, non imminuitur, quoniam assidue ab exiccatis uaporibus instauratur. His ita cõstitutis non amplius mutua nobis elementorum inter se commutatio claudicabit. Apparet enim ordo, quo unius in alterum commutatio est ortus illius causa. Exempli gratia aqua per uapores sublata fit aer. Aer madefactus in superiore flamma exiccatur. Quod terrenum est, per ignis naturam ab humido secernitur, terræq; redditum per qualitatem frigidam in aquam commutatur. Ex quo fit, ut sine ullo impedimento semper elementa uicissim inter se commeent, & circunferantur, nullumq; ex illis aut consumatur, aut redundet, atque exuberet, sed omnia in qua primum constituta sunt mensura perpetuo maneant. Ex iis, quæ disputata sunt, sequitur, ut aquæ supra firmamentum sitæ ab hac humida natura discrepent. Patet enim humidi pastu naturam ignis non ali: demonstratumq; est, calidum frigido non enùtriri, sed extingui, & humido siccum deleri, nõ adiuuari. Quamobrem

tempus est, ut orationem nostram aliò conuertamus, quæramusq;, quo modo tertio die factæ sint omnes, quæ in cœlo sunt, stellæ. Quòd igitur omnibus rebus admirandis, quæ procreatæ sunt, diuinum quoddam mandatum imperiumq; sigillatim præcesserit, ex Mosis historia sic excelsa hæc decreta complectente in superioribus animaduertimus, didicimusq;, diuinam uocem non esse mandatum uerbis expressum, & explicatũ, sed artificem ac sapientem in rebus singulis potestatem, qua ea, quæ in ipsis cernuntur admirabilia, perfecta sunt, primaq; Dei uoluntate statim omnino rerum uniuersitatem extitisse, ordinemq; sapientiæ in ipsis insitæ necessario permanentem diuinorum mandatorum uim, & seriem obtinere. Breuiter enim rerum, quæ sensu percipiuntur, procreationem complectens, mundum uniuersum ostendit, in principio, inquiens, fecit Deus cœlum & terram. Quibus uerbis rerum uniuersitate comprehensa, deinceps naturalem quendam singularum ordinem persequitur. Simul igitur cum reliquis rebus omnibus generata est lux, sed non extemplo rebus omnibus præluxit, quandiu partes rerum obscuræ uim eius illustrantem impediuerunt, at simul atque rebus procreatis ornatus occasio, atque incitatio concessa est à Deo, ignea uis illustrandi præfulsit omnibus, sibiq; naturæ leuitate, ac mobilitate, patefacta uia, prosiliuit. Ac tunc quidem uniuersa in se

coacta mundum obibat: mox autem propriis partibus in ea, quæ sibi cognata coniunctaq; erant, diuisa est. Quòd autem eius una natura non sit, ex iis, quæ uidentur, perspicuum est. Si quis tamẽ lucem ex omnibus coactam unam esse genere dicat, non errabit. quando diuinus etiam sermo singulari uoce uniuersam significat, præcipiens, ut lux, non autem, ut plures fiant. Verum si quis ea, quæ uidentur, aspexerit, multiplicem illustrantis potentiæ differentiã in rebus animaduertet. Quapropter etiã propheta dicit: Qui facit luminaria magna solus. Et Psal. 35. a.
Apostolus, alia, inquit, est claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarũ. stella enim differt 1. Cor. 15. a.
à stella in claritate. itaque multa lucis omnino sunt discrimina. Et quanquam omnia, quæ Paulus enumerauit, illustrandi uim habent, & sua ununquodque potestate, claritateq; comprehenditur, ut cuncta communi nomine lux una recte possint apellari, certæ tamen in his distinctæq; differentiæ spectantur. Quæ cum ita se habeant, nos à uero minime recessuros existimo, si dixerimus, ita Mosem intellexisse, initio quidem totam uim illustrandi in unum congregatam fuisse: uerum, cum multæ essent in subtilitate mobilitateq;, quantum ad maiorem minoremq; præstantiam pertinet, in uniuersitatis natura differentiæ, trium dierum spatium fuisse satis ad eam uera certaq; ratione distinguendam, ut, quod in natura ignea maxime erat sub-

tile, ac leue, & purum, à materia remotum, summum rerum, quæ sub sensum cadunt, fasti gium obtineret, quod autem inertius, ac segnius, intra subtilioris leuiorisq; complexum consisteret, & hoc rursum ex insitæ proprietatis differentia in septem lucis partes diuideretur, omnes inter se similes, atque cognatas, seiunctas autem à rebus, quæ diuersi generis forent. omnibus ergo particulis, quæ in solis illustran tem naturam coniectæ sunt, concurrentibus, unum quiddam magnum effectum est. Quod itidem euenit in luna, cæterisq; tum errantibus, tum nõ errantibus stellis, ut similium cuiusque particularum concursus unam aliquam earum efficeret, atque ita omnes confectæ sunt. Contentus autem Moses, ex iis luminare tantum maius, & luminare minus nominasse, cæteras omnes communi nomine stellas appellauit. Quòd autem fatigetur mens nostra, & pondere suo pressa non possit diuinæ sapientiæ subtilitatem assequi, nemo admiretur, sed naturæ nostræ tenuitatem excuset: cum qua præclare agi tur, non si nulla in re aberrauerit, sed si uel unam consequi potuerit. Hæc autem dico, illuc respiciens, quæ sit ratio huius trium dierum spatii, quod satis fuerit ad ea distinguenda, quæ luce prædita sunt. Est enim aliqua nimirum ratio, licet præstantior sit, quàm ut eam nos intel ligere ualeamus, qua temporis huius mensura rebus lucidis disponendis præscripta est, adhibi

to temporis modo & quantitati actionis ignis in motu, factaq; lucis diuisione pro earum natura, adeo, ut, cum sint in eis innumerabiles differentiæ, in suo tamen singulæ situ à naturali proprietate collocatæ sint, quò nimirum naturæ uis insita singulas duxit. Nec ulla consecuta confusio est, aut perturbatio, propter ordinem à diuina sapientia pro naturali cuiusque proprietate singulis adhibitum immutabilem, ut superiorem regionem circulus obliquus, seu signifer occuparet, in hoc autem certam ununquodque signum sedem obtineret, in signis uero singulis stellæ nõ fortuito, sed ordine suis quæque locis collocarentur, æquabiliq; ac naturali ui sua ductæ immobiles, ac firmæ permanerent, ubi procreatoris sapientia præscribebat. Hæc, & his similia sunt ea, quæ mens aspiciens hæsitat, & imbecillitatẽ, ac segnitiem suam accusat, quòd rationem excogitare non possit, qua præfinitum trium dierum spatium ad tot stellarum distinctionem satis fuerit: aut quo modo, cum infinita esset inerrantis sphæræ ab iis, quæ sunt circa terram, distantia, in medio mundi spatio magna Dei sapientia solem cõstituerit, ne, cum stellarum splendor propter immensum interuallum ante deficiat, quàm ad nos peruenire possit, in perpetuis tenebris uiueremus. Splendentẽ igitur solis uim ita supra nos collocauit, ut neque hebetarentur eius radii lõginquitate, nec propinquitate nimia molestiam afferrent; aut

quo modo materiæ magis immersum magisq́; crassum lunæ corpus inferius constitutum sit, oberretq́; terræ proximam regionem; aut qualis sit splendor eius, quæ cum obscura sit, illustrandi tamen habet facultatem. Naturæ enim ipsius crassitudo proprium nitorem obtundit, sed opposito solis radiorum lumine ab illustrandi ui non est prorsus aliena. Cæteram sapientiæ singulis in rebus conspicuæ rationem naturæ nostræ infirmitas intueri non potest, quendam tamen mundi totius ordinem in iis, quæ facta sunt, ex descriptione legislatoris ab iis, qui mediocriter norunt dispicere, quæ ex quibus consequantur, per quasdam coniecturas utcunque cognosci posse arbitror. Quamobrem repetamus ordinem eorum, quæ facta sunt. sic autem habet. Lucem uniuersam mobilitate sua ante alia prodeuntem firmamenti absolutio ab ignis circulo definita consequitur. Leui autem natura à grauioribus separata, graues inter se qualitates distinguuntur, in terra & aqua constitutæ. inferiore uero natura exornata, subtilis, & leuis, excelsaq́;, quoniam non omnis erat inter se similis, interiecti temporis spatio ex illa communitate in cognatas diuiditur proprietates. in qua innumerabilis stellarum multitudo expolita pro insita cuique propria ui, mundi fastigium occupat, atque ita in sua quæque sede hæret, ut, cum semper circunferatur, nunquam tamen locum relinquat suum. Horum enim ut

ordo immutabilis est, sic natura semper mobilis. Post uelocissimum motum sequitur secundo loco, quæ uelocitate proxima est, subeuntemq; circulum obtinet, tertio deinceps alia, & quarto, ad septimum usque pro ratione uelocitatis. Tanto enim unaquæque longius abest à superiore, quanto illa ad mouendum natura tardior est. Hæc igitur quarto die facta sunt, non quòd tunc fuerit lux procreata, sed quòd, illustrãdi ui pro natura sua simul coacta, apparuerint cum reliquæ stellæ, tũ illæ, quæ magnitudine cæteris præstant, sol & luna, quorũ ortus quidem occasio extitit in lucis procreatione, utriusque autem constitutio (quando mouetur in tempore, quidquid mouetur, & mutuus particularum concursus eget aliquo temporis interuallo) tribus diebus perfecta est. Quare non absurde conditus orbis à magno Mose ita describitur, ut, quantum ad materiam pertinet, simul omnia dicantur uirtute opificis cõstituta, singularis autem eorum, quæ in mundo uidentur, distinctio ordine quodam, ac serie naturali, eo spatio, quod dictum est, absoluta. Tunc simul uniuersa lux extitit, tunc omnis rerum illustrantium natura propriis distincta differentiis apparuit, quarum è numero sol est, & luna. Ac quemadmodum ea, quæ fluentem uim habent, non sunt unius generis omnia, sed differentia quadam inter se uicissim discrepant, ut uidere licet in oleo, & aqua, & argento uiuo,

quæ si quis omnia simul in uno uase confundat, parua interiecta mora primum aspiciet argentum uiuum ob grauiorem deorsumq; tendentem naturam in fundo totum considere, licet omnia commixta sint: deinde aquam simul coactam omnem succedere: postremo olei congregatas particulas super natare, & super utroque consistere. eodem pacto de re nobis ad disputandum proposita possumus coniicere, illud unum in exemplo tantum commutantes, ut, quod illic propter grauitatem, hic contra propter leuitatem eueniat. In prima enim rerum constitutione, quæ leuitate sursum tendebant, quandiu ob naturalem uim insitam celeritate ualebant, pariter omnia concurrerunt, tum ex uelocitatis præstantia ipsa quoque inter se distincta sunt. Vt igitur in exemplo proposito rerũ fluentium secretio, & separatio materiam singularũ non constituit, sed iam factam distinxit, distinctamq; demonstrauit, sic in trium dierum spatio illustrans solis natura, potestasq; facta non est, sed, cum in uniuersitate rerum diffusa esset, simul coacta est, & coniuncta. Si quis autem à nobis & tertii cœli rationem petat, quod
2. Cor. 12. A. Moses non scripsit, sed Paulus uidit, & in ipso tanquam in adytis sapientiæ consistens arcana audiuit, ab iis, quæ exposita sunt, tertium illud cœlum no abesse respondebimus. Videtur enim mihi Magnus etiam Apostolus uincens omnes superiores, totius naturæ, quæ sensu

percipitur, terminos tranſcendiſſe, ad eamq́; in greſſum eſſe, quæ animo menteq́; comprehenditur, cum ſpectaculum illud minime corporeum fuerit, ut ipſemet ſignificat, ſiue in corpore, inquiens, neſcio: ſiue extra corpus, neſcio. Deus ſcit. raptum eiuſmodi hominem uſque ad tertium cœlum. Summum igitur illud culmen huiuſce mundi, quem aſpicimus, arbitror à Paulo tertium cœlum appellari. Tripliciter enim diuidit omne, quod cernitur, & ex ſcripturæ conſuetudine ſingulas partes cœlum uocat. Abutens enim quodam modo ſignificatione uerborũ, ſpatium illud craſsioris aeris, quò & nubes, & uenti, & excelſi uolucrum uolatus perueniunt, cœlum unum nominat, cum & cœli nubes dicit, & uolucres cœli. Nec ſimpliciter cœlum hoc uocat, ſed adiungit etiam illas uoces, ſub firmamento. Dicit enim, producant aquæ reptilia animarum uiuentium, & uolatilia uolantia ſuper terram ſub firmamento cœli. Deinde alterum cœlum, & firmamentum appellat ſpatiũ illud, quod inerranti ſphæra incluſum conſideratur, in quo ſtellæ, quas errantes nominant, peruagantur. Sic enim ait: Fecit Deus luminaria magna, & poſuit ea in firmamento cœli, ut lucerent ſuper terram. Cuiuis diſtinctum orbis ornatum utcunque conſideranti perſpicuum eſt, hæc infra ſupremum illud faſtigium contigiſſe, quod omnia ſenſibus obnoxia complectens, eaq́; ſeiungens à rebus il

lis procreatis, quæ mente ſolum, & intelligentia comprehenduntur, firmamentum, & cœlum appellat. Ea igitur, quæ uerbis explicari
2. Cor. 4. d. non poſſunt, cupiens Apoſtolus, &, quemadmodum nos item hortatur, nihil eorum ſpectans, quæ cerni queunt, cum ea, quæ uidentur, temporaria ſint, quæ autem non uidentur, æterna, diuina uirtute ſublatus peruenit eò, quò deſiderio ferebatur, cumq́; ſacras literas à pueritia didiciſſet, uerbis ſcripturæ uſitatis rem ipſam expreſsit, tertium cœlum appellans, harum trium ſectionum, quæ in mundo uidentur, extremam. Relicto enim aere, ſuperatoq́; medio illo ſpatio, in quo errantium ſtellarum orbes uerſantur, ſummum ætheriorum finium ambitum tranſcendit, & ad firmam illam, quæ ſola mente percipitur, naturam perueniens, paradiſi uidit pulchritudinem, & audiuit ea, quæ humana natura non loquitur. Hæc tibi, uir Dei, ad propoſitas nobis à prudentia tua quæſtiones reſpondimus, nullis orationis pigmentis morales allegorias conquirentes, nec inexploratum prætereuntes quidquam eorum, quæ nobis opponebantur, ſed, propria uerborum ſignificatione ſeruata, naturæ ordinem diſputando perſecuti ſumus, & nihil eorum, quæ primo aſpectu contraria uidebantur, ab aliis diſcrepare pro uiribus demonſtrauimus. In reliquis autem ad mundi procreationem pertinentibus, quæ ſex dierum ſpatio facta ſunt, im-

morari ſuperuacaneum duximus, cum ſublimis illa præceptoris uox nihil omiſerit, quod ad eam diſputationem pertineret, excepto hominis opificio, quod proprio libro, quem tibi, uir optime, ante hunc miſimus, nos explicauimus. Te autem, & omnes, ad quorum manus hi libri peruenerint, rogatos uolumus, ut in neutro illorum me ſtudio præceptoris putetis aduerſari: ſed in priore quidem relictum argumentum ſuſcipientem addidiſſe diſputationem de homine iis, quæ in Hexaemeron ab eo fuerant elaborata: in hoc autem propter eos, qui in ſcripturæ monumentis ordinem requirunt, ad hæc ſcribenda ſic animum appuliſſe, ut uerborum uis in iis, quæ ſcripta ſunt, ſeruaretur, & naturalis commentatio à uerbis non diſſentiret. Si quid autem omiſſum fuerit, ne graue ſit, uel tibi pro ſapientia tua, uel quicunque hæc legerit, ea perficere, quæ deeſſe iudicabit. Neque enim illa uiduæ duorum obolorum oblatio diuitibus obſtitit, quo minus ampla ipſi ſua munera offerrent: nec qui pelles, & ligna, & pilos Moſi ad tabernaculum exædificandum obtulerunt, aurum, & argentum, & lapides pretioſos offerentibus fuerunt impedimento. Nobiſcum igitur exiſtimabimus actum eſſe præclare, ſi noſtra hæc munuſcula in pilorum numero habeantur, modo per ueſtram auro contextam

Matth. 12. d.

Exod. 35. c.

purpuram orationi imponatur ſuper indumen
Exo.39.b. tum, cui nomen eſt, Rationale, & Declaratio,
& Veritas, ſicut appellat Moſes, qui tales ami
ctus ſacerdoti confecit, mandato Dei,
cui cum unigenito filio, & ſpi-
ritu ſancto gloria, & im-
perium in ſecula
ſeculorum.
Amen.

IN EA SCRIPTVRAE VERBA, FACIAMVS HOMINEM AD IMAGINEM ET SIMILITVDINEM NOSTRAM,

ORATIO I.

EBITAM auribus uestris expositionẽ, cuius nomine tãquam ære alieno uobis iampridem obstrictus sum necessario, cuiusq́; solutionem adhuc non ingrati animi uitio, sed infirma corporis ualetudine impeditus distuli, persoluturus aduenio. Iniquũ enim esset, cũ ea, quæ ad feras, tum natantes, tum gradientes, tum uolantes, quæq́; ad cœlum, ad eaq́;, quæ in cœlo sunt, quæq; ad terram, & ad illa, quæ sunt in terra, pertinent, didicerimus, ea nobis, quæ ad ortum procreationemq́; nostram spectant, à diuina scriptura non patefieri. Quemadmodum enim oculi nostri, cum ea, quæ sunt extra se, uideant, se ipsos non cernunt, nisi leue quippiam, ac solidum inspexerint, unde refractus obtutus, ac refluens efficiat, ut se ipsi intueantur, sic animus noster alia cernens, se ipsum non uidet, nisi scripturis

inhæserit, atque incubuerit. Quod enim in illis est lumen, reflectitur, facitq;, ut nos ipsi perspiciamus, & cognoscamus. Verum, quoniam eas negligimus, nec scire curamus, quo modo facti, constructiq; simus; inde fit, ut, quid, qualés ue simus, ignoremus, & eorum, quæ in nobis sunt, licet minima, maximeq; rerum omnium facilia, atque in promptu sint, nullam notitiã habeamus. Ac tametsi multæ facultates in corpore humano dignoscendo omne suum studium collocarunt (si enim medicam artem consideres, facile animaduertes, quàm multa de usu partium eius tradiderit, quàm multa de interiori nostra structura in sectionibus excogitarit, quàm abditas, occultasq; uias patefecerit, ut unum totius corporis cõcentum, atque concordiam, uehicula spiritus, sanguinis ductus, attractionem animæ, ac domicilium, caloris sedem in corde, perpetuum spiritus in præcordiis motum, atque alia innumerabilia inuestigauerit) tamen eorum nos omnium ignari sumus, quippe qui in eiusmodi studium nihil incumbimus, nec est ferè quisquã, qui scire curet, quid ipse sit. Facilius cœlum, quàm nosmet ipsos cognoscere possumus. Quamobrem, quod in te admirandum est, homo, ne contempseris. Paruus tu quidem es, ut opinaris, sed præsens oratio te magnum esse deprehendet. Iccirco sapiens Dauid, qui se ipsum diligenter explorare nouerat. mirabilis, inquit, facta est scientia

Pas. 38. a.

ua ex me. Vndenam cognitionem tui ratione
nirifica licet inueniri? ex me. Mirabilis facta
ſt ſcientia tua ex me. Artificium ſapientiæ tuæ,
uo corpus meum conſtructum eſt, cogno-
cens, ex parua fabrica magnum opificem ani-
naduerto. Faciamus hominem ad imaginem
x ſimilitudinem noſtram. Paucis, ſed ſatis
perte tamen demonſtratum eſt ante, quæ ſint,
x ad quem referantur hæc uerba, Et habet Ec-
leſia de his demonſtrationes, immo uero fi-
em habet omni demonſtratione firmiorem.
aciamus hominem. Hinc incipe te ipſum co-
noſcere. Nondum in ulla molitione hæc uox
cripta eſt, facta fuit lux, ſed ſimplici Dei man-
lato dicentis, fiat lux. Cœlum, ſed ſine con-
ultatione: ſtellæ, ſed nulla præceſsit delibera-
io: pelagus, atque innumerabilia maria ad iu-
entis uocem extiterunt. Eodem modo omnia
iſcium genera, beſtiæ, & cete, quæ natant,
uæq; uolant animalia, Dei iubentis uerbo fa-
ta ſunt. Hic nondum eſt homo, & de homine
abetur conſilium. Non, ut aliis in rebus, dixit;
iat homo. Diſce pretium ac dignitatem tuam.
Non proiecit mãdato, & iuſſu procreationem,
ed conſilium, ac deliberatio fuit in Deo, quo
nodo tale animal produceretur in uitam. Fa-
iamus: ſapiens conſulit, artifex meditatur. Ec-
quid deeſt arti eius? Quonam difficultate ad-
luctus conſulit, ut abſolutum, & perfectum,
elaboratumq; faciat charum opus ſuum? an ut

oſtendat, te perfectum eſſe apud Deum? Duas aduerte perſonas, unam, quæ loquitur, alteram, ad quam dirigitur oratio. Cur autem non dixit, facito, ſed faciamus hominem? ut imperium, ac dominatum intelligeres: ne, patre cognito, filium ignorares: ut ſcires patrem feciſſe per filium, & filium paterna creaſſe uoluntate, laudaresq́; patrem in filio, & filium in ſpiritu ſancto. Commune eorum opus extitiſti, ut ipſos pariter adores, & colas, ne uenerationem, cultumq́; diuidas, cum unicam eſſe diuinitatem intelligas. Vide hiſtoriam ex figura, & theologiam ex ui. Et fecit Deus hominem. Faciamus, inquit, & fecit. ne multiplicem Deorum numerum crederes. Si enim plures feciſſe dicerentur, adduci poſſent homines, ut plures ſibi Deos confingerent. Nunc autem ſcriptum eſt: Faciamus: ut cognoſcas patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum: Et, Fecit Deus hominem: ut diuinitatem coniungas, atque unam eſſe ſcias, unam dico, non unitate perſonarum, ſed poteſtate: ut, cum ad adorandum accedis, Deum unum laudes, & colas, nec in Deorum multitudinem diſtraharis. Nō dixit: Fecerunt hominem Dei. Sed: Fecit Deus hominem. Propria eſt hypoſtaſis, ſiue perſona patris, propria filii, propria ſpiritus ſancti. Cur igitur nō tres Dei? quia una diuinitas. Quam enim in patre cernis diuinitatem, eandem cernis in filio. Et quam in filio, eandem in ſpiritu ſancto. Quo-

iam una in utroque forma, & principium à
atre in filio idem eſt, iccirco unus apud nos
triuſque cultus, & eadem collaudatio. Noſtræ
rocreationis exordium ueram continet theo-
ogiam. Faciamus hominem ad imaginem no-
tram. Ad imaginem Dei facti ſumus. Quo-
am modo ad imaginem eius? Animos à uulga
ibus, & imperitis, ac ſtultis illis de Deo opi-
ionibus expiemus. Si ad imaginem Dei, in-
uit ille, facti ſumus, formam Deus noſtræ ſi-
ilem habet, oculis, auribus, capite, manibus,
ræditus eſt, coxarumq́; uertebris, quibus ful-
itur & inſidet, quandoquidem ſedere Deum Pſa.46.b.
criptura tradit, pedibus item, quibus incedit.
alis ne igitur Deus? Recedant ab animo tuo
bſurdæ opiniones. Abiice cogitationem, quæ
ei magnitudinem imminuit. Figura uacat
eus, ſimplex eſt. Noli, cum de illo cogitas,
ormam ullam confingere, & comminiſci. Ne
ore iudaico Magnum extenues. Noli corpo
eis illum cogitationibus amplecti, aut mente
ua circunſcribere. Ea eſt magnitudine, ut com
rehendi circunſcribiq; nequeat. Magnum co
ita, & huic magno plus etiam atque etiam ad-
e, quàm cogitaſti, atque ita exple cogitatio-
em tuam. Neque enim, quæ infinita ſunt, un-
quam capiet. Figuram ne finge. Potentia, ſim
licitate naturæ, rerum procreatarum tum ma
gnitudine, tum pulchritudine cognoſcitur De-
us. Vbique eſt, & omnia comprehendit, & tan-

gi, uideriq; non potest. Amplitudo est quantitate carens, quam non capit animus tuus. Nec magnitudine cõcluditur, nec figura coercetur, nec potentia continetur, nec temporibus comprehenditur, nec finibus cohibetur. Nihil eorum, quæ sunt circa nos, cum Deo similitudinem habet. Quo modo igitur dicit scriptura, nos esse factos ad similitudinem Dei? Quæ ad Deum pertinent, recensuimus: quæ ad nos spectant, consideremus. Nihil profecto in forma corporis est, quod eius imagini congruat. Est enim forma corporis caduci, ac fragilis. in caduco autem, & frigili non imprimitur, quod corrumpi non potest, nec corruptum incorrupti est imago. Corpus augetur, imminuitur, consenescit, immutatur, aliud in senecta est, aliud in iuuenta, aliud cum prospera utitur ualetudine, aliud cum morbis iactatur, aliud cum metuit, aliud cum gaudet, aliud quando satiatum, atque expletum est, aliud quando siti, fame'ue torquetur, aliud in pace, aliud in bello, alius uigilantis, alius dormientis est color. Vigilans rubore magis perfunditur, quoniam calor extra progreditur. Dormiens autem calore intus compresso pallescit. Quonam igitur pacto, quod tot immutatur modis, simile sit ei, quod est immutabile? ei, quod eodem semper est statu, id quod nunquam consistit? Vndarum instar res nostræ nos fugiũt, &, antequam uideantur, defluxerunt. Aliud ex alio uidetur

umanum corpus. Ad imaginem noſtram? na
uræ immutabilis erit caduca ſimilitudo? forma
arentis, quæ formam habet? Vbi ergo quære
nus, quod imaginem referat? Nimirum in iis,
uæ ipſe Dominus dixit. Si quid meum in me
ium attulero, id ne ſuſcipiatis. Faciamus ho-
ninẽ ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram,
t præſit piſcibus maris, & uolatilibus cœli, &
eſtiis, & quæ ſequuntur. corpore'ne, an ratio-
e? in animo ſitum eſt hoc imperium, an in car
e? caro noſtra multorum animalium carne
onge eſt imbecillior. Qui enim hominis caro
um carne cameli, aut bouis, aliarumq; fera-
um comparari poteſt, cui collata facile ſupera
ur, ac uincitur? In quo igitur cõſiſtit hic prin-
ipatus? in rationis præſtantia. Quanto enim
orporis imbecillitate homo reliquis animanti-
us infirmior eſt, tanto eſt rationis excellentia
uperior. Ingentes enim moles, ac pondera,
uæ pro arbitrio ſuo transferunt homines, quo
unque uolunt, ſolertia, non corporis uiribus
guntur, & permouentur. Faciamus hominẽ
d imaginem noſtram, de interiori homine lo-
quitur. At enim, dices, tu de ratione diſſeris.
Oſtende nobis hominem ad imaginem Dei.
Eſt'ne ratio homo? Audi Apoſtolum: Licet, 2. Cor. 4. a.
inquit, is, qui foris eſt, noſter homo, corrum-
patur, tamen is, qui intus eſt, renouatur de die
n diem. Quonam pacto? Duplicem agnoſco
hominem, unum qui uidetur, alterum abſcon-

ditum, quem ille ipse, qui uidetur, non cernit. Interiorem igitur habemus hominem, & duplices quodam modo sumus. Ego enim sum ille, qui intus est homo. Quæ uero sunt extrinsecus, non ego illa sum, sed illa sunt mea. Neque enim ego sum manus, sed ratio, quæ in animo est. Manus autem exterioris est hominis pars. Quamobrem corpus est hominis instrumentũ, est animi instrumentum. Si quidem homo proprie animo cẽsetur. Faciamus hominem ad imaginẽ nostram. Hoc est, illi rationis præstantiam tribuamus. Et præsit. Nõ inquit, faciamus hominem ad imaginẽ nostram, & irascatur, & concupiscat, & mœreat. Perturbationes enim nõ cadunt in imaginem Dei, sed ratio perturbationũ moderatrix ac domina. Et præsit piscibus. Tibi, simulatque procreatus es, imperium est attributum. Qui magnum in multos annos à Rege principatum accipit, homo ab homine, à mortali mortalis, non tantam, quantam tu, obtinet potestatem. Ille enim à Rege princeps constituitur, ut uni tantum regioni præsit. Tu autem à Deo terræ totius imperium accepisti. Diuinaq; uox non in tabulis ligneis, aut uoluminibus, quæ à tineis corrumpuntur, sed in ipsa natura inscripta est. Præsit. quibus autem præsit? His nimirum omnibus: præsit piscibus, bestiis terræ, uolatilibus cœli, & uniuersis animantibus, quæ mouentur super terram. Non dixit, faciamus hominem ad imaginem & similitudi-

nem

nem nostram, & uescatur ex omni ligno fructifero, quod fructum habet in semetipso. Secundo loco ea, quæ ad carnem pertinent, constituuntur. Primo autem, ac potissimum illa, quæ ad animum spectant. Prima nobis imperandi potestas decernitur. Ad imperandum natus es homo. Quid ergo perturbationibus seruis? cur dignitatem abiicis tuam? cur te peccato tradis in seruitutem? cur te constituis mancipiũ diaboli? Rerum constitutus es princeps: cur naturæ tuæ grauitatem proiecisti? At seruus diceris: cur mœres corporis seruitute, ac non potius principatu tibi à Deo tradito gaudes, & gloriaris? Cum uides dominum tuum uoluptati mancipatum, corpus autem tuum illi, non'ne intelligis, te nomine duntaxat esse seruum, illum contra nomine tantum potiri dominatu, re autem in grauissima seruitute detineri? illum scorto deuinctum, & obstrictum cernis, tu autem scorta despicis atque aspernaris. itaque tu perturbationis dominus es, ille uoluptatum, quæ abs te deuictæ sunt, seruus. Faciamus ergo hominem, & præsit. Vbi est imperandi uis, illic & imago Dei. Præsit piscibus. Primum nobis datum est imperium in ea, quæ habitatione à nobis seiuncta sunt. Non dixit, præsit animantibus, quæ simul cum ipso sunt educata, sed piscibus, qui uitam in aquis degant. Primo igitur nobis in pisces traditum est imperium. Quo modo autem piscibus imperamus? Si propter la-

cum aliquem conſpiceris, facile potes animaduertere, quo modo ad umbram tuam omnes trepident, ac contremiſcant. Quis herus familiam tumultuantem domi repente conſiſtens ita ſedat, præſentiaq́; ſua cuncta in ordinem redigit, ut uniuerſum natantium genus ad unius hominis aſpectum figuram mutat, ut non amplius libere degere, nec per maris lacus'ue ſummas undas natare audeat? Delphinus ipſe, qui inter animalia, quæ in aquis degunt, plurimum poteſt, hominem ueretur, & obſeruat. Sic homini in ea datus eſt principatus. Quid, cum ratione ad illa accedis, & omnia ſuperas, non'ne illis dominaris? Animaduerti ego ſolertiam hominum, qui, hamis ad cetos capiendos confectis, atque eſca pro ratione magnitudinis eorum deglutientium adiecta, ſummis illis funibus, quibus hami ſuſpenſi ſunt, utres ex altera parte uento plenos alligant, eosq́; demittunt ſuper mare. At immania cete hamos ſimul cum eſca deglutientia, utres quidem in profundum trahunt, uerum, cum ea ſit utrium natura, ut ſurſum tendant, rurſum ad maris ſuperficiem retrahuntur, & cum ſuo confixa nutrimento ſurſum deorſum tumultuantur, iactataq́; obſtupeſcunt, & modo hoc, modo illud dimetiuntur mare, donec, multo fruſtra labore cõſumpto, defeſſa, fameq́; domita, atque hamis comprehenſa tandem occidunt, & cum utribus trahuntur, & uenatoris præda fiunt, ceduntq́; paruo

grandia, imbecillo ualentia. Quid ita? Quoniam is, qui rationis præstantia dominatum est assecutus, tanquam mancipia nequam, ac fugitiua per uim ad officiũ reuocat, quæ alio pacto adduci non potuissent, ut, cum ultro parere nõ luerint, necessario seruiant. Adeo uis imperandi à Deo homini insita & ingenita ubique patet. Ex quo fit, ut ei & Xiphiæ, seu Gladii, & Zygænæ, & Balænæ, & Serræ, & Vituli marini, & reliqua terribilia cetorum genera subiecta sint. Præsit piscibus maris, & bestiis terræ. Grauem, ac frendentem leonem non aspicis, cuius uel nomen ipsum ferri non potest, fremitusq; terram tremefacit? Ecquod tantum est robur, ut impetum eius queat sustinere? Nullum animal tam uiribus confidit suis, ut leonis uim perferre posit. Attamen illum in paruo uiuario inclusum uides. Quis ipsum cohibuit, ac domuit? Quis exiguum ingenti animali carcerem excogitauit? Quis raros caueæ ligneæ cancellos extruxit feræ, quo respiraret, ne suo ipsa anhelitu suffocaretur, sed libere animã duceret, securæq; degeret? quis? non'ne homo? Is sæuissimas quasque feras sibi ludum facit. Non'ne Pãtheras illudit obiecta charta, depictam hominis speciem præferente? Illæ correptam chartam discerpũt. Homo uero infra positus ferarum stultitiam deridet. Non'ne igitur omnibus antecellit? Quid de uolucribus dicam? in aera non ascendit homo: at auium uolatum ui ra-

tionis aſſequitur. Nihil enim rationem coercere poteſt. Hæc, quæ in profundiſsimis pelagi partibus ſunt, ſcrutatur. Venatur ea, quæ terram incolunt. Capit, quæ uerſantur in aere. Vidiſti aliquando in ſummo arboris ramo inſidentem uolucrem ſecuram, atque homines aſpernantem. hanc tamen puer ludens comprehendit. Calamos enim calamis ſubiicit, coſq; ſummos illinit uiſco. Tum per ramos, ac folia clam ita diſponit, & locat, ut uiſcum non appareat oculis uolucris in ſublimi uerſantis: atque ita exiguo contactu ſuperat, obſtrictamq; tenet eam, quæ aerem incolit, quæ in æthere uagatur. Infra manet homo, infra eſt illius manus. ſed eius aſcendit cogitatio. Atque ita nihil eſt, ad quod ille arte non perueniat. Alites retibus, ſagittisq; petit, & earum auidiores eſca allicit. Non'ne aliquãdo uidiſti aquilam, inhiãtem prædæ, plagis irretiri? Sic quæ uolatu ſublimia petebat, humanis illecebris deorſum trahitur. Omnia hominis manui ſubiecit Deus. orbem uniuerſum cõpleuit, & hominem principatus expertem eſſe noluit. Ne dixeris, te ab iis, quæ in aere uerſantur, ſuperari. Ratione enim & illa tibi ſubiecta ſunt, ſicut eorum, quæ per terram gradiuntur, & ſerpunt, ratione dominus es. Vides in quo cõſiſtat, te factum eſſe ad imaginem Dei? Et fecit Deus hominem. Quid igitur eſt homo? Ex iis, quæ de ipſo cognouimus, & audiuimus, eum definiamus. Neque enim

iam opus eſt, ut alienas definitiones mutuemus, neque eas ab externa uanitate ſumptas in oratione ueritatis inſeramus. Homo eſt opus Dei, ratione præditum, ad eius, à quo creatum eſt, imaginem factum. Si quid amplius in hac definitione deſideratur, conſiderent ii, qui multum in caducæ ſapientiæ ſtudiis elaborarunt. Ad imaginem Dei factus eſt homo. Et benedixit Deus homini, & ait. Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Eodem modo benedixit etiam piſcibus. Et dixit Deus, producant aquæ reptilia animarum uiuentium, & factum eſt ita. Et ait Deus: creſcite, & multiplicamini, & replete aquas. Quid igitur, inquies, amplius eſt mihi? Neceſſario hæc, quæ communicauit etiam tibi; & alia propria te manent munera. creſcis enim, quemadmodum & reliqua animalia, & paulatim per incrementa ex parua ad iuſtam perfectamq; magnitudinem peruenis. Sic & equi, & canes, ſic & aquilæ, & cycni, & cætera animantia eduntur paruula, paulatimq; per aſsiduas acceſsiones ad abſolutum perueniunt augmentum, rurſumq; paulatim ad minorem molem reuertuntur. Quæ igitur naturæ communia ſunt, ea largitus eſt etiam nobis. Creſcite, id eſt, enutrimini, &, cum parui geniti ſitis, magni euadite. Et incrementi ſit terminus. Neque enim, quoniam in primo ſeptennio ita uertimur, ut altero ſeptennio in aliam ætatem immutemur, ſic in omni uita debemus

per ſeptennia de ætate in ætatem commutari. Primum ſeptennium puerilem ætatem continet, cuius ætatis terminum indicat dentium immutatio, cum in locum eorum, qui ceciderunt, alii ſuccreſcunt. Alterum rurſus augmenti principium fit ad finem uſque anni quartidecimi. Atque hæc eſt ſecunda in pueris immutatio. Nam qui primum eſt infans, aut puerulus, tum fit puer, poſt autem puber, ac deinde uir, & hic incrementi termini præfiguntur. Creſcite igitur, non ita tamen, ut, ſi quis centum annorum uitam aſſequatur, à primo anno ad centeſimum uſque ſemper augmentum ſuſcipiat. Ea uox, creſcite, ſapienter dicta prudenter adhibet modum. Creſcite. Creſcite ad certum terminum, non continua, perpetuaq́; auctionis menſura. Pro ratione enim primæ illius in utero conſtitutionis creſcendi termini præſcripti ſunt. Ea nanque conſtitutio conuenientem creſcendi opportunitatem coniunctam habet. Dentes exciderunt: cognoſcimus, incrementi quantum acceſſerit. Filiolum, cum tertium ætatis annum impleuit, metitur mater. Duplo enim maior, quàm tunc ſit, futurus eſt ille, cum erit perfectus uir. Hunc habet humana natura terminum, atque menſuram. In primo ſecundoq́; ſeptennio abundat humiditas, mox deficit, caliditas manet, membra corroborantur. in principio imbecilliores ſunt homines, cum nondum perfecti ſint. Recens enim

illorum caro compacta eſt, eoq́; minus eſt ad perferendos labores idonea. Leuitatem duntaxat, agilitatemq́; tũc animal acquiſiuit. Itaque, quoniam in tertio ſeptennio altitudinis augmentum perfectũ eſt, lata deinceps corporis amplitudo comparatur. Etenim poſteaquam natura à laboribus in altum augendi reſpirauit, in latum incipit progredi, & ædificii ſui faſtigium, tanquam fundamentis ſubſtratis adauctisq;, fulcit atque confirmat. Agit hæc quidem ipſa natura ordine ſuo. Cuius tamen ordinis uis pendet ab illo primo Dei mandato, quod ſemel editum per omnia, quæ procreantur, ad finem uſque progreditur. Creſcite, inquit, ne in uno ſemper ſtatu res permanerent. Et multiplicamini, ne in uno tantum conſiſterent, ſed numero propagarentur. Et replete terram, replete, inquam, non habitatione: nimis enim anguſte degeremus, ſi tota à nobis terra compleretur: ſed imperio, & poteſtate, quam nobis in ipſa terra donauit Deus. Replete terram. Non utique qua parte nimio ſolis ardore combuſta eſt, nec ubi glacie immenſoq́; frigore obriguit. Has enim regiones, non coegit Deus homines, ut incolerẽt: ſed nos dominos conſtituit, ut terram omnem imperio repleremus. Non'ne replemus eam, quando ratione dimetiendo cognoſcimus, quanta ſit eius pars calore exuſta atque inhabitabilis, quantaq́; ad boream expoſita, quæ propter frigorũ uim inutilis, eſt, & coli

non poteſt. Non'ne terram repleuimus? Non
ne, quod in ea utile erat, elegimus, quod autem
ad tranſigendam uitam inutile, abiecimus? Di-
cendo, replete terram, nos terræ dominos con
ſtituit Deus. Nec, quia uniuerſæ uſum non ha-
bemus, ideo non ſumus illius domini. Neque
tu totius frumenti, quod emiſti, iccirco non es
dominus, quoniam pars eius eſt ad comeden-
dum utilis, pars inutilis. Sordes, lapides, pa-
leas, & ſi quid aliud, quo ueſci commode ne-
queas, immixtũ eſt, excernis, & abiicis, quod
autem purum eſt, ſeligis, & ad uſum, & uictum
reſeruas tuum. Sic terra nobis donata eſt, par-
tim ad habitandum commoda, partim ad aran-
dum, colendumq́; neceſſaria, partim ad paſcen-
das quadrupedes apta. Dic mihi, non'ne poſ-
ſum arbitratu meo terrã diſponere, quando mu
nere illius, qui me procreauit, dominus eius ſum
conſtitutus? Et præſit piſcibus maris, & beſtiis
terræ. Ita nobis benedixit Deus, hãc legem tu-
lit, hãc largitus eſt dignitatem. Et fecit Deus ho
minem, ad imaginem ſuam fecit eũ. Non'ne de
monſtrationem hanc eſſe mancam uobis decla-
raui? Faciamus hominem ad imaginem & ſimi
litudinem noſtram. Vnum habet procreatio,
ad imaginem. nunquid alterum deeſt, ad ſimi-
litudinẽ? An aliter decreuit, aliter fecit? Nun-
quid eum in procreando pœnituit? An eſt infir
mitas in procreatore, ut aliud cõſuluerit, aliud
effecerit? An eſt in ſermone nugatorium ali-

quid, & superuacaneum? ut idem fortasse sit, faciamus hominem ad imaginem, & faciamus ad similitudinem: & qui ad imaginem dixit, ad similitudinẽ dixisse uideatur. At si hoc modo intellexerimus, scriptorem accusabimus. Etenim si sic habet, uox uacat, & bis idem ponitur. Dicere autem uerbum aliquod in scriptura redundare, est graue nefas. Quòd si nihil redundat, nihil est inane, nihil superuacuum, ergo necesse est hominem esse factum ad imaginem, & similitudinem Dei. Cur igitur non dixit: Et fecit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam? Quid? non potuit fortasse? impium est id dicere. Decreti'ne pœnituit? nefarium istuc uel cogitare. Nunquid dixit, & cõsilium mutauit? Minime uero. Ergo neque scriptura hoc dicit, neque creator non potest, neque consilium irritum fuit. Cur igitur silentio id prætermissum est? Faciamus hominem ad imaginem nostram, & similitudinẽ. Vnum in creatione, alterum in electione positum est. Nam, ut fieremus ad imaginem Dei, dum principio procrearemur, obtinuimus. Vt autem efficiamur ad eius similitudinem, proposito uoluntateq; consequimur. Atque huius quidem, quod ad arbitrium pertinet ac uoluntatem, potestas nobis inest, re autem & factis ipsi præstamus. Nisi Deus anteuertisset dicens cum nos efficeret, faciamus & ad similitudinem, nisi nobis eam largitus esset potestatem, ut ad

eius ſimilitudine effingeremur, nunquam eſſemus illum uiribus noſtris aſſecuti. Nunc autem poteſtate nos fecit ſimiles Dei. Poteſtatem autem tribuens, ut eius ſimiles redderemur, permiſit nobis, ut eſſemus illius ſimilitudinis effectores, quo merces operis noſtra foret, ne noſtræ ſimilitudinis laudem auferret. Quando enim effigiem aliquam cernis diligenter elaboratam, & exemplar optime referentem, non ipſam laudas, ſed pictorem admiraris. Quapropter, ut mea, non alterius eſſet admiratio, reliquit mihi, ut ad eius ſimilitudinem fierem. Ex imagine habeo, ut ratione ſim præditus: ex ſimilitudine autem, ut bonus efficiar. Eſtote perfecti, ſicut pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Vides, quo modo nobis Dominus illud ad ſimilitudinem reddat? Quoniam ſolem ſuum oriri facit ſuper malos, & bonos, & pluuit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si oderis ſcelera, ſi iniuriarum memoriam deleueris, ſi heſternas ſimultates, & inimicitias obliuione uoluntaria depoſueris, ſi fratrem amore, beneuolentia, benignitate, miſericordia complexus fueris, Deo ſimilis euades. Habes igitur imaginem ex eo, quòd rationis es compos: ſimilitudinem autem, quia uirtutē, probitatem, & bonitatem amplecteris. Suſcipe igitur uiſcera miſericordiæ, beneficentiam exerce, ut induas Chriſtum. Per quos enim miſericors, & benignus es, per eos Chriſtum induis, Chriſtiq; no

Matth. 5. g.

cessitudine & cõiunctione cum Deo coniungeris, ac deuinciris. Atque hoc modo historia est humanæ uitæ institutio atque informatio. Faciamus hominem ad imaginem. Habeat homo in creatione sua, ut sit ad imaginem: fiat ad similitudinem. Vbi tibi gratia? Quamobrem coronaris? si creator omnia dedit, quo modo tibi patet ascensus in cœlum? Vnum igitur dedit, alterum inchoatum reliquit, ut te ipse perficiens dignus fias, qui à Deo præmium, & mercedem consequaris. Quo modo igitur ad similitudinem efficimur? Per Euangeliũ. Quid enim aliud est, esse christianum, nisi habere cũ Deo similitudinem, quatenus capit humana natura? Proinde, quoniam accepisti, ut esses christianus, operam da, ut sis Deo similis, indue Christum: quo autem pacto illum indues, nisi eius signeris nota, nisi Baptismum suscipias? ni si capias incorruptionis indumentum? Repudias similitudinem Dei? si Dixissem tibi, agedum, esto similis Regi, non'ne amicum me ac beneficum existimares? Nunc autem uolo te Dei similem esse, & orationem te Deum efficientem fugis & aspernaris? & aures obstruis, ne uerba salutis exaudias? Et fecit Deus hominem ad imaginem suam. Hominẽ (inquit mulier) ita scriptum est, ut uir tantum intelligatur. Quid igitur ad me? At, ne hominis appellatione uirum duntaxat intelligeres, subiecit, masculum & fœminam fecit eos. Et mulier perinde,

atque uir ad imaginem Dei facta est. Eundem honorem habent ambæ naturæ, pares uirtutes, eadem certamina, idem iudicium. Ne dixeris, sum imbecilla. Imbecillitas in carne est, in animo autem uis ac robur. Quoniam igitur æqualis est uirtus, par etiam sit bonorum operum demonstratio. Non temere mulieri ea data est mollitudo, sed ut ad humanitatem facilior sit, ad misericordiamq; propensior. In rebus autem, quæ fortitudinem postulant, robusta est, in uigiliis & laboribus constans. Quando potest hominis natura cum fœminæ fortiter uitam agentis natura contendere? Quando potest homo firmam mulierum in ieiuniis continentiam imitari? Quando potest æquare sedulum earum in precationibus studium, piam ad lacrymandum propensionem, & pronam ad benemerendum facilitatem? Vidi ego fœminam clam honestissimo utentem furandi genere. Hæc inscio marito de re familiari pauperibus largiebatur. Pro uiri felicitate, pro familiæ prosperitate, pro incolumitate filiorum impertibat, cœlans uirum, sed pro ipso uiro. Pro ipso donabat, qui factum nesciebat. Id enim præstabat, in gratiam illius, qui uidet in abscondito, nec benefacta sua diuulgabat. Et mulier igitur habet, ut ad imaginem sit. Ne consideres hominem, qui extrinsecus est. Ille enim est tanquã uelum. Animus autem sedet intus in uelo etiam corporis imbecilli. Animi honore sunt æqua-

es, in uelis est differētia. Quamobrem, ut Deo
imilis fias, liberalitatem amplectere, beneficen
iam exerce, innocentiam sectare, fraterno o-
nnes amore, beneuolentiaq; prosequere, sce-
era fuge, peccati perturbationibus dominare.
Vt piscibus præsis ratione carentibus, pertur-
ationes & animi motus rationi contrarios su-
era. Et præsit bestiis. Impera bestiis omni-
us, quæ sunt in te. Quid? inquies, ego'ne in me
pso bestias habeo? Tu uero bestias habes, &
as quidem innumerabiles. plurima in te est be
tiarum multitudo. Ac ne me contumeliosum
xistimes, dic, amabo, parua'ne bestia est ira-
undia, quando latrat in corde tuo? non'ne ea
st quouis cane crudelior? Quid? in callido
nimo tuo dolus latitans, non'ne quouis urso
raudulento sæuior est? Quid? non'ne fera est
ypocrisis, uel immanissima? Qui autem impe
u rapitur ad cōtumeliam, non'ne scorpius est?
Qui præceps ad uindictam ultionemq; fertur,
non'ne est uipera grauissima? Quid auarus ip-
e? non'ne lupus est rapacissimus? Nulla in no
bis fera non inuenitur. Qui fœminarum amo-
ibus insaniunt, non'ne furiosi sunt equi? Equi Hier. 5. b.
amatores, inquit, & emissarii facti sunt. unus-
quisque ad uxorem proximi sui hinnibat. Sic
n alicuius feræ naturam quisque conuertitur,
ut aliquo animi uitio perturbationeq; uinci-
ur. Ex quo fit, ut innumerabiles in nobis sint
feræ. Credis igitur, te ferarū esse dominum, ac

principem, si illis, quæ foris sunt, imperes, eas autem, quæ intus uersantur, non domes, ac re gas? Quorsum tibi ratio, qua leones uincis, eorumq; fremitum nõ reformidas, cum ipse dentibus frendas ut leo, & præ iracũdia uocem confusam, & perturbatum clamorem emittas? Quid enim grauius, aut acerbius est, quàm cum iracundiæ furor totus erumpere nititur, nec intus ullo modo contineri potest? Cum ab aliqua perturbatione uictus est homo, non iam ipse imperat, sed in eius animo perturbatio dominatur. Quamobrem, cum ita creatus sis, ut bestiis imperes, & serpentibus, & uolatilibus, perturbationibus impera. Ne permittas cogitationẽ tuam sublimem uagari. Ne sinas animũ tuum leuitate instabilem ferri. Datum est tibi, ut auibus præsis: absurdum erit, si uisco uolitantes illas ita capias, ut ipse leuis sis, efferarisq; superbia. Ne sublimes spiritus tollas, ne intumescas, ne tibi nimium placeas, aut plus de te sentias, quàm patiatur humana conditio. Ne laudibus inflatus extollaris, ne te ipse iactites, aut magnum aliquid esse putes. Alioquin eris uolucrum similis, quæ natura leues, & instabiles huc illuc assidue feruntur, & uolitant. Tuũ igitur animum moderare, eiq; impera, si uis rebus omnibus imperare. Hac ratione nobis in animãtia tributum imperium nos monet, ac disponit, ut ipsi nobis imperemus. Turpe enim est, ut, qui domi suæ seruus est, gentibus domi-

netur: & is Reip. tractet gubernacula, qui ſcorti nutus obſeruat, qui meretricis arbitrio regitur. Familiam propriam oportet recte gubernare, &, quæ intus ſunt, ratione atque ordine diſponere ac moderari, nec in alios uelle imperium exercere, cum ratio iis, quibus imperare debet, ſeſe ſubiecerit. Si res tuæ domeſticæ cõfuſæ perturbatæq; ſunt, ut bonus medicus te ipſum cura. Noſmetipſos primũ curemus. Nemo, quòd leonem non uicerit, condemnatur. At, qui non ſuperauit iracundiam, paſsim irridetur. Qui perturbationibus non eſt ſuperior, merito uituperatur: qui uero feras immanes ſuperare non poteſt, nulla reprehenſione uidetur dignus. Et hæc quidem hactenus Dominus, cuius prouidentia factum eſt, ut hæc ſcriberentur, quiq; debilem atque hæſitantem linguam noſtram adiuuit, ut ea uobis utcunque explicaremus, ex noſtræ cogitationis imbecillitate, exiguaq; ueritatis adumbratione magnos nobis theſauros præbeat, ex paruis magna, & minutis ſeminibus perfectos cognitionis fructus ſubminiſtret, & nobis omnibus tandem largiatur, ut abſolutum diuinorum ſermonum fructum percipiamus in cœlis: cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum.

Amen.

IN HOMINIS PROCREATIONEM,

ORATIO II.

APIENS ille Salomon, nō ſapientiæ uerbis ad ſuadēdum aptis, ſed doctrina ſancti ſpiritus eruditus, in iis, quæ paulo ante à nobis lecta sūt, hominem extollens exclamabat, Magna, inquiens, res eſt homo, & præclara, uir miſericors. Ego autem ſtulte mecum ipſe reputans, tum, quæ mihi animus ſuggerebat, tum quæ ex ſcriptura didicerā, conſiderabam, quo'nam modo magna res eſſet homo, cum mortale ſit animal, innumerabilibus obnoxium perturbationibus, quippe qui, ex quo in lucem eſt editus, ad ſenectutem uſque perpetuo innumerabilium moleſtiarū, & incommodorum examine
Pſ.8.b. conflictetur. De quo ſcriptum eſt, Domine, quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quia reputas eum? Dauid ut animal uile deſpicit hominem, quem Salomon ut magnum & præclarum quid effert & commendat. Hanc mihi dubitationem adimit hiſtoria, quæ

de

de hominis ortu legitur. Nũc enim audiuimus, Deum accepiſſe de limo terræ, atque hominem formaſſe. Quibus ex uerbis & nihil, & magnũ quiddam eſſe hominem intellexi. Si naturam tantum eius aſpicias, nihil eſt homo, & nullo pretio dignus: ſin honorem, quo affectus eſt, cõſideres, magna res eſt, ac præclara. Quo modo locutus eſt Deus? fiat, inquit, lux, & facta eſt lux. Perpende hominis, & lucis procreationem. Dixit, fiat firmamẽtum, & magnum ſupra nos cœlum extenſum eſt, uerbo Dei confectum. Et ſtellæ, & ſol, & luna, & quaſcũque uel oculis cernimus, uel animo comprehendimus magnitudines, uerbo, ut eſſent, aſſecutæ ſunt. Mare, & terra, & ornatus eorum, tam uaria tum animalium, tum plantarum genera uerbo facta ſunt omnia. Homo quo'nam factus eſt modo? Non dixit: fiat homo, ut dixit, fiat firmamentum. Amplius aliquid cernis in homine, quàm in luce, quàm in cœlo, quàm in luminaribus. Omnibus antecellit hominis procreatio. Accepit Deus. Manu propria dignatur corpus noſtrum formare. Non iuſsit Angelo. Nõ, ut cicadas, ſponte ſua protulit hominem terra. Non miniſtris Poteſtatibus hoc, aut illud faciendum mandauit, ſed manu ſua beneuolus artifex terrã accepit. Si illud, quod ſumptũ eſt, aſpicis, quid homine uilius? Sin artificem cõſideras, quid homine maius? Quemadmodũ propter materiam eo nihil abiectius,

ſic propter effectoris dignitatem præclarius nihil. Et accepit Deus. Cur autem, cum ante dictum ſit, & fecit Deus hominem, hic in eius procreatione, tanquam id non intellexerimus, in hiſtoria dicitur: & accepit Deus puluerem è terra, & formauit hominem? Tradiderunt iam quidam uerbum illud, formauit, ad corpus referri: fecit autem, ad animum. Quæ quidem ratio forte nō abhorret à uero. Vt cum exponendum eſſet, hominem eſſe factum ad imaginem Dei, ſcriptum ſit, fecit: cum autem eſſet explicanda, quæ ad corporis conſtitutionem pertinerent, ea uox, formauit, adhibita fuerit,
Pſal. 118. præſertim cum Dauid ipſe diſcrimen horū uerborum docuiſſe uideatur, dum diceret: Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me. Fecit hominem interiorem, exteriorem formauit. Formare enim congruit luto, facere autem imagini Dei. Quamobrem formata eſt caro, animus uero factus. Expoſitis igitur ante, quæ ad conſtituendum animum ſpectant, nunc ea narrat, quæ ad corpus conflandum pertinent. Hæc ſit una ratio. Altera eſt, quòd illic rem ſummatim perſtrinxit, hic modum, quo facta eſt, explicat, & enarrat. Ante feciſſe Deum audiuiſti: nunc, quo modo fecerit, intelligis. Etenim ſi ſimpliciter ſcriptum eſſet: Fecit: cogitares, hominem fuiſſe factum, ut feras, ut cete, ut plantas, ut herbas. Quocirca, ut te cum agreſtioribus intelligeres nihil habere commune, Mo-

ſes proprium & ſingulare Dei in te creando arti
ficium explicauit. Sumpſit Deus puluerem è
terra. Tunc, quid Deus fecerit, dixit: nũc, qua
ratione fecerit, exponit. Puluerem ſumpſit è
terra, hominemq; propriis manibus formauit.
Cogita quemadmodum formatus ſis, homo.
Naturæ tuæ artificium cõſidera. Dei manus eſt
illa, quæ te formauit. Caue, ne Dei opus flagi
tio coinquinetur, ne peccato peruertatur, & ex-
cidas è manu Dei. Tu es uas à Deo fictum, at-
que cõflatum, lauda effectorem tuum: neque
enim aliam ob cauſam factus es, niſi ut ad Dei
gloriam celebrandam eſſes inſtrumentũ accom-
modatum. Ac diuinæ quidem gloriæ celebran
dæ materiam tibi, tanquã liber ſcriptus, ſugge
rit orbis hic uniuerſus. Tibi enim mente prædi
to ad ueritatis cognitionẽ nuntiat ex ſe magnifi-
centiam Dei. Quapropter eorum, quæ dicta
ſunt, recordare. Et benedixit eis Deus, & ait:
Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.
Duplex eſt incrementum, unum corporis, al
terum animi. Augetur animus, cum diſciplinis
excolitur, atque perficitur. Corpus autem cre-
ſcit, dum ex paruo ad iuſtum, & cõgruentem
magnitudinis modum accedit. Creſcite, igitur
dictum eſt ratione carentibus animalibus, ut ad
naturalem corporis perfectionem peruenirent.
Nobis autem, ut interioris hominis progreſſu
aſcenderemus ad Deum, quemadmodum facie
bat Paulus, quæ quidem retro ſunt, obliui- Philip. 3. c.

ſcens, ad ea uero, quæ ſunt priora, extendens ſe ipſum. Augmentum fit cōtemplatione, pietatis cultu, dum ad meliora progredimur, dum eorum, quæ uera ſunt bona, cupiditate quotidie magis inflammamur, dum, quod præceſsit, poſt nos relinquimus, & ad id pietatis, quod reliquum eſt, pro uiribus contendimus. Talis erat Iſaac, de quo teſtimonium illud ſcriptura prodit, quòd proficiens creſcebat, donec magnus effectus eſt. Neque enim conſiſtebat, neque paululum auctus decreſcebat, ſed magnis ſemper ſpatiis progrediebatur. Creſcebat uirtutum ſtudiis, & officiis. Creſcebat magna modeſtiæ, & temperantiæ progreſsione. Creſcebat iuſtitia, & æquitate. His gradibus ad uirilem ætatem peruenit. Sic progrediens & creſcens uir iuſtus ad ſummum boni faſtigium extollitur. Creſcite igitur perfectione illa, quæ Deo placet, quæ fit in homine interiori. Multiplicamini Eccleſiæ fœcunditate. Ne in uno concludatur cognitio Dei, ſed in omnem terram promulgetur ſalutis Euangelium. Multiplicamini. Qui? Vos, qui in Euangelio geniti eſtis. Replete terram, carnem uobis ad miniſtrandum datam bonis actionibus replete. Repleatur oculus earum rerum aſpectu, quæ rectæ ſunt. Repleatur manus operibus bonis. Repleantur itidem pedes ad uiſendos pauperes, & ad ea, quæ oportet, exequenda proficiſcentes. Omnia denique membra noſtra re-

Gen. 21.

pleantur obseruatione mandatorum Dei. Hoc significat ea uox, Replete. Atque ita illa oratio, quæ communis est nobis cum reliquis animantibus, proprie refertur ad nos, cum intelligitur ex ea ratione, qua honorati sumus, & facti ad imaginem Dei. Crescunt enim cætera animalia corporeis incrementis, nos autem incorporeis, & ad spiritum pertinentibus. Atque illa quidem terram replent multitudine, nos autem terram corporis nostri nobis coniunctam bonis operibus replemus. Ecce dedi uobis omne lignum habens fructum in semetipso, ut sit uobis in escam. Ne prætercurrat Ecclesia. Omnia legitima sunt. Non dixit; Dedi uobis pisces, ad uescendum. Dedi uobis cete, & reptilia, & quadrupeda. Non enim ob id ea creauit. Sed prima lex concessit, ut fructibus uesceremur. Adhuc enim paradiso digni putabamur. Ecquod hic latet mysteriũ? Vobis, inquit, & bestiis, & uolucribus dati sunt fructus, & herba, ad uescendum. Et uolucribus cœli, & omnibus animantibus terræ. Atqui multa cernimus animalia fructibus non uesci. Quo enim fructu uescitur pardus aut leo? Hi tamen legi naturæ subiecti fructibus alebantur. Sed cum homo recessisset à mandato, & extra paradisum uitam ageret, post diluuium uidens Dominus homines contumaces, concessit eis, ut omnibus uescerentur. omne, quod mouetur, inquit, & uiuit, erit uobis in cibum, quasi Gen. 9. a

olera uirentia tradidi uobis omnia. Quo quidem concesso, reliqua item animalia comedendi licentiam nacta sunt. Ex eo tempore & leo crudiuorus, & uultures cadauerum auidi. Neque enim, simul ac geniti sunt, terrā circunlustrabant. Nondum quidquam interierat eorū, quæ uel à Deo facta, uel genita erant, quo uultures nutrirentur. Neque natura separabat & dissoluebat: uigebat enim. Neque uenatores occidebant: nondum enim uacabant homines eiusmodi studio. Neque feræ dilaniabant: neque enim erant crudiuoræ. Nec ipsi uultures uesci cadaueribus assueuerant: quoniam nondum erant cadauera, nondum fœtor, nondum talis uulturum cibus: sed omnia more Cycniorum uictitabant: omnia in pratis pascebantur. Et quemadmodum uidemus canes herbas curationis causa sæpe comedere: non quòd ille cibus eis sit naturalis, sed naturæ quodam instinctu commoniti feruntur ad id, quod salutiferum illis futurum est: sic crudiuora tunc animalia erant, non ut sibi uicissim insidias struerent, sed ut mox ad pristinam redirent consuetudinem. Cæterum homo reuertitur ad pristinum statum, improbam, ærumnosam, seruilemq; in uictu sollicitudinē omittens. Sic enim ad uitam redit eius similem, quam degebat in paradiso, à carnis perturbationibus remotam, securam, & liberam, & cum Deo atque Angelis coniunctam. Hæc à nobis dicta sunt, non

quòd homines ab usu ciborum à Deo concesso uelimus excludere, sed ut præteriti temporis felicitatem ostendamus. Qualis ea uita fuerit, quàm tranquilla, quàm diues, quàm paucis in uictu rebus homines indiguerint, quo modo cum uariis generibus epularum peccandi causæ simul ingressæ fuerint. Postquam enim à ueris illis paradisi deliciis excidimus, nec amplius uitæ lignum intuemur, nec honestis illis, præclarisq; uoluptatibus frui, gloriari'ue possumus, adulterinas nobis delicias excogitauimus: coquos, & pistores inuenimus: uaria bellariorum suffimentorumq; genera, ut lapsus illius solatia, comparauimus. Vt ægrotis, qui graui aliquo morbo conflictantur, cum solitis uoluptatibus frui non possint, quasdam odorum suauitates, & alia eiusmodi congruentia oblectamenta medici subministrant, & infirmis eorum sensibus blandiuntur. Verum si nunc etiã uolumus uitam illam, quæ in paradiso agebatur, imitari, ad eam, uaria ista ciborum genera fugientes, pro uiribus accedamus, fructibus, & seminibus, & leguminibus uitam sustentemus, reliqua autem, ut superuacua, minimeq; necessaria, abiiciamus, & aspernemur. Quamuis enim detestanda non sint, utpote nobis ab ipso procreatore cõcessa, sumenda tamen non sunt propter carnis oblectationem. Et requieuit Dominus ab omnibus operibus suis septimo die. Dicant Arithmetici, & qui talibus incumbunt

ſtudiis, quiq́; ſapientiam eiuſmodi faciunt plurimi, ſenarium numerum cum mundo ſimul eſſe genitum, eſſe numerum fœcundum, multaq́, ex ſe numerorum genera parientem, & ſuis perfectum partibus, & quæcunque de ipſo in diſputationibus ſuis dicere conſueuerunt. Cumq́; de ſenario abunde per otium dixerint, etiam de ſeptenario diſſerant. Sterilem eſſe demonſtrent, quippe qui nec alium ex ſe numerum generet, nec ab alio ipſe generetur. Ego, ne ſermonem cauſa ueſtra iam inſtitutum omittam, ad ea, quæ ſunt cognitu faciliora, me conuertam. Si quis autem peritus eſt iſtiuſmodi facultatis, is cognoſcat, talium etiam rerum theſaurum apud nos eſſe reconditum. Quare ſi magni facienda eſt Arithmetica, hic eius ſunt ſeminaria. Nobis autem non eſt curæ, ut parua hæc ex mundi ſapientia ſurripientes quaſi magnum aliquid noſtris orationibus inſeramus. Vt igitur conſtet, nos contemnere, quæ ipſi admirantur, ſilentio ipſa tranſeamus, præſertim cum eorum cognitio non ita facile à quouis è populo percipi poſsit, & qui me audiunt, non tam res, quæ moueant admirationem, quàm quæ mores & uitam inſtruant, poſtulent, & expectent. Præclarus eſt dies ſeptimus. Nam & ſabbatum apud Iudæos ſeptimo cẽſetur die. Et ſeptimus annus ab eiſdem obſeruatur, ac remiſſionis annus dicitur. Licebat enim illis terram ſex annis colere, ſeptimo anno inaratam ac libe

ram relinquebant, cum in promiſsionis terra uerſarentur. Sex annis ſeruiebat Hebræus, anno ſeptimo liberabatur à ſeruitute. Septimo Pro.24.b. apud ipſos anno captiuitas ſoluebatur. Sed noſtra quoque uideamus. Septies, inquit, in die cadit iuſtus, & reſurget. Sic nos Hebdomadam conſtituimus. Septimus à mundi procreatione Enoch mortem non uidit. Eccleſiæ myſte- Heb.11. rium. Septimus ab Abraham Moſes legem accepit, in qua uitæ mutatio, ſolutio iniquitatis, ingreſſus iuſtitiæ, Dei peregrinatio, conſtitutio mundi, rerum agendarum præſcriptio continebatur. Septima & ſeptuageſima ætate poſt Adam Chriſtus apparuit. Septenarii myſteriũ nouit Petrus. quoties, inquit, peccabit in me Matth.13.c. frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties? parum dixit, nondum myſterium didicit. Adhuc enim diſcipulus eſt. Vſque ſepties? à ſeptenario nõ receſsit diſcipulus. dixit diſcipulus, quod ſciebat Diuitiis Dominus abundauit. Quoties peccabit, & dimittam? cur non dixit, ſexies, ſed ſepties? Cur non reſpondit Dominus, Centies centies, ſed ſeptenarii numerum multiplicauit? nec Petrus aliud interrogauit, nec Dominus diſceſsit à ſeptenarii regula. Obſeruauerat Petrus ex antiqua traditionis norma, ſeptenario numero contineri quandam uim remiſsionis peccatorum, quietis perfectæ, cuius indicium ſabbatum eſt, Et dies ſeptimus à mundi procreatione. Petrus ſepties. Domi-

nus ſeptuagies ſepties. Cæterum etiam peccata
Gen. 4. c. ſepties puniuntur. Non'ne ſic ait: Qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur, neque illic. Octuplum dixit, ſed ſeptuplum. Quid ita? parumper expecta, & myſterium inuenies. Primum peccatum Cain ſeptuplo uindicatur, ſecunda cædes Lamech ſeptuagecuplo ſeptuplo. Nam ſeptuplum, inquit, ultio dabitur de Cain, de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Itaque ſi ſeptima Petri dimiſsio ad Cain ultionem refertur, ſeptuageſimaſeptima Domini condonatio ad Lamech ultionem referetur, ut, quantum delictũ eſt, tanta ſit etiam gratia, &, ubi paruum delictum, parua uenia. cui enim parum dimi-
Luc. 7. g. ſit, parum etiam amat. Vbi abundauit deli-
Rom. 5. d. ctum, ſuperabundauit & gratia. Ecquod ergo myſterium eſt? ſeptima dies dicitur tempus iudicii, in quo & peccator ſepties punitur, & eximie iuſtus ſeptuagies ſepties remuneratur. Dei benignitas per ænigmata nũc quidem futura nobis oſtendit. Tunc autem ipſo præſente perſpicua & manifeſta erit ueritas. Tunc enim patebit, quibus quiſque præmiis ſit dignus. ſeptuplam igitur ultionẽ nobis peccatoribus debitam dominus condonabit, ſi per confeſsionem, & pœnitentiam hic eum placauerimus. Quamobrem, cum formidandum illum diem non ignoremus, ultionemq; peccatoribus reſeruatam ſceleribus eorum congruentem; anteuertamus, peccataq; noſtra reſipiſcẽdo dilua-

mus, ut pœnas illas grauiſsimas euitemus. Septimus hic igitur dies ſeptimi illius diei, quo æuum omne perfectum erit, eſt indicium & nota. Et requieuit Deus ab operibus. Nulla amplius mundi opera erunt in illo die, nullæ amplius nuptiæ, non contractus, non mercaturæ, non agri cultus, ſed omnis terra in formidine & metu, omnes res procreatæ in iudicio, & certamine uerſabuntur. Sudor, & labor incredibilis. Ipſi etiam iuſti cum timore ſententiam expectabunt. Nec ipſe Abraham à certamine aberit, non ut in gehennam abiiciatur, ſed in quo iuſtorum ordine collocetur, primo'ne, an ſecundo, an tertio. Dominus è cœlis, diſrumpuntur cœli. Poteſtates apparent. Vniuerſæ res procreatæ perterrefactæ contremiſcunt. Quis non timeat, quis non formidet, cum ne Angeli quidem à metu ſint uacui, ſed ipſi quoque ſtent rationem Deo reddituri? Glorioſa tamen iudicis præſentia metum omnibus bonis abſtergit. Non'ne audis Eſaiam dicentem, ſi diſruperis cœlos, à facie tua præ timore montes defluent. Mare conglaciat, res omnes obſtupeſcunt, natura eſt mortua, ad illũ è cœlis aduentum omnis dicendi ratio torpet, & conticeſcit. Tunc iuſti quidem ut ſtellæ in cœlum tollentur à terra. Peccatores autem proprio peccatorum pondere depreſsi, circunuolutiq; deorſum ferentur turpiſsimi ac deſpectiſsimi. Septimus igitur ille dies ab hoc ſeptimo declara-

tur: Et requieuit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis. Quæ ad uitam hanc pertinent, eo die non erant. Quieſcent iuuenum ſtudia. Nulla erit de nuptiis conſultatio. Nulla ſuſcipiendorum liberorum ſollicitudo. Nulla parandi auri cura. Sacculi, & arcæ auarus obliuiſcetur. Non prædiorum locuples, non honoris & famæ ambitioſus, & gloriæ cupidus recordabitur. Hæc omnia procul aberunt à noſtris cogitationibus. Animus in timore conſtitutus ad rerum imminentium expectationem excubabit. Timor enim omnem aliam cogitationem ab animis noſtris expellet. Nam ubi Dei timor adeſt, nullæ perturbationum maculæ mentem noſtram contaminant. Hic ſeptimus dies illius eſt diei ſeptimi ſignum & nota. Sumpſit Deus puluerem è terra, & formauit hominem. Non eſt abſoluta mundi procreatio, nec rerum ſeries interrupta, ut narratio de nobis introduceretur. Sed dictum eſt: Fecit Deus hominem, & requieuit ab omnibus operibus. atque his explicatis commode nos docet, quo modo hominem fecerit. Sumpſit Deus puluerem, inquit, è terra. Cum puluerem audis, diſce timorem humanum deponere. Ne ſuſpicias hominum perſonas. Cur ſpiritus tollis? Cur de te magnifice ſentis? Quando tibi cogitationes inciderint, quibus intumeſcas, quibus inflammeris, illud tibi in memoriam reuoca, quo modo creatus ſis. Sumpſit Deus pul-

uerem è terra, & hominem formauit. Si à terra discederes, forte conditionis tuæ posses obliuisci. Nunc autem ab ea nunquam discedis, sed cum illa naturaliter coniunctus es. Incedis in terra, in terra conquiescis, in terra litigas, & negotiaris. Quamobrem quidquid agis in terra, siue magnum id sit, siue paruum, abiectæ conditionis tuæ monumentum habes. Contumeliosus es, & iracundus: unde tibi ex tam humili statu indignatio, & iracundia? Ferre non potes, quòd ignobilis, & obscuro loco natus esse dicaris, contendisq; ut iis, qui tibi male dixit, ex te peius audiat? Oculos demitte, ac terram intuere, & confestim ira tua sedabitur. Terram aspice, & tecum ipse sic cogita: Ignobilem hic me, & è seruo natum appellauit. Minus dixit, quàm id, quod res est. Neque enim me è terra genitum uocauit, sed ex homine. Quanto autem terra, quæ conculcatur, nobilior est animo præditus, ac uiuens homo? Ego ueterem matrem aspicio agnoscoq; terram. Quare non est ignominiosum atque turpe, è seruo ortum esse, sed præclarum & honorificum, hominem esse procreatum. Hic autem dum putat mihi contumeliam dicere, imprudens me potius honorauit. Ego enim naturæ meæ non ignarus, plane scio, qui sim, & unde sim. Hæc igitur nostri ortus è terra recordatio nunquam excitari sæuireq; sinat iracundiam. Rationi terra semper suppetias ferat, eamq; semper com-

monefaciat. Quãdo cupiditate flagras, & ea cõcitatus curris, per terram curris. Cogita quonam sis peruenturus, si te in terram dissolutum iri cõsideraueris: reprimetur cupiditatis furor. Terra es, & in terram reuerteris. Cogita membra ista tua, quæ nunc ita uigent, paulo post nulla fore. Membris autem corruptis, in puluereműq; redactis, cupiditas ista, qua nunc inflammaris, nõ erit amplius. Naturæ tuæ reminiscere, & omnis ad peccandum impetus perfringetur. Hæc cogitatio ab omni peccato nos auocet, atque deterreat. Formauit Deus hominem de limo terræ. Honesta submissio, commonitio naturalis. si dixisset, Formauit Deus hominem, ex homine materiam sumens, ecquando hominem illum uidissemus, ut naturæ cõditionisq́; nostræ possemus admoneri? Abiectæ sortis nostræ monumentum in promptu est ex iis, quæ calcamus. Terram aspice, teq́; ex humili contemptaq́; illius materia genus duxisse recordare. Quid igitur nobis uilius? quid abiectius? Quid magis conuenit nobis, quàm ut nos summisse geramus, & pro nihilo putemus? Vidisti superbum aliquem, & arrogantem, uariis indutum uestimentis, & splendidum annulum cum pretiosa pala gestantem in digito, atque ostentantem, Serumq́; filis amictum, ac seruis stipatum, coma demissa, flaua, studioseq́; compta, torquibus aureis exornatum, & sellis argenteis insidentem, superbe'ue inceden-

em, magnifice de se sentientem, magnifice se ctitantem ob seruorum, adulatorumq́;, quos imptuosis mẽsis allicit, obsalutationes, quas li omnes in forum afferunt, dum ei cum li- oribus aduenienti aut è subselliis assurgunt, it obuiam procedunt, aut eum deducunt, re- icunt'ue? Quando principes istos aspexeris im magna præconis uoce prodeuntes, quan- uideris eos huic terrorem iniicientes, illi in- gnatos, alium proscribentes, alium capite ulctantes, tu ea ne formidaueris, ne'ue illos, ui res eiusmodi iubeant, fueris admiratus. Ne opinio fallat. Memento, Deum conflasse ominem è limo terræ. Si quid aliud est, exti- esce, sin terræ puluis, aspernare. Et forma- it Deus hominem. Ea uox: Formauit: non rotinus in homine faciẽdo declarat artificium ei. Nunquid formauit hominem, quemad- odum è luto figuli aliquid effingunt, aut quẽ- modum ex ære conflant aliquid statuarii? inime uero. Nam statua quidem extrinse- us tantum speciem ac similitudinem præfert. Vidisti, quo modo statua mores aliquos expri mat, exẽpli gratia uel iram, indignationemq́;, referat imperatorem: uel muliebrem lenita- em, si fœminam aliquam: uel aliud quippiam ongruens ei, quod effingitur, quatenus arti oncessum est. At opus formatum à Deo non st eiusmodi. Sic enim hominem conflauit, ut mnes illius partes intus etiam informaret,

atque distingueret. Si tantum suppeteret otiũ, ut possem tibi humani corporis fabricam explicare, operam darem, ut ex te ipso Dei sapientiam in homine formãdo cognosceres, teq; uere paruum esse mundum intelligeres. Nec male fecerunt, qui hoc nomine hominem commendarunt. Multæ in hoc negotio totæ ferè uersantur artes, ut naturales medicorum facultates, ut gymnastarum obseruationes, quæ de proportione, congruaq́; membrorum inter se dimensione, aut æquali humorum copia, & corporis obesitate disputãt. Hæ nanque omnes corporis nostri considerant artificium. Vnde autem mihi tanta dicendi uis & ubertas orationis, ut plane posſim explicare, quàm multa unico illo uerbo: Formauit: comprehendantur? Nam quæ faciliora sunt, & in promptu, etiam me tacente cognoscitis. Formauit Deus hominem, rectum. Singularem hanc tibi, homo, formam conceſsit, quam alii dedit animalium nulli. Quamobrem? quia singularem etiam actionem erat traditurus. Reliqua animalia sunt bruta, & illa spectant, ad quæ nata sunt. Ad pastum genita sunt, pecora. Itaque pronam deorsumq́; uergentem formam habẽt, ut uentrem, &, quæ uentri subiecta sunt, uideant. Si quidem eorum felicitas est expletio uentris, ac uoluptas. Homo uero non uentrem despicit, sed superiora contuetur. Caput illi sublime est, ut genus cœleste suspiciat. Oculi

non tendunt in terram. Quocirca ne uim inferas naturæ tuæ. Terrena ne spectes, sed cœlestia, ubi Christus est. Si consurrexistis, inquit, cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est. Sic igitur formatus es, & forma tua te monet, ad quem natus sis finem. Genitus es, ut Deũ uideas, & contempleris, non ut humi deiecta serpat uita tua, non ut pecudum uoluptates consecteris, sed ut uitam cœlestem agas. Iccirco sapientis oculi (ut sapiens inquit Ecclesiastes) in capite sunt ipsius. Cur autem non ad caput, sed in capite? nempe ut, quæ excelsa ac sublimia sunt, intueantur & spectent. Qui autem ea non aspicit, sed terrena, is oculos humi defixos, ac sepultos habet. Oculi ergo rotundi. Caput supra humeros positum, non compressum, ne sit humile, atque abiectum, sed decoro ceruicis culmine fultum tollitur in sublime. Geminæ oculorum pupulæ. Non'ne satis unus erat oculus? cur igitur duo dati sunt? ut sibi uicissim essent auxilio, ut deficientem unum alter cõsolaretur. Præterea, quia uidendi uis si ab uno tantum proflueret, esset imbecillior: à duobus autem fontibus emanans, firmior est. simul enim utrinque progrediens, & concurrens, atque in unum confluens coniungitur. Etenim ab utroque oculo tanquam à duplici euripo longe prodiens coit & copulatur. Non'ne conspicis senes, qui res in propinquo sitas intueri non possunt? Vbi au-

Col. 3. a.

Eccl. 2.

tem obtutus tanquam concurrentibus undis in unum confluxerit, res ipsæ firmius comprehenduntur. Iam oculorum custodiæ quàm multæ sunt? Tunica intus una, sed hæc non erat satis. neque enim molem una conficeret, aut, si conficeret, crassitudine sua cernendi uim obtegeret, atque impediret. Quamobrem necesse fuit, ut esset etiam perspicua, & leuis. Vna igitur perspicua, altera tenuis: illa quidem crystallina, hæc autem cornea: & quæ protegit, firmior; quæ intus est, tenuior, ne aditum intercluderet: tertia crystallina, ut in se splendorem conspicuum contineret. Accedunt palpebræ, quæ sunt oculorum integumenta, & propugnacula, & domicilia, atque custodes. Neque enim manus eos tueri potuissent. Nam dum oculis ipsæ ferrent auxilium, illi interim læderentur. Quocirca præsto sunt palpebræ, quæ supra excubant, &, simulatque detrimentum præsenserunt, statim oculos obtegunt & defendunt. Quare & pupillæ sub tali uelo collocatæ non facile lædi possunt. Soli ex omnibus membris oculi palpebrarum tegumentis operti contingi nolunt. Densa adest pilorum seges. cur? ut superioris atque inferioris palpebræ complexus acrior sit. Pili enim illi inter se connexi atque impliciti sunt quædam ueluti uincula. Ad hæc minutas procul arcent bestiolas, lanuginosasq; sordes pupillis appropinquare non sinunt, seq; illis imbecillis atque

omni iniuriæ obnoxiis propugnatores præbent. Atque ita eorum custodia nobis cum decora, tum etiam utilis est. Quid? supercilium, non'ne tibi adiumento est, quo rectius dirigas aciem oculorum? id, quod hoc argumento confirmari potest. Quando conaris aliquid procul positum intueri, cur manum extensam superciliis imponis, nisi ut uidendi uis supra disiecta ne temere dissipetur? sed manus obiectu coniunctior ulterius feratur, & acutius, ac rectius munere fungatur suo? sic obtenta manu luminis transitus dirigitur. Ergo supercilia tum oculos regunt, tum sudoris multitudinem, ne ab ea contegantur, propellunt, seq; illi ut murum obiiciunt. Quis agricola tam recte uineam disponere, circuniectaq; macerie communire posſit, ut nullo torrentium impetu lædi queat, ut Deus oculos nostros superciliis communiuit, sic à naribus utrinque circunductis, ut hac illac sudor affluens nullam agricolæ molestiam præbeat, quamobrem à uite manum dimoueat, dum cogitur illum abstergere. Per suos enim ductus ab opifice factos sine iniuria defluit, & oculi opus suum libere conficiunt. Nos dies ipse deficiat, si unum ex iis, quæ summo artificio in nobis à Deo perfecta sunt, persequi uelimus, ut ex hoc, quod attigimus, facile potestis intelligere. Verum in præsentia negotii cuiusdam causa nos iter facturos dimittite, ut celeriter uobis incolumes

redditi, quod reliquum eſt æris alieni perſol-
uamus, illius auxilio confiſi, qui nos procrea-
uit, quiq́; ſingulas in nobis partes
tam egregie perfecit, & ab-
ſoluit: cui gloria in ſe-
cula ſeculorum.
Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN DIEM NATALEM D. N. IESV CHRISTI ORATIO.

VCCINATE, inquit Dauid, in neomenia tuba, in insigni die solẽnitatis ueſtræ. Cœleſtis autem doctrinæ inſtituta omnino ſunt inſtar legis apud eos, qui audiunt. Quamobrem, quoniam adeſt inſignis dies ſolennitatis noſtræ, nos item obſeruemus legem, & efficiamur ſacræ celebritatis buccinatores. Legalis autem tuba, ut declarat Apoſtolus, eſt oratio. Incertum enim, inquit, tubæ clangorem eſſe non oportere, ſed ſonis diſtinctũ, ut ea, quæ dicuntur, perſpicua ſint. Edamus igitur & nos, fratres, clarum aliquem ſonum, qui non minus exaudiatur, quàm ſi ederetur cornea tuba. Quandoquidem & lex in umbræ figuris ante depingens ueritatem, in tabernaculorum celebritate tubis ut caneretur, mandauit. Et præſens celebritatis argumentum, ueri tabernaculi myſterium eſt. In hac enim humanum ei taberna-

Pſal. 80. c.

Cor. 14. b.

Leu. 23.

culum figitur, qui propter nos formam homi
nis induit. In hac tabernacula nostra, quæ mor
te corruerant, instaurantur ab eo, qui ab initio
construxerat ædificium. Nos etiam ea uerba
psalmi cum uocali Dauide plaudẽtes dicamus:
Benedictus, qui uenit in nomine Domini. Quo
Psal.117.d. modo autem uenit? non nauigio, aut curru ali-
quo, sed incorrupta uirginitate in uitam huma-
nã traiecit. Hic Deus noster, hic Dominus, &
illuxit nobis, ut diem hanc solennem constitue-
ret in cõdensis usque ad cornua altaris. Quod au
tem mysteriũ, fratres, in iis, quæ dicta sunt, con
tineatur, neutiquam ignoramus. scimus enim
uniuersas res procreatas esse ueluti templum
quoddam Domini, à quo procreatæ sunt. Ve
rum, quia superinducto peccato obstructa erãt
ora illorum, qui uicti fuerant, & exultationis
uox obticuerat, & dies festos celebrantiũ con-
sensus distractus erat, quum humana natura cũ
beatarum mentium natura in celebrando non
conueniret, iccirco uenerunt Prophetarum &
Psal. 98. Apostolorũ tubæ, quas lex corneas uocat, quia
ex uero unicorni confectæ sunt. Hæ spiritu san
cto inflatæ continuum ueritatis sonum protule-
runt, ut, auribus eorum, qui propter peccatum
obsurduerant, patefactis, per frequentiam infe
rioris tabernaculi cum excellentibus illis men-
tibus, quæ ad altare superius astant, concinen-
tem una solennitas concelebraretur. Diuini
enim illius altaris cornua sunt eximiæ & præ-

tantes cœleſtis naturæ Virtutes, & Principa-
us, & Poteſtates, & Throni, & Dominatio-
ıes, quibus cum per tabernaculi excitationem
n celebritate coniungitur humana natura reno
ıatione corporum condenſata. Nam conden-
ari, & ornari, & indui idem eſt, ut illi, qui hæc
ntelligunt, interpretantur. Agite igitur ad ſpi-
italem choream animos noſtros excitemus,
ıobisq; chori ducem, & principem, & cory-
ɔhæum Dauidem proponamus, & unà cum il-
o dulcem illam emittamus uocem, quam an-
e cecinimus. Sic igitur rurſum repetamus.
Hæc eſt dies, quam fecit Dominus: exultemus, Pſal.117.d.
& lætemur in ea. In hac tenebræ incipiunt mi-
nui, & creſcente ſplendore, noctis termini con
rahuntur. Neque enim caſu aut ſponte ſua con
ingunt hæc, fratres, in hac die ſolenni, qua hu
manæ uitæ ſplẽdet diuina uita: ſed per ea, quæ
cernuntur mẽtis aciem intendentibus, arcanum
quoddam oſtendit natura, ac tantum non uo-
cem emittens docet eos, qui audire poſſunt,
quid ſibi uelit, quòd in aduentu Domini dies
augetur, & nox imminuitur. Mihi enim uideor
eam ſic loquentem exaudire: Conſidera ho-
mo, qui hæc aſpicis, ex iis, quæ uidentur, ea ti
bi aperiri, quæ recondita ſunt. Vides noctem
ad ſummam longitudinem perueniſſe, &, cum
progredi ulterius nequeat, conſiſtere, ac regre
di? Cogita exitioſam peccati noctem, quæ ma-
lis omnibus artibus aucta ad ſummum malitiæ

cumulum uenerat, hodie recisam esse, ne longius serperet, atque illuc deinceps redigi, ut plane deficiat, ac deleatur. Vides uberiores lucis radios, & solem solito sublimiorem? cogita ueræ lucis præsentiam euangelii radiis totum orbem terrarum illustrare. Quòd autem humanæ uitæ non ab initio, sed ab extremis temporibus Dominus apparuerit, hanc merito fortasse causam quispiã existimabit, quòd qui, malitiam ut tolleret, humanam uitam erat ingressurus, expectauit necessario, ut omne ab inimico satum propagatumq; peccatum germinaret, ac tum demum, ut legitur in euangelio, radici securim admouit. Nam & qui præstant medendi facultate, dum febris adhuc corpus exurit, & ex causis morbum efficiẽtibus paulatim intenditur, obsecundant morbo, quoad uis ad summum peruenerit, nec cibi subsidium ullum ægrotanti præbent: at ubi malum constiterit, patefacto iam toto morbo, tunc artem adbibent. sic animorum ægrotantium medicus expectauit, dum malitiæ morbus, quo natura hominum uicta laborabat, se totum aperiret, ne latens aliquid incuratum remaneret, si curaret id solum, quod cerneretur. Itaque nec Noe tempestate, cum omnis caro in iniquitate corrupta esset, aduẽtu suo medicinam attulit, quia nondum sodomitici sceleris germen pullulauerat: nec tempore euersionis sodomorum Dominus aduenit, quoniam in humana natura

Matth. 3. b.

multa adhuc mala latitabant. Vbi enim impius Pharao? Vbi indomita Aegyptiorum malitia? Nec tunc igitur tempus fuit, ut huic uitæ se Deus commisceret. Oportebat, ut Israelitarum iniquitas patefieret. Oportebat, ut regnũ Assyriorum, & superbia Nabuchodonosor, adhuc in uita latitans, ostenderetur. Oportebat, ut piorum cædes tanquam scelerata spinosaq; planta ex mala Diaboli radice prodiret. Oportebat, ut Iudæorum prophetas occidentiũ, & à Deo missos lapidibus obruentium, ac Zacharia tandem inter templum & altare interfecto, piaculum admittentium rabies detegeretur. Ad sceleratorum germinum numerum adde & infantium ab Herode patratam cædem. Cum igitur malitiæ uis se totam effudisset, multisq; luxurians modis creuisset in animis eorum, qui singulis seculis scelere insignes extiterant, tunc Deus, ut ad Athenienses Paulus ait, ignorantiæ tempora despiciens in diebus ultimis aduenit, quando non erat intelligens, nec requirens Deum, quando cuncti declinauerant & facti erant inutiles, quando conclusa erant omnia sub peccato, quãdo iniquitas abundabat, quando uitiorum tenebræ ad summum usque terminum uenerant. Tunc apparuit gratia, tunc ueræ lucis enituit radius, tunc in tenebris & umbra mortis sedentibus ortus est iustitiæ sol. Tunc humanam carnem indutus multa serpentis capita pede contriuit, ad terramq; allidens

Matth. 23. d.

Act. 17. g.

Psal. 13. Rom. 3. b. Gal. 3. d.

Esa. 9. a.

conculcauit. Ne quis autem mala, quæ nunc in uita sunt, respiciens, falsa nos dicere suspicetur, quòd in extremis temporibus splenduisse nobis Dominum asseramus. Nam (obiiciat aliquis) qui tempora, quibus malitia retegeretur, expectauit, ut illam auctam cumulatamq; radicibus euelleret, sic eam tollere, atque abolere cunctam debuerat, ut nullæ ipsius in uita reliquiæ remanerent. Nunc autem & homicidia, & furta, & adulteria, & reliqua omnia flagitia & scelera debacchantur. Is ergo, qui hæc spectans sic obiicit, insigni peruulgatoq; exemplo quæstionem ipsemet soluat. Quemadmodū, cum serpentes interficiuntur, non continuo reliquas partes unà cum capite mori uidemus, sed, cum interierit caput, illæ tamen adhuc uitam retinent, nec uitali priuantur motu: sic accidit in Draconis interitu. Etenim ingens cum esset admodum fera, quippe quæ singulis hominum ætatibus excreuerat, qui multiplex eius caput, idest uim illam malorum inuentricem, multa in se capita cōtinentem, sustulit, cæterarum ipsius partium tractus neglexit, ut interfectæ feræ motum posteris ad exercitationis occasionem relinqueret. Ecquod igitur collisum & effractū est caput? illud, quod impio consilio mortem intulerat, quod morsu mortiferum homini uirus iniecerat. Quamobrem qui mortis euertit
Gen. 3. c. imperium, uim, quæ in capite serpentis erat, ut ait propheta, contriuit. Quod autem huius fe-

æ in humana uita relictum fuit, quodq́; , quo-
d homines uitiorum motionibus permouen-
ur, squama peccati uitam irritat, atque asperam
eddit, potestate quidem iam mortuum est,
um eius caput contusum atque inutile factum
it: at, ubi tempus transierit, & ea, quæ mouen
ur, constiterint, adueneritq́; uitæ huius abso-
utio, quam expectamus, tunc & cauda & ex-
rema pars inimici, mors ipsa nimirũ destrue- 1. Cor. 15. d.
ur, atque ita delebitur omnino cuncta malitia,
um omnes in uitam per resurrectionẽ reuoca-
i, qui iusti erunt, ad cœlestem quietem accedẽt,
qui autem peccatis obnoxii, in geennæ ignem
detrudentur. Sed ad præsens gaudium reuerta-
mur, quod pastoribus nuntiant Angeli, cœli
enarrant Magis, & prophetiæ spiritus multis
uariisq́; rationibus prædicat, ut etiam Magi gra
tiæ præcones fiant. Nam qui solem suum oriri Matth. 5. g.
facit super iustos & iniustos, quiq́; pluit super
malos & bonos, cognitionis radium, & rorem
spiritus alienis etiam linguis demisit, ut aduer-
sariorum testimonio magis etiam apud nos ue-
ritas confirmarerur. Audiuisti Hariolum Ba-
laam meliori numine afflatum sic alienigenis
prædicentem. Orietur Stella ex Iacob. Ecce ti Num. 24. c.
bi, qui ab eo genus duxerunt, Magi, ex prædi-
ctione ipsius nouum obseruant ortum stellæ,
quæ præter aliarum stellarum naturam & mo-
tus & status est particeps, & ad utilitatem hac
utitur uicissitudine. Etenim cum cæteræ stellæ

partim in orbe non errante semel infixæ statum immobilem sortitæ sint, partim nunquam cessent à motu, hæc & mouetur, dum Magis se ducem præbet, & stat, dum illis ostendit locũ.

Es.9.d. Audis Esaiam clamantem: puer natus est nobis, & filius datus est nobis? Disce ab eodem propheta, quo modo natus sit puer, quo modo datus sit filius. Num iuxta naturæ legem? minime uero: inquit, legibus enim naturæ non paret, qui naturæ Dominus est. Quo modo igitur natus est puer? dic. Ecce, inquit, Virgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emmanuel. Quod, si interpreteris, significat nobiscum Deus. O' rem admirandam. Virgo mater efficitur, & permanet uirgo. Cernis nouum naturæ ordinem? In aliis mulieribus quandiu aliqua est uirgo, non est mater. Nam posteaquam est facta mater, uirginitatem non habet. Hic autem utrunque nomen in idem concurrit. Eadem enim & mater & uirgo est. Nec uirginitas partum ademit, nec partus uirginitatem soluit. Decebat enim, ut, qui in uitam humanam introibat, ut homines integros incorruptosq́; seruaret, ab incorrupta sibi deseruiente integritate initium duceret. Nam hominum consuetudo expertem connubii incorruptam appellat. Hoc mihi ante Magnus ille Moses per eam lucem, in qua sibi

Exo.3.a. Deus apparuit, uidetur cognouisse, qui, cum rubus arderet, nec tamen consumeretur, ascen-

dam, inquit, & uidebo uiſionem hanc magnã, non loci motum, ut arbitror, per aſcenſum declarans, ſed temporis tranſitum. Quod enim tunc per flammam & rubum ſignificabatur, progrediẽte tempore, quod intercedebat, perſpicue in myſterio uirginis apertũ fuit. Quemadmodum enim illic eſt rubus, & tangit ignem, & non comburitur, ita hic eſt uirgo, quæ lucem parit, & non corrumpitur. Quod autem per rubum Virginis corpus, quod Deum ſuſcepit, intelligatur, ne te ſimilitudinis pudeat. Nam omnis caro propter peccati ſuſceptionem, & ob id ipſum tantum, quòd eſt caro, peccatum eſt. Peccatum autem in ſcriptura uocatur ſpina. Ac ne à propoſito longius euagemur, forte non erit intempeſtiuum, ſi incorruptæ matris teſtem eum, qui inter templum & altare fuit occiſus, proferamus. Hic eſt ſacerdos Zacharias, non ſacerdos ſolum, uerum etiam propheta. Ac prophetiæ quidem poteſtas in Euangelii libro declaratur, cũ uiam hominibus muniens diuina gratia, ne Virginis partus incredibilis putaretur, minoribus miraculis fidelium aſſenſum ſic exercuit, ut fœmina ſterilis, & uir iam ætate confectus filium ſuſciperent. Hoc mirandi uirginis partus proœmium fuit. Etenim ſicut Eliſabet, quæ ſterilis ad ſenectutem peruenerat, non poteſtate naturæ fit mater, ſed ei diuino conſilio filius naſcitur, ſic quod in uirgineo partu nõ credendum uidetur,

2. Reg. 23. a.
Matth. 13.
Luc. 1.

ſi referatur ad Deum, credibile eſt. Quoniam igitur ex uirginitate prouenientem præcedit nuntius ſterilis, qui ad uocem illius, quæ Dominum utero gerebat, antequam in lucem prodiret, in aluo matris exiliuit, ſimul ac natus eſt præcurſor Verbi, prophetico ſpiritu Zachariæ ſilentium ſoluitur. Quæcūque autem diſſeruit Zacharias propheta, ad futurum ſpectabant. Hic igitur diuino numine ad occultorum cognitionem ductus, cum uirginitatis myſterium in partu incorrupto non ignoraret, in ſacro templo Virginem matrem à loco uirginibus per legem aſsignato non ſemouit, Iudæosq; docuit, naturam humanā unà cum reliquis omnibus rerum omnium effectori & regi ita ſubiectam eſſe, ut arbitratu ſuo eam ipſe regeret, nō autem ab ea regeretur: itaque in manu ipſius eſſe, nouam ortus rationem moliri, quæ matrem eſſe uirginem non impediret, quamobrem eam ſe à uirginum loco non excluſiſſe. locus autem ille erat ſpatium quoddam inter templum & altare. Cum igitur audiuiſſent Iudæi, rerum omniū regem in uitam humanam diuino ordine prodiiſſe, metuentes, ne regi ſubderentur, ſacerdotem, qui hæc de ipſo partu teſtificabatur, ad ipſum altare ſacrificantem interfecerunt. Sed

Matth. 23. d.

longe à propoſito aberrauimus, cum ad Bethleem, de qua in Euangelio, oratione recurrere nos oporteret. Nam ſi uere paſtores ſumus, & propriis gregibus inuigilamus, ad nos utique

ſpectat Angelorum uox, quæ magnum hoc gaudium nuntiat. Oculos igitur in cœleſtem exercitum intendamus, tripudium ſpectemus Angelorum, diuinum ipſorum cantum audiamus. Quinam plaudentium ſonus? Gloria (clamant) in altiſsimis Deo. Cur diuino numini, Luc.2.b. quod in altiſsimis cernitur, gloriam tribuunt? Quoniam, inquiunt, & in terra pax. Ob hoc ſpectaculum gaudio perfuſi ſunt Angeli. In terra pax. Quæ prius deteſtabilis erat, quæ ſpinis, ac tribulis plena ſolitudo, quæ damnatorũ exilium, quæ belli regio, hæc pacem ſuſcepit. O rem admirabilem. Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Talem dedit hominum terra fructum ſuum. Et hæc fiunt Pſal.84.b. pro bona in hominibus uoluntate. Deus humanæ naturæ commiſcetur, ut ad ſublimitatem diuinam hominem tollat. His auditis in Bethleem proficiſcamur, nouum ſpectaculum contemplemur. Quo modo partu ſuo uirgo lætetur, quo modo lactet infantulũ. Sed prius auſcultemus, quid de ipſa memoriæ proditum ſit. Virginis pater (ut ex hiſtoria quadam incerti auctoris accepi) fuit inſignis quidam ciuis, obſeruãtia legis & uitæ probitate in primis nobilis, qui ſine filiis ad ſenectutem peruenerat, cum minus idoneã ad gignendum uxorem haberet. Habebatur autem matribus ex lege quidam honor, quo carebant fœminæ, quæ liberos nullos ſuſceperant. Quapropter & hæc 1.Reg.1.

imitata id, quod de matre Samuelis ſcriptum eſt, ad ſanctum ſanctorum accedit, & ſupplex Deum orat, ne ſe legis benedictione ſinat excidere, cum nihil unquam admiſerit contra legẽ. Quòd ſi mater euaſerit, ſe, quodcunque pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cum uoti compos effecta filiam ſuſcepiſſet, eam uocauit Mariam, ut ipſo etiam nomine teſtaretur acceptum munus à Deo. Illam igitur, cum iam grandiuſcula eſſet, nec ubere matris amplius indigeret, ducens ad templum Deo reddidit, & ſtudioſe promiſſum exoluit. Sacerdotes autem, quandiu paruula fuit, ad Samuelis ſimilitudinem in ſanctis ædibus educarunt, ſed cum iam adoleſceret, conſulebant, quid'nam agerent de ſacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam ſubiicere, ut cuipiam in matrimonio collocata ſeruiret, abſurdiſsimum uidebatur. Inſtar enim ſacrilegii fuiſſet, ſi muneris Deo ſacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat cõſtitutum, ut maritus dominaretur uxori. Mulierem rurſus inter ſacerdotes in templo uerſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex, nec grauitas permittebat. Deliberantes igitur in hanc ſententiam diuinitus conuenerunt, ut eam connubii nomine cuipiam deſponderent, qui tamen ad cuſtodiam eius duntaxat eſſet idoneus. ad hoc autem munus aptiſsimus inuentus eſt Ioſeph ex eadem tribu & patria, qua erat uirgo. Sacerdotum ergo

Gen. 3. c.

consilio

conſilio Ioſeph puellam ſponſam accipit. Quæ tamen coniunctio ſponſalia non eſt egreſſa. Tunc ad Virginem miſſus eſt Gabriel, qui ei diuinæ uoluntatis arcanum aperiret. His autem fauſtiſsimis uerbis uſus eſt. Aue gratia plena, Dominus tecum. Contraria hæc eſt oratio illis uocibus, quas prima mulier audiuit. Tũc enim illa doloribus propter peccatum damnata eſt. Nunc autem in hac per gaudium dolor expelli- tur. In illa moleſtiæ partum præceſſerunt. Huic partum lætitia prænuntiat. Ne timeas, inquit. Quoniam omnibus mulieribus timorem affert partus expectatio, dulcis partus promiſſione timor eximitur. In utero, inquit, concipies, & paries filiũ, & uocabis nomẽ eius Ieſum. Ipſe enim ſaluũ faciet populum ſuum à peccatis eorũ. Quid autem Maria? Audi pudicam uirginis uocem. Quo modo erit mihi iſtud, quoniam uirum non cognoſco? Angelus partum nuntiat. At illa uirginitati inhæret, & integritatem angelicæ demonſtrationi anteponendam iudicat. Nec Angelo fidem non habet, nec à propoſito recedit ſuo. Interdixi, inquit, mihi conſuetudinem uiri. Quo modo iſtud erit mihi, quoniam uirum non cognoſco? Hæc Mariæ uox declarat, ea, quæ ex hiſtoria incerti auctoris commemoraui, non eſſe penitus abſurda. Si enim liberorum cauſa ducta fuiſſet à Ioſeph, quo modo parituram Angelo prænuntianti, ſe rem nouam & alienam audire præ ſe

Luc.c. .I.

Gen. 3.c.

Matth.I. d.

tulisset, cum ipsa quoque sese obstrinxisset naturæ lege, ut aliquando mater esset? Verum quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus, oportebat intactam integramq; præstare, iccirco, licet, inquit, Angelus sis, licet è cœlo uenias, licet id, quod ostenditur, naturã superet humanam, tamen me uirum cognoscere nefas est. Quo modo sine uiro mater ero? Ioseph enim sponsum noui, sed uirum non cognosco. Quid ad hæc auspex Gabriel? Quem thalamum statuit puro impollutoq; connubio? Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & uirtus Altissimi obumbrabit tibi. O' beatum uterum illum, qui bonitatis præstantia ad se traxit animi bona. In reliquis enim omnibus uix animus purus spiritus sancti præsentiam capit: hic autem caro fit spiritus receptaculum. Sed & uirtus Altissimi obumbrabit tibi. Quid significat arcanus hic
1.Cor.1.b. sermo? Christus Dei uirtus est & sapientia, ut ait Apostolus. Virtus igitur Altissimi, quæ Christus est, per aduentum spiritus sancti formatur in uirgine. Quemadmodum enim umbra ad præcedentium corporum figuram effingitur, sic forma & indicium diuinitatis Dei in uirtute ipsius, qui paritur, ostendetur, & imago, & signum, & adumbratio, & splendor exemplaris per admirabilem rerum effectionem demonstrabitur. Verum hortatur nos Euangelium, ut in Bethleem oratione reuer-

tamur, &, quæ in antro ſint myſteria uideamus. Quidnam eſt hoc? Puer pannis inuolutus, & poſitus in præſepi, & uirgo poſt partum, incorrupta mater complectitur filium. Emittamus illam prophetæ uocem: Sicut audiuimus, ſic uidimus in ciuitate Domini uirtutũ, in ciuitate Dei noſtri. Num hæc, quæ audiuimus de Chriſto, fortuna & caſu contigerunt, & ſcripta ſunt, an hiſtoriæ ſubeſt aliqua ratio? Quid ſibi uult hæc domini in antro ſedes? hæc in præſepi reclinatio? cur tempore deſcriptionis tributorum in uitam ingreditur? An perſpicuum eſt, eum, quemadmodum à legis execratione nos eripit factus ipſe pro nobis execratio, & liuores noſtros in ſe transfert, ut eius liuore nos curemur, ſic etiam uectigalem fieri, ut nos à grauiſsimo uectigali, quod ab homine mors exigit, liberaret? Quòd autem ſpeluncam uides, in qua paritur Dominus, cæcam hominum uitam, & ſub terra demerſam cogita, in qua naſcitur ille, qui in tenebris ambulantibus & in regione umbræ mortis ſedentibus ſe oſtendit, pannis autem obuoluitur & faſciis conſtringitur, qui peccatorum noſtrorum catenas ſubit & uincula. Præſepe uero, in quo Verbum gignitur, beſtiarum eſt domus, ut cognoſcat bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Per bouem intellige illum, qui legis iugo ſubiectus eſt, per aſinum autem, quod eſt animal ferendis oneribus natum, eum, qui ſimu-

Pſal. 47. b.
2. Cor. 15. d.
Eſa. 53. a.
1. Petri. 2. d.
Eſa. 9. a.
Eſa. 1. a.

lacrorum cultus onuſtus eſt crimine. Cæterũ
Pſal. 103. b. commune rationis expertium animalium pabu
lum & uita fœnum eſt, producens, inquit, pro-
pheta, fœnum iumentis. Quod autem ratione
præditum eſt animal, ueſcitur pane. Iccirco in
præſepi, quod eſt animalium ratione uacantiũ
Io.6.d. ſedes, è cœlo delapſus uitæ panis proponitur, ut
& quæ à ratione remota ſunt animalia, rationis
cibo nutriantur, atque ita ratione decorentur.
Medium igitur in præſepi ſe inter bouem & aſi
num utriuſque Dominus locat, ut medium pa
Eph.1.d. rietem maceriæ ſoluens duos condat in ſemetip-
ſo in unum nouum hominem, ab altero graue
legis iugum eripiens, alterum ſimulacrorum
cultus onere liberans. Sed oculos ad mirabilia
cœlorum ſpectacula tollamus. Ecce enim non
prophetæ ſolum & Angeli gaudium hoc nobis
denuntiant, uerum etiam cœli rebus ſuis admi-
Rom.9.a. randis euangelii gloriam prædicāt. Ex Iudæis,
ut ait Apoſtolus, propheta Chriſtus ortus eſt.
Sed eius ortu nō illuminatur Iudæus. Peregri-
ni & à teſtamentorũ promiſsione benedictio-
neq; patrum alieni ſunt Magi, qui cognitione
populum Iſraelitam anteuertunt, & cœleſtem
agnoſcentes lucem, & in ſpelunca Regem non
ignorantes. Hi munera afferunt; illi inſidias
ſtruunt. Hi uenerantur; illi perſequuntur. Hi
Gaudent inuento, quem exquirebant; illi nun
tiato ipſius ortu reformidant. Videntes enim,
inquit, ſtellã ſupra locũ, ubi erat puer, gauiſi ſunt

gaudio magno ualde. Herodes autem audiens turbatus est, & omnis Hierosolima cũ illo. Hi & tanquã Deo thus offerunt, & auro dignitatẽ regiam colũt. Et prophetica quadam gratia per myrrham mortis dispositionem subsignificant. Illi uero cunctos infantes unũ in locum coactos interuecione tollendos censent. Quod eos mihi non solum crudelitatis, uerũ etiam summæ dementiæ uidetur coarguere. Quid enim sibi uult ista puerorum trucidatio? cur ausi sunt homicidæ se tanto scelere obstringere? Quoniam nouum quoddam, inquiunt, mirandumq; cœli portentum regis indicium Magis nunciauit. Quid igitur tum? aut portendenti signo fidem habes ut uero, aut, quod rumore iactatur, uanum putas. Si talis est, qui cœlos sibi fecerit inseruire, prorsus est supra manum tuam. Sin autem in potestate tua est, ut ille uel uiuat, uel moriatur, eum frustra pertimescis. Qui enim id agit, ut imperio tuo subditus ipse sit, pro quo molietur insidias? cur horrendum illud datur mandatum? cur impia fertur sententia, ut miseri infantes trucidentur? Quid peccarunt, quid morte, aut supplicio dignum admiserunt? Crimen unum duntaxat habent, quòd nati sunt, & in lucẽ editi. Et propterea necesse fuit, ut ciuitas carnificibus compleretur? ut cogeretur matrum multitudo, & infantium populus, ut adessent etiam patres, & generis propinquitate coniuncti ad sæuum facinus congregarentur? Quis

Matth. 2. b.

oratione calamitatem deſcribat? Quis acerbitatem enarrans oculis aſpiciendam proponat? mixtam illam lamentationem, luctuoſum queſtum puerorum, matrum, propinquorum, patrum ad minas carnificum miſerabiliter exclamantium? Quis dicendo poſsit exprimere carnificem gladio contra puerũ irruentem, & toruo trucíq; uultu contuentem, uerbisq́; crudelibus alloquentem, una quidem manu corripientem infantulum, altera uero gladium adigentem? matrem porro ex altera parte filium ad ſe trahentem, obiicientemq́; ceruicem ſuam acuto gladio, ne miſerum filium carnificis manu necatum propriis oculis intueatur? Quis explicet ea, quæ patres agunt, reuocatiónes, ſuſpiria, poſtremos filiorum complexus? præſertim cum idem â multis fiat eodem tempore? Quis uariam multiplicemq́; calamitatem, & conduplicatos puerperarum dolores partus exponat? & acerrimas, quas admouebat natura, faces? Quo modo puer infelix & uberi ſimul inhæreret, & per uiſcera lethalem plagam acciperet? Quo modo miſera mater ſimul infantis ori ſubderet ubera, & ſinu ſanguinẽ eius exciperet? Manus autem impetu ſæpenumero carnifex uno gladii ictu filium & matrem conſauciabat, & unus ſanguinis riuus ex matris plaga & ex mortifero uulnere filii mixtus decurrebat. Iam uero, cum nefaria Herodis ſententia non ſolum nuper geniti necarentur, ſed etiam il-

li, qui alterum agebant annum, raperentur ad mortem, (ſcriptum eſt enim eum iuſsiſſe, bimulos & minores interfici) uidere erat matres non paucas, quæ eo temporis ſpatio duos filios enixæ fuerant. Quodnam igitur rurſum in his ſpectaculum cernebatur, cum duo carnifices circa matrem unam eſſent occupati, unusq; prope currentem filium ad ſe raperet, alter autem lactentem adhuc infantulum è gremio matris euelleret? Quid tum faciat mater infelix, cum natura bifariam in filios diuellatur, & utroque filio maternis uiſceribus ex æquo faces admouente neſciat, utrum ex carnificibus prius ſequatur, cum unus ex hac, alter ex illa parte pueros ad cædẽ trahat? præcurrat'ne ad nuper genitum, confuſos indiſtinctosq́; gemitus emittentem? at inhibetur ab altero iam loquente, balbutientiq́; lingua matrem inclamante. Quidnam agat? quo ſe uertat? utrius uoci uoce ſua reſpondeat? utrius gemitum gemitu excipiat ſuo? utrius defleat necem, cum uterque naturæ ſtimulis æque miſeram feriat? Sed amoueamus aures ab hiſce queſtibus, & ad lætiora dieiq; feſto magis conuenientia cogitationem conuertamus, licet Rachel, ut inquit Propheta, clamans filiorum cædem deploret. In die enim feſto, ut ait ſapiens Salomon, malorum decet obliuiſci. Quæ ante nobis celebrior dies hac eſſe poteſt, in qua malas diaboli tenebras diſcutiens iuſtitiæ ſol per naturam noſtram illu-

Matth.2.c.

Hier.31.c.

Eccl.7.b.

cet mundo? In qua, qui cecidit, excitatur? qui uictus est, in gratiam recipitur? qui eiectus est, reuocatur? qui è uita excidit, ad uitam redit? qui seruitutem seruiuit, regni dignitatem assequitur? qui mortis uinculis constrictus est, ad regionem uiuentium reuertitur? Nunc ut propheta testatur, æreæ mortis portæ confringuntur, ferrea comminuuntur uincula, quibus antea genus hominum in mortis custodia detinebatur. Nunc, ut cecinit Dauid, recluditur porta iustitiæ. Nunc per totum orbem una uoce festum celebrantium clamor exauditur. Per hominem mors, & per hominem salus. Primus in peccatum lapsus est. Iacentem secundus suscitauit. A muliere mulier defensa est. Prima peccato aditum patefecit, hæc, ut testamenti pateret aditus, ministra fuit. Illa serpentis consiliũ est secuta, hæc serpentis interfectorem exhibuit, & lucis auctorem in lucem edidit. Illa per lignum induxit peccatum, hæc per lignum gratiam intulit. Lignum autem crucis intelligo, cuius fructus est semper uirens, & gustantibus uita fit immortalis. nemo autem hanc gratiarum actionem paschatis tantum mysterio putet conuenire. Sic enim cogitet, pascha quidem diuinæ dispositionis esse finem, qui tamen finis con sequi nequeat, nisi principium antecedat. Quid igitur antiquius est? ortus nimirum mortis dispositione. Huius igitur bona sunt pars bonorum ipsius ortus. Quòd si quis munera, quæ in

Psal. 106. b.

Psal. 117. c.

Euangeliis commemorantur, enumeret, si recenseat miracula curationum, in inopia & fame ciborum copiam, mortuorum è monumentis excitationem, subitam atque improuisam effectionem uini, expulsiones dæmonum, uarias affectiones ad ualetudinem reuocatas, claudorum saltus, illitos lutu cæcorum oculos, diuinam doctrinam, leges latas, arcanam similitudinum significationem, hæc omnia huiusce diei gratia comprehendũtur. Hæc enim bonorum, quæ deinceps consecuta sunt, omnium initium fuit. Quamobrem exultemus, & lætemur in ea. Negligamus, ut hortatur propheta, exprobrationem hominum, nec despectione ipsorum sinamus nos uinci, qui diuinæ dispositionis & prouidentiæ rationem irrident, quasi non decuerit Dominum subire corporis naturam, nec in hominum uita nascendo uersari. Ignorant enim rei mysterium, quo Dei sapientia nobis salutem afferre constituit. Eramus sponte peccatis nostris uenditi, & instar eorum, qui argento ueneunt, uitæ nostræ inimico mancipati. Quid tibi à Domino optandum fuit? non'ne ut eripereris è seruitute? cur igitur curiose requiris modum? cur benemerenti benemerendi rationẽ præscribis? non secus ac si quis beneme rito succenseat medico, quòd se non hac, sed illa ratione curauerit. Quòd si diuini consilii rationem curiositate ductus exquiris, hoc tibi satis sit intelligere non unum aliquod bonorum,

Psal. 43. c.

ſed quidquid boni cogitatione ac mente concipitur, illud eſſe diuinum numen, potens, iuſtum, bonum, ſapiens, omnia denique nomina, & notiones, quibus natura diuina declaratur. Conſidera igitur mihi, utrum in hoc beneficio, quo nos affecit, cernantur omnia, quæ dicendo percurri, bonitas, ſapientia, iuſtitia, potentia. Vt bonus deſertorem amauit, ut ſapiẽs rationem inuenit, qua ſeruitute oppreſſum in libertatem uindicaret, ut iuſtus in ſeruitute continentem & emptionis iure poſsidentem non coegit, ſed ſe ipſum pro illo, qui uictus erat, tradidit, & tanquam uas & ſponſor debitũ ipſe

Act. 2. d. perſoluit, ut eum, qui obſtrictus erat, liberaret. ut potens nõ uictus eſt in inferno, nec eius

Pſal. 15. c. caro uidit corruptionem. Neque enim fieri poterat, ut uitæ auctor ac Dominus à corruptione uinceretur. At turpe, inquies, fuit, eum in uitam humanam ingredi, & carnis moleſtias experiri. Immo uero hic apparet muneris amplitudo. Etenim cum aliter è tantis malis homo liberari nõ poſſet, beatitudinis rex gloriam ſuam cum uita noſtra commutauit. Ac puritas quidem ad noſtras ſordes ſeſe demiſit: ſordes tamen ipſæ puritatem non attigerunt. Lux enim,

Io. 1. b. ut in Euangelio legitur, in tenebris fulſit, tenebræ autem eam non comprehenderunt. Nam tenebræ, præſentia ſplendoris euaneſcunt: ſol

2. Cor. 5. in tenebris non obſcuratur. Quod mortale eſt,

e. abſorbetur à uita, quemadmodum ſcribit Apo

ſtolus, non autem uita à morte conſumitur. Quod corruptum fuit, cum incorrupto ſeruatur. Corruptio autem ad incorruptionem non accedit. Iccirco communis rerum omnium procreatarũ concentus exurgit Dominum ſuũ una uoce collaudantium, ſic omni lingua cœleſtium, terreſtrium, atque infernorum exclamante, Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris, laudandus in æternum. Philip. 2. b.

Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN SERVATORIS Christi Resurrectionem oratio, in qua & de præfinito trium dierum spatio, Et de Christianorum institutione Paschatis ex legis præscripto, deq; crucis mysterio, & nobili senatore Ioseph ab Arimathæa nonnulla dicuntur.

I QVA Patriarcharum benedictio diuino spiritu confirmata est, si quod in lege præmiũ uitam ex uirtute instituentibus promissum, si quid ueritatis ueterum historiarũ ænigmata portenderunt, si quid boni prophetarum oracula prænuntiarunt, ea omnia hodierno munere continentur. Quo nobis non aliter, quàm si spectaculo nobis aliquo proposito lumen unum ex innumerabilibus facibus conflatum præstringeret aciem oculorum, omnis Dei benedictio tanquam lux per se fulgens magnum hunc animis nostris splendorem ex multis & uariis scripturæ radiis prouenientem emittit. Licet enim ex singulis eius diuinis exemplis mu-

tuum huiuſce celebritatis teſtimonium colligere. Quæris Abrahæ benedictionem? præſentia contemplare, & habebis id, quod requiris. Cœli ſtellas non uides? Has, inquam, ſtellas, quæ nuper ex ſpiritu nobis exortæ ſtatim Eccleſiam ut cœlum exornarunt. ſtellarum enim radiis præclara uirorum uirtute pietateq; præſtantium gratia ſignificatur: quos ſi quis Abrahæ filios ex promiſsione natos cœli ſideribus ſimiles dixerit, à ueritate non aberrabit. Moſem illum eximium admiraris, qui ſcientiæ cognitionisq; præſtantia res omnes à Deo procreatas comprehendit? ecce tibi primæ mundi procreationis ſabbatum, cui benedixit Deus. Ex illo ſabbato præſens hoc ſabbatū agnoſce, quietis hunc diē, cui ſupra dies alios Dominus benedixit. In hoc enim uere ab omnibus operibus ſuis Deus Vnigenitus conquieuit, qui diuino ſalutis humanæ curandæ conſilio cum per mortem carni quietem præbuiſſet, & in id, quod erat, per reſurrectionem reuertiſſet, quidquid iacebat ſecum exuſcitans, uita, & reſurrectio, & aurora, & mane, & dies in tenebris & umbra mortis degentibus factus eſt. Simili benedictione hiſtoria item referta eſt. Pater Iſaac dilecto filio non parcens ſuo, & unigenitus oblatio, & uictima factus, & agnus loco illius, qui immolabatur. Licet enim totum in hac hiſtoria pietatis myſterium intueri. Agnus è ligno cornibus hærens pendebat. Vnigenitus autem

Gen. 26.

Eſa 9.

Gen. 22.

holocausti ligna gestabat. Cernis, quo modo, qui cuncta fert uerbo uirtutis suæ, is & lignorum, hoc est, peccatorũ nostrorum fert onus, & super lignum extollitur, ferens quidem ut Deus, sublatus autem tanquã agnus? Sic enim spiritus sanctus utraque re magni mysterii figuram partitus est, ut per agnum mortis sacramentum significaret, per unigenitum autem uitam morte non ereptam ostenderet. Si uis & Mosem ipsum considerare, manuum extensione crucem describentem, eaq; forma Amalechitas in fugam uertentem, ueritate figuram expressam, & Amalec cruci cedentem animaduertes. Habes & Esaiam, qui gratiam hodiernam non parum illustrat. Ab ipso enim uirginem matrem, sine patre filium, sine dolore puerperam, sine labe partum prædisces. Sic enim loquitur Propheta. Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium: & uocabunt nomen eius Emanuel, quæ uox significat, nobiscum Deus. Aequum erat autem, ut sine dolore hic partus existeret. Etenim cum omnis uoluptas dolorem coniunctum habeat, necesse est, ut in iis, quæ ita copulata sunt, cum unum abest, alterum etiam absit. Itaque cum nulla concipiendi uoluptas antecesserit, ne pariendi quidem dolor est consecutus. Hoc autem Prophetæ uerbis etiam comprobatur, quæ sic habent: Antequam labor dolorum ueniret, effugit, & peperit masculum. Aut, quemadmodum alius in-

Exo. 17.

Esa. 7.

Esa. 66.

terpres ait: Antequam dolores sentiret, peperit. Ex hac, inquit, uirgine matre puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Cuius imperium super humerum eius, & uocatur nomen eius magni consilii Angelus, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri seculi. Hic puer, hic filius, ut ouis, ad occasionem ductus est, &, tanquam agnus coram tondente se, obmutuit. Vel potius inquit Hieremias, hic est agnus ille mansuetus, qui ad uictimam ducitur. Hic est ille panis, cui lignum iniiciunt qui panis ligniq; sunt hostes. Immo uero illud è prophetia, quod apertissimum, & clarissimum est, & quo mysterium planissime declaratur, accipiamus, Ionæ nimirum exemplum, qui sine offensione in cetum ingressus, & sine molestia rursum egressus, cum in eius uisceribus tribus diebus, & totidem noctibus permansisset, Domini apud inferos commorationem indicauit. Hæc & horum similia oportet ex singulis scripturæ locis indagare, atque seligere. Omnia enim illa ex præsentibus cernis. Et ex hodierna lætitia, ut in Euangelio legimus, tota lex pendet, & prophetæ. Et, quemadmodum Paulus ait, omnis scripturæ, diuino spiritu dictante exaratæ, legisq; summa in hac gratia concluditur. Hæc enim & malorum est finis, & bonorum principium. Nam mors regnauit ab Adam, imperii pestiferi ducens initium, & impotens illius dominatus ad Mosem usque permansit, cũ

Esa.9. Esa.53. Hier.11. Io.1. Matth.12. Matth.22. 2.Tim.3. Rom.5.

eius uis à lege minime reprimeretur. Venit uitæ regnum, & solutum est mortis imperium. Apparuit alia generatio, alia uita, alius uiuendi modus, ipsius naturæ nostræ commutatio. Quæ'nam generatio? quæ non ex sanguinibus, neque ex uolũtate uiri, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo facta est. Quinam, inquies,
Io. 1. hoc fieri potest? Audi. nam paucis explicabo. Fœtus hic per fidẽ cõcipitur, per baptismatis gratiam, & regenerationem in lucem editur: nutricem habet Ecclesiam: huius doctrinam & instituta sugit tanquam ubera: illi cœlestis panis est cibus: ætatis perfectio est sublimis uiuẽdi ratio: nuptiæ consuetudo sapientiæ: liberi, spes, domus, regnum: hæreditas & opulentia, deliciæ paradisi: finis non mors, sed uita illa, quæ dignis parata est beatissima, & sempiterna. Hoc in melius commutationis initium uidens, Magnus ille Zacharias ambigit, quod illi nomen imponat, quo modo præsentem gratiam appellet. Etenim cum ea, quæ ad cruciatus, mortemq́; pertinent, percurrisset, de tempore hoc, Neque dies, inquit, neque nox. Quibus uerbis ostendit, neque diem, cum sol non adsit, uocari posse, neque noctem, cum absint te
Gen. 3. nebræ, quas Deus, ut Moses scribit, noctem nominauit. Quamobrem, cum & nox tenebris, & dies sole præscribatur, Propheta, Neque dies, inquit, neque nox. Quòd si neque nox, neque dies tempus hoc dici potest, alio nomine

nomine profecto præsens gratia est appellanda. Vultis exponam uobis, quid ipse sentiam? Hæc est dies illa, quam fecit Dominus, à diebus illis longe diuersa, qui mundi procreationis initio sunt constituti, quos temporis cursus dimetitur. Alterius hæc est procreationis initium. In hac enim die cœlum nouum facit Deus, & terram nouam, ut ait Propheta. Ecquod cœlũ? fidei firmamentum. Ecquam terram? Cor bonum, ut inquit Dominus. Hæc enim terra bibit super se uenientem imbrem, & spicam multiplicem parit. solis lux est uitæ mũditia. Aer, perspicua & præclara uiuendi institutio. Stellæ, uirtutes. Mare, diuitiarum sapientiæ, & cognitionis altitudo. Herbæ, & germina, bona doctrina, diuinaq; documenta, quæ populus pascuæ, hoc est, Dei grex carpit, atque depascitur. Arbores ferentes fructum, mandatorum obseruatio. In hac die uerus homo procreatur ad imaginem, & similitudinem Dei. Cernis, cuius mundi principium sit hæc dies, quam fecit Dominus? Quam neque diem esse dicit Propheta diebus aliis, neque noctem aliis noctibus similem? Sed quod in hac gratia præstantissimum est, nondum explicauimus. Hæc mortis dolores dissoluit. Hæc mortuorum primogenitum edidit. In hac æreæ mortis portæ confractæ sunt. In hac ferrei inferorum uectes comminuti. Nunc mortis carcer aperitur. Nunc captiuis libertas denuntiatur. Nunc cæ-

Psal. 117. Esa. 65. Leu. 8. Esa. 61. Heb. 6.

Luc.c. 1. cis uidendi facultas præbetur. Nunc oriens ex
Esa.9. alto inuisit eos, qui in tenebris & umbra mortis considebant. Vultis etiam de tridui præfinito termino aliquid intelligere? Illud dixisse contenti simus, tam exiguum temporis spatium fuisse satis, ut omnipotens sapientia in corde terræ existens magnam illam mentem in eo habitantem stultam redderet. Propheta enim ma-
Esa.10. gnam mentem, & Assyrium appellat. Quoniam igitur in corde, tanquam princeps in regia sua, mens creditur commorari, icirco Dominus manet in corde terræ, ubi est mentis illius scelestæ domicilium, ut consilium eius stultum
Esa. 29. reddat, ut ait Propheta, & apprehendat sapien-
Iob.5. tes in astutia eorum, & sapientes ipsorum conatus in contrarium uertat. Nam quia fieri nō poterat, ut princeps tenebrarū meram lucis præsentiam attingeret, nisi partē aliquam carnis in ipsa conspexisset, iccirco, posteaquam diuinam carnem uidit, & res admirandas, quæ per ipsam à Diuinitate efficiebantur, aspexit, sperauit, se, si morte carnem affecisset, omnem etiā uirtutem, quæ in ipsa erat, superaturum. Itaque dum inhians ad carnis escam aspirat, Diuinitatis hamo transfixus est, atque ita draco per
Iob.40. hamum ductus est, ut ait Iob, qui per se, quod futurum erat, prænuntians, hamo, inquit, draconem duces. Audiamus autem à Propheta, quænam iste draco in corde terræ inibat consilia, cum aduersus Domini carnem fauces ape-

ruit. Quid in eum dicit Esaias, illius redarguens Esa.10.
cogitata? Tu dixisti in corde tuo, In cœlum ascendam, super astra cœli ponam solium meũ, sedebo in monte excelso, supra nubes conscendam, & ero similis altissimo. Hæc secum sceleratum cor cogitabat. Ante uero quid magna illa mens in malitia, quid improbus ille Assyrius secum ipse loqueretur, ex Esaiæ item uerbis intelligamus. Dixi: Fortitudine manus Esa.10.
meæ faciam, & prudentia sapientiæ meæ terminos gentium auferam, & fortitudinem eorum prædabor, & concutiam urbes habitatas, & orbem terrarum uniuersum tãquam nidum comprehendam, & tanquam oua derelicta tollam, & non erit, qui effugiat me, aut contradicat mihi. Hac ille spe deceptus eum, qui propter suã erga genus humanum beneuolentiam in terris nobiscum uersabatur, in se sucepit. Verum quænam illi eorum loco, quæ sperabat, euenerint, Propheta calamitatem ipsius declarans aperte significat. quo modo, inquiens, cecidit è cœlo lucifer, qui mane oriebatur? Quo mo- Esa.14.
do contritus est in terram? super eum strata est putredo, indumentum ipsius est uermium operimentum. Et cætera, quibus interitus eius describitur, quæ cuilibet licet ex Prophetæ scriptis intelligere. Mihi enim ad propositum redeundum est. ob id igitur uera sapientia in arroganti corde terræ uersatur, ut magnam illam in malitia mentem deleat, ut tenebræ discutiantur

à luce, ut, quod mortale est, absorbeatur à uita, & extremo inimico, morte nimirum, destructo, malum euertatur. Hæc tibi præscripto tridui spatio cõfecta sunt. Num tarda uidetur hæc gratia? Num nimis longo interuallo tantum bonum partũ est? Vis eximiam uirtutem agnoscere, qua tam exiguo temporis spatio hæc gesta sunt? Omnes mihi hominum ætates enumera, quæ iam inde ab ipso primo malorum ortu usque ad eorum interitum extiterunt: quot singulis ætatibus homines, quàm multa cunctis ætatibus hominum millia fuerint. iniri'ne poterit numerus multitudinis eorum, per quos malitia iure quodam modo hæreditario sic propagata est, ut malæ improbitatis diuitiæ in singulos dispertitæ singulorum studio, & opera auctæ sint, atque ita fœcunda malitia ætatibus ordine succedentibus perfusa creuerit in infinitum, donec ad summum mali cumulum perueniens totam naturam humanam occupauit? Sic enim sine exceptione Propheta sententiam tulit, Omnes, inquiens, declinauerunt, simul inutiles facti sunt, adeo, ut nihil inueniretur, quod malitiæ non esset instrumentum. Tantum igitur malorum aceruum ab ipsa mundi constitutione ad mortem usque Domini cumulatum, & auctum qui tribus diebus dissoluit, & euertit, paruam'ne tibi præstantis potentiæ, uirtutisq; suæ significationem dedit? Non'ne uis eius, rerum omnium, quæ monumentis histo-

1. Cor. 15.

Psal. 13.

riarum admirandæ commemorantur, apparuit excellentisſima? Quemadmodũ enim Sampſonis facinus eo magis admiramur, quòd non ſolum leonem uicit, ſed eum ſine labore ſuperauit, quodq́; nuda inermiq́; manu tantam feram, tanquam ludẽs occidit, & dilacerauit: ſic ea re Domini uirtus excelluit, quòd nullo negotio malitiam deleuit. Neque enim ſuperioribus cataractis patefactis, abyſsisq́; proprios terminos tranſilientibus, & tumefactis, aquarum immenſa uis ingruit, quæ terram obruens uniuerſam, montesq́; tranſcendens, & montium faſtigia ſuperans, orbem tanquam nauigium ſimul cum ipſis nautis, atque uectoribus demerſerit. Neque, ut Sodomitarũ temporibus contigit, ignis, & flammarum imber, quod corruptum erat, purgans expiauit. Neque aliud quidquam accidit eiuſmodi. Sed ſimplex quædam & incomprehenſa peregrinatio, ſola uitæ, lucisq́; præſentia in tenebris, & regione umbræ mortis conſidentibus tenebras omnes diſpulit, & mortem ipſam interfecit. Aliud'ne quidquam adiungam iis, quæ dicta ſunt? In ſerpente malum exortũ eſt. Mulier draconis inſidiis decepta fuit. Mulieris illecebris uir ipſe ceſsit. Tribus hiſce gradibus malum emerſit. Quorſum hæc ſpectat commemoratio? Licet ex hoc mali ordine quendam boni ordinem illi reſpondentem animaduertere. Hæc tria cerno mali receptacula. primum, in quo primo conſtitit: alterum, in

Iud. 14. Eſa. 9.

quod defluxit: Tertium, in quo postea inhæsit. Quare cum in his tribus redundarit, nempe in natura diabolica, & in genere mulierum, & in uirorum plenitudine, consentaneum fuit; ut trium dierum spatio morbus expelleretur, singulis generibus malitia laborantibus tributo curationis die, ut uno quidem uiri curarentur, altero fœminarum genus, extremo autem extremus hostis, mors, destrueretur, & qui mortis ministri sunt Principes, & Potestates Virtutum aduersariarum, & imperantium profligarentur. Nec admireris boni prouentum fieri temporis interuallo. Nam & in prima mundi procreatione momento poterat diuina uirtus cuncta perficere, attamen rerum fabricationi tempora distribuit: ut primo quidem die pars earum una constitueretur, secundo autem altera, atque ita deinceps reliquæ, donec omnia perfecta sunt, & absoluta, eo dierũ numero, qui scriptus est, Deo cuncta perficiente. sic etiam hic ea sapientiæ ratione, quæ uerbis explicari non potest, tribus diebus malum eiicitur, & excluditur ab hominibus, à mulieribus, & à serpentium genere, ut nobis nocere non posit. Hæc de trium dierum numeri causa cogitauimus, recte, nec'ne, auditorum iudicium esto. Neque enim uerba nostra certam demonstrationis rationem habere uolumus, sed ita quærendo nos exercemus. Quòd si re ipsa præfinitum horum dierum numerum plane uis

perſpicere (neque enim illi parum deeſt, ſi poſt horam nonam paraſceuæ tempus conſideres, qua quidem hora Dominus patris manibus ſpiritum commendauit) pauliſper attende, & fortaſſe, quod quæris, inuenies. Quo'nam inquies pacto? Diuinæ potentiæ magnitudinem conſidera, &, quod ſcire cupis, intelliges. Recordare, quid de ſe Dominus pronuntiarit, & eam ipſius eſſe uirtutem cognoſces, ut uoluntate, non autem naturæ neceſsitate animam à corpore diſiungat. Nemo enim, inquit, tollit animã
meam à me, ſed ego pono illam à me ipſo. Po Io. 10.
teſtatem enim habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum aſſumendi. Hoc nobis ita conſtituto perſpicue patebit id, quod quæſitũ eſt. Qui enim poteſtate ſua cuncta diſponit, nõ ex proditione ſibi impendentem neceſsitatem, non Iudæorum quaſi prædonum impetum, non iniquam Pilati ſententiam expectat, ut eorum malitia ſit communis hominum ſalutis principium & cauſa, ſed conſilio ſuo anteuertit, & arcano ſacrificii genere, quod ab hominibus cerni non poterat, ſe ipſum pro nobis hoſtiam offert, & uictimam immolat, ſacerdos ſimul exiſtens, & agnus Dei, ille, qui mundi
peccatum tollit. Quando id præſtitit? cum cor Io.10.
pus ſuum diſcipulis congregatis edendum, & ſanguinem bibendum præbuit, tunc aperte declarauit, agni ſacrificium iam eſſe perfectum. Nam uictimæ corpus non eſt ad edendum ido-

neum, si animatum sit. Quare cum corpus edendum, & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, ut ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam deposuit, simulq; cum diuina uirtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis uersata est. Itaque si quis inde tempus incipiat dimetiri, cum sacrificium Deo factum est à Magno illo Principe sacerdotum, qui ratione, quæ nec uerbis explicari, nec oculis perspici potuit, se ipsum pro communi hominum salute tanquam agnum obtulit, non recedet à ueritate. Erat enim uespera, cum sacrum illud corpus comederunt: quam quidem uesperam nox, quæ parasceuem antecedit, excepit. Huic successit parasceuæ dies, quæ nocte illa propter solis obscurationẽ interiecta in dies duos & noctem unam diuisa est. Nam, si Deus noctem tenebras appellauit, tribus autem horis tenebræ factæ sunt super uniuersam terram, spatium illud in diei medio constitutum nox fuit, quæ singulis illius ex utraque parte sectionibus binos dies definiuit, unũ quidem ab ortu solis usque ad sextã horam, alterũ autem ab hora nona usque ad uesperam. Atque ita duas iam noctes habemus, & totidem dies. Hinc sabbati nox est subsecuta, & sabbati dies. Ex quibus tres dies, & noctes itidem tres conficiuntur. Reliquum est, ut

Gen. 1.
Matth. 27.

Reſurrectionis horam inquiramus : qua quidẽ inuenta, ueritas extabit. Quando igitur ſurrexit Dominus? Veſpere ſabbatorũ tibi Matthæus clara uoce denuntiat. Hæc eſt Reſurrectionis hora perſpicue in Euangelio deſcripta. Hic terminus fuit cõmorationis Domini in corde terræ. Veſpere enim iam profunda, quæ quidem ueſpera noctis, quam una ſabbatorum dies conſequitur, principium erat, terræmotus factus eſt. Tunc Angelus in ueſtimentis fulgens reuoluit lapidem monumenti. Mulieres autem mane ſurgentes, cum diei iam lux appareret, & orientis ſolis ſplendor cerneretur, reſurrexiſſe Dominum intellexerunt: qua autem hora res illa admiranda contigiſſet, non acceperunt. Angelus enim ſurrexiſſe quidem Dominum nuntiauit; quando autem ſurrexerit, non patefecit. At Magnus Matthæus ſolus ex omnibus Euangeliſtis tempus accurate deſcripſit, dicens Reſurrectionis horam fuiſſe ſabbati ueſperam. Quæ cum ita ſe habeant, conſtat nobis præfinitum tridui ſpatium, poſt quintam ueſperam ad ueſperam ſabbati tẽpus ita dimetientibus, ut interiecta nox, quemadmodum dictum eſt, connumeretur, quæ paraſceuem in dies duos, & noctem unam partitur. Decebat enim, ut in eius imperio, qui ſeculis dominatur, noua ratione ſpatia temporis accommodarentur ad rerum utilitatem, non autem res neceſſario ſtatutis temporis terminis extenderentur, & diui-

Matth. 28.

na potentia celerius bona nobis ad exitum perducente, termini temporis ita contraherentur, ut non pauciores tamen, quàm tres dies, & totidem noctes continerent, (hunc enim numerum mystica & arcana ratio postulabat) nec solita dierum & noctium spatia celerem diuinæ uirtutis actionem retardarent. Qui enim & po-
Io.10. nendæ & rursum sumendæ animæ, cum uellet,
Heb. 3. habebat potestatem, poterat etiam, tanquam seculorum auctor, efficere, ut actionibus suis tempus inseruiret, non autem actiones tempori. sed rerum maximarum caput nondum attigimus. Illud enim à studiosis oportuit inuestigari, quo modo uno eodemq; tempore Dominus se tribus his dederit, cordi terræ, paradiso cũ latrone, patrisq; manibus. Nam ad Pha-
Matth.12. risæos quidem, quemadmodum, inquit, Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: Ad latronem autem, Hodie mecum eris
Luc.23. in Paradiso: Ad patrẽ uero, In manus tuas commendo spiritum meum. Nemo enim aut paradisum apud inferos esse dixerit, aut inferos in Paradiso, ut eodem tempore utrobique fuerit, aut his patris manus indicari. At hæc pie considerãtibus ne quæstione quidem fortasse uideantur digna. Qui enim diuina potentia sua ubique est, is & rebus adest omnibus, & nullo excluditur loco. Verum ego rationem aliam præterea memini me didicisse, quam uobis, si placet, breuiter explicabo. Quando spiritus sanctus in

uirginem uenit, eiq; Altissimi uirtus obumbrauit, ut homo nouus in ipsa gigneretur, qui propterea uocatus est nouus, quòd à Deo præter hominum cõsuetudinem creatus est, ut Dei esset domicilium nõ manufactum, neque enim in manufactis, hoc est, hominum opera constructis Altissimus habitat, tunc sapientia sibi domum exædificante, obumbratione tanquam signi forma intus ædificio constituto, duabus illis partibus, ex quibus humana constat natura, (animum & corpus intelligo) potentia diuina coniuncta est, sese utrique pariter commiscens. oportebat enim, ut, cum utraque pars propter peccatum supplicio mortis esset obnoxia, si quidem animi à uita seiunctio uere mors est, corporis autem mors est ipsa corruptio & dissolutio, oportebat, inquam, ut uitæ coniunctio ab utraque parte mortem expelleret. Itaque Diuinitate utrique hominis parti copulata, perspicua excellentis naturæ indicia patuerunt. Corpus enim attactu suo morbos curans Diuinitatem præ se ferebat. Animus autem potenti illa uoluntate diuinam uirtutem indicabat. Quemadmodum enim tangendi sensus est corporis proprius, sic animi proprius est uoluntatis motus. Accedit leprosus corpore iam dissolutus atque confectus. Quo modo curatur à Domino? Animus uult, corpus attingit. Vtroque modo expellitur morbus. statim enim, ut scriptum est, discessit ab eo lepra. Rursum cũ

Luc. 1. — Act. 17. — Pro. 9. — Matth. 8.

Matth. 15. tot hominum millia apud se considerent in solitudine, noluit eos ieiunos dimittere. Manibus igitur panes fregit. Vides, quo modo Diuinitas utrique parti coniuncta per utranque declaratur, cum & corpus agat, & animus uelit? Verum non est necesse, ut res omnes admirandas eodem pacto perfectas recenseamus. Sunt enim omnibus notæ. Quamobrem ad id, cuius gratia hæc commemorauimus, reuertamur. Quo modo eodem tempore & apud inferos, & in Paradiso Dominus fuerit, quæritur. Cuius quidem quæstionis una solutio est, ut dicamus, nihil auium, aut inaccessum esse Deo, in quo omnia consistunt. Altera solutio est illa, ad quam nunc oratio nostra spectabat: nempe Deum, qui totum hominem per suam cum illo coniunctionem in naturam diuinam mutauerat, mortis tempore à neutra illius, quem semel assumpserat, parte recessisse. Nunquam enim

Rom. 11. illum suorum munerum pœnitet. Diuinitas ergo uoluntate quidem animum à corpore disiunxit, sed in utroque tamen se manere demonstrauit. Nam per corpus, in quo corruptio-

Act. 2. nem ex morte prouenientem non admisit, euertit eum, qui habebat mortis imperium: per animum autem latroni patefecit aditum in Paradisum. Vtrunque autem eodem tempore perfectum est, Diuinitate per utranque hominis partem hæc bona præstante, ut per corporis incorruptionem mortem ipsam dissolueret,

per animi uero in ſede propria conſtitutionem hominibus aditum in Paradiſum aperiret. Quoniam igitur duplex eſt hominis concretio, ſimplex autem atque una Diuinitatis natura, cum homo dirimitur atque diſtrahitur, Diuinitas ipſa, quæ indiuidua eſt, non ſeparatur, ſed contra potius propter unitatem naturæ diuinæ, quæ utrique hominis parti ex æquo ineſt, quæ ſeiuncta, ſeparataq; erant, rurſum coeunt, & coniunguntur. Atque ita ex partium cõiunctarum diuiſione mors ſequitur, ex diuiſarum autem coniunctione reſurrectio. Quòd ſi quæris, quo modo in Paradiſo ſe patris manibus cõmendarit, tibi ſublimis Eſaias reſpondebit de cœleſti Hieruſalem, quam nihil aliud, niſi Paradiſum eſſe credimus, ex Dei perſona: deſcripſi muros, inquiens, tuos in manibus meis. Quare ſi Hieruſalem, hoc eſt, Paradiſus, in manibus patris deſcripta eſt, conſtat eum, qui in Paradiſo ſit, in patris manibus, in quibus deſcriptionem habet diuina ciuitas, commorari. Ac de his quidem hactenus. Verum quia Iudæi uehementer inſtitutum noſtrum accuſant, non alienum erit, ut, quæ nobis obiiciunt, breuiter refellamus. Dicunt igitur in Paſchate celebrando ſic à Moſe quartumdecimum lunæ curſus circuitum in lege præſcriptum eſſe, ut ſeptem diebus pane ſine fermento & herbis amaris pro obſonio ueſcerentur. Qua propter, ſi quartum decimum, inquiunt, diem obſeruatis, ſimul

Eſa. 49.

Exo. 13.

etiam hos cibos comedite. Sin illos respuitis, cur in die obseruando studium ponitis? Neque enim dicendum est, quæ ab eodem legislatore sunt constituta, partim esse tanquam iusta atque animis utilia comprobanda, partim ut iniusta & inutilia repudianda. His argumentis concludunt, aut omnia, quæ in paschate celebrando iussa sunt, aut nihil obseruare nos oportere. Quid autem nos ad hæc? Meminerimus nobis esse mandatum, ne hominũ maledictis, & contumeliis succumbamus. Nouimus utilem panis sine fermento confecti obseruationem, nec earum herbarum lucrum, aut diei quartædecimæ usum ignoramus. Lex, ut paucis rationem hanc explicemus, futurorum bonorum umbram cõtinens, unum illud propositum habet, ut uariis mãdatis homo ab immixta naturæ suæ malitia purgetur. Huc spectat circuncisio, huc sabbati, huc ciborum, huc uariæ animalium immolationis, huc omnium denique legis cerimoniarum & institutorum obseruatio. Longum autem esset, ea, quæ lex per ænigmata præscribit, munditiam animi significantia, sigillatim recensere. Quemadmodum igitur per circuncisionem, quæ spiritu peragitur, natura cupiditates abiicit, uitam carni obnoxiam amputans, & circuncidens: per sabbatum autem instituimur, ut quiescentes à peccatis abstineamus: & animalium mactatio nos docet, ut perturbationes, & uitia mactemus: & ciborum immun-

Matth. 5.

Heb. 10.

dorum interdictio nos monet, ut ab impura, immundaq; uita recedamus: sic & hæc celebritas illam indicat celebritatem, ad quam animus per azyma præparatur, dum septem diebus à fermento iubet abstinere. Septem enim dierum numerus prætereuntem hunc temporis cursum significat, qui per hebdomadas circunuoluitur. Diligenter enim quotidie cauendum est, ne dies instans ullas hesternæ malitiæ reliquias conseruet, ne quid acerbitatis, aut amaritudinis hodierno fermento ueteris improbitatis mixtio pariat. Sol ne occidat super iracundiam uestram, inquit Apostolus, qui præcipit, ut diem festum celebremus, non in fermento ueteri, nec fermēto malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Quod autem de uno malitiæ genere didicimus, id simili ratione de reliquis malitiæ generibus dictum existimemus. Amaritudo enim è uita torporem, & ignauiam expellit, & illius loco fortem, & duram, & asperam uiuendi rationem introducit. siquidem omnis disciplina principio uidetur non lætitiam, sed molestiam afferre. Quare qui uitæ totius hebdomadem nulla ueteri malitia commistam, sed ab ipsius fermento liberam transigit, temperantiam in uictu tanquam obsonium adhibens, is ab omni tenebricosa mixtione se ipsum auocat. Hoc enim quartædecimæ lunæ cursus significat. Nam cum totum ipsius cursum nouem & uiginti dies cum dimidio con

Eph. 4.

1. Cor. 5.

ficiant, quo quidem ſpatio luna tum creſcendo circulum perficit, tum decreſcendo minuitur, ut omni prorſus luce deficiat, fit, ut horum dierum dimidium numeri quatuordecim dies & paulo amplius contineat. Cum igitur proprio curſu progrediens nocturno ſpatio ſic orbem ſuum luce compleuerit, ut diei ſplendori nitorem adiungat ſuum, ſequitur, ut neque ueſperi, neque mane tenebras ullas ſinat interponi, quibus continua lucis ſeries interrumpatur, cũ in elementis perpetua luminis ſucceſsio maneat. Priuſquam enim ſolis occidentis radii plane deficiant, è regione cernitur luna, quæ luce ſua mundum illuſtrat. Et rurſum antequam hinc curſu confecto luna diſcedat, lucis eius reliquiis diei ſplendor adiungitur. Atque ita ex illa nocte, qua luna plena eſt, tenebræ penitus excluduntur, mutua ſolis & lunæ tum ueſperi, tum mane ſucceſsione. Quod igitur luci ſenſibus expoſitæ quartadecima die cõtingit, ut per totam noctem atque diem nullam tenebrarum mixtionem admittat, id ſpiritalis lex uult eſſe documentum, ut per totam uitæ hebdomadam præclarum unum Paſcha & à tenebris remotiſſimum celebrantes omne temporis ſpatium in luce tranſigamus. Hæc eſt celebrandi Paſchatis apud Chriſtianos inſtitutio, atque obſeruatio. Iccirco quartamdecimã hanc diem attendimus, ut ex hac luce, quæ ſenſu percipitur, & in materia ſita eſt, lucem à materia ſeiunctam, & quæ

ſola

ſola mente comprehenditur, intelligamus, &, dum uidemur lunam plenam inquirere, quæ perpetuum ex ſe lumen tota nocte præbeat, nihil aliud nobis ea re legem præſcribere exiſtimemus, niſi ut omne tempus, quod nox dieſq; dimetitur, uirtutibus illuſtratum & ſplẽdidum, & nullis tenebroſis actionibus permixtum inquinatum'ue traducamus. Ac de his quidem ſatis. Quæ uero ad crucis myſterium pertinent, quis ea facile dicendo queat explicare? Innumerabiles erant moriendi rationes, quibus mortis pro nobis obeundæ conſilium expleri poterat. Hanc tamen ex omnibus unam is, qui mortis, quam uellet, optionem habebat, ſibi delegit, atque præſcripſit. Oportet enim, inquit, filium hominis. Non dixit; hæc, & hæc filius hominis patietur, ut aliquis futura prænuntians ſimpliciter dixiſſet, ſed neceſſarium arcana quadam ratione, ac debitum eſſe ſignificat, dum, oportet, inquit, filium hominis multa pati, & reprobari, & tertia die reſurgere. Vim enim illius uerbi, oportet, mihi conſidera, & inuenies id in ea contineri, ut ſignificet, fieri aliter non oportere, niſi ut per crucem mors oppetatur. Quæ huiuſce rei cauſa? Pauli ſolius eſt, eam exponere per arcana illa uerba, quæ in adytis Paradiſi conſtitutus audiuit, ſolius, inquam, Pauli eſt, hoc crucis myſteriũ explanare, quemadmodum etiam ex parte aliqua in epiſtola ad Epheſios facit, dum arcanũ hoc patefaciens, Vt po-

Matth. 16. Mar. 8. Luc. 9. 10. 22.

sitis, inquit, comprehendere cum omnibus san-
Eph.3. ctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Neque enim frustra diuinus ille Apostoli oculus crucis figuram excogitauit. Sed ea item re facile ostendit, se, omnibus ignorātiæ squamis ab oculis mentis excussis, ipsam rerum ueritatem clare perspexisse. Nouit enim, ea figura, quatuor cornibus è medio prouenientibus descripta potētiam, & prouidentiam illius, qui ex ipsa pependit, declarari. & iccirco partes illius singulas propriis nominibus appellauit. eam enim, quæ à medio deorsum uergit, profundum uocat: quæ autem sursum, sublimitatem: latitudinem uero & longitudinem illas, quæ utrinque transuersæ protenduntur: ut, quæ hinc à medio producitur, latitudo, quæ autem illinc, longitudo nominetur. Potes, ea, quæ dicta sunt, in animo tuo de Deo cogitans intueri. Cœlum enim suspice, & partes infimas animo complectere, extremosq́;, ac summos orbis terminos cogitatione comprehende, atque considera, quænam potentia tanquam uniuersitatis uinculum hæc omnia deuinciat, atque contineat. uidebisq́; sponte sua in ea diuinæ potentiæ contemplatione crucis figuram exprimi in animo ac mente tua, à superis ad infera, ab extremis ad extrema protētam, atque descriptam. Figuram hanc

Magnus etiam Dauid de se loquens expressit; Quò ibo, inquit, à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum (hæc est sublimitas) tu illic es. Si descendero in infernũ (hoc est profundum) ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, id est, ad ortum solis, (hæc est latitudo) & habitauero in extremis maris. Sic enim occasum appellat. (hæc est lõgitudo.) Cernis quo modo crucis figuram describat? Tu es, inquit, qui per omnia cõmeas, qui cuncta deuincis, qui in te ipso comprehendis uniuersa. Tu supra es, Tu es infra, In hac extrema parte manus est dextera tua, in illa sinistra. Ob id Magnus item Apostolus, cum omnia fide & cognitione repleta fuerint, fore dicit, ut is, qui super omnia est, in nomine Iesu Christi adoretur & à cœlestibus, & à terrestribus, & ab infernis, quibus uerbis per crucis figuram diuidit Christi adorationem. Cœlestis enim regio partem sublimem, terrestris ambas medias, inferna profundam continet. Idem mea quidem sententia significat etiam Iota illud, si cum apice coniunctum consideretur, quod & cœlo stabilius, & terra firmius, & omni rerum cõstitutione certius est. Cœlum enim & terra transibunt, & huius mundi figura præterit: Iota autem ex lege, & apex unus non præterit. Linea recta è sublimi in imum descẽdens Iota dicitur. oblique autem ad latera pertingens apex nominatur, id quod ab ipsis nauigantibus licet disce-

Psal. 138.
Philip. 2.
Matth. 5.
Matth. 24.
1. Cor. 7.

re, qui lignum illud transuersum malo adiacens, cui uela suspendunt, græce eodem nomine, quo apicem nominant, nempe κεραίαν. Quamobrem diuina hæc Euangelii uerba mihi uidentur in crucis figura tanquam ænigmate & speculo quodam illud ostendere, in quo omnia constiterunt, quod omnibus, quæ in ipso continentur, stabilius est, atque æternum. Cuius
Matth. 20. potentia cuncta moderatur. Proinde Dominus
Io. 12. ait, oportere filium hominis, non simpliciter mori, sed crucifigi, ut crux Deum gestans, aduersariis omnipotentem illius, qui in ipsa pen-
i. Cor. 5. deret, uim, quiq; omnia in omnibus est, figura sua patefaceret. Nobilis ille senator Ioseph, fratres, ab Arimathæa non est nobis silentio prætereundus, qui cum illius corporis munus accepisset, sindone mundo illud inuoluit, & in monumento nouo, ac puro collocauit. Quod ab honesto hoc senatore gestum est, nobis sit tanquam lex, ut idem nos quoque præstemus, cũ illud corporis munus suscipimus, ne id sordido conscientiæ linteo inuoluamus, ne'ue in cordis monumento mortuorum osſibus, omniq; im-
1. Cor. 11. munditia pleno reponamus. Sed unusquisque, ut scribit Apostolus, se ipsum probet, ne munus suscipienti sit in iudicium. Verum, dum hæc loquor, lucida Angeli stola mentis aciem mihi præstringit, & dulcis ille terræmotus, quo grauis ille humani monumenti lapis reuolutus est, omnibusq; resurrectionis fores patefactæ

ſunt, præ uoluptute cor meum concutit. Curramus & nos ad conſpiciendum ſpectaculum hoc nouum, & admirabile. Sabbatum enim iam illuxit. Ne permittamus, ut mulieres anteuertant. Sint etiam in manibus noſtris aromata fidei, puræq; conſcientiæ. In his enim conſiſtit bonus odor Chriſti. Ne quæramus amplius uiuentem cũ mortuis. Dominus enim eos, à quibus hoc modo requiritur, reiicit, & arcet, Ne me, inquiens, tangatis. Cum aſcendero ad patrem, tunc me licebit attingere. Id eſt, cum nõ corpoream amplius, ſeruilemq́; formam, ſed eum, qui eſt in gloria patris, qui eſt in forma Dei, & Deum Verbum, fide cõceperitis, tunc me, non autem ſimplicem ſerui formam, adoretis. Audiamus bonum nuntium, quem nobis mulier affert, quæ fide prior, quàm uir, accedit, ac merito quidem, ut incipiens ipſa ad bonum currere, diluat crimen, in quod incidit, cũ ante cucurrit ad malum. Ecquid autem nuntiat? Ecquod eſt hoc mulieris Euangelium? Non ex hominibus profecto, neque per homines, ſed per Ieſum Chriſtum. Audite, inquit, quod mihi Dominus, ut uobis, quos fratres etiam nominat, nuntiarem, ipſe mandauit. Aſcendo, inquit, ad patrem meum, & patrem ueſtrum, Deum meum, & Deum ueſtrum. O' nuntium præclarum, & bonum. Qui pro nobis factus eſt homo, is cum ſit Vnigenitus, quo nos fratres efficiat ſuos, ſe hominem ad ue

rum patrem adducit, ut per se ipsum omnes cognatos secum trahat, ne posit illis amplius obiici, quòd eos, qui natura Dii non sunt, adorauerint. Etenim cum ad uiuentem & uerum Deũ adorandum reuocati sint, ab hæreditate paterna tanquam reiecti reprobatiq; non possunt excludi, quoniam filium uerum ipsi per adoptionem filii secuti sunt. qui multis in fratribus primogenitum bonæ creaturæ se per carnẽ efficiens, omnem naturam humanam, cuius particeps esse uoluit, assumptæ carnis necesitudine sibi coniunxit. Sed quia panis azymus ante pascha pro obsonio herbas amaras habet, uideamus qua iucunditate post Resurrectionem panis efficiatur dulcis. Cernis in manibus Domini Petro piscante panem, & fauum mellis? Inde considera, in quid amaritudo uitæ commutetur. Quare nos item ex piscatu uerborum Dei iam ad panem illum cœlestem accurramus, quem spei fauus dulcem reddit in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorum.

Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN DIEM ASCENSIONIS D. N. IESV CHRISTI,

ORATIO.

VAM dulcis hominum comes Propheta Dauid in omnibus uitæ itineribus, quàm aptus spiritalibus cunctis ætatibus, quàm omni proficientium ordini conditioniq; cōmodus inuenitur. Cum illis, qui apud Deum pueri infantesq; sunt, colludit. Viris in certamine & pugna se socium præbet, Iuuentutem erudit, senectutem confirmat, omnium omnia fit. Militum arma, Magister pugilum, Palæstra certantium, Corona uictorum, In conuiuiis hilaritas, In molestiis cōsolatio. Nulla denique pars humanæ uitæ illius munere & gratia uacat. Quænam est precationis facultas, quam Dauid non sumministret? Quæ celebritatis lætitia, quam non exornet propheta? id, quod in præsentia quoque licet intueri. Hodiernam enim celebritatē, satis per se magnam, ipse maiorem efficit, dum illi gaudium è psalmis apposite ad-

iungit. In uno enim illorum ouem te iubet esse,
Psal.22. quæ à Deo pascaris, & omnibus bonorum copiis affluas, ut cui & herba, & pabulum, & aqua refrigerii suppetat. Tibi & cibum, & tabernaculum, & uiam, & ducem, & omnia se præbet pastor egregius, gratiamq; suam ad omnem usum apte distribuit. Ex quibus omnibus iudicat primum oportere, ut bene initiatus euadas ouis boni pastoris, & ad diuinæ doctrinæ pascua & fontes deducaris, sepeliarisq; simul cum illo per baptismum in mortem, quæ tamen non est mors, sed mortis umbra & similitudo. Nam si ambulauero, inquit, in medio umbræ mortis, non timebo, ut malum, id, quod acciderit, quoniam tu mecum es. Deinde spiritus uirga consolatur. Spiritus enim consolator est. Tum mensam mysticam proponit ex aduerso mensæ Dæmonum instructam. per idololatriam enim hominum uitam afflixerunt Dæmones, quibus contraria est spiritus mensa. Ad hæc oleo spiritus caput ungit, & uinū, quod lætitia cor afficit, addens, sobriam illam animo ebrietatem iniicit, & à caducis fluxisq; rebus mentem trahit ad sempiternas. Etenim qui tali est affectus ebrietate, breuem uitā cū immortalitate commutat, & in longitudine dierum habitat in domo Domini. Hæc nobis in uno psalmorum elargitus, ad maiorem, & perfectiorem in altero, qui proxime sequitur, uoluptatem animum excitat. cuius sententiam uobis, si

uidetur, paucis explicabo. Domini eſt terra & Pſal. 23.
plenitudo eius. Quid igitur noui contigit, ho-
mo, ſi Deus noſter in terra uiſus eſt, ſi cum ho-
minibus uixit? Ipſe terram creauit, & condidit.
Quare nec inuſitatum, nec abſurdum eſt, ut ad
propria dominus ueniat. Neque enim in orbe
uerſatur alieno, ſed in eo, quem ipſe conſtituit,
& fabricatus eſt. ſuper maria terram fundauit,
& ſuper flumina præparauit eam, ut haberet
aditum opportunum. Quam autem ob cauſam
aduenit, niſi ut te ex peccati uoragine libera-
tum, & regni currum, id eſt, uirtutis inſtitu-
tum in ipſo aſcenſu adhibentem, in montem ad-
duceret? Neque enim licet in montem illum
aſcendere, niſi uirtutes tibi comites adiunxeris,
& innocens manibus fueris, & nullo ſcelere co-
inquinatus, ſed mundo corde ad nullam uanita-
tem animum tuum applicueris, nec dolo pro-
ximum tuum deceperis. Iſtius aſcenſus præ-
mium eſt ipſa felicitas, huic recondita, & cœle-
ſtia illa munera Dominus elargitur. Hæc eſt
generatio quærentium eum, per uirtutem in
ſublime conſcendentium, & quærentium fa-
ciem Dei Iacob. Huiuſce Pſalmi pars reliqua
forſitan euangelica etiam uoce doctrinaq; ſubli
mior eſt. Nam Euangelium Domini conſuetu
dinem & uitam, quam egit in terra, & eius redi
tum in cœlum narrat. Hic autem excelſus Pro-
pheta ſupra ſe ipſum egrediens, tanquam cor-
poris onere nihil prematur, infert ſe cœleſtibus

Poteſtatibus, & uoces earum nobis exponit, cum in cœlum redeuntem Dominum ipſæ comitantes, Angelis, qui uerſantur in terris, quibusq́; in humanam uitam ingreſſus commiſſus eſt, imperant ad hunc modum: Tollite portas Principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Et quoniam, ubicunque fuerit ille, qui in ſe ipſo omnia continet, pro ſuſcipientium captu ſe ipſum dimetitur; neque enim ſolum inter homines homo fit, uerum etiam, dum inter Angelos uerſatur, ad illorum uocem ſeſe demittit: iccirco narrantis Ianitores interrogant: Quis eſt iſte Rex gloriæ? reſpondent ipſis, demonſtrantq́; fortem & potentem in prælio, qui pugnaturus erat contra illum, qui naturam humanam in ſeruitute captiuam detinebat, & euerſurus eum, qui mortis habebat imperiũ, ut, grauiſsimo hoſte ſuperato, genus hominum in libertatem & pacem uindicaret. Rurſum repetit eaſdem uoces. Completũ enim iam eſt mortis myſteriũ, & uictoria de hoſtibus reportata, & contra ipſos excitatũ crucis trophæum. Aſcendit in altum captiuã ducens captiuitatem, qui uitam, & regnũ, & præclara hæc documẽta hominibus tribuit. Impoſitæ illi patefaciendæ ſunt portæ. Occurrũt ei cuſtodes, & portas iubent recludi, ut in ipſis rurſum gloriam aſſequatur. Verum non agnoſcunt eum, qui ſordidam uitæ noſtræ ſtolam indutus eſt, cuius rubra ſunt ueſtimenta ex humanorum

Heb. 2. d.
Pſal. 67. d.
Eſa. 63.

malorũ torculari. Itaque rursus comites eius, uocibus illis interrogantur. Quis est iste Rex gloriæ? Respondetur autem non amplius: Fortis, & potens in prælio, sed Dominus uirtutum, qui mundi principatum obtinuit, qui summatim omnia in se collegit, qui pristinum in statũ cuncta restituit, ipse est Rex gloriæ. Cernitis, quo modo dulciorem nobis celebritatem Dauid effecerit, dum Ecclesiæ hilaritati gratiam immiscet suam. Proinde nos item, quantum possumus, imitemur Prophetam in charitate erga Deum, in mãsuetudine uitæ, in tolerantia erga illos, qui nos odio prosequuntur, ut
prophetæ doctrina nobis ad bene
beateq; uiuendũ dux magistraq;
sit in Christo Iesu Domi
no nostro, cui glo-
ria in secula
seculorũ.
Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN PENTECOSTEN.

ORATIO.

NVLLUM est tam clarũ celebritatis argumentũ, quod non clarius efficiat Dauid, dum apte suauissimam illam citharã ad usum eius semper accõmodat. Quamobrem spiritus pleᵭtro pulsans fides sapientiæ, canat idem propheta, nobisq; magnam etiam Pentecostes celebritatem illustret. Dicat igitur cœlestem illũ cantũ
Psal. 94. hodiernæ gratiæ congruentem: Venite, exultemus Domino. Primo considerandum est, quæ'nam sit hæc gratia, deinde argumento accommodanda sunt uerba prophetiæ. Liceat mihi per uos, quæ ad hæc pertinent, ordine quodam pro uiribus explicare. Initio aberrauerãt homines à cognitione Dei, relictoq; rerum omniũ Domino, uel mundi colebant elementa, uel Dæmonum naturam uenerabantur, uel manufactas etiam simulacrorum imagines loco numinis adorabant. His & aras, & templa, & sacra, & uictimas, & lucos, & delubra, & quæ

ſunt eiuſdem generis, omnia ad falſorum Deorum cultum dedicauerant. Benignis igitur oculis naturæ Dominus corruptam ac deprauatam hominum naturam aſpexit, & humanam uitam ab errore ad ueritatis cognitionem ratione atque ordine reuocauit. Quemadmodum enim qui diuturna fame confectos medica facultate curandos ſuſcipiunt, imbecillitatis ipſorum habita ratione, non ſtatim concedunt, ut ſeſe expleant, ſed, poſteaquam uictu moderato uires recuperarunt, permittunt eis, ut, quantum uolunt, cibi percipiant: eodem pacto, cum horrenda fame eſſet hominum natura conſumpta, myſteriorum eſcam diuina prouidentia ſic illis impertiuit, ut ordine quodam in dies proficerent, atque ita ad perfectionis terminum peruenirẽt. Vitalis enim uis, qua ſeruamur, eſt illa, quam in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti credidimus. Qui autem propter contractam ex fame imbecillitatem animorum ad cibum hunc totum percipiendum non erant idonei, prius per prophetas & legem à numero plurium Deorum ſic abducti ſunt, ut diuinitatẽ unam aſpicere cõſueſcerent, atque in una diuinitate ſolã Dei patris potentiam agnoſcere, quippe qui perfectionis cibum, ut dixi, capere non ualebant. Deinde per legẽ initiatis patefactus eſt ab euangelio Deus unigenitus. Poſtremo datus eſt nobis perfectus naturæ noſtræ cibus ſpiritus ſanctus, in quo eſt uita. Quod hodiernæ celebri-

tatis est argumentum. Quamobrem æquum est, ut, cum ad spiritum celebrandum adhibiti simus, chori principi Dauidi pareamus, ita dicenti: Venite, exultemus Domino. Dominus
Act. 2. autem (ut ait Apostolus) spiritus est. Hodie enim, ut anni ratio indicat, expleta die quinquagesima, hac eadem hora (si quidem horam diei tertiam agimus) datum est munus illud, quod omnem dicendi uim superat. Rursum enim homini admixtus est ille spiritus, qui,
Gen. 6. a. quòd homo esset caro, à natura nostra recesserat, &, spiritalibus nequitiæ Potestatibus per uehementem illum flatum disiectis, cunctisq; dæmonibus ab aere depulsis adueniente spiritu, diuina uirtute speciem ignis præferente repleti sunt, qui in cœnaculo, id est, in superiore domus parte commorabantur. Nemo enim sancti speritus particeps fieri potest, qui non in excelsa huius uitæ parte uersetur. Nam qui ea, quæ sursum sunt, sapiunt, quiq; consuetudine sua à terra in cœlum translata sublimem illam Remp. colunt, spiritum sanctum assequiuntur.
Act. 2. Etenim, ut tradit historia, qua res ab Apostolis gestæ continentur, ignis ille diuinus, omnisq; materiæ expers pro numero discipulorum, qui in cœnaculo, hoc est, in superiore ædium loco erant cõgregati, ad linguarum similitudinem diuisus est. Atque illi quidem Parthis, & Medis, & Elamitis, ac reliquis gentibus loquebantur, uoces suas singulorum linguis sic accommodan

tes, ut ab omnibus intelligerentur. Ego autem 1. Cor. 14. d.
malo, ut inquit Apostolus, sensu meo quinque
uerba in Ecclesia loqui, ut aliis etiam prosim,
quàm decem millia uerborum in lingua. Verum tūc utile fuit, ut uox alienis linguis accommodaretur, ne inanis esset apud eos, qui non intelligerent, Euangelii promulgatio, si uaria præconibus uox defuisset. Nunc autem, quoniam eadem lingua, eisdemq; uocibus utimur, igneam debemus spiritus linguam exquirere, qua animos eorum, qui in erroris tenebris degunt, illustremus. Ad hoc etiam nobis idem Dauid dux sit, sociumq; sibi adiungat Apostolum. In hoc enim psalmo non ob id solum, quòd initium eius nobis lætitiam & exultationem indicit, uenite, inquiens, exultemus Domino, ad sanctum spiritum laudandum & celebrandum adducimur, sed multo magis ex iis, quæ sequūtur, ea, quæ ad diuinitatē illius pertinent, edocemur. Dicam uobis ipsius prophetæ uerba, quibus Magnus item Apostolus suffragatur. Sunt autem hæc: Hodie si uocē eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri. Psal. 49.
De his mētionem faciens Diuus Apostolus, sic ait: Quapropter, sicut dicit spiritus sanctus. Atque ita locutus, ipsa prophetæ uerba subiunxit, tribuens ea personæ spiritus. Quis igitur est, quem tentauerunt patres ipsorum in deserto? Heb. 3.

Quem irritauerunt? Disce ab eodem propheta
Psal. 77. f. dicente: Tentauerunt Deum excelsum. Atqui
Psal. 105. f. Apostolus sancti spiritus personam adhibens,
has illi uoces assignat: Quapropter, inquiens,
sicut dicit spiritus sanctus, in die tentationis in
deserto tentauerunt me patres uestri. Quocirca quem Deum excelsum nominauit propheta, hunc diuus Apostolus spiritum sanctum dicit esse. Quod si non credis, rursum considera,
Heb. 3. b. quæ dicta sunt: Quapropter, sicut dicit spiritus
sanctus, nolite obdurare corda uestra, ut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri. Propheta uero testatur, eum, qui tentatus est in deser-
Psal. 77. to, esse Deum excelsum. Quamobrem eorũ,
qui spiritum oppugnant, quiq; contra Deum iniuste obloquuntur, obstructa sunt ora, tum ab Apostolo, tum à propheta, qui per ea, quæ commemorauimus, spiritus diuinitatem perspicue prædicant, propheta quidem, dum ait: Deum excelsum tentauerunt. Ipso Deo uerbis illis Israelitas alloquente: In deserto tenta-
Psal. 94. uerunt me patres uestri. Magnus autem Paulus, dum eadem ipsa uerba spiritui sancto attribuit, ut manifesto cõstet, Deum excelsum esse spiritum sanctum. Conspiciunt'ne ergo aduersarii gloriæ, igneam diuinorum sermonum linguam, abscondita, atque obscura aperientem, & illustrantem? an ut plenos musto nos irridebunt? Ego uero, licet id nobis obiiciant, uobis

consulam,

consulam, fratres, ne conuitium eorum formidetis, ne'ue derisioni succumbatis. Atque utinam ipsi quoque degustent hoc mustum, & uinum hoc recens expressum, ac fluens ex torculari, quod per Euangelium Dominus calcauit, ut nobis, tanquam racemi, proprii corporis sanguinem propinaret. Vtinam & ipsi repleantur hoc nouo uino, quod mustum appellauerunt, quod aquæ commixtione à cauponibus nõ fuit deprauatum. Implerentur enim spiritu, quo quidem feruentes crassam limosamq; perfidiæ spumam ex animis suis effunderent, & abiicerent. Sed mustum suscipere nequeunt isti, qui ueterem adhuc utrem circunferunt: qui cum huiusmodi uinum continere non possit, hæretica opinione disrumpitur. Vos autem fratres, ut ait Propheta, uenite, exultemus Domino. Bibamus pietatis dulcedinem, ut Esdras præcipit. Gaudeamus in Apostolorum & Prophetarum choris. Munere sancti spiritus exultemus, & lætemur in hac die, quam fecit Dominus, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in æternum. Amen.

Esa. 63. a.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS AD EOS, QVI DV- rius & acerbius alios iudicant, atque condemnant, quiq; cõuersione indigent, & pœnitentia,

ORATIO.

OMO Pharisæus, ut ex Euangelio Lu-
cæ nuper accepimus,
Dominum ad conui
Luc. 7. c. uium inuitat, do-
mumq; ducit, & mẽ
sam communem ap-
ponit. Dominus au
tem inuitatus nõ gra-
uatur accedere, nec inuitantem respuit, quam-
uis ille nec discipulus sit, nec in se credat, sed le
gis scripto deuinctus inhæreat, nec ad ueritatis
cognitionem oculos unquam aperuerit, & in
Prophetarum promissionibus grauiter hallu-
cinetur. Cur autem nobis Lucas scripsit hoc ca
put? an ea nimirum de causa, ut ea cognosca-
mus, quæ Christus egit, dum in corpore uersa-
retur, & ex historiæ cognitione utilitatem per-
cipiamus, qua quidem utilitate documẽtisq; re-
ferta hæc scripta nos ad uitam recte cõstanterq;

instituendam erudiunt. Sic ego quidem existimo, uosq; idem sentire par est. Plerique enim eorum, qui se ipsi iudicant, sibi assentantur, se diligunt, sibi placent, inaniq; opinione tumidi atque inflati, eos, qui ad se accedunt, peccatores appellant, & antequam ueri iudicii tempus ueniat, se tanquam agnos ab hœdis separãt, cœliq; fores sibi apertas intuentes nec domum cũ reliqua multitudine, nec cibum dignantur habere communem, atque omnes, qui nõ per summam, sed per mediam uitæ semitam incedunt, detestantur. Lucas igitur, animorum magis, quàm corporũ medicus, præsentem hanc nobis non tam narrationem, quàm plane appositam ægrotantibus medicinam exhibuit, ostendens, ipsum Deum seruatoremq; nostrum, qui sine comparatione purus atque integer est, solusq; iustus, clementer admodum, benigneq; cum perditis, atque damnatis uersari, & cum iis, qui nondum puri, mundiq; sunt, uiuere, non ut eorum maculas accipiat, sed ut illis iustitiam suam impertiatur, instar huiusce solis, quem cernimus, qui (licet enim ex re procreata procreatoris prouidentiam intelligere) non planas solum regiones illustrat, sed illas etiam, quæ sunt antris, cauernisq; tortuosæ. Deponamus igitur arrogantiam, si qui tales sumus, qualis est is, qui hac oratione descriptus est, imitemurq; Domini misericordiam, & humanitatem, humiles, & afflictos ita complectentes,

non ut cum illis iacentibus consternamur, sed ut eos potius excitemus, & tanquam egregii quidam urinatores in aquis demersos, ac moribundos ad uitalem hũc aera extrahamus. Quoniam autem pulcherrimum, summeq; nobis utile signum proponunt hæc Euangelii scripta, age illuc mentis aciem intendamus. Vehementer admiror, quo modo isti, qui natura perturbationibus obnoxia, uoluptatumq́; studiosa circundati sunt, quiq́; tum dormiẽdi, tum edendi, & cæteris uentri necessariis usibus quotidie parent, atque iisdem cupiditatibus incitari se sentiunt, quas nos, qui una eademq́; cum illis natura præditi sumus, experimur, iniquiores se, ac duriores in eos, qui peccant, iudices præbeant, sibiq; pugnatores infirmi tam facile indulgeãt, in alios autem arbitri esse uelint inexorabiles, adeo ut Dei benignitatis spem auferãt, uberemq; misericordiæ fontẽ obstruant, ut ipsi putant, multaq; auctoritate regni aditum errantibus patefaciant. Quod cum nihil aliud sit, quàm animis curationem quærentibus desperationem obiicere: cui enim curationis adempta spes est, is plane morbi seruus efficitur: tum ab omni alienum est scripturarum nostrarum promissione: in quibus, si diligenter explores, nihil tam graue reperitur, quod non & gratia condonet, & misericordia curet, atque expiet. Quis autem est adeo surdus, qui uerba Iob non exaudiuerit, clara uoce sic omnes alloquentis:

Nemo mundus à ſorde, ne infans quidem, cu- Iob. 15.b.
ius eſt unius diei uita ſuper terram? Quanquam quis eſt tam frugi, quis tam modeſte ſe gerit, qui, ſi modo ſapiat, cum rationem totius uitæ ſuæ redditurus ſit, idq́, in Dei iudicio conſtitutus, ſuperuacaneum putet, alteri ignoſcere, & miſericordiam impertiri? Quòd ſi ad ſummum
iuſtitiæ probitatisq; faſtigiũ perueniſſent, adeo, Luc.10.b.
ut, quemadmodum ſcriptum eſt, ſuper ſcorpiones, atque ſerpentes calcarẽt, pronuntiatiq́; eſſent uictores, & de peccato triumphum reportaſſent, non tamen deberent aliorum omnium uitam ad fortitudinis ſuæ regulam dirigere, & explorare, ſed uirtutem propriam acceptam referentes ei, cuius beneficio, & munere adiuti, uitam ſapienter inſtituentes, aduerſarii tentationibus non ſuccubuiſſent, imbecillioribus afflictisq́; fraternæ benignitatis dexteram porrigere, eosq́; è peccati luto & inquinationibus eripere, atque excitare. Hoc enim pacto duplicem laudem aſſecuti tum propriæ fortitudinis, tum fraternæ humanitatis, miſericordiæ præmia perciperent. Nunc autem cum homines ſint ex eorum numero, qui humi repunt, uitamq́; degant, non Angelorum, & cœleſtium illarum Mentium, quæ corpore carent, uitæ ſimilem, ſed talem, quæ in iudicium uocari, atque redargui poſsit, ſeueros, & acerbos ſe iudices præbent, contractoq́; ſupercilio ſententiam ferunt, & damnãt, ut eorũ ſuperbia arrogantiaq; com-

motus cogar eos Euangelii uerbis compellare:
Matth. 7. c. qui cum trabes propriis in oculis existentes non cernant, ex aliorum oculis uelint festucas eiicere: cumq́; grauissima onera cæterorum humeris imponant, seueri iudices incedunt: & cum imbecilles ipsi onus suum ferre non posint, Christi tribunal præoccupant, & iudicis sententiam præripiunt. Serui contumaces, qui conseruis immites se, atque inexorabiles præbent. Si Deum cupitis æmulari, quòd ad eius imaginē facti sitis, exemplum ipsius imitamini. Vos, qui christiani estis, qui nomine ipso humanitatem profitemini, imitamini Christi charitatem. Benignitatis eius diuitias considerate, qui cum per hominem ad homines uenturus esset, præmisit Ioannem pœnitentiæ præconem, & ducem, & ante Ioannem Prophetas omnes, qui docerent homines, ut resipiscerent, ut redirent in uiam, & ad meliorem frugem sese conuerterent. Mox ipse ueniens ore proprio clamabat
Matth. 11. d. ex persona sua: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Quo modo autem uocem suam audientes accepit? facilem eis peccatorum ueniam largitus est. celeriter ipsos, & momento temporis ab iis, à quibus angebantur, liberauit. Verbum sanctos reddidit, spiritus confirmauit. Vetus homo in aqua sepultus est, nouus generatus, gratia floruit. Quid deinde cōsecutum est? Qui inimicus fuerat, amicus euasit: qui alienus, fi-

lius, qui profanus, sacer, ac pius. Is ergo, qui tam magnificis, & incredibilibus affectus muneribus, benignum ac liberalem largitorem ingratus offendit, à nobis quidem doctoribus seuerisq; iudicibus statim indicta causa ad cruciatum raperetur, præsentiq; priuatus uita in altera supplicium inueniret. Verum, quoniam alius est iudicii Dominus, qui in infinita milliū millia misericordiā tribuit, nec uult mortē peccatoris, sed expectat, ut resipiscat, eo fit, ut ne illi quidem, qui priorem gratiam contumeliosius abiecerunt, merito afficiantur supplicio, sed à posteriore misericordia prior excipiatur, & obliuio cum uenia coniungatur, ut lacrymarum effusio lauacri uim habeat, gemitusq; reducat gratiam, quæ paulisper recesserat. Si orationi nostræ fidem non habes, Petrum in ædibus principis sacerdotum interroga, & dicet tibi, quo modo abnegationis peccatum amare lugens expiauerit, nec in Simonem mutatus sit, sed Petrus permanserit Apostolus. Ego autem & Iudam Iscariotem existimo, nisi sui ipsius carnifex esse properasset, facinus suum grauius putans, quàm ut sibi posset ignosci, sed supplex ueniam petiisset, eius misericordiæ, quæ per orbem erat diffusa, non fuisse expertem futurum: cui quidem rei testimonio sunt Iudæi illi, qui, cum Christum cruci suffixissent, credentes, baptismo mentes simul, & manus abluerunt. Quòd si illi, qui Christum in crucem

Ezech. 18. & 33.

Matth. 26.

egerant, misericordiam sunt consecuti, & ipse profecto, qui illum prodiderat, ueniam impetrasset. Et Paulus aliquando christianos uinxit, sed idem ipse postea pro Christo cathenas gestauit, eodemq́; cruciatus genere crimen dissoluit. Peccauit, dum Stephanum lapidibus peteret, & eius interfectoribus assentiret. post autẽ ipse quoque lapidibus cæsus peccatum aboleuit. Matthæus, & Zacchæus olim fuerunt publicani, sed mox, mensa publicanorum contempta, alter eorum domo, atque animo suo Iesum suscepit, alter rerum admirabilium promulgator, & scriptor effectus est. Oportet, ut publicanũ pariter, & Pharisæum memoria teneamus, & mulierum illam, quæ drachmam amissam inuenit. Si quis homines, qui seculis omnibus ad hoc usque tempus extiterunt, uniuersos animo complectatur, fuisse multos animaduertet, qui cum se prius flagitiis inquinassent, ad frugem bonam deinde redierunt. Illud enim Dei solius proprium est, ut ab omni peccato remotus omnia recte gerat. Homo autem, qui ortum, atque interitum subit, quiq́; tam multis perturbationibus est obnoxius, nunquam effugere poterit, quin accusetur, & condemnetur, si ueniæ spes auferatur. Considera mihi Dauidem ipsum Israelis Regem, quem Deus sibi singularem elegerat, testimonioq́; suo collaudarat, inueni, inquiens, uirum secundum cor meum. Hic post præclarum illud diuinæ laudis

Matth. 9.
Luc. 19.
Luc. 15.

præconium mulieris pulchritudine captus, qui- 2. Reg. 11.
bus ſe peccatis obſtrinxerit, omnes ſcimus. At-
tamen idem à Propheta reprehenſus admiſſum 2. Reg. 12.
ſcelus agnouit, & pœnitentiæ modum poſteris
ſcriptum reliquit. Quamobrem dolorem eius
in libro pſalmorum tanquam in ſpeculo uide- Pſal. 6.
mus expreſſum. Vbi nunc luctu, & ſqualore
corpus excruciat: nunc ſibi noctes ad lugēdum
præſcribit. quod quidem tempus communi la-
borātium quieti datum eſt. nunc lacrymas è pal
pebris ſuis, tanquam è fontibus, profundens le
ctulum irrigat, & quinquageſimum Pſalmum
nobis elaborat, in quo Deum pœnitentia pla-
cantium exemplum effingitur. Neque uero lu
ctus ipſius inanis fuit. Sed graues eius gemitus
miſericordiam inuenerunt, ut & imperii digni-
tate, & amicitia Dei libere frueretur. Rex item Io. 3.
ille Niniuitarum multitudine peccatorū ad exi-
tium contendebat, unà cum populis, quibus
imperabat. Et is, qui peccata ipſorum redar-
guebat, diem ſupplicio præfinitam denuntiabat
appropinquare. Cumq; prudēter illi ſemet af-
fligentes calamitatē effugiſſent, dolebat Prophe
ta, quòd mala, quæ prædixerat, non eueniſſent,
Deiq; cōmiſerationem iniquo animo ferebat.
At ille, qui ubique tū uerbis tum factis indicat,
quanta homines beneuolentia complectatur, fe
cit, ut cucurbita naſceretur, quæ caput eius ab
iniuria ſolis defenderet. Sub umbra autē ipſius
eo dormiente ſtatim exaruit. Qui, cum exper- Io. 4.

rectus rem ægre ferret, reprehenditur, quòd, cum ipse uirgultum exaruisse indignetur, nolit Deum propinquo tantæ ciuitatis interitu commoueri. Vos igitur, qui duri estis atque immites, eius, qui nos procreauit, benignitatem, & clementiam imitamini. Nolite, uos in conseruos uestros præbere iudices acerbos, & graues, donec ueniat ille, qui arcana cordium patefaciet, & potestate sua cuique conuenientem statum tribuet in ea uita, quam expectamus. Nolite, tristiores in alios ac seueriores sententias ferre, ne eisdem uos sententiis condemnemini, & propriis uerbis tanquam dentibus acutissimis configamini. A quo quidem crimine uidentur mihi ea Euangelii uerba nos deterrere: Nolite iudicare, ut ne iudicemini. Quibus sane uerbis non aufertur nobis facultas humane benigneq; iudicandi, sed interdicitur, ne grauius & asperius iudicando condemnemus. Leuiora igitur fac aliorum pondera, ne in eadem damnationis trutina actiones tuæ deprimantur, quando uita nostra tanquam in lance Dei iudicio examinabuntur. Tu, qui corpore indutus es, & in carne uiuis, caue, ne medicæ artis curationem abiicias, & asperneris. Nam licet commoda fruaris ualetudine, non tamen semper ita liber ab omni futurus es morbo, ut opera medici nunquam indigeas. Animum habes ad res terrenas, caducasq; propensum, quandiu oblitus sui impletur corporis affectionibus. Proinde

Matth. 7. c.

noli misericordiam denegare, ne ueniam ipse non inuenias, quãdo ipsam desiderabis. Sacerdos est aliquis, populiq; regendi munus sortitus est? priuatorum casus commisereatur, memineritq;, se, quãuis dignitate præstet iis, quos gubernat, ac regit, naturam tamen eandem habere, ideoq; posse aliquando fortasse in eosdẽ errores incidere. Quæ cum Moses non ignoraret, quippe qui & homo erat, & hominis naturam perspectam & cognitam habebat, constituit, ut pro sacerdote uitulus immolaretur, peccante nimirum & ipso, expiationibusqs pluribus indigente. Quod autem tunc erat in carne uitulus, idem nunc est incorporea pœnitentia, incruentaq; deprecatio: qua quidem, cauẽdum est, ne elati, gloriantesq; humanitatem, & beneficientiam repudiemus, cum sciamus, Aaron sacerdotem illum probatissimũ, populo Deos flagitanti indulsisse, & temere admodum murmure captum esse. Quôd si is, qui murmurauerat, non supplicasset, supplicium non euasisset. Alius autem non est sacerdos, sed unus è populo? caueat, ne grauius iudicando iugum subeat. Nam si is, qui ad expiandum populum delectus est, indiget ipse expiatione, quid fiet illi, qui eiusmodi munus non sustinet? Imitemur eam pascendi rationem, qua Dominus usus est. Euangelia contemplemur: ibiq;, tanquam in speculo, diligentiæ & benignitatis exemplũ intuentes, eas perdiscamus. Illic enim in para-

Luc. 15. bolis adumbratisq́; sermonibus uideo centum ouium hominem pastorem, qui, cum illarum una à grege discessisset, & errabunda uagaretur, non mansit cum illis, quæ seruantes ordinem pascebantur. Sed ad eam requirendam profectus, multas ualles saltusq́; superauit, magnos atque arduos montes transcendit, in solitudinibus peragrando multo cum labore tandiu peruestigauit, donec errantem inuenit. Inuentam autem non uerberauit, nec urgendo uehementius ad gregem compulit, sed humeris suis impositam, & leniter tractans ad gregem gestauit, maiorem ex una illa inuenta, quàm ex reliquarum multitudine, lætitiam percipiens. Rem obscuritate similitudinis obuolutam, atque reconditam consideremus. Ouis hæc non ouem omnino, nec pastor ille plane pastorem, sed aliud quiddam significat. His exemplis sacræ res continentur. Nos enim commonent, ne homines pro perditis, ac desperatis habeamus, ne'ue eos in periculis uersantes negligamus, aut segnes simus ad ferendum auxilium, sed eos à recta uiuendi ratione deflectentes, & errantes reducamus in uiam, eorumq́; lætemur reditu, atque ipsos cum bene pieq́; uiuentium multitudine coniungamus. Tam alienus autem à cædendi acerbitate sacerdos esse debet, tanquam promptus & paratus ad excolendam humanitatem, ut, etiam si Dominus aliquem, uti plantam inutilem, excindere iubeat, ipse tanquam

insitor debeat supplicare, ut ignoscat parumper, ac sententiam differat. Sic enim monet oratio illa de ficu, quam uti sterilem cum Dominus uellet concidere, orat agricola, ut illi paulisper parcat, & moram aliquam interponat: Luc. 13.
aliquid enim bonæ spei in diligentia sua reliquũ esse. Noli igitur esse tam facilis ad amputãdum, & excindẽdum tu, qui Dominum, ne id faciat, debes obsecrare, neque tam celeriter desperandum existima. Diligentiam adhibeto: reprehensionibus circumfodito: cohortationibus foueto, tanquam simu: documentorum quasi aquarum copia irrigato: præceptis, ut uallo, com munito. Tuum esto, placare iudicis animum. Demus operam, ut eodem nomine, quo Dominus, appellemur. is enim dicitur consolator, Io. 14.
dum hominum generi patrem propitium reddit. Quo quidem nomine uocatur etiam ille ueritatis spiritus pro suo erga nos studio, atque beneuolentia. Hæc autem deprecationis, & consolationis munera pro peccatoribus suscipiuntur omnino, non pro iis, qui sunt innocentes, & nullis criminibus obnoxii. Mosis curam, sacerdos, & sollicitudinem imitare. Imitare illius erga populum animi affectionem: qui Deum obsecrans, ne populo, qui peccauerat, irasceretur, cum rem longius duci, nec sibi id, quod petebat, concedi animaduerteret, supplicabat, ut sibi saltem liceret ante decedere, ne eorum, quos pauerat, & gubernarat, interitum specta-

ret. Sed operæpretium est, ut uerba ipsius in medium afferamus: obsecro, inquit, peccauit populus peccatum magnum, feceruntq́; sibi
Exod.32.g. Deos aureos. Et nunc si dimittis eis peccatum hoc, dimitte: sin minus, dele me de libro, quem scripsisti. Cernis, quo modo propriæ saluti salutem multitudinis anteponit, cui nisi impetrat impunitatem, flagitat, ut ipse deleatur? Nūc autem qui acerbiores se peccatoribus præstant, eos ad se accedentes propellunt, supplices, prostratosq́; fugiunt, à lacrymantibus oculos remouent, & se totos auertunt. Cur igitur mihi
Luc.15. Lucas, immo uero spiritus sanctus descripsit filium illum prodigum, qui primum discessu suo ignominia patrem affecit, deinde uoluptatibus ebrietatiq́; deditus & fœminarum amoribus captus paternas omnes diuitias dilapidauit, atque exhausit? Post autem multo, cum satis iam in miseria uersatus esset, adeo, ut subulcus effectus mercenarius, eodem, quo porci, uesceretur cibo, tandem aliquando resipiscens cum ad patriam domum reuertisset, non auertit se pater, nec reuersum exclusit filium. Quinetiam accurrit obuiam appropinquanti, & complexus eum, atque inhærens collo, misericordia commotus lacrymas fudit, & pro misero rursus beatum reddidit, ingenuo illum induens uestimento, & in manu eius annulum imponens, ac diem festum agens, magnificumq́; ac splendidum conuiuium celebrans. Hæc nobis simi-

litudo proposita est, ut resipiscentibus Ecclesiam tanquam domum paternam aperiamus, eosq́; humaniter, & benigne suscipiamus, ne cum porcis, id est, cum Dæmonibus uitam degant, sed ex alienis rursum ad filiorum numerum ascripti, ex Dei præscripto tanquam ex patris sententia uiuant, & sanctorum hominum, ut fratrum consuetudine perfruantur. Noli fratris maioris natu sententiam sequi, nec ob patris humanitatem indignari, quòd nequissimũ filiũ, qui familiæ dedecori fuit, susceperit. Dei benignitatem potius, & clementiam admirans, eos, qui relictis erroribus ad frugem bonam redeũt, amplectere, amanterq́; foue. Sic enim eris cæcorum dux, & uiam errantibus demõstrabis. Satis multa ad eos, qui seueriore sunt animo, quiq́; acerbitatem potius, quàm lenitatem, & misericordiam exercent. Nunc mihi uos, quibus in uiam redeundum est, ac resipiscendum, attendite. Si uultis discere, quo modo peccatis dolere, & erroribus uestris ingemiscere debeatis, mulierem nobis à Luca in præsentia descriptam considerate. Illius demisionem animi, atque prudentiam æmulamini, absolutumq́; in ea uobis exemplum pœnitentiæ cõstituite, quæ Pharisæi domum ingressa nec conuiuarum multitudinem erubuit, nec conuiuii tempus importunum existimauit, quo minus ad confesionẽ cõfugeret: sed dolore affecta, & peccata, quæ commiserat, uehementer detestata, ne momen-

tum quidem temporis ſibi interponendum exiſtimauit, quo minus ſtatim ad peccatorum medicum accederet. Nec tamen in conſpectum eius adueniens ſupplicabat, ſed ex habitu ſe indignam putans, quæ ipſum alloqueretur, à tergo locum occupauit, nec plane ſtans, ſed retro proſtrata pedes illius complexa eſt, ſolutisq́; comis re ipſa mœrentis animi affectionem oſtendebat, & Ieſu pedes lacrymis rigans multo cum dolore miſericordiam poſtulabat. Tantã enim effudit uim lacrymarum, ut pedes eius ablueret, eoſdemq́; rurſus capillis abſtergeret, atque ita omnem animi afflicti demiſsionem declararet. Etenim, ut breuiter omnia complectar, ſenſibus, & membris omnibus, quibus peccauerat, mulier pœnitentiam egit. Quantum autem poſtea per otium peccata fuerit deteſtata, quæ publice aperteq́; ea tantopere luxit, coniicientibus licet intelligere. Nos autem uerbis quidem pœnitentiam pollicemur, factis uero nihil ſtudii, laborisq́; præſtamus, ſed eadem uiuendi conſuetudine utimur, qua prius, quàm peccata confitendo deteſtaremur, utebamur. Eadem in uultu hilaritas, idem in corporis cultu uictuq́; ſplẽdor. Somno ad ſatietatem uſque indulgemus, negotiis, & occupationibus animo ſedulitatis obliuionem iniicimus, pœnitentiæ nomen inane duntaxat, & nullis expreſſum factis retinemus. A myſteriis quidem arcanorumq́; communione ſacramentorum culpa

nostra

nostra decidimus, & separamur, nec tamen studium, ac diligentiam adhibemus, ut ad ea fruenda reuertamur, sed ut uilia, & quæ paruo precio redimi posśint, contemnimus. Considera, homo, qua dignitate iam ornatus fueris, nunc autē careas. Si regiæ mensæ particeps ab eo honore ob crimen aliquod excidisses, quantam pecuniæ uim expenderes, ut in Regis gratiam redires, ut honorem pristinum redimeres? Quorū autem fores supplex, hæsitans, dolens frequentares? Vitam profecto ipsam tibi acerbam duceres, squalore, & luctu, & uultus demisśione dolorem animi præteferres, omnem denique, ut aiunt, moueres lapidem, ut ab ea te calamitate liberares. Nunc autem qui seiunctus est ab amicitia Dei, & uere sublimem illam dignitatē amisit, quem laborem impendit, quod studium adhibet, quid eximium gerit, quo demissum, atque humilem, & afflictum animum ostendat suum? Non est consentaneum, ut qui se ægrotare confitetur, eadem uictus ratione utatur, qua utuntur illi, qui prospera sunt ualetudine. Alius enim ægrotantis, alius ualētis est uiuēdi modus. Non'ne uides, quanta sit inter ægrotantem, ualētemq́; differentia? Ille pro arbitratu suo uiuit, quocunque uult, proficiscitur, omni officio, & munere libere fungitur: hic autē in angusto iacet cubiculo, procul ab omniū cōsuetudine, omnibusq́; negotiis remotus. Agriculturam omittit, licet illius antea esset studiosisśimus. Cumulan-

dæ pecuniæ curam abiicit, quamuis ad rem uti mercator iam esset attentior. Qui conuiuiis olim magnificis, & sybariticis delectabatur, aqua nunc, & panis frustulo uescitur, nõ liberis operam dat, non uxoris utitur consuetudine: illi die noctuq́; res est cum medicis, quos magnis præmiis accersit, ut eorum opera conualescat. Hæc qui corporis morbo laborat. Tu uero, cuius animus æger est, cur non ad medicũ properas? cur non ei confitendo morbũ ostendis tuum? Quid pateris, ut depascatur, ut serpat, ut inflammetur? Tandẽ aliquando resipisce, ac te ipsum nosce. Deum offendisti, Procreatorem tuum irritasti, eum, qui & præsentis uitæ potestatem habet, & futuræ Dominus, ac iudex est. Deliciis indulgens in morbum delapsus es, eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentũ. Multiplici, ac nimia pecuniæ cupiditate in febrim incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur. Hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio: quæ rapta sunt, ad proprios Dominos reuertantur.
Psal. 5. b. mẽdacium te proxime duxit ad interitum (perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur mendacium) ueritatis studio periculum euitetur. Iu-
Luc. 3. risiurandi uiolatio sublimem Zachariæ filii securim sustulit per aerea uolitantem, ac cædem minitantem? inducantur omnia arma pœnitentiæ, ut securis acies, & ictus propulsetur. Im-

piis hæreticorum opinionibus aliquis infectus est, rectis Ecclesiæ decretis se ipsum expiet, superstitionemq; deponat. Quid enim aliud est pœnitentia, nisi dissolutio, & euersio præteritorum, quæ uel re, uel cogitatione sunt admissa? Qui uero cognita pœnitentiæ utilitate adhuc in flagitiorum & impietatis cœno uolutatur, similis est illi seruo, qui dominũ sibi iratũ sciens, in eius conspectu scelerate se gerit, peccatumq; duplicat. Explora celeriter, & diligenter animaduerte morbum, quo affectus es. suscipe ex eo dolorem, quantum maximum potes. affige te, fratresq; beneuolos, atque unanimes adhibe, qui simul doleant, adiumentoq; sint, ut libereris. Ostende mihi amaras, atque uberes lacrymas tuas, ut meas ego quoque cõmisceam. Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, ut patrem. quis enim tam falso nominatur pater, aut tam duro, atque adamantino animo præditus est, qui non filiis, mœrentibus doleat, & gaudẽtibus lætetur? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filii, ut Iacob uisa tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur, ut Dauid luxit Absolonis interitum, ut Eli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant, ut Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus uitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es.

Gen. 37. a.
2. Reg. 18. g.
1. Reg. 4.
Exo. 32.

Audacter ostende illi, quæ sunt recondita. Animi arcana tanquam occulta uulnera medico retege. Ipse & honoris, & ualetudinis tuæ rationem habebit. Filiorum dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filii. Nam ut filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus uitæ. discessum è uita diligentia præuertamus. Absurdum enim est, cum illi, qui corporis ualetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante caniculæ exortum, ne, quod humidum in illis est, uehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos, qui animi curam gerunt, incertũ mortis diem nõ anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum comburit, & nullum unquam refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua diues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? poenitentiæ lucernam accende. Inclina te diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam cõquire, inuentam tolle, atque conserua, ut nos uicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo, cui gloria in secula seculorum.

Luc. 15.

Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, PERFECTI CHRIstiani hominis forma ad Olympium Monachum.

VAERIS, qua ratione uita ex uirtute poſsit inſtitui, ut omnibus officiorum numeris abſoluta atque perfecta nullis reprehenſionibus ſit obnoxia. digna profecto profeſsione tua poſtulatio. Mihi uero nihil eſſet optatius, quàm ut eorum, quæ cupis, exempla poſſem ex mea uita tibi depromere, ut doctrinam abs te quæſitam factis potius, quàm uerbis explicarem. Ea enim demum bene uiuendi inſtitutio digna eſt, cui fides habeatur, quum docentis uita congruit orationi. Cæterum quoniam me id, quod opto, nondum aſſecutum uideo, ut orationis loco poſsim uitam oſtendere, ne imperfectus omnino uidear, & à ſigno præ inſcitia penitus aberrare, breuem tibi recte uiuendi formulam tradam, atque illius quidem hinc iam naſcatur exordium.

Bonus Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos,

qui in ipsum credidimus, adorandi nominis sui participes fecit, ut, siue diuites, siue nobiles, siue obscuri, siue inopes, siue doctrinæ, aut dignitatis insignibus exornati simus, nulla tamen ex re, quæ nobis adsit, nominemur, sed his omnibus reiectis, de uno nomine ipsius proprie appellemur christiani. Cum igitur hanc nobis è cœlo gratiam attulerit, operæpretium est, ut prius muneris magnitudinem consideremus, quo meritas largitori Deo gratias habeamus deinde tales in omni uita nos præstemus, quales requirit huiusce nominis excellentia. Quanta sit huius muneris magnitudo, quòd illius, qui uitæ nostræ Dominus est, nomine nuncupemur, nobis perspicuum fiet, si, quid nomen ipsum à Christo deductum significet, animaduertemus, ut intelligamus, quando uniuersi Dominum in nostris precationibus hac uoce nominamus, quam animis nostris notionem concipiamus, aut quid per hoc nomen cogitantes, apte credamus ipsum appellare. Id ubi compertum habuerimus, ipso nomine ut magistro & duce ad bene beateq; uiuendum utentes, quæ nobis uitæ studia sequenda sint, facile cognoscemus. Ad hæc autem duo, quæ inuestigamus, percipienda tutissimũ aditum habebimus, si nobis D. Paulum itineris ducem proposuerimus. Hic enim maxime omnium exquisite, & quis Christus sit, nouit: & qualem esse oporteat, qui ab eo nomen accepit, ex iis, quæ gessit ipse, de-

clarauit. Nam adeo accurate illũ imitatus est, ut in se Dominum ipsum expressum ostenderit. quippe qui diligentissima imitatione formam animi sui ita transtulit in ipsum exemplar, ut nõ amplius, qui loquebatur, Paulus, sed Christus esse uideretur, quemadmodum ipsemet dicit, qui propria bona pulchre sentiebat. Quoniam, experimentum, inquit, quæritis eius, qui in me loquitur, Christus. Et, uiuo ego iam non ego, uiuit autem in me Christus. Hic igitur nobis, & quam uim nomen hoc Christus habeat, patefecit, cum diceret: Christum esse Dei uirtutem, & Dei sapientiam, cumq; & pacem ipsum nominaret, & lucem inaccessibilẽ, in qua Deus inhabitat, expiationem, & redemptionem, & sacerdotem magnum, & Pascha, & propitiationem animarum, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ, & effectorem seculorum, cibum ac potum spiritualem, petram & aquam, fundamentum fidei, & anguli caput, & Dei inuisibilis imaginem, & magnum Deum, caput corporis ecclesiæ, & nouæ creaturæ primogenitum, & primitias eorum qui dormierunt, & primogenitum ex mortuis, & primogenitum in multis fratribus, & mediatorem Dei & hominum, & filium unigenitum gloria & honore coronatum, & Dominum gloriæ, & rerum principiũ, & regem iustitiæ, ad hæc & regem pacis, & regem omniũ, imperium regni nullis terminis circunscriptum obtinentem, his & aliis id genus

2. Cor. 13. a.
Gal. 2. d.
1. Tim. 6. d.
Heb. 1. a.
2. Cor. 6. c.

nominibus eũ appellauit, quæ tam multa sunt, ut præ multitudine haud facile numero comprehendi posſint. Quæ quidem omnia ſi inter ſe componantur, & ſingulorum colligantur ſignificationes, mirabilem nobis huius nominis Chriſti, uim aperient, & beatitudinis illius, quæ uerbis explicari non poteſt, tantum oſtendent, quantum animis & cogitatione capere ualuerimus. Verum quoniam omni dignitati, & potentiæ, & principatui regia præcellit amplitudo, Chriſti autem nomine regium ſignificatur imperium, nam ut ex literarum monumentis didicimus, prius unguntur, qui futuri ſunt Reges, regno autem omnis reliquorum nominũ uis continetur, eo fit, ut qui ea, quæ comprehenduntur, cognoſcit, ſimul etiam illa complectentem intelligat poteſtatem. hæc autem regnum eſt, quod quidem regnum Chriſti appellatione indicatur. Quamobrem cum omnium maximum, & diuinum, & primũ nomen Domini noſtri bonitas nobis impertiuerit, ut Chriſti cognomine decorati appellemur chriſtiani, neceſſe eſt, ut omnia nomina, quæ uocem hãc interpretantur, in nobis item conſpiciantur expreſſa, ne falſo uocati chriſtiani uideamur. Neque enim ex appellatione res fiunt, ſed earum ſubiecta natura, quæcunque tandem illa ſit, apti nominis ſignificatione declaratur. Exempli gratia, ſi arbori, aut petræ hominis uocabulum tribuamus, ideo'ne planta, aut lapis erit homo?

minime uero. sed oportet ut homo sit prius, deinde congrua ipsius naturæ appellatione nominetur. ac ne illis quidem, quæ similitudinem aliquam habēt inter se, idem nomen proprie conuenit, ut si quis statuam hominem dicat, aut equum, illius imaginem, sed ut aliquid proprie & uere nuncupetur, germanam omnino appellationem natura demonstrabit. Si quid autem ars in ære, aut marmore, aut alio eiusmodi subiecto imitabitur, id ipsius materiæ nomen obtinebit. Quapropter qui se nominant christianos, id prius, oportet, ut sint, quod exigit ipsum nomen, deinde eam sibi appellationem accommodent. Ac quemadmodum si quis uerũ hominem ab homine sculpto uelit seiungere, ex utriusque proprietatibus id faciat, alterum asserens animal rationale atque iudicio præditum, alterum uero materiam, quæ imitatione formam induerit: sic etiam uere christianum hominem ab eo, qui christiani tantum speciem habet, ex propria utriusque forma distinguemus. Veri christiani formam exprimunt illa omnia, quæ de Christo commemorauimus. Ex quibus ea, quæ capere possumus, imitamur: quæ uero in naturam nostram nõ cadunt, ea ueneramur & colimus. Quamobrem, ut aliquis sit perfectus homo Dei, ut inquit Apostolus, nullo modo per malitiam perfectionem imminuens, oportet, ut omnia nomina, quæ Christi significationem explicant, in eius uita par- 2. Tim. 3. d.

tim imitatione, partim ueneratione colluceant. Quemadmodum enim qui commentitia fabularum monstra uel oratione uel pictura confingunt, bucephalos quosdam, aut hippocentauros, aut anguipedes, aut quippiam aliud ex diuersis generibus componentes, nõ ad exemplar naturæ dirigunt imitationem, sed peruersa illa inuentione naturam prætereuntes, non hominẽ, sed aliud quiddam effingunt, quippe qui ex eo, quod uidetur, id formant, quod non est: cuius licet aliqua pars cuipiam humani corporis parti similis uideatur, nemo tamen id, quod absurda illa compositione conflatum est, hominem dicat: eodem pacto haud recte perfectus christianus appellabitur, qui uel à ratione abhorrens caput obtineat, id est ipsum uniuersi corporis caput, quod Verbum est, fide nõ habeat, quamuis cæteris partibus absolutus sit. uel eo capite præditus reliquas corporis partes aut capiti aut inter se minime conuenientes possideat, hoc est uiuendi rationem à fide alienam instituat, cum & draconum furiis imbutus ira excandescat, atque instar horum serpentium humi repat, & equinam rabiem apponens humanæ formæ fœminarum amoribus insaniat; & ex duplici natura, humana uidelicet, & ferina, ueluti hippocentaurus coalescat. Eiusmodi autem hominum genera passim licet intueri, qui uel in bestiæ capite, in idololatriæ uidelicet disciplina decore uitã officiis excultam agunt. qualem si-

mulant esse minotaurum, uel christianæ perso-
næ belluæ corpus, id est, flagitiosum uiuendi
genus adiiciunt, quales hippocentauros, aut an-
guipedes fingunt. consentaneum igitur est, ut,
quemadmodum in corpore humano singulæ
partes conueniunt, sic tota christiani uita omni-
bus, quæ in Christo ex fide considerantur, bo-
nis insigniatur. Nam si una quidem ex parte ta
lis sis, qualem christianum requirit nomen, ex
altera uero in contrarium declines, nihil aliud
facias, quàm si, cum aduersus hostilem aciem
pugnandum sit, tu te ipse concidas, quòd eam
in te per uirtutem & uitium seditionem concita-
ris, ut nulla ratione tibi ipse in uita placari con-
ciliariq; posſis. Etenim quæ societas luci ad te- 2.Cor.6.b.
nebras? ut inquit Apostolus. luci enim adeo
contrariæ sunt tenebræ, ut nullo modo commi-
sceri, nullo medio coniungi posſint. Qui autem
in utrisque uersatur, & alteram negligit partem,
illis inter se cõtrariis pugnantibus, ipse quoque
conscinditur necessario. Si quidem eodem tem-
pore in ea permistæ uitæ confusione & lux & te
nebræ efficitur, cũ & fides lucem immittat, &
uitæ malitia rationis splendori tenebras offun-
dat. Quoniam igitur nulla inter lucem & tene-
bras amicitia, nulla potest esse coniunctio, qui
utrunque contrarium suscipit, ipse sibi hostis
euadit, cum ad uirtutem & uitium ut duas in
partes diuisus inclinet, & more hostili tanquam
instructa acie se ipsum oppugnet, ac quemad-

modum illi, qui capitali odio dissidentes dimicant, utrique uictores esse nequeunt, unius enim uictoria alteri uicto prorsus interitum affert, sic in domestico intestinoq; dissidio, quod ex uitæ permistione nascitur, pars melior sine alterius internecione uictrix esse non potest. Qui enim fiet, ut pietatis exercitus superior sit uitiorum multitudine ueluti phalange hostium contra pugnante, nisi hæc uti debilior à præstantiore penitus deleatur? tunc autem uirtus de malitia uicta triumphabit, cum rationis auxiliis superati omnes tibi cedent aduersarii. tunc implebitur id, quod ex persona Dei in prophetia dictum est. Ego occidam & uiuere faciam. nullo enim pacto id, quod in nobis est bonum, potest uiuere, nisi ex aduersarii morte uita illi comparetur. Quandiu autem duobus inhæremus, alterutra manu contraria complectentes, fieri nequit, ut utrunque consequamur. Quantum enim ex una parte malitiæ capimus, tantum ex altera uirtutis amittimus. Sed, ut eò, unde digressa est, reuertatur oratio, una est ad puram diuinamq; uitam, uirtutem amantibus uia, ut cognoscant, quid Christi uocabulum significet, eiq; uiuendi rationem ex ui sanctorum nominum uirtute expolitam & concinnam accõmodent, Quæcunque igitur uerba ex sancta Pauli doctrina Christi significationem explicantia orationis initio recensuimus, ea si nobis ita proponamus, ut partim, quemadmodũ diximus, imitemur,

Deut. 32. f.

partim colamus, tutiſsimum nobis ad bene bea-
teq; uiuendum aditum muniemus. A primis
igitur, eum ſeruantes ordinem, quem ipſa me-
moria ſuggerit, incipiamus. Chriſtus Dei uir- 1.Cor.1.d.
tus & ſapientia. Ex his diſcimus ea, quæ diuini-
tati conueniunt, ex quibus Chriſti nomen no-
bis uenerandum efficitur. Etenim quia res o-
mnes, quæ uel ſenſu percipiuntur, uel ſenſus
ſuperant cognitionem, per ipſum effectæ ſunt,
& in ipſo conſiſtunt, neceſſario ad definiendam
nominis illius, qui cuncta procreauit, ſignifica-
tionem, ſapientia & uirtus coniunguntur. Nam
ex duabus his uocibus ita copulatis id intelligi-
mus. Neque enim eſſent hæc tam magna atque
admirãda, quæ nulla oratione explicari poſſunt,
niſi & ſapientia eorum procreationem excogi-
taſſet, & uirtus, quæ per ſapientiam excogitata
fuerant, confeciſſet. per uirtutem enim ipſius
ſapientiæ cogitationes opera ſunt. Chriſti igi-
tur ſignificatio in hanc duplicem uim, ſapiẽtiam
ſcilicet uirtutemq́; diuiditur, ut, quando rerum
uniuerſitatis magnitudinem aſpicimus, ex ea im-
menſam Dei uirtutem cognoſcamus. Quando
autem conſideramus, quonam modo ea, quæ
nulla fuerãt, genita ſint, tam multiformi natu-
ra in rebus per diuinum ſpiritum exiſtente, in-
credibilem ipſius, qui illa excogitauit, ſapien-
tiam adoremus & ſuſpiciamus. cuius cogitata
ipſa, ſunt facta. Neque uero ignaua erit hæc fi-
des, qua Chriſtum eſſe uirtutem & ſapientiam

credimus, sed ad boni diiudicationem nobis erit adiumento. Quod enim quis supplicans appellat, id ad se ipsum obsecrando trahit, & ducit, atque interiorem hominem uirtute ita corroborat, ut Apostolus ad uirtutem respiciens dicit: Christus autem est Dei uirtus. Et sapiens fit, ut in prouerbiis patet, qui sapientiam inuocat, quæ omnino Dominus esse intelligitur. Quare ille, qui nomen habet à Christo, uirtus & sapientia est: uirtus quidem, dum aduersus peccatum strenue ac fortiter pugnat. dum uero id, quod melius est, eligit, in se ipso sapientiã ostendit. Qua quidem sapientiæ uirtutisq; cõiunctione uita perfecta constituitur. altera, enim quæ recta honestaq; sunt, perspicimus, altera, quæ perspecta habemus, exequimur, & confirmamus. Iam uero Christum esse pacem cogitantes, ueram christiani appellationem ostendemus, si, cum ipse Christus, ut inquit Apostolus, inimicitiã interfecerit, eam in nobis nullo modo reuiuiscere patiemur, sed in uita nostra plane mortuam esse declarabimus. Ne præclare pro salute nostra interfectam à Deo nos in nostrorum perniciem animorum irascentes, & iniuriarũ reminiscentes excitemus, ea, quæ bene mortua iacent, improbe in uitam reuocantes. Sed cum habeamus Christum, qui est pax, nos item inimicitiã occidamus, ut, quod in ipso credimus, id in nostra uita prosequamur. Ille enim medium parietem maceriæ soluens duos

Pro. 2. a.

Eph. 2. c.

Ad Eph. 2. c.

condidit in se ipso in unum nouum hominem ad reconciliationem bonorum, non eos uidelicet tantum, qui nos extrinsecus oppugnabant, sed illos etiam, qui in nobis ipsis seditiones commouebant, ut ne concupiscat amplius aduersus spiritum caro, & spiritus aduersus carnem, sed prudentia carnis legi diuinæ subiecta in unum nouum & pacificum hominem reædificati, & ex duobus unus effecti in nobis ipsis pacem habeamus. Dissidentium enim concordia pacis terminus est. Quamobrem, quando naturæ nostræ bellum intestinum sublatum est, in nobis pacem colentes, pax efficimur, & ueram ac propriam in nobis hanc Christi appellationem declaramus. At Christum esse lucem ueram, & Io. 1.
à mendacio remotissimam considerantes, discimus uitam quoque nostram ueræ lucis radiis illustrari oportere. Solis autem iustitiæ radii sunt ipsæ uirtutes, quæ ad nos illuminandos emanãt, ut abiiciamus opera tenebrarũ, & tanquam in Rom. 13. d.
die honeste ambulemus, & repudiãtes absconditaturpitudinis, atque omnia in luce facientes ipsi quoque lux euadamus, &, quod proprium est lucis, aliis splendeamus. Quòd si Christum 1. Cor. 1. d.
ut sanctificationem considerabimus, ab improbis & impuris omnibus tum factis tum dictis abstinentes nos eius nominis uere participes ostendemus, quippe qui re ipsa sanctificationis uirtutem in uita præ nobis feramus. Porrò cũ redemptionem esse Christum discimus, qui se-

1. Tim. 2. b. ipsum ut nos redimeret, pretium dedit, ea uoce intelligimus, eum tãquam mercedem cuiusque animi præbendo nobis immortalitatem, nos è morte à se per uitam coemptos propriam sibi possessionem effecisse. Quod si eius, qui nos redemit, effecti sumus, dominum ita sequamur omnino, ut non amplius nobis uiuamus, sed illi, qui nos uitæ suæ pretio cõparauit. non enim

1. Cor. 6 d. amplius nostri ipsorum domini sumus, sed ille, qui nos coemit, dominus est, nos autem eius dominio mancipati. Illius ergo uoluntas nobis pro lege uiuendi proposita sit. Vt enim cum mors impotenti dominatu nos premeret, peccati lex in nobis omnia administrabat, sic, quando uitæ iam addicti sumus par utique sit, ut ipsius rerum potientis arbitrio gubernemur, ne quando à uitæ uoluntate per peccatum recedentes, rursus ad improbum mortis in animos no-

1. Cor. 5. c. Heb. 7. stros dominatum ultro delabamur. Illa uero cogitatio nos obstringet Domino, si eũ à Paulo tum Pascha, tum sacerdotẽ appellatũ esse audiuerimus: pro nobis enim uere pascha immolatus est Christus. sacerdos autem sacrificium obtulit Deo idẽ ipse Christus. se ipsum enim,

1. Tim. 2. Eph. 5. a. inquit, tradidit oblationem & hostiam pro nobis. Quæ quidem nobis documento sunt, ut qui Christum Deo se oblationem & hostiam dedisse, & factum esse pascha uidet, ipse quoque

Rom. 12. a. corpus suum Deo hostiam uiuentem, sanctam, bene placentem exhibeat, rationabile obse-

quium

quium factus. sacrificandi autem modus est, ut ne cõformetur huic seculo, sed transformetur in renouationem mentis suæ, ut probet, quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Neque enim in carne, bona Dei uoluntas ostendi potest, nisi ex spiritus lege sacrificata sit. Quandoquidem prudentia carnis inimica est Deo, & legi Dei non est subiecta. Quocirca, nisi prius caro mortificatis membris, quæ sunt super terram, quibus obsequimur appetitui, per hostiam uiuentem sacrificetur, bene placens & perfecta Dei uoluntas sine impedimento non potest in uita credentium obseruari. Sic etiam dum Christus in proprio sanguine propitiatio consideratur, edocemur, ut nos item nobis ipsis propitiatio simus, & membra mortificantes animos reddamus immortales. Quando autem gloriæ splendor & figura substantiæ Christus dicitur, his uerbis adorandam eius maiestatẽ mente concipimus. Paulus enim diuino spiritu afflatus, & uere doctus à Deo, qui in altitudine diuitiarum & sapientiæ & scientiæ Dei diuinorum mysteriorum arcana & recondita scrutatus fuerat, cum ad diuinitus sibi ostensos splendores earum rerũ, quæ indagari inuestigariq; nequeunt, declarandos lingua imbecillior esset, quatenus suam ipsius in mysterio intelligentiam aures excipientium caperent, significationibus quibusdam subindicauit, tantum uidelicet loquens, quantum cogitationi

Rom. 6. b.

Heb. 1. a.

2. Cor. 12.

ſeruiẽs oratio poterat explicare. Nam cum omnia, quæ in naturam & potentiam humanam cadunt, de natura diuina cognouiſſet, ſupremæ illius eſſentiæ rationem nullis humanis cogitationibus capi comprehendiq; poſſe demonſtrat. Itaque cum ea, quæ de ipſa conſiderantur, pacem nimirum, uirtutem, & uitã, & iuſtitiam, & lucem, & ueritatem, & id genus alia perſequeretur, rationem ipſius omnino poſſe concipi negauit, Deum enim nec uiſum unquam fuiſſe, nec uiſum iri. Quem nullus, inquit, hominum uidit, nec poteſt uidere. iccirco quærens, quo modo, quem cogitatio nõ aſſequitur, nominaret, quia non inuenit nomen, quo eius excellentiam exprimeret, gloriam & ſubſtantiam appellauit id, quod omnibus partibus ſuperat omne bonum, quod neque oculis cerni, nec mente percipi, nec uerbis explicari poteſt, atque ita præſtantiſsimam illam rerum ſubſtantiam ſine nomine præteriuit. Arctiſsimam autem neceſsitudinem, qua cum patre nullis terminis circunſcripto & ſempiterno filius ipſe ſine terminis perpetuo coniunctus conſideratur, ſplendorem gloriæ, & figuram appellat, ſplendore quidem coniunctionem oſtendens, figura autem indicans æqualitatem. Etenim neque inter ſplendorem & ſplendentem naturam mediũ intelligitur, nec figura minor illa ſubſtãtia, quæ ſub ipſa ſignatur. Sed qui naturam ſplendentem cogitat, ſimul etiam omnino ſplendorem intel-

1. Tim 6. c.
1. Io. 4. c.

ligit. Et qui ſubſtantiæ magnitudinem animo concipit, eam figuræ in ipſa conſpicuæ prorſus dimetitur æqualem. Qua de cauſa & formam Dei ſubſtantiam uocat, formæ notione non im minuens Dominum, ſed per formam oſtendens magnitudinem Dei, qua intelligitur patris amplitudo, quæ propriam formam non excedit, neque extra figuram, quæ circa ipſam eſt, inuenitur. Nihil enim informe, nihil non pulchrum in patre, nihil, quod non unigeniti decla ret pulchritudinem. Quare, qui uidit me, inquit Dominus, uidit patrem. Ex his nihil deeſſe, nihil ſupereſſe ſignificans. Quinetiam cum omnia dicat eum portare uerbo uirtutis ſuæ, ſoluit dubitationem eorum, qui nimis diligenter & anxie ueſtigant ea, quæ ſciri non poſſunt. Siquidem hi de materia requirentes rationem, nullo modo præ nimia curioſitate conſiſtunt aut conquieſcunt. Vnde enim (inquiunt) materia ſit illi, qui à materia ſeiunctus eſt? aut quonam pacto ducatur quantum ex eo, qui caret quantitate? aut ex illo figura, qui figuram non habet? aut color ab eo, qui uideri non poteſt? aut ab illo, qui fine uacat, id, quod propriis finibus includitur? Quòd ſi nulla adeſt qualitas ſimplici & incompoſito, unde materia ſuis qualitatibus eſt implicita? Has enim omnes, & alias eiuſmodi quæſtiones ſoluit, qui dicit eum ſic uerbo uirtutis omnia portare, ut generentur ex nihilo. Quæcunque enim, materiæ uel partici-

Io. 14.

Heb. 1. a.

pem uel expertem naturam acceperunt, unam substantiæ causam habēt uerbum uirtutis illius, quæ nullis uerbis dici potest. Ex quo admonemur, ut eum, unde res omnes ortæ generatæq; sunt, intueamur. Etenim si ab illo procreati sumus, atque in eo consistimus, omnino necesse est, ut nihil esse credamus, quod eius, qui nos procrearit, in quo simus, in quem resoluamur, cognitionem effugiat. Qua quidem cogitatione, ut æquum est, innocentia uitæ conseruatur.
Rom. 11. d. Quis enim ex ipso, & per ipsum, & in ipso se uiuere credens, turpis, & flagitiosæ uitæ testem habere uelit eum, quem uniuscuiusque uitam
1. Cor. 10. a. in se continere sciat? Escam autem & potum spiritualem Dominum appellans Diuus Apostolus nos commonefacit, ut naturam humanam non simplicem, sed ex mente sensuq; compositam cogitemus, cuius quidem utrique parti sit proprius cibus. solida enim esca corpus nutritur. Spiritali alimento ualetudo animi conseruatur. Ac quemadmodum in corpore solida & humida alimenta inter se mista naturam nutriunt & tuentur, dū mutuo cōcocta singulis partibus, quæ in nobis ex elementis concretæ sunt, cōmiscentur: sic mentis alimentū ex proportione diuidens Paulus, escam & potum uocat. eadem enim res apte & proprie ad accipientiū usum accōmodatur. imbecillis, afflictisq; pa-
Psal. 103. c. nis fit cor hominis confirmans. ægris autem & huius uitæ miseria laborantibus, ac propte-

rea ſitientibus fit uinum cordi lætitiam afferens.
Oportet autem per ea, quæ dicta ſunt, uim ora
tionis intelligere, qua animus ex præſenti uſu
gratiam accipiens alitur, ut indicat Aenigma Pſal. 22.a.
prophetæ, qui loco paſcuæ, & aqua refectio-
nis conſolationem ſignificat, quæ oratione la-
borantibus & afflictis adhibetur. Sin aliquis
etiam ad myſterium reſpiciens dicat cibum, &
potum proprie Dominũ nominari, ne id qui-
dem à germana ſignificatione receſſerit, uere
enim caro ipſius eſt cibus, & ſanguis eius uere
eſt potus. Atque in hac quidem ſignificatione Io. 6.f.
omnibus, ut eius participes ſint, facultas datur.
ipſa enim talis alimẽti & potionis cõmunicatio
fit accipientium ſine diſcrimine cibus & potus.
Cum tamen Apoſtolus ita definiuerit: probet
autem, inquit, ſe ipſum quiſque, & ſic de pane 1.Cor.11 f.
illo edat, & de calice bibat. Qui enim indigne
manducat, & bibit, iudicium ſibi manducat &
bibit. Huc autem reſpiciens Euangeliſta plane
uidetur eandem ſignificationem confirmaſſe.
Cum myſticæ paſsionis tempore nobilis ille ſe-
nator immaculata mundaq; ſindone inuoluens Luc.23.g.
Domini corpus in nouo & puro monumento
poſuit. Quamobrem & Apoſtoli præcepto &
Euangeliſtæ obſeruatione commonemur, ut ſa
croſanctum Domini corpus pura cõſcientia ſu-
ſcipiamus. Quòd ſi aliqua peccati macula infe- 1.Cor.10.
cta ſit, eam aqua lacrymarũ abluamus & expur b.
gemus. Verum quia etiam petra dicitur Chri-

stus, eã nobis id nomen afferet utilitatem, ut rectam uiuendi rationem firmam ac stabilem teneamus, & in rebus aduersis fortiter perferendis constantes simus, aduersusq; omnem peccati impetum strenuos atque inuictos animos præstemus. ex his enim rebus & aliis eiusmodi nos item erimus petra, in natura fragili firmum & immutabile Domini robur pro uiribus imitantes. Quòd autem à sapiente Architecto fundamentum fidei & Anguli caput nuncupatur, id quoque nobis ad uitam ex uirtute instituendam expediet. Sic enim bonarum omnium & administrationum ciuilium, & disciplinarum, & institutorum tum principium, tum etiam finem esse Dominum dicimus. Nam & spes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honestæq; actiones nostræ omnes tendunt, ille nominatus est à Paulo: & in principio huiusce uitæ ædificii, quod ad ipsum dirigitur, fides, in qua uitæ principia tanquam fundamenta iacimus, & quotidianis officiis puras tum cogitationes tum actiones nostras moderamur. atque ita, quod uniuersi est caput, nostrum etiam caput efficitur, quum duobus uitæ nostræ, corporis uidelicet atque animi muris per honestatem & puritatem constructis angulari coniunctione apte cohæret. Quòd si altera pars desit ædificio, ut uel animi puritas conspicuam extrinsecus honestatem non habeat, uel hæc, quæ uidetur, animi uirtute uacet, eius mancæ inchoatæq; uitæ

1. Cor. 3. b.
Eph. 2.
Luc. 20. a.
Col. 1. d.
Gal. 3.

caput non erit Christus, quippe qui duplici angulariq; fabricæ tantummodo quadrat. neque enim, nisi duo concurrant parietes, angulus fieri potest. Quare tunc imponetur ædificio nostro summi angularis fastigii pulchritudo, cum ex utraque parte ad rectam uirtutis normam duplex uita, & recta, & constans, & nihil obliqui curuiq; habens, perpendiculo concinne erit accommodata. At uero cum Dei inuisibilis imaginem Paulus Christum appellat, & in omnibus Deum & magnum Deum, & his enim uocibus ueri Domini magnitudinē prædicat, magni, inquiens, Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi: & ex quibus Christus secundum carnem, qui est in omnibus Deus benedictus in secula, nos docet, eum semper esse, qui est. Est autem ille maior, quàm ut humana mente comprehendi posit, si secum ipse uersetur, per felicitatem cœlestia sentiens, & æqualem undique mensuram. Hic igitur longe præstantior, quàm ut humana cognitione comprehendatur, qui nullis uerbis, nulla oratione, nulla ui dici, enarrari, declararai'ue potest, ut sé prorsus faceret imaginē Dei, ipse quoque pro sua erga hominem beneuolentia factus est imago Dei inuisibilis, hoc est, ad humanæ naturæ mēsuram sese demisit, ut nos ad diuinitatis mensuram extollamur. Ea enim fuit negotiatio filii Dei, ut propria forma, quam sumpsit, effectus homo, se rursus ad exemplaris pulchritu-

Cal. 1. e. *Col. 3. b.* *Lit. 2. d.* *Rom. 9. b.*

tudinis figuram effingeret, ut eſſet id, quod initio fuerat. Proinde ut nos item ſimus imago inuiſibilis Dei, ad propoſitum nobis exemplar uitæ, noſtra uiuendi ratio exprimenda eſt. eo
Rom. 8. c. nimirum pacto, ut in carne uiuentes, minime uiuamus ſecundum carnem. Si quidẽ & princeps illa Dei inuiſibilis imago, quæ ad nos per uirginitatem appropinquauit, per omnia ad humanæ naturæ ſimilitudinem eatenus tentata eſt, ut nullum peccati experimentum ſuſceperit. Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus
1. Pet. 2. d. in ore eius. Quemadmodum igitur ſi pingendi artem diſceremus, magiſter aliquam nobis pulcherrime depictam formam in tabula proponeret, cuius in ſua quenque pictura oporteret pulchritudinem imitari, & omniũ tabulæ ad propoſitum pulchritudinis exemplar expolirentur, ſic quoniam ſuæ quiſque uitæ pictor exiſtit, artifex autem huiuſce operis uoluntas eſt, colores uero ad exprimendam imaginem uirtutes ſunt, non mediocre periculum eſt, ne â pulchritudinis exemplari ad turpem ac deformem aliquam perſonam recedat imitatio, & pro Domini forma effigiem uitii ſordidis coloribus adumbremus. Itaque pro noſtra uirili nobis enitendum eſt, ut uirtutum colores puri ſint, & ſcienter periteq; ad excipiendam imaginem commiſceantur, ut imaginis imago ſimus, & quo ad eius fieri poteſt imitatione perſpicua pulchritudinis exemplum exprimamus, ut facie-

bat Paulus, qui ex uirtute uitã instituens, Christi imitator fuit. Quòd si clarius ea sigillatim oratione persequi uolumus, quibus imitando imaginem repræsentamus, unus color est humilitas. Discite, inquit, à me, quia mitis sum & humilis corde: alter est patientia. Quæ quot modis in imagine inuisibilis Dei conspicitur? ubi gladii, & fustes, & uincula, uerbera, alapis maxillæ percussæ, facies sputis oblita, humeri uerberibus traditi, iudicium impium, crudelis sententia, milites subsannationibus, irrisionibus, contumeliis, & calami percusionibus immitem sententiam per delicias exacerbantes, claui, & fel, & acetum, & grauissima quæque ipsi sine causa illata, immo uero pro innumerabilibus beneficiis reddita. tunc ille quo modo ista patrantes ultus est? pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt, quod faciunt. Non'ne poterat contra eos superius uel cœlum perfringere? uel ipsos terræ hiatibus abolere, uel dimouere ex propriis terminis mare, & uoraginibus terram summergere, uel sodomiticum ignis imbrem demittere unico uerbo, uel aliquod aliud acerbum suppliciũ irrogare? Attamen hæc omnia miti patientiq; animo pertulit, uitæq; tuæ per seipsum leges patientiæ dedit. Sic alia omnia in principe Dei imagine, licet intueri ad quam qui respicit, & ad eius similitudinem formam exornat suam, ipse quoque fit imago Dei inuisibilis per tolerantiam expressa. Qui autem ec-

Matth. 11.

Luc. 23. e.

Eph. 5. e.

clesiæ caput Christum esse didicit, illud in primis cogitet: Vnam esse capitis & subiecti corporis naturam, & singula membra cum toto, naturali quadam necessitudine coniuncta esse, quæ partes toti ita conciliat, ut, miro consensu inter se conueniant. Ex quo fit, ut si quid extra corpus est, id etiam à capite omnino seiunctum sit. Ex hoc igitur intelligimus, quod natura caput est, idem fieri singula membra, ut cum ipso capite proprie amiceq; consentiant.

Eph. 5. f. Nos autem membra sumus, qui in Christi cor-

1. Cor. 6. pus coalescimus. Quare si quis corpus Christi tollens efficiat membra meretricis, is rabiem improbæ illius libidinis tanquam gladium arripiẽs membrum prorsus abscindit à capite. Sic item reliqua malitiæ instrumenta sunt ueluti gladii, quibus membra à proprio corpore amputantur, & omnia seiunguntur à capite, quorum sectionem perturbationes efficiunt. Vt igitur totum corpus in naturali amicitia cum capite permaneat, æquum est, ut mutua concordia singula item membra inter se coniungantur. Quãobrem cum ipsum caput non modo purum, integrum, castumq; sit, sed ipsa quodam modo puritas, integritas, & castitas existimetur, quæ sub eiusmodi caput membra concurrunt, ea item pura, incorrupta, castaq; sint, consentaneum est. Denique quidquid de capite cogitamus, ut pacem, sanctimoniam, ueritatem, & alia omnia eiusdem generis, in mẽbris quoque

conspicienda sunt. Hæc enim dum cernuntur in membris, ea capiti cognata esse, eiq; naturali necessitudine testificantur cohærere. Sic enim Paulus dicit, Christum esse caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentũ Dei. Illud præterea ex hoc capitis nomine discere debemus, quemadmodum in animalibus ex capite prouenit corpori ad agendum occasio atque incitatio, si quidem & pedum, & manuum motus atque opera omnia, oculorum & aurium ope diriguntur. etenim nisi oculi præsint satagenti, & aures imperium excipiant, nihil eorum, quæ proposita sunt, recte fieri potest: sic ex ueri capitis sententia corpus in rebus omnibus modo ad hoc, modo ad illud agendum dirigi & moueri oportere, quocunque ille, qui finxit oculum, & plantauit aurem, ducet. Quando igitur caput, quæ supra sunt, respicit, opus est, ut, quæ capiti apte subnexa sunt membra, ipsius capitis ductum, sequãtur, & ad ea, quæ sancta sunt, tendant. Verum quoniam eum esse primogenitũ creaturæ discimus, & primogenitum ex mortuis, & primogenitum in multis fratribus, primũ quidem hæreticas opiniones refutemus, quarum improbitas ex prædictis uerbis, quæ nihil pro illis faciunt, statuendi dogmatis occasionem accepit: deinde, quæ nobis ad uitam & mores ex his conducunt, considerabimus. Hostes igitur Dei

Col. 2. d.

Psal 93. b.

Col. 1. c.
Rom. 8 f.

Rom.11 d. Vnigenitum Deum, uniuersi effectorem, ex quo, & per quẽ, & in quo omnia, factum esse dicunt & creatum à Deo, ideoq́; ut creaturæ fratrem, dici Creaturæ primogenitum asserunt, cum temporis iure tantummodo præcellat, quemadmodũ Ruben nõ natura sed temporis prærogatiua propriis fratribus præponebatur. Illud in primis contra istos dicendum est, eundem nõ posse & unigenitum & primogenitum credi: aut enim unigenitus est, aut ex fratribus primogenitus: si unigenitus, fratres nõ habet: sin fratrum primogenitus, unigenitus neque esse, neque dici potest omnino. Quare cum hæc nomina in eodem conuenire coniungiq́; nequeant, quòd fieri non posit, ut idem & unigenitus & primogenitus nominetur; in scriptura autem de uerbo illo, quod erat in principio,
Io. 3. b. dicatur, unigenitus Deus; & rursus apud Pau-
Col.1.c. lum, primogenitus omnis creaturæ: ueritatis iudicio sic oportet hæc nomina separare & distinguere diligenter, ut unigenitum intelligamus id Verbũ, quod est ante secula: omnis autem creaturæ in Christo factæ, Verbũ carnem factum esse primogenitum. Quòd si, quo modo ille & primogenitus ex mortuis & primogenitus in multis fratribus intelligatur, didicerimus, simul etiam, quo modo sit creaturæ primogenitus, cognoscemus. Est igitur ex mor-
1.Cor.15. c. tuis primogenitus, aut primitiæ dormientium factus, ut omni carni ad resurrectionem iter

aperiret. Cumq; nos, qui natura eramus filii 1. Teß. 5. a.
iræ, cœlesti generatione per aquam & spiritum filios lucis, & diei filios esset effecturus, eiusmodi generatione in Iordanis flumine dux ipse præcesśit, ut ad naturæ nostræ primitias spiritus, gratiam attraheret, id est, ut omnes ex spiritali regeneratione ad uitam generatos fratres ipse per aquam & spiritum antegenitus constitueret. Ad eundem modum creaturæ in Christo generatæ ipsum primogenitum cogitantes ab opinione pia minime recesserimus. Quoniã igitur uetus creatura ingressa est per peccatum & inutilis reddita, necessario perditorum subiuit uiã noua uitæ creatura, quæ per regenerationẽ & resurrectionẽ ex mortuis cõstituitur, cuius princeps auctorq; uitæ primogenitus est & appellatur. Atque hæc quidẽ pauca studiosis ad repellendos aduersarios & ad perspiciendã ueritatẽ satis erunt. Quare iam, quàm utilia sint hæc uerba ad uirtutẽ & uitã, breuiter percurramus.
Ruben eorum, qui post se geniti sunt fratres, Gen. 29. g.
primogenitus fuit. cognationem autem, qua cum ipso coniuncti erant signum quoque in eis perspicuum primogenito simile testabatur, ut fraterna sanguinis coniunctio formæ similitudine declarata ignorari non posset. Quapropter si nos item eodem modo per regenerationem aquæ & spiritus Domini fratres geniti sumus, qui propter nos factus est primogenitus in multis fratribus, æquum est, ut uitæ signis nostram

cum ipso necessitudinem ostēdamus: uitæ enim nostræ formam impressit primogenitus creaturæ. Quæ autem sit eius formæ nota, ex scriptura sæpe commemorauimus. Qui peccatum, inquit, non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. proinde utrum illius, qui generatione præcessit, appellari fratres debeamus, innocentia uitæ testimonium dabit, si nulla macula à puritatis coniunctione nos separauerit. Præterea iustitia est primogenitus, & sanctificatio, & charitas, & alia eiusmodi. quibus si uita item nostra fuerit insignita, adeo præclara præbebimus nostræ nobilitatis indicia, ut, qui illa conspexerint in nostra uita, ipsi quoque, nos Christi fratres esse, sint testes futuri. Qui enim nobis ad resurrectionem aditum patefecit, & ob id primitiæ dormientium factus est, ut nos omnes resurgeremus in ictu oculi, in nouissima tuba, idem omnibus tam à se stantibus, quàm morte mulctatis exhibuit. Verum in ea, quæ futura est uita, non idem omnes è terræ tumulo surgentes excipit status. sed ibunt, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Quamobrem si cuius uita ad formidandam illam spectat condemnationem, is tametsi per regenerationem ad fratrum Domini numerum forte ascriptus sit, nomen ementitur, in malitiæ forma nullam præ se ferens affinitatem cum exemplari. Mediator autem Dei & hominum, qui per

1. Petri. 2. d.

Io. 5. e.

ſeipſum ſeſe coniungit Deo, quod quidem ea
coniunctione dignum eſt, quemadmodum uir-
tute diuina hominem induit eatenus quidem hu
manæ naturæ participem, ut nullis naturæ per-
turbationibus ad peccatum excitantibus ſubia-
ceret, peccatum enim, inquit, non fecit, nec in- 1. Pet. 2. d.
uentus eſt dolus in ore eius: ſic homines ſingu-
los ad diuinitatis cõmunionem adducet, ſi nihil
ea diuinitatis coniunctione indignum afferant.
Si quis nimirum uere ſit templum Dei, nul-
lumq́; malitiæ ſimulachrum aut ſtatuam conti-
neat, is à mediatore, ut diuinitatis particeps fiat,
admittetur, cum purus ſit, & ad puritatem ip-
ſius ſuſcipiendam idoneus. Neque enim in ma
leuolam animam, ut ſcriptum eſt, introibit ſa-
pientia. Et qui mundus eſt corde, nihil in ſe ip- Sap. 1. a.
ſo præter Deum uidens, incorrupteq́; ſibi ipſe
cohærens, omne bonũ regnum accepit. Cæte
rum id, quod dico, magis perſpicuum fiet, ſi
uerba, quæ Dominus Apoſtolis per Mariam
nuntiari uoluit, conſiderabimus. Aſcendo, in- Io. 22. d.
quit, ad patrem meum & patrem ueſtrum, &
Deum meum & Deum ueſtrum. Hæc enim ait
mediator inter patrem & præcones ſuos, qui
inimicos Dei conciliauit ueræ & ſoli diuinitati.
Nam quia per peccatum homines à uentre, in
quo formati fuerãt, pro ueritate mendacium lo
quentes, decepti ſunt, ideo naturæ communis
primitias per corpus & animam aſſumens, easq́;
nulla malitia miſtas aut contaminatas in ſe con-

seruans sanctas effecit, ut eas incorruptas dedicans patri, simul etiam traheret, quidquid eis natura & genere cognatum esset, & eos, qui abdicati reiectiq; fuerant, filios redderet, & inimicos Dei, diuinitatis eius participes faceret. Vt ergo Massæ primitiæ puritate atque innocentia uero patri & Deo conciliatæ sunt, sic etiam nos, qui massa sumus, eisdem rationibus cum ueritatis patre coniungemur, si mediatoris innocentiam & constantiam pro uiribus imitabimur. Sic enim erimus unigeniti corona Dei, honor

Heb.2.d. & gloria per uitam effecti. Nam Paulus dicit; quoniam minuisti eum paulo minus ab Angelis, propter cruciatum mortis. Maiores enim nostros in spinæ naturam ob peccatum conuersos sibi ipse ex mortis dispositione coronam fecit, & spinam in honorem & gloriam patiendo commutauit. Quocirca cum semel mundi peccatum sustulerit, & capiti coronam de spinis acceperit, ut ex honore & gloria coronam contexeret, non paruum periculum est, ne aliquo modo propter improbam uitam tribuli esse & spinæ deprehendamur. atque ita in media Domini corona, quæ per communionem corporis eius fit, inserti, uocem illam iustam

Matth.24.b. omnino exaudiamus: Amice, quo modo huc intrasti, non habens uestem nuptialem? quo modo te, cum esses spina, inter eos, qui ad coronam meam ex honore & gloria conficiendam

2.Cor.9.c. apti sunt, contexuisti? Quæ conuentio Christo ad Belial?

ad Belial? Quæ pars fideli cum infideli? Quæ societas luci ad tenebras? Ne quãdo igitur uita nostra contra nos eiusmodi uerbis compelletur, omni studio nobis in eam curam est incumbendum, ut spinosa omnia tum facta, tum dicta, tũ cogitata ex omni nostra uita conuulsa proiiciamus, ut pura innocentiq; uiuendi ratione honor & gloria efficiamur, atque uniuersi caput nobismet ipsis uti re pretiosa coronemus. Nullius enim rei uilis uult esse Dominus ille, qui gloriæ Dominus est. Quisquis igitur in lumine tum Psal. 23.b.
absc ondito tum manifesto abhorret ab omni turpitudine & uanitate, eum, qui gloriæ non ignominiæ Dominus est, sibi principem constituit. Præterea principium est, atque adeo rerũ omnium principium minime alienum ab iis, quæ ex ipso cõsequuntur. Quamobrem si quis Col. 1. c.
uitam principium esse definiet, uita post princi Io. 14. a.
pium intelligetur. Si lux est principium, & ea Io. 8. b.
post principium cogitabitur. Quid igitur eum principium esse credentes assequimur? id nimirum, ut tales simus, quale principium nostrum esse credidimus. Neque enim tenebrarum principium lux dicitur: neque, cum ad principium uita sit instituta atque directa, eum ordinem & uitæ continuationem mortem esse didicimus. Quòd si quis naturæ similitudine non sequatur principium, quod præcedit, eiq; apte innocentia uirtuteq; cohæreat, eius principium esse nõ poterit ille, qui rerum principium est. Obscu-

ræ tenebricosǽq; uitæ principiũ est mundi istius ac tenebrarum princeps. Mortiferi peccati principium est ille, qui mortis habet potestatem. Iccirco non potest eum, qui bonorum omniũ principium est, principium suum esse dicere, qui sub tenebrarum principio flagitiose uitam instituit. Qui uoces diuinas ad propriam utilitatem excipiunt, eodem modo animis afficientur, cum iustitiæ pacisq; regem nominari Christum intelligent. Etenim qui ex precandi disciplina obsecrat, ut in se ipsum ueniat regnum Domini, cum eum, qui uere est rex, iustitiæ & pacis regem esse cognouerit, iustitiam prorsus & pacem in propria uita complectetur, ut in se rex iustitiæ & pacis regnet. Quòd si huius regis exercitum uirtutes faciũt, (nam iustitia & pace arbitror uirtutes omnes intelligi) qui Dei militiam deserens se tanquam malitiæ inuentoris militem abiecto iustitiæ thorace & omni armatura pacifica in acie aduersariorum constituet, quo modo hic à ueritate alienus sub iustitiæ rege collocabitur? eius enim armaturæ insigne plane regem ipsius indicabit, quippe qui uiuendi ratione tanquam impressa armis imagine ducem ostendat suum. Quare beatus ille, qui in diuina militia constitutus est, & ordinibus eorum, qui in millibus millium numerantur, adscriptus, & contra malitiam uirtutibus armatus, quæ in eo, qui ipsas induerit, imaginem regis demonstrant. Cæterum quid est necesse, ut

Esa 9.b.

Apoc. 7.

eas uoces, quibus Christi nomen explicatur, & ad rectam ex uirtute uiuendi rationem perue nitur, cum ea nominis propria sit uis, ut nobis omnino ad uitæ perfectionem conducat, proponẽtes, atque ordine declarantes, longius progrediamur? cum satis mea quidem sententia sit, si ea, quæ commemorauimus, memoria breuiter repetẽtes, in summam redigamus, quæ nobis ad eum finem tanquam dux existat, quem orationis initio proposuimus, quum abs te quæretur, quo modo quis in se ipso perfectum uiuendi genus assequi posset. Si quis enim assidue meditetur & cogitet, se adorandi nominis esse participem, & ex Apostolorum instituto christianum dici, eum ego singularum uitæ appellationum compotem factum, necessario etiam aliorum nominum, quibus filius nuncupatur, arbitror in se ipso ostensurum esse potestatem. Quod autem dico, sic fere habet. Tria sunt, quæ Christiani uitam declarant, atque distinguunt, Actio, Sermo, Cogitatio. Ex his primas obtinet cogitatio. secũdo loco ponitur sermo, qui conceptã & impressam animo cogitationem uerbis aperit & exponit. post cogitationem & sermonem actio ordine collocatur, quæ animo cogitata factis exequitur. Si quid horum igitur nos, ut fit, aut ad agendum, aut ad cogitãdum, aut ad loquendum ducit, opus est, ut omnia nostra tum dicta, tum facta, tum cogitata ad diuinam earum notionum, quibus

Christus declaratur, regulam sic dirigantur, ut nihil cogitemus, nihil dicamus, nihil faciamus, quod à sublimi earum significatione recedat.
Rom. 14. d. Nam ut, quidquid non est ex fide, Paulus peccatũ dicit, ita nos eodem modo cogitantes plane possumus affirmare, quæcunque nõ respiciunt Christũ, seu uerba, seu opera sint, seu cogitationes illa omnia ad id omnino spectare, quod Christo cõtrariũ est. Qui enim extra lucem & uitam est, is in tenebris prorsus & morte non esse non potest. Quamobrem si, quod ex Christo non fit, & cogitatur, illi, quod est bono contrarium, coniunctum est: ex hoc, qui genitus est, à Christo seiunctum esse, cuiuis manifeste patet ex iis, quæ uel cogitat, uel agit, uel loquitur. Diuina
Psal. 118. igitur illa prophetæ uerba uerissima sunt. Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Vt enim qui Christũ in persecutionibus negat, diuini nominis præuaricator est: sic etiam, si quis ueritatem, & iustitiam, & sanctitatem, & integritatem, & si quid aliud uirtuti conueniens cogitatur, negat, &, quo tempore contra perturbationes et uitia fortiter pugnandum est, uitæ constantiam abiicit, is à propheta præuaricator appellatur. In his enim singulis à Christo, qui est illa omnia, uita recedit, & præuaricatur. Quid igitur aliud eum oportet facere, qui magno Christi cognomine dignus effectus est, nisi ut omnia sua tum cogitata, tum dicta, tum facta diligẽter exploret, &, utrum eorum singu-

la ad Christum tendant, an ab illo sint aliena, diiudicet? Multis autem modis fit hæc præclara diiudicatio. Quidquid enim perturbatione aliqua aut agitur, aut cogitatur, aut dicitur, id cum Christo minime congruit, sed aduersarii notam & imaginem gerit, qui animi margaritæ pro cœno perturbationes admiscet, ut pretiosi lapidis splendorem deformet ac deleat. Quod uero ab omni turbida affectione uacuum & purum est, id ad tranquillitatis auctorem & principem spectat, qui Christus est, ex quo tanquam ex puro incorruptoq; fonte, qui suas animi notiones atque affectiones haurit & deriuat, talem cum principio atque origine similitudinem præ se feret, qualem obtinet cum ipso fonte, quæ in riuulo decurrit, quæq; in amphora resplendet aqua. Etenim una & eadē est, quæ in Christo, & quæ in mentibus nostris conspicitur puritas. sed illa in fonte nascitur, hæc inde manat & in nos deriuatur, eam notionum pulchritudinem ad uitam secum trahens, ut absconditi manifestiq; hominis conuenientia & tanquam concentus quidam appareat, cum uitæ modestiam & honestatem notiones ex Christo prouenientes moderētur & moueant. In hoc igitur (meo quidem iudicio) christianæ uitæ perfectio sita est, ut nominum, quibus Christi nomen significatur, participes, eorum uim & animo, & oratione, & uiuendi institutis exprimamus, ut absolutam illam à Paulo commendatam sanctita- 1. Tess 5.d.

tem suscipientes nos integro & corpore, & animo, & spiritu nulla mali permistione contaminatos conseruemus. Quòd si quis ad perfectam uirtutem assequendam difficillimam esse uiam obiiciat, cum ex omni creatura solus immutabilis sit Christus, inconstans autem natura humana, & ad mutationes procliuis, ideoq; fieri non posse ut ad eam perueniamus, ibiq; firmi & immutabiles consistamus: huic respondebimus,
2. Tim. 2. 4. Athletam nullum coronari, qui non legitime certauerit: certamen porrò non esse legitimum, si nullus, qui cum pugnes, adsit aduersarius. Quamobrem si aduersarius non est, corona nõ erit. uictoria enim, nisi aliquid uictum sit, esse non potest. Cum illo igitur, quod in natura nostra mutabile est, tanquã cum aduersario ea ratione cõpositi decertemus, ut ipsum nõ deiiciẽtes, sed cadere nõ permittentes, uictores simus. Neque uero ad malum tantũmodo propensionẽ habet homo. Nam si ad eam partẽ duntaxat natura procliuis esset, ad bonũ sese non posset cõuertere. Nunc autem pulcherrimũ motionis opus est, ipsum in bonis incrementũ. quum impetu illo, quo ad melius trahimur, is qui recte mouetur, assidue transfertur ad ea, quæ diuiniora sunt. Id ergo, quod formidandũ uidebatur, nempe naturam nostram mutabilem esse, nobis tanquã alas, quibus ad maiora uolemus, præbere demonstrauimus: damno enim id nobis futurum fuisse, si mutationem ad melius suscipe-

re non possemus. Ne quis igitur uim in naturā mutationibus aptam & idoneā cernens doleat, aut conqueratur, sed sese continenter in melius promouens, & de gloria in gloriam transferens quotidianis incrementis ita uertatur, ut in dies melior & perfectior fiat, nec unquam se ad perfectionis metam peruenisse sibi persuadeat.

Ea enim uere perfectio est, ut qui augetur in melius, nunquam cōsistat, neque terminis ullis perfectionem existimet esse conclusam.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS ORATIO, QVA docet, non esse dolendum ob eorum obitum, qui in fide dormierunt.

VI necessarium naturæ nostræ ordinem in iis, qui è uita discedunt, calamitatẽ existimant, & eos, qui ex hoc mundo migrant ad cœlestem patriam, dolore, & lacrymis prosequuntur, non uidentur mihi huiusce uitæ conditionem considerasse, sed ita affecti esse, ut plerique è uulgo, qui consuetudine quadam homine indigna, quæcunque illis adsunt, ut bona diligunt, qualiacunque sint. quos tamen ut ratione cogitationeq́, cæteris animantibus præstantes ad ea tantum propensos esse oporteret, quæ rationis iudicium honesta expetendaq́; proponeret, nec illa prorsus appetere, quæ consuetudine, & inconsiderata quadam affectione iucunda, ac suauia uiderentur. Quamobrem operæpretium mihi uideor esse facturus, si operam dabo, ut eos liberem ab hoc opinionis errore, quo soliti sunt perturbari, & ad meliorem homineq́; digniorem cogitationem pro uiribus traducam.

Quod quidem si erimus assecuti, temerarium illud dolendi mœrendiq; studium, quo multi tenētur, ex hominū uita depelletur. Recte autē atque, ordine quod proposuimus, persequemur, si primum, quid uere sit bonum, exquiremus: deinde propriam uitæ, quam in corpore agimus, conditionem considerabimus: postremo res præsentes conferemus cū iis, quas per spem nobis reconditas expectamus. Sic enim disputatio finem propositum assequetur, ut multorum animi ab opinione uulgari ad rectā de uero bono sententiam traducantur. Nam cum omnibus hominibus insita sit naturalis quædam ad bonum propensio, ad illudq; consequendum semper omni studio contendant, fit, ut ex ueri boni ignorantia omnia fere peccata committant. Quòd si cuncti uerum bonum perspectum & cognitum haberent, nunquā abeo, in quo natura felicitatem sitam esse scirent, aberrantes, malis, quæ falsam boni speciem præ se ferunt, experiendo ultro sese implicarent. In primis igitur hac oratione, quid uere bonum sit, explicemus, ne illius inscitia malum unquam pro bono complectamur. Oportet enim illius, quod quærimus, definitionem quandam proponi, cuius tanquam indicio tuta ueri boni sit nobis inuestigatio. Ecquod autem erit indiciū ueri boni? illud nimirum mea quidem sententia, ut quod non ad unam tantum aliquam rem utile, neque quod alio tempore commodum,

alio incommodum, neque quod ita cuipiam prosit, ut alii obsit, sed quod & per se ac propria natura sua, & omnibus, & semper bonum sit, id sine ulla dubitatione uerum bonum esse iudicemus. Quod enim nec omnibus, nec semper, nec per se sine ulla externa alterius adiunctione bonum est, propriam boni naturam nõ habet. Quamobrem multi minus considerate res explorantes, in elemẽtis mundi bonum esse falso sunt suspicati. Si quis enim diligenter consideret, nullum eorum nec per se, nec semper, nec omnibus bonum inueniet. Nam quod in unoquoque eorum utile est, cõtrarium aliquid admistum habet. Vt aqua salutaris quidem est animantibus in ipsa degentibus, perniciosa autem mediterraneis, si demergantur. Aer contra in ipso natura uiuentibus prodest, aquatilibus autem in eo expositis exitium affert. Sic etiam ignis aliquem nobis usum prebet, sed longe plura inuehit detrimenta. Quid? quòd ne ipse quidem sol utẽtibus, ubique aut semper, aut in omnibus prodest, quippe qui & nimio nonnunquam ardore uehementer noceat, &, quæ sibi obiecta sunt, immoderatius exiccet, & morborum persæpe causa sit, & lippientibus, atque oculis imbecillioribus officiat, & ex humidorum corruptione damna, molestiasq; uiuentibus importet. Proinde, quemadmodum diximus, id solum ex omnibus bonum oportet existimare, quod semper & omnibus æque exhibet naturã

boni, nec pro ratione eorum, quæ extrinſecus obiiciuntur, immutatur. Nam quæ praua quadam conſuetudine uidentur hominibus bona, ut quæ ad corpus, ad res externas, ad robur, ad pulchritudinem, ad ſplendorem, ad opes, ad potentiam, & gloriam pertinent, & alia eiuſdē generis, cum per ſe perſpicua ſint, ſilentio prætereunda cenſeo, ne tot rebus ex ſe claris enumerandis fruſtra laborem inſumam. Quis enim ignorat, quàm celeriter formæ dignitas deflo-reſcat? quàm breui corporis robur extinguatur? quàm facile principatus dominum mutēt? quàm caducus & fragilis ſit gloriæ ſplendor? quàm ſtultum ac uanum hominum in cumulanda pecunia ſtudium, qui ob inanem quandam, raramq; ſpeciem in tam abiectis rebus bonum eſſe poſitum arbitrentur? His ita conſtitutis cōſiderandum uidetur, an præſens hæc uita, quam in carne degimus, talis ſit, ut ei nota boni conueniat, an contra. Quod enim de ipſa diſputando reperietur, conſiderantium animos erudiet, quo modo in eorum diſceſſu, qui ex illa migrant, affici oporteat. Eſt igitur noſtri corporis uita repletio, atque exinanitio, quæ quidem dupliciter fiunt tum per cibum, & potum, tum per aeris attractionem, & emiſsionem. Sic enim natura comparatum eſt, ut ſine his uiuere nequeamus. Nam tunc hominem uita deſerit, quando horum contrariorum ſucceſsio naturam non mouet. Talis enim actio ceſſat uniuer-

ſa, cũ nihil extrinſecus in defunctis nec influat,
nec effluat: cũq; ſingulæ cadaueris partes in co-
gnata ſibi elemẽta recedant ac diſſoluantur, natu
ra deinceps cõquieſcit, ſuas cuique elemento co
gnatas ac ſimiles partes reſtituens, terræ, quod
terrenũ eſt; quod aereum, aeri; aquæ, quod ex
aqua cõſtat; & igni, quod illius eſt proprium.
Etenim cum illa corporis moles, quæ per uim
ex diuerſis generibus coacta concretaq́; erat, nõ
amplius cõſiſtat, ſed omnes illius partes ad ſuas
quæque ſedes reuerſæ ſint, natura, quæ ex illa
conſtabat, uiolentamq́; diuerſorum generum
coniunctionem continebat, finem habet. Si
quis autẽ poſt illa, quæ dicta ſunt, huic generi ui
tæ ſomnũ, & uigiliam adiunxerit, non aberra-
bit. Nam his quoque natura laborat, aſsidueq́;
in cõtraria diſtrahitur, dum uel ſomno ſoluitur,
uel uigilia rurſum confirmatur. Hac enim ui-
ciſsitudine ad exinaniendum, replendumq́; diſ-
ponitur. Quamobrem ſi uitæ noſtræ propriũ
illud eſt, ut à repletione, exinanitioneq́; pen-
deat, non alienum erit, ut boni notam & indi-
cium cum his, quæ iſtius uitæ propria ſunt, con
feramus, diſpiciamusq́;, utrum ipſa ſint uerum
bonum, nec ne. Quòd autem ipſa per ſe reple-
tio boni naturæ non quadret, omnibus uel ex
actione illi contraria perſpicuum fit, exinani-
tionem dico, quam æque bonam arbitrantur.
Nam boni ratio ac definitio talis eſt, ut duobus
inter ſe contrariis nequeat conuenire, ſed ſi uni

quadret ut bono, ab altero tanquam malo prorſus abhorreat. Hic autem in utroque natura ſuam utilitatem habet. Quare boni definitionẽ nec repletio ſuſcipit, nec exinanitio. Quo circa aliud quiddam, quàm ipſum bonum ſit, eſt ipſa repletio, cum nec ubique, nec ſemper, nec in omnibus omne genus ipſius à cunctis expetendũ iudicetur. Non ſolum enim noxiis cibis expleri perniciosũm eſt, ſed quotidianis etiam ac bonis mediocritatis uſum tranſilire, plerunque periculum, & damnũ affert. Quòd ſi, cum corpus repletum eſt, leuariq; deſiderat, alio adhuc oneretur cibo, tum uero contracto malorum cumulo in morbos incidit deſperatos & inſanabiles. Itaque nec ſemper, nec plane bonum eſt repletio, ſed ad aliquid & aliquando uſui eſt, & in quantitate, qualitateq́; conſiſtit eius utilitas. Eodem pacto & contrariam huic exinanitionem reperies periculoſam iis, qui à moderato eius uſu receſſerint, non inutilem tamen, ſi prudenter adhibeatur, & eatenus fiat, quatenus ratio quantitatis, & qualitatis, & temporis poſtulabit. Conſtat igitur ex iis, quæ dicta ſunt, cum boni nota non congruere uitam iſtam, quam uiuimus: ex quo ſequitur, diſceſſum ab ea, non eſſe ſeiunctionem ab ullo bono. Nam id, quod uere, & proprie, & primo bonum dicimus, nec repletio eſt, nec inanitio, quas aliquando, & ad aliquid, & in quibuſdam tantum utiles demonſtrauimus. Quamobrem

cum uere bonum ei, quod non est uere bonum, ita contrarium sit, ut nullum inter ea medium detur, consentaneum est, eos, qui à non uero discedunt bono, ad uerum illud bonum accedere, quod semper, & omnibus, & omnino sit bonum, nec pro tempore, aut aliqua ex parte, aut in quibusdam, aut propter aliquid, sed semper, & in eisdem, & eodem modo sese habeat. Ad hoc igitur animus à uita corporea proficiscitur, & à præsenti diuersum uitæ statum assequitur: quem nos, qui cum carne coniuncti sumus, plane intueri non possumus; ex comparatione tamen istius uitæ, coniectura quædam illius fieri potest. Neque enim erit concreta aliqua corporis crassitudo, nec ulla contrariorum concurrens æqualitas elementorum, quorum æqualis ac mutua pugna cõstitutionem nostrã, ualetudinemq; conseruat. Nam si eorum aliquod uel redundet, uel deficiat, natura perturbatur, ac morbis afficitur. Illa autem uita nec inedia laborat, nec cruditate, nec frigora, caloresʼue, aut alias aeris iniurias sentit, & illic agitur, ubi ab omnibus istis laboribus necessariis liberi erimus. Neque enim aut agro colendo, aut nauigando defatigabimur. non mercatura, non ullo quæstu coinquinabimur, sed ab ædificandi, texendi, omniq; sordidarum artium
1. Tim. 2. miseria uacui tranquillam, ut Paulus ait, ac quietam agemus uitam: non terra, non mari pugnabimus: non equitatu, non peditatu manus

conſeremus: in apparatibus bellicis non occupabimur; non exigemus tributa: non foſſa, non muro nos muniemus, ſed ab omnibus eiuſmodi laboribus & moleſtiis remotiſsimi, nec habebimus ullum ipſi negotiũ, nec exhibebimus alteri. Illic enim nec ſeruitus, nec dominatus; nec paupertas, nec diuitiæ; nec generis ſplendor, aut obſcuritas; nec priuatorum humilitas, nec dignitas magiſtratuum, nec ulla talis fortunæ conditionis, & ordinis differentia locum habet. Etenim omnium eiuſmodi rerum neceſsitatem excludit illa uita, quæ materiæ expers nulla re eget, in qua naturam animi non ex ſicco, humidoq́; conſtare, ſed ex diuinæ naturæ cognitione, & huiuſce ſpiritus aerii loco, uero illo ſanctoq́; ſpiritu frui non ambigimus. Quæ quidem bona non immutantur ad ſimilitudinẽ eorum, quæ ſunt in hac uita, dum ea uel aſſequimur, uel amittimus, dum iniicimus, uel eiicimus, ſed nunquam explent, nunquam ſatiãt. Animi nanque deliciæ nõ ſunt graues, nec fruentium deſiderio ullam unquam afferunt ſatietatem. Ideoq́; beata eſt illa uita, atque immortalis, quippe quæ ſenſuum libidine non fallitur in bonis diiudicandis. Quid igitur eſt in ipſa re mali, quamobrem amicorum & familiarium obitu doleamus? niſi qui dolendum exiſtimat, quòd ad uitam perturbationum, ac miſeriarum expertem proficiſcuntur, in qua plagarum dolores non metuunt, non ignis minas, non ferri

uulnera, non terræmotus, aut naufragii, aut seruitutis calamitates, non immanium ferarum impetus, non uenenatos ac pestiferos serpentium aculeos, morsusq; reformidant. In qua nemo inflatur superbia, nemo humilitate deprimitur, nemo efferatur audacia, nemo timore concutitur, nemo nec iracundia æstuans, & insaniens excandescit, nec superantis impetum sustinere non ualens metu cõtremiscit. In qua nulla sollicitudo est, quales sint Regum mores, à quo'nam ferantur leges, quibus'ue magistratus committantur, quæ decreta fiant, quæ quotannis imponantur tributa, aut ne immoderata imbrium multitudo sata deprimat, grando'ue laborum susceptorum spem auferat, aut siccitate, quæ nata sunt, exarescant. Aliorum item malorum, quæ hic sunt, apud eos nullus est timor. Neque enim aut orbitatis tristitia, aut uiduitatis molestia perturbantur. Illic ex tam multis morborum generibus, quibus corpora nostra uexantur, nullus adest. Illic nec felicibus inuidetur, nec despiciuntur calamitosi. Omnes hæ denique, & id genus aliæ miseriæ absunt ab illa uita quamlongissime. Contra uero iuris & legum æquabilitas cum summa libertate & pace in eo animorum populo uersatur, cum illud quisque habeat, quod cuiusque uoluntas exoptat. Quòd si quis ob inopiam consilii, ac stultitiam suam pro bono malum amplexus sit, nullam eius rei mors culpam sustineat, cum li-

berum cuique fuerit, quod uellet, eligere. Cur igitur mœrent, qui obeunteis lamentationibus prosequuntur? certe, nisi ab omni perturbatione liberi essent, qui una cum corpore uoluptatem & dolorem exuerunt, æquius illi superstites miserarentur, cum non aliter affecti sint, quàm ii, qui in carcere conclusi uiuunt. Mutua enim res asperas perpetiendi, in tenebrisq; uiuendi cõsuetudine deuincti, deceptiq;, molesta & iniucunda nõ putant, quæ perferunt. Itaque si qui eiiciantur è carcere, eorum uicem fortasse reliqui doleant, ignorantia splendoris illius, ad quem ueniunt, qui ab eorum tenebris discedunt. Etenim si, quæ sub die spectacula cernuntur, cognouissent, si pulchritudinem ætheris, si cœli sublimitatem, si nitorem siderum, stellarum choreas, solis ambitum, lunæq; cursum, si eorum, quæ terra gignit, tam uaria pulchraq; genera, si iucundum maris aspectum, cum nullis uentorum flatibus turbatur, sed leniter crispatur, & tanquam pulchre depictũ splendet: si pulchra tum priuata tum publica ædificia, quibus magnificæ ac splendidæ ciuitates exornantur: hæc, inquam, & his similia si cognouissent, qui in carcere continentur, non dolerent uicem eorum, qui priores è custodia dimissi sunt, tanquam à bono aliquo discessissent. contra potius, qui egressi essent, miseriam infelicium inclusorum uitam commiserarenrur. Eodem modo qui istius uitæ carcere liberati

sunt, si fieri potest, ut dolendo lacrymandoq; suam erga calamitosos misericordiam ostendant, uidentur mihi lamentationibus & lacrymis commiserari conditionem illorum, qui in istius uitæ molestiis, ac doloribus detinentur, quòd res illas pulcherrimas, & à materia remotissimas, quæ supra mundum hunc sunt, nō conspiciant, nempe Thronos, Principatus, Dominationes, Angelorum exercitus, piorumq́; cœtus, ac supremam illam ciuitatem, celeberrimumq́; supra cœlum conuentum illorum, qui in ea descripti sunt. Nam illa, quæ his omnibus præstat, pulchritudo, quam ab iis, qui mundo sunt corde, perspici asseruit, qui non mentitur, maior est, quàm ulla spe coniectura'ue concipi ualeat. Neque uero id solum in nobis gemitu, doloreq; dignum putant, qui hinc decesserunt, sed multo magis, quòd, cum tam multis ærumnis miseriisq; referta sit mortalium uita, tamen eas perferendi consuetudine sic affecti sunt, ut uiuendi moram non iam sibi ut necessariam tolerandam existiment, sed omni studio contendunt, & exoptant, ut perpetua sit. Nam cupiditas principatus, & opum, & uoluptatum, & si quid aliud præterea est, quamobrem arma capiantur, gerantur bella, cædes fiant, omnesq́; miseriæ uoluntariæ contingant, & fraudes admittantur, quid aliud sunt, nisi cumulus quidam calamitatum, quem uitæ per se miseræ uoluntate, studio, ac libidine sua infelices adiungunt?

Matth. 5. a.

cæterum nec lacrymandi uis, nec ulla eiusmodi affectio adest iis, qui ex hac uita migrarunt: & qui à carne, & sanguine seiuncti sunt, non mole, sed mente consistunt. Itaque non ea iam est ipsorum natura, ut nos oculis cernere, aut per se monere mortales queant, quo à falsa, quam de rebus habent, opinione desistant. Quamobrem eorum munere mens nostra fungatur, nosq; commoneat. Ab ipsis corporibus, quoad fieri potest, cogitatione, atque animo recedamus, exuentesq; nos ea affectione, qua carnem complectimur, ita nos ipsi cõpellemus: ô homo, qui naturæ particeps es, quemadmodum Moses præcipit, attende tibi: nosce te ipsum, animoq; diligenter considera, quinam uere sis tu, & quæ circa te uideantur, ne quando, quæ extra te sunt, aspiciens, putes te ipsum intueri. Disce à Magno Paulo, qui naturam hominis plane perspectam & cognitam habebat. Ait enim, unum esse hominem exteriorem, alterum interiorem, eumq; corrumpi, hunc renouari. 2.Cor.4.d. Quare cũ illũ, qui corrumpitur, cernis, te ipsum aspicere ne arbitreris. Et ille quidem aliquando erit à corruptione liber; cum in regeneratione mortalis, & qui dissoluitur, homo, cum immortali, & qui non dissoluitur, coniungetur. Nunc autem qui extra nos uidetur, fluit, concidit, atque corrumpitur. Hic ergo spectandus non est, quando ne reliqua quidem, quæ cernuntur, spectanda sunt. Quoniam, ut Pau-

lus inquit, quæ uidentur, temporaria sunt, quæ
2.Cor.4.d. autẽ non uidentur, æterna. Oportet autem, ut cogitationem ad ea, quæ in nobis non uidentur, cõuertamus, idq́; nos uere esse credamus, quod sensus cognitionẽ effugit. Nos igitur ipsos, ut prouerbium iubet, cognoscamus. Hac enim cognitione expiantur peccata, quæ ab ignorantia proficiscuntur. At non est facile, ut etiam is, qui uere atque ex animo cupit, se ipsum cognoscere, id assequatur. Nulla enim ratio tribuit, ut, quod fieri nequit, effici posſit. Nam quod natura corporeis oculis datum est, ut, cum reliqua uideant, se ipsi nequeant intueri, idem animo cõtingit, ut, cum cætera omnia exploret, &, quæ extra se sunt, diligenter inquirat, & peruestiget, se ipse uidere non posſit. Itaque hac in re animus oculos imitetur, ac quemadmodum illi, cum à natura non habeant eam facultatem, ut semet ipsos in se conuertentes aspiciant, speciem ac formam proprii orbis in speculo cõspicati per imaginem illam sese conspiciunt, sic etiam ipse ad propriam imaginem se conuertat, & quod in exemplari, ad cuius similitudinem factus est, uiderit, id ipsum ut proprium contempletur, & suum. Ab exemplo tamen hoc paululum est discedendum, ut res ipsa proposito congruat. Nam imago, quæ in speculi forma conspicitur, ad oculi exemplar effingitur: in animi uero imagine contra fit. Ipsius enim species ad diuinæ pulchritudinis formam effi-

cta, expressaq; est. Itaque tum uere se ipse perspicit animus, cum exemplar intuetur sui. Quid igitur Deus est, cuius similitudinem animus refert? non corpus, non figura, non species, non qualitas, non moles aspera, non pondus, non locus, non tẽpus, nõ aliud quippiam eorum, ex quibus ea, quæ ex materia sunt procreata, cognoscuntur. Sed his omnibus earũq; similibus rebus summotis, est quiddam, quod mente constat, materiæq; est expers, nec tangi potest, & corpore uacat, & omni dimensione caret. Quocirca cum exemplar sit eiusmodi, consequens est, ut, qui ad eius similitudinem formatus est animus, eisdem cognoscatur notis. Expers igitur materiæ est, cerni nõ potest, mẽte sola percipitur, caretq; corpore. Quæ cum ita sint, age cõsideremus, quãdo propius ad exemplaris pulchritudinem accedat humana natura, cũ in carne uiuimus, an cũ ab illa separati sumus. Nemini dubiũ est, quin ut caro ex materia coacta cócretaq; uitæ isti crassæ cõiunctior est, sic animus tunc uere uiuat uitam illam à materia remotam, quæ mente sola comprehenditur, quando materiã sibi circuniectã excusserit, & abiecerit. Quòd si in corpore uerum ipsum bonũ consisteret, nobis profecto dolendũ esset, cum à carne distrahimur, quoniam discedẽtes à corpore, ab ipsa boni coniunctione discederemus. Nunc autem quoniam bonum illud, quàm cogitari posit, longe præstantius, ad cuius similitu

dinem facti ſumus, corporis expers eſt, mēteq; ſola percipitur, nobis autem perſuaſum eſſe debet, quando per mortem corpus relinquimus, ad naturam illam, quæ ab omni corporea craſſitudine remota eſt, appropinquare, & carnis exuuias tanquam perſonam quandam nobis impoſitam deponentes ad eam redire pulchritudinem, quam initio, cum ad exemplaris imaginē creati ſumus, habuimus. ea cogitatio lætitiam nobis, non triſtitiam deberet afferre, cum intelligimus hominem neceſſario peregrinationis perfunctum munere non amplius in alienis regionibus uiuere, ſed ſingulis elementis, quod ab unoquoque ipſorum mutuauerat, reddito, ad propriam ſibi naturalemq; domum, puram, ac cœleſtem illam ſedem reuertiſſe. Hoſpitium enim profecto, alienumq; domicilium eſt naturæ illi materia carenti corpus hoc, cui mens in iſta uita à conditione ipſius prorſus abhorrenti neceſſario coniuncta conflictatur. Nam mutua hæc elementorum coniunctio eſt ueluti hominum uariis & linguis & moribus utentium, qui ex diuerſis gentibus in unum confluxerint, uiolenta quædam ſocietas, atque diſſentiens, cum à ſua unumquodque natura ad proprium cognatumq; genus diſtrahatur. Animus autē, qui non eſt compoſitus, ſed ſimplici, atque unius generis natura cōſtat, inter hæc tanquā hoſpes, ac peregrinus uiuit, nec cum elementorum, ut ita dicam, populo poteſt congruere. Is enim

necessitate quadã ex multiplicibus corporeisq́; particulis coactus naturam suam cogit, & ex contrariis generibus copulatur, atque unum efficitur. Verum cum elementa naturaliter inter se dissentiant, ac dissoluantur, & ad suum propriumq́; genus singula contendant, in ea concentus dissolutione sensus angitur necessario, & una cum ipso sensu cruciatur animus: qui licet ab ipso corpore semper afficiatur molestia, in illud tamen ob consuetudinis necessitudinem propensus est. Quamobrem tunc animus angi cruciariq́, desinit, cum à pugna, quæ ex contrariorum elementorum coniunctione consurgit, euaserit. Etenim cum uel frigidum ab exuperante calido uictum fuerit, uel calidum ui frigidi superatum, uel sicci potentiæ humidum succubuerit, contra'ue siccum ipsum, humiditatis copia dissolutum, cesserit, tunc bello per mortem cõfecto, animus, relicto dimicationis cãpo, id est, ipso corpore, pace utitur, & extra acies instructas egressus, uiribusq́; suis, quæ complexu corporis afflictæ laborabant, per otium recuperatis, secum ipse uiuit. His igitur mens ac similibus uerbis in corpore uiuentes alloquitur, talemq́; propemodũ uocem emittens, uos, inquit, homines nec plane nostis, ubinam sitis: &, quò proficiscendum sit uobis, nondum intelligitis. nam & eorum, quæ hic sunt, naturam nulla adhuc ratio potuit indagare. itaque solam uiuendi consuetudinem spectatis, nec intellige-

re potestis, quæ sit corporis natura: quæ sensuum uis: quæ membrorum, quibus ut instrumentis utimini, structura: quæ neruorum per se mouentiũ actio. Quo modo eorum, quæ in nobis sunt, aliud in ossis naturam, aliud in lucidum oculi splendorem coalescat. Quo modo eiusdem cibi, potusq́; pars extenuetur in capillos, pars in ungues ad summos digitos dilatetur. Quo modo, qui semper in præcordiis ardet ignis, per arterias in totum corpus emanet. Quo modo id, quod bibitis, cũ ad epatis latitudinem accesserit, speciem qualitatemq́; commutet, & in sanguinem conuertatur. Horum uos omnium ad hoc usque tempus cognitio latuit, ut eam ipsam, in qua uersamini, uitam ignoretis, nedum illam, quæ à sensibus est remotissima, cum sensibus coniuncti cernere ualeatis. Quo modo enim quispiam per sensum id, quod sensu superius est, intuebitur? Vtraque igitur uita à uobis pariter ignoratur, & præsens hæc, quoniam id solum, quod apparet, inspicitis: & altera illa, quia sensus ad eam uestigando peruenire non potest. Quæ cum ita se habeant, cur, ò mortales, sic affecti estis? cur hanc licet incognitam ut bonam complectimini? illam autem ut horribilem ac metuendam formidatis? non aliam utique ob causam id agitis, nisi quia, qualis ipsa sit, non cognoscitis. Quæ tamẽ non est iusta causa metuẽdi, cũ multa sint uel sensibus exposita, uel ab eis remota, quæ licet ignoretis,

non pertimeſcitis. Nam & quæ ſit eorum natura, quæ in cœlo cõſpicitis, & quid circa polum curſu contrario motum cieat, quid'ue terræ ſoliditatem ſuſtentet, aut quo modo fluxa aquarum natura aſsidue gignatur è terra, nec ipſa terra deficiat, ignoratis, nec tamen ob inſcitiam hanc exhorreſcitis. Quid? quòd diuinam ac beatam illam naturam rerum omnium præſtantiſſimam, quæ nec cogitatione, nec animo, nec mente plene comprehendi poteſt, eſſe quidem creditis, in quo autem conſiſtat, quid'ue ipſa ſit, nulla adhuc ratione cõiicere potuiſtis, atque eam tamen, quam nullis rationibus ualetis intelligere, toto corde, animo, uirtuteq; diligitis? Cur igitur hæc ſtulta timoris ratio ualet in illa ſola, quæ nos poſt hanc exceptura eſt, uita, ut, quæ non nouimus, ob id ipſum ſolum, quòd ea non nouimus puerorum inſtar, qui inanibus opinionum figmentis deterrentur, formidemus? Qui enim rem aliquam habere cupit perſpectam & cognitam, primum operam dat, ut, quæ ſit eius natura, diligenter conſideret, atque ita, utrum cómoda, & admittenda, an grauis auertendaq; ſit, intelligat. Quod autem incertũ omnino, & incognitum eſt, quis eorum, qui ſapiunt, ob id ſolum, quòd ab uſu & conſuetudine remotum ſit, fugiendum, ut ignis, aut feræ cuiuſpiam impetum ſuſpicetur? cum ipſa nos uita doceat, ne ſemper uſum, & conſuetudinem attendamus, ſed ad ea, quæ recta hone-

ſtaq́; ſunt, animos ac ſtudia noſtra cõuertamus. Neque enim eadẽ ſemper hominibus eſt uita, ſed, dum in uiſceribus fœtus formatur, propriã illis & conuenientem in utero uitam natura tribuit. Nec, cum ex utero egreſsi fuerint, ſemper inhærent mammæ, ſed quandiu imperfectæ illorum ætatulæ id congruit & prodeſt. poſt autem ad alia conuertuntur, nec ubera ſemper ob conſuetudinem appetunt. Poſt autem, cum infantiam exuerint, alia adoleſcentuli, alia iam ætate prouectiore ſequuntur ſtudia, & ſine moleſtia ſimul cum ætate conſuetudinem mutant. Quemadmodum igitur qui in materno uentre nutritur fœtus, ſi uocis uſum haberet aliquẽ, dũ in ipſo ortu è uiſceribus expellitur, conquereretur, ſeq́; grauia pati clamaret, quòd à iucunda diſtraheretur uiuendi conſuetudine, id quod etiam facit, dum, ſimulac primum reſpirat in hanc uitam ingreſſus, lacrymas fundit, & quodam modo indignatur, & dolet, quòd à ſolita uita diſceſſerit: ſic mihi uidentur facere, qui mœrent in iſtius uitæ commutatione, & inſtar eorum, qui in utero ſunt, uelle ſemper in anguſtis ac tetris ipſius in materia demerſæ uitæ locis uerſari. Poſteaquam enim mortis tanquam partus dolores quaſi obſtetricem acciuerint, ut in alteram uitam homines educantur, ipſi quidem, cum ad illam lucem proceſſerint, & purum illum ſpiritum hauſerint, experimento cognoſcunt, quantum illa uita ab iſta differat. At illi,

qui in humida putridaq́; istius uitæ fœditate relinquuntur, ut plane fœtus quidam in utero, non autem homines, dolent uicem illius, qui prior ex istis, quæ nos ambiunt, angustiis egreditur, tanquam ab aliquo bono discedat, nescientes ei, ad similitudinem infantis, qui per partum in lucem hanc editur, oculos aperiri, oculos, inquam, animi, quibus ueritatem rerũ intuetur: auriũ sensum patefieri, quo exaudit arcana uerba, quæ non licet, ut ait Apostolus, .2Cor. 12. hominis loqui: os patefieri, quo purum, à mate a. riaq́; alienum haurit spiritum, per quem ad uerba cœlestia, uerumq́; sermonem edendum confirmatur, cum sanctorum canentium, & choros celebrantium numero admistus fuerit: diuinum item gustandi sensum tribui, quo, ut in Psalmis proditum est, percipit, bonum esse Psal. 117. Dominum: odoratum præterea talem dari, a. quo Christi fruatur suauitate: eamq́; tangendi Psal. 134. uim, qua ueritatem animus apprehendit, & uer a. bum ipsum contrectat, ut Ioannes testatur. Quòd si hæc, & alia eiusmodi post mortis par- Eph.1.cap. tum hominibus reposita sunt, quid sibi uult lu- 1. ctus, & mœror, & squalor? Respondeant hic nobis, qui rerum naturam explorant, utrum melius putent, in bono diiudicando corporeis sensibus decipi, an oculis animi ueritatem ipsam aspicere. Hic enim, ut bonum ipsum animus discernat, alieno iudicio cogitur inseruire. Etenim cũ perfectam ipsius uim corpus recens

compactum, ac pueriliter agens capere nequeat, perfecta autem sensuum actio simul cum infante nascatur, fit, ut in iudicando bono sensus animum præuertant, &, quod sensibus bonum apparuerit, animo quoque uideatur. Itaque propter institutam consuetudinem animus incõsiderate, ut bonum, amplectitur id, quod sensus colore, & succo, & aliis eiusmodi illecebris bonum dimetiens testimonio suo comprobarit. Quibus post discessum à corpore sublatis, necesse est, ut animus id uere bonum existimet, quod proprium ipsi, & natura cõiunctum est. Neque enim amplius pulchra coloris specie illicietur obtutus, ademptis iam oculis. Nec aliud quidquam eorum, quæ sensum demulcent, eligetur, omnibus corporeis sensibus ablatis, relictáq; sola mentis actione materiæ, & corporis experte diuinam pulchritudinem comprehendente, sine ullo impedimento natura proprium bonũ percipiet, quod nec color est, nec figura, nec interuallum, nec quantitas, sed omnem coniecturæ similitudinem superat. Cur igitur, inquiet aliquis præsentis uitæ miseria dolens, factum est corpus, aut cur nobis datum? si quidem, ut ostendit oratio tua, uita ab illo seiuncta præstantior est? Respondemus, non paruum ex illo lucrum accedere, si quis omnẽ naturæ ordinem consideret. Beata quidem est illa Angelorum uita, quæ nulla eget corporis pondere. Attamen neque hæc, quatenus ad-

illam dirigitur, est imperfecta. Est enim præsens uita tanquam uia quædam nos ducens ad id, quod speramus. Vt in arboribus uidemus: in quibus cum fructus à flore principiũ ducat, per ipsum florem eò progreditur, ut fructus fiat, licet flos non sit fructus. Et ipsæ segetes, quæ ex seminibus proueniunt, non statim spicam ostentant, sed herba primum enascitur, deinde culmus herba corrupta consurgit, tum in summa spica granum perficitur. Quæ cum fiunt, necessarium hunc ordinem, & seriem nõ accusat agricola, nec ait, quorsum flos ante fructum? aut cur herba nascitur prius, quã ipsum granum? cum & flos defluat, & herba inaniter exarescat, humanoq́; uictui nihil prosit? Nouit enim, qui mirabile naturæ artificium intuetur, aliter fieri non posse, ut ex seminibus plantisq́; fructus gignatur, nisi ad eius perfectionem artificioso hoc ordine natura uiam muniat. Neque enim, quoniam herba, quæ prius emittitur, inutilis est, eaq́; non uescimur, iccirco id, quod fit, est inane, ac superuacuum. Nam qui indiget cibo, nihil aliud nisi utilitatem considerat suam, naturæ uero unum illud propositum est, ut instituto ordine fructũ ad absolutionem perducat. Itaque multiplex primum è iacto semine radix emittitur, qua ex humore nutrimentum attrahatur. Tum herba pullulat, quæ radicem operit, ne ab aere detrimentum accipiat: ac licet ipsa fructus nõ sit, uiam tamen præbet quo-

dam modo,& affert auxilium, quo fructus perficiatur. Etenim cum insitam semini uim sic expurgat natura, herbam tanquam fructus excrementum proiiciens, tum ea radicem protegit defenditq; ab aeris iniuriis, quæ uel ex frigore, uel ex calore proueniunt. At cum radicibus in imo firmius munitum est semen, neglecta deinceps herba, quòd radix non eget amplius defensione, tota uis ad culmum extollendum, ac perficiendum incumbit. Natura enim artificiosa quadam sapientia sublimem fabricam machinatur, qua germen directum mutuis in circuitu distinguitur tunicis: in quibus principio culmus humidus, ac tener inolescat, necesse est, &, quo tutior sit, geniculis per medium tanquam uinculis muniatur. ubi autem ad congruentem altitudinem ascendit, ita frugem emittit, ut extrema tunica ex se spicam edat, quæ aristarum multitudine tanquam capillorum uallo distincta frugem tegit, & imis aristarum receptaculis innutritur. Cum igitur non indignetur agricola nec ob stirpium fibras, nec propter herbam, nec propter spicarum aristas, quæ quidem omnia proueniunt ex semine, sed in his singulis usum quendam perspicit necessarium, quo natura artificiose progrediens, & abiiciens quæ sunt inutilia, frugem perficit, & absoluit; ne tibi quidem iniquo ferendum est animo, quòd natura nostra necessarias persequẽs uias ad proprium finem perueniat. Sed ut in exemplo se-

minum cernis, debes existimare, quod præsens est, ad utile, & necessarium aliquid omnino referri, ac dirigi, neque illud esse, cuius gratia geniti sumus. Neque enim fœtum creator noster formauit, ut in matris utero permaneremus: neque inde nos educit, ut in infantia, aut in iis, quæ deinceps subsequuntur, ætatibus, natura semper aliam post aliam induente, & formam corporis commutante, degeremus: neque ut corpus ipsum accedente morte dissolueretur: sed ut per hæc, & alia eiusmodi, quæ sunt tanquam partes illius uiæ, per quam incedimus, ad statum nostrum pristinum, hoc est, ad similitudinem Dei perueniremus. Ac quemadmodum ad perficiendam spicam ex naturæ instituto herbam ostendimus esse necessariam, nec tamen propter ipsam herbam, nec propter tunicas, aut aristas, aut culmum instituitur agricultura, sed propter frugem uictui accõmodatam, ad cuius perfectionem natura per illa progreditur, sic expectatus huius uitæ finis est beatitudo. Quæ uero nunc corpori eueniunt, ut mors, senectus, forma incuruata, infantia, informatio fœtus in utero, ut herbæ, & aristæ, & culmi, sunt ueluti uiæ, per quas ad perfectionem speratam contendimus. Quam tibi ipse proponẽs, si sapis, nec propter hæc indignaberis, nec ullo modo sic animo afficieris, ut uel ab hac uita decedens angaris, uel sponte mortem præripias. Iam illud, licet à proposito nostro alienum esse

uideatur, fortasse non erit inutile ut adiungamus. Nempe naturam asidue in mortẽ incumbere, uitæq; tempore antecedenti mortem prorsus instare atque inhærere. Etenim cum uita præteriens semper ad futurum contendat, nec ad præteritum unquam reuertatur, quid aliud est, quàm mors, id, quod uitalem actionem usque subsequitur? Quare cũ in tempore, quod ante fluxit, desinat motus omnis & actio uitalis, mortisq; proprium sit, res ad interitum, nihilumq; redigere, quod quidem semper actioni præteritæ omnino contingit, non mentitur, qui huic uitæ mortem dicit esse coniunctam. Hoc autem res ipsa uerum esse confirmat, quandoquidem, quod ad subiectam materiam pertinet, homo non est idem hodie, qui hieri fuit. Aliquid enim ex eo momentis singulis moritur, & fœtet, & corrumpitur, & abiicitur: cum tetrum natura fœtorem ex corpore, tanquam funus ex aliqua domo, efferat, & quod uitalem facultatem iam exuit, terræ tradat. Quamobrem, ut
1.Cor.15. d. Paulus ait, quotidie morimur, quippe qui nõ iidem semper manemus in ipso corporis domicilio, sed accesione decesioneq; continua alii ex alio reddimur, & in nouum asidue corpus immutamur. Quid igitur cũ morte nos ut hospites peregrinosq; gerimus, cum demonstratum sit, uitam hanc, quam in carne degimus, nihil aliud esse, nisi perpetuam mortis commentationem ac studium? Quid? ipse somnus, atque

uigilia,

uigilia, quid aliud sunt, nisi mortis, uitæq; complexus, atque coniunctio? cum & dormientes tanquam extinctos sensus nos deserat, & excitatos uigilia speratæ resurrectionis admoneat? Verum digressione hac ad alia cōsideranda nos adducente, quod proposuimus, nondum explicauimus. Quare ad propositum reuertamur, ostendamusq; ne corporis quidem naturā inutilem esse ad spem bonorum, quæ à nobis expectantur. Etenim si tales mansissemus, quales initio fuimus procreati, Dei similitudine in nobis elucēte, pellicea tunica neutiquā indiguissemus. Diuina enim, quæ principio in nobis cernebatur nota, non in qualicunque figuræ coloris'ue proprietate consistebat, sed quibus insignibus Dei pulchritudo conspicitur, iisdem homo decoratus per beatitudinem ægritudinis & corruptionis expertem exemplaris gratiam exprimebat. Sed posteaquam à uitæ nostræ inimico dolis deceptus ad bestiarum rationiq; contrariam uitam amplectendam uoluntate sua propensior euasit, inconsideratius fortasse rem expendentibus uideretur utile, ut à malo discederemus inuiti, coactiq; ad bonum reuerteremur. At humanæ naturæ effectori inutile uisum est, atque iniquum, ut ob eam dispositionem natura maximi boni iacturam faceret. Nam cū Deo similis, beatusq; ea re esset homo, quòd libera præditus erat uolūtate: Iuris enim esse sui, & nullius subiectum imperio, diuinæ est beati-

tudinis proprium: ſi neceſsitate illum, & ui ad aliquid impuliſſet, ea ſpoliaſſet ipſum dignitate. Qui enim ſponte motuq́; uoluntario naturam ſuam ad aliquid eorum, quæ non conueniunt, conuerterunt, ſi per uim ab iis, quæ ſibi ipſi delegerunt, deſiſtere cogantur, bonum illis adimitur, quod habebant prius, eaq́; res eſt priuatio diuini honoris. Liberum enim uoluntatis arbitrium eſt honor diuino æqualis. Quam obrem ut ſimul & humanæ naturæ relinqueretur dignitas liberæ uolũtatis, & ipſum auferretur malum, hanc diuina ſapientia rationem excogitauit, ut in iis hominem eſſe ſineret, quæ ſibi ipſe elegiſſet, quo, guſtatis malis, quæ concupiuerat, experiendoq́; diſcens, quæ quibus commutaſſet, ea cupiditate rurſum incenderetur, ut uitiorum perturbationumq́;, quæ rationi inimicæ ſunt, onere depoſito, & uel in præſenti uita precibus ſapiẽtiæq́; ſtudio purgatus, uel poſt obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus ad priſtinam uellet redire felicitatem. Vt enim ſi quis medicæ facultatis, & eorum, quæ ualetudini uel proſint, uel obſint, peritiſsimus adoleſcentulo quidem conſuleret ſalutaria, ſed ei tamen propter ætatis prudentiæq́; imbecillitatem conſilio ſuo perſuadere non poſſet, quo minus à fructu, aut herba aliqua pernicioſa temperaret, is, ſi omne remediorũ genus in promptu haberet, permitteret filio, ut re noxia ueſceretur, quo morbi moleſtia, aut dolore ali-

quo affectũ, req́; ipsa paterni consilii utilitatem agnoscentem, ualetudinisq́; cupidiorem medicamẽtis suis in pristinum reduceret statum, unde propter stultã cibi pestiferi cupiditatem excidisset: sic humanæ naturæ dulcissimus, atque optimus pater, quæ salutaria, quæ'ue perniciosa essent homini, plane nouerat. itaque illũ admonuit, ne perniciosa cõtingeret. Verũ cum rei deterioris cupiditate uictus esset, medicamẽtis non indiguit, quibus eum ad pristinam sanitatem reuocaret. Etenim cum corpoream istam uoluptatem animi lætitiæ prætulisset, uisus est quodam modo Deus permittere, hominem eo impetu ferri, propter tunicam illam pelliceam, quam ob eius propensionem ad malum induit illum, qua quidem tunica naturæ ratione uacantis proprietates homini admistæ sunt. Sapientia enim illa, quæ per contraria, quod melius est, disponit, naturæ ratione præditæ bestiarum indumentum confecit. Nam tunica illa pellicea secum ferens omnes proprietates, quas ex bestiarum natura cõtinet, nempe uoluptatem, iracundiam, gutturis, uentrisq́; uitia, & alia eiusdẽ generis, hominis proposito præbet occasionẽ, ut, ad utrum uelit, sese conuertat, cum uirtutis & uitii materia sit, in quibus, dum hic uiuit, pro arbitratu suo uersatur. Si neglecto, quod bestiarum est, urbanius uiuendi genus complectetur, ratione uincens, quod rationi contrariũ est, præsenti hac uita uitium sibi admistum ex-

piabit. Sin quò perturbationum impetus ducet, inclinabit, bestiarumq́; pellem ad uitia ministram & adiutricem adhibebit, aliud ei deinde ineundum erit consilium, ut ad bonum perueniat, cum è corpore egressus, cognita, quæ inter uirtutem & uitium est, differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immistas purgatorius ignis abstulerit. His de causis corporis usus nobis est necessarius. Eo nanque & liberum nobis adest arbitrium, & reditus non intercluditur, sed hoc ordine & uersu uolentes ad bonum prouehimur, aliis quidem iam inde ab eo tempore, quo uiuunt hic, spiritalem, & à uitiis, ac perturbationibus alienam uitam instituẽtibus, quales intelligimus Patriarchas, & Prophetas extitisse, & qui unâ cum ipsis, & post ipsos per uirtutẽ & sapientiæ studiũ ad perfectionem reuerterunt, discipulos, & Apostolos, & Martyres dico, & quicunque corporeo in materiaq́; demerso honestum & cum uirtute coniunctum uiuendi genus anteposuerunt: qui licet numero pauciores fuerint, quàm illi, qui ad deteriora deflexerunt, exemplo tamen ac testimonio suo uirtutem in carne coli, compararíq; posse testantur: Aliis autem post hanc uitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam uoluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Alienorũ enim cupiditas in natura perpetuo nõ inhæret. Quo-

niam naturæ non eſt propria, quodq́; nullam principio cum ipſa ſocietatem habebat, unicuique ſatietatem & faſtidium affert, ſolumq́; id, quod illi cognatum, ac ſimile eſt, optandum ipſi ſemper amandumq́; relinquitur. Quòd ſi uitio deprauatæ uoluntatis aliquo modo degenerauit, tunc ineſt illi cupiditas rerum externarũ, quibus fruendis non ipſa natura, ſed naturæ affectio delectatur, qua quidem affectione depulſa rerum etiam externarum cupiditas diſcedit: & quod illi ſuum, ac propriũ eſt, rurſum amabile manet, & expetendum. id autem eſt purum, & à materia corporeq́; ſeiunctum: quod ſi quis præſtantiſsimæ rerum omnium diuinitatis proprium dicat, non errabit. Quemadmodum enim corporis oculis, ſi acutior aliqua deſtillatio neruos, uidẽdi ſpiritum ſubminiſtrãtes, perturbauerit, amicæ ſunt tenebræ, propter ſimilitudinem, quam obtuſi iam, atque hebetes cum illis habent: at ſi curatione aliqua conficiatur, ac deleatur id, quod neruis illis officiebat, lucem oculi rurſum, ut propriam ſibiq́; cõgruentẽ amant, quæ pupillæ puræ, & per ſe uidenti commiſcetur: eodem modo, poſteaquam inimici fraude uitium inſtar cuiuſdam deſtillationis defluxit in oculos animi, uitam tenebricoſam ut ſibi propter ægritudinem conuenientem adamarunt. Quiſquis enim male agit, odit lucem, ut uox diuina teſtatur. Malo autem conſumpto, & rurſus ad nihilum redacto, natura Io.3.c.

eo depulso, quod animi oculos hebetabat, cum uoluptate lucem iterum intuetur. Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet, carnis naturã iniquo animo prosequi, stultũ esse. Neque enim ab illa pẽdet malorũ causa. Nam si sic esset, eandem haberet in omnes uim, qui corpoream sortiti sunt uitam. Verum cum ii, quos commemorauimus, sic ex uirtute uixerint, ut, cum in carne essent, nullis tamen se uitiis obstringerent, perspicuum est, corpus non esse uitiorum causam, sed propriam cuiusque uoluntatem, quæ se uitiis contaminat. Corpus enim naturæ suæ conuenienter mouetur, ad eaq́;, quibus statum suum tuetur, atque conseruat, impulsu proprio fertur, & trahitur. Exẽpli gratia cibo, potioneq́; indiget, ut, quod deperditur uirium, instauretur. itaque cibum potionemq́; appetit. Natura corporis, quæ mortalis est, procreationis serie fit immortalis. iccirco conueniens illi procreandi appetitus insitus est. Ad hæc cũ idoneo pilorum præsidio corpora nostra munita non sint, uestimẽtis extrinsecus admotis indigemus, cumq́; caloris, & frigoris, & imbrium uim perferre nequeamus, domos, & tecta nobis construimus. Qui prudenter necessitatem considerat, eius habita ratione hæc & alia eiusmodi sine sollicitudine comparat, appetitioniq́; terminum constituit, usum necessarium. domum igitur, uestimentum, coniugium, cibumq́; naturæ suppeditat, ut rebus necessariis sustentetur. Qui ue-

ro uoluptatum est seruus, per necessarios usus uitiis aditū aperit, alimentiq́; loco delicias quærit: pro uestimento sectatur elegantiam ornamētorum: pro ædium usu colit amplissima magnificentissimaq́; palatia: pro legitima liberorū susceptione, legibus contrarias, atque nefarias libidines aucupatur. Quibus de causis latis portis ingressa est in hominū uitam auaritia, mollities, & otium, & superbia, & ostentatio, multiplexq́; luxuria. Hæc & horum similia uitia, ut stolones, aut rami quidam inutiles, præter uitæ usus necessarios prouenerunt, dum necessitatis terminos transilit appetitus, hominesq́; non curant, honestis studiis, ut arbores utilibus ramis, dilatari, & edere uirtutis fructus. Quid alendo corpori prosunt argentea uasa, auro, gemmisq́; tanquā floribus distincta atque exornata? Quē usum afferunt uestes aureis purpureisq́; filis cōtextæ, & uaria elaboratæ pictura, qua & prælia, & uenationes, & aliæ res eiusmodi in tunicis & indumentis ab artificibus describuntur? Quæ quidē luxuria semper auaritiā comitē habet. auaritia uero patefacit aditū inexplebili cupiditati. est enim, ut ait Solomon, doliū pertusum, quod qui conātur implere, frustra laborāt, & uacuū semper inueniūt. Corpus ergo nō affert malorū causas, sed ipsa uoluntas, quæ necessariū usum ad absurdas & inutiles cupiditates detorquet. Nemo igitur temere & incōsiderate nostrū accuset corpus, quo postea per regenerationē in statū di-

uiniorem cõmutato animus decorabitur, cum ab inutilibus illud & superuacaneis sordibus & incõmodis mors expurgauerit, ut uita futura perfruatur. Nam quæ illi nunc cõgruentia sunt, iis non utetur in altera uita, ad cuius fruenda bona fiet apta accõmodataq́; corporis nostri cõstitutio. Non alienũ autem erit, ut, quod dicimus, notæ peruulgatæq́; rei cuiuspiam exemplo declaremus. Arti ærariæ utilis est ferri infecti illaboratiq́; massa, dum ea pro incude faber utitur. At cũ opus est ferro ad opus aliquod subtilius, & magis elaboratũ cõficiendũ, tunc igne diligenter expurgãtur massæ illius, terreę atque inutiles feces, quas, qui artis eius periti sunt, scoriam appellant. Atque ita quod olim erat incus, rudis'ue ferri massa, subtiliter elaboratũ lorica fit, aut aliquod aliud opus egregium, & expolitũ, superuacaneis in fornace excoctis abiectisq́; sordibus, quæ tamen in ipso incude aut massa consideratæ superuacuæ nõ putabantur. Confert enim aliquid ad ferri molem etiam scoria in massa permista. Perspicuũ quidem exemplũ, sed quorsum spectat? Illuc nimirũ. Multas nunc habet natura corporis sordes, ac ueluti scoriam quandam, præsenti uitæ nõ inutilem illam quidem aliquo modo, sed tamen alienam ab ea felicitate, quam expectamus. Quemadmodũ igitur in fornace ignis aufert, & absumit, quidquid in ferro est inutile, sic in ipsa morte corpus ab omni re superuacanea atque inutili per mortalitatis so

lutionem liberatur. Quæ autẽ ſint ea, à quibus corpus in poſterum expurgabitur, quæ niſi hic adeſſent, præſens hæc uita damnũ faceret, licet cuiuis ſtudioſe cõſideranti facile ſit intelligere, tamen quo planius etiam conſtet, ut à propoſito exemplo nõ recedamus, breuiter à nobis etiã recenſebuntur. Maſſa igitur ſit appetitio, quæ naturaliter eſt omnibus inſita. ſcoria autem, & feces, ea, ad quæ nunc impetu ducitur, & trahitur appetitio, nempe uoluptates, diuitiæ, gloria, principatus, iracundia, tumor, arrogãtia, & id genus alia, à quibus omnibus nos expiatos mors, ac plane liberos reddit. His enim exuta uacuaq́; appetitio ad id, quod ſolum expetendũ, optandum, amandumq́; eſt, uim transfert ſuam, non extinguens penitus inſitos ad hæc impetus à natura, ſed eos cõuertens ad illa bona perfruẽda, quæ à materia ſeiuncta ſunt. Nam illic uiget ueræ pulchritudinis amor, qui nunquam extinguitur. Illic laudabilis adeſt ſapientiæ diuitiarũ cupiditas, & præclarum ac bonum gloriæ ſtudium, quod in Dei regni ſocietate cõſumitur, honeſtumq́; diuinarũ epularum deſiderium, quæ deguſtatæ nullam unquam afferunt ſatietatem. Quamobrem qui nouit, totius orbis auctorem & opificem Deũ opportuno tempore corporis molem ac maſſam in arma bonæ uoluntati ſuæ grata acceptaq́; conflaturũ, & loricam iuſtitiæ, ut inquit Apoſtolus, gladiumq́; ſpiritus, & galeam ſpei, atque omnem diuinam armaturam Eph 6.c. 1. Teſſ. 5. b.

perfecturam, diligit corpus suum ex præscripto
Eph.5.f. legis, quam tulit Apostolus, nemo, inquiens, proprium corpus odit. Purum igitur ac mundum corpus oportet diligere, non autem sordidam eius scoriam, quæ repudiatur & abiicitur. Verum est enim, quod continet diuina scriptura, nos, si terrestris domus nostra huius taber-
.2Cor.5.a: naculi destruatur, tunc ipsam inuenturos ædificationem à Deo factam, domũ non manu constructam æternam in cœlis, dignam, quæ Dei sit domicilium in spiritu. Ac domus quidem illius non manufactæ figuram, & formam, & exemplum mihi nemo describat ad similitudinem earum, quibus proprietate distinguimur. Etenim cum diuinis oraculis non solum prædictum sit nobis, nos in uitam esse reuocandos, & resurrecturos, uerum etiam promittatur in ipsa diuina scriptura per ipsam resurrectionẽ immutari atque renouari nos oportere, omnino necesse est, ut, in quid immutandi simus, ideo prorsus ignoremus, quòd nullum eorum, quæ speramus, exemplum in hac uita simile contuemur. Nunc enim, quæ crassa, & solida sunt, natura deorsum feruntur. Tunc autem sic immu-
1.Thes4.d. tabuntur, ut sursum tendant. Nos enim, ut scriptum est, posteaquã natura per resurrectionem in omnibus in uitam reuocatis fuerit commutata, rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, atque ita semper cum Domino erimus. Si igitur qui immutantur, corporis pondus nõ re-

tinent, ſed diuiniorem in ſtatum tranſlati ſimul cum natura incorporea in ſublimi uerſantur, plane conſentaneũ eſt, ut color, figura, circunſcriptio, & reliquæ corporis proprietates aliqua ratione diuinius cõmutentur. Iccirco tametſi uidemus non eſſe neceſſarium, ut in iis, qui reſurrectione immutabũtur, ulla eiuſmodi appareat differentia, qualem propter eorum, qui ſuccedunt, ordinem, neceſſario natura nunc habet, nõ tamen poſſumus explicare quales futuri ſint, in illa cõmutatione. Vnũ quidem fore omniũ genus, unumq; Chriſti corpus futuros omnes, atque unam omnibus formã imprimendam, diuina in cunctis imagine æqualiter elucente, non ambigimus. idq;, quod talium proprietatũ loco in naturæ immutatione ſumus habituri, præſtantius eſſe dicimus, quàm ut ulla cogitatione coniicere ualeamus. Ac ne tali in re noſtra plane rudis oratio deprehẽdatur, dicimus, maris, & fœminæ differentiam nullũ naturæ uſum præbiturã, niſi quandam ueluti filiorũ ſuſceptionis ſimilitudinem promiſſa illa à Deo bonorum copia dignam intelligamus, ut eiuſmodi partui gignendi uis naturalis inſeruiat, qualẽ ſentiebat Eſaias, cũ diceret: Ex timore tuo domine cõcepimus, & parturiuimus, & peperimus, ſpiritũq; ſalutis tuæ fecimus in terra. Nã ſi bonus eſt partus huiuſmodi, ſalutiſq; cauſa eſt procreatio filiorũ, ut ait Apoſtolus, nullus unquam illic gignendi ſalutis ſpiritũ finẽ faciet, qui tali partu ſibi co

Eſa. 26. d.

1. Tim. 2. d.

piam bonorũ ſemel pepererit. Sin aliquis eandem formam nobis reuiuiſcentibus futuram dicat, ego nec, ut eius ſentẽtiæ ſubſcribã facile adduci queam, nec, utrum res aliter habeat, cogitare. Multa enim abſurda illius, qui ita ſentit, opinionem conſequuntur, cũ non eadem ſemper in eodem homine ſpecies formaq; maneat, ſed pro ætatum affectionumq́; uarietate aſsidue cõmutetur. Etenim qui nunc eſt adoleſcens, infans puerq́; fuit, mox erit uir, deinde ad uitæ medium terminum ueniet, poſt illum tranſibit, fietq́; iam ætate prouectus, & ſenex. Et qui horum in aliquo ſunt ætatis gradu, nó ſunt inter ſe ſimiles, ſed alius regio morbo ſqualidus eſt, alius aqua intercute inflatus, alius confectus tabe, alius praua carnis redundantia corpulentus, alius bilis, alius ſanguinis, alius pituitæ nimia laborat copia, qui quidem omnes, ut tales reuiuiſcant, & iiſdem cum morbis maneant, minime putandum eſt, cum omnia tunc in meliorẽ, diuinioremq́; ſtatum immutatione ſint conuertenda, nec facile rurſum eſt explicare, qualis futura ſit præclara illa forma, qua decorabimur, cum ſpe nobis propoſita ſint ea bona, quæ nec oculis, nec auribus, nec cogitatione poſſumus comprehendere. Quôd ſi quis formam, qua dignoſci ualeamus, in certa morum qualitate diceret ſitam collocatamq́; fore, is nõ prorſus forſitan aberraret. Vt quemadmodũ nunc quadam elementorum in nobis mutatione

differentes in unoquoque notas impressas cernimus, prout alicuius eorũ maiore minore'ue copia propria cuiusque forma colorq́, fingitur, ita quæ tunc propriam singulorũ formã exprimant, non elementa futura sint, sed uitiorũ, aut uirtutũ quædam inter se hoc, aut illo modo cõmixtio, qua expressa uniuscuiusque species apparebit: Cuius rei simile quiddam propemodũ hic etiam contingit, cum ipse uultus intimã animi affectionẽ indicat, ut hunc mœrore uinci, illũ efferri iracũdia, aliũ flagrare cupiditate, aut contra hunc natura lætum, illum minime iracundũ, aliũ insigni quadam modestia præditũ, facile cognoscamus. Quemadmodũ igitur in hac uita animi affectio est ueluti forma quædã in uultu, atque oculis expressa, qua, quo modo se intus habeat homo, declaratur: sic mihi uidetur, cum natura hominis diuiniorẽ adepta sit statũ, ex moribus quisque suis effingi, nec aliud esse, aliud uideri, sed qualis est, talis omnino cognosci, ut qui castus, qui iustus, qui mãsuetus, qui purus, qui benignus, qui pius, atque inter hos qui bonis omnibus, aut qui uno tantũ, aut pluribus ornatus, quiq; in uno quidẽ inferior sit, in alio autẽ superior, cõstet. Ex his enim similibusq; magis, minus'ue præstãtibus proprietatibus, quæ in ipsis cõspicue sunt uariæ, singulorũ differentiæ distinguũtur, donec nouissima tandem, ut Paulus ait, inimica morte destructa, maloq; cunctis è rebus penitus exturbato, atque deleto, una in o- 1. Cor. 15. d.

mnibus diuina pulchritudo fulgebit, ad cuius exemplar initio formati sumus. Hæc autem est lux, puritas, immortalitas, uita, & ueritas, & alia eiusdẽ generis. Neque enim dedecet, diei, lucisq; filios & esse, & uideri. Lucis autẽ, & puritatis, & immortalitatis nulla mutatio, differentia'ue in eodem genere reperietur, sed una gratia in omnibus elucebit, cum filii lucis effecti fulge
Matth. 13. f. bũt ut sol, quemadmodũ uoce sua uerissima Dominus ipse denuntiat, cumq; ex diuina promissione perfecti erunt, idemq; sentient, una eadẽq; in omnibus gratia sic effulgente, ut proximo quisque suo lætitiã impertiatur. Ex quo fiet, ut aliorũ alii pulchritudinẽ cõtuentes mutuis inter se gaudiis uicissim afficiantur, nulla mali, aut uitii, aut turpitudinis macula decus illud in deformem speciem cõmutante. Hæc uobis mens nostra pro decedẽtibus ex hac uita, uoces eorũ nobis, ut fieri potest, indicans, disseruit. Nos autẽ Pauli uerbis utentes consiliũ nostrũ ad eos, qui
1. Thess. 4. d. in squalore luctuq; uersantur, cõcludemus. Nolo uos ignorare, fratres, de dormiẽtibus, ne contristemini, sicut & cæteri, qui spem nõ habent. Si quid ergo studio dignũ de iis, qui dormierũt, didicimus, degenerem istum seruilemq; mœrorem amplius ne suscipiamus, aut, si lugendũ est, laudabilem illũ complectamur luctum, qui cum uirtute cõiunctus est. Vt enim uoluptas alia pecudibus cõuenit, rationiq; aduersatur, alia pura est, & à materiæ sordibus remota, sic id, quod

uoluptati contrariũ est, in uitium uirtutemq́; diuiditur. Est igitur lugendi genus unũ, quod beatum uocatur, & in excolenda, parandaq́; uirtute non abiicitur, quod quidem ab insana ista seruiliq; mœstitia longe diuersum est. In hac enim quicunque uersatur, in posterũ pœnitebit, quippe qui è cõstantiæ gradu depulsus se à perturbatione superari permiserit. At beatus ille luctus minime repudiandam pudendã'ue tristitiã præbet iis, qui per illũ ex uirtute uitam suã instituunt. Dolet enim ex animo uereq; luget is, qui illa bona cõsiderat, à quibus excidimus, dũ mortalem istam ac sordidam uitam comparat cum immortali illa beatitudine, qua potiebatur ante, quàm potestate ad bonũ abuteretur, quãtoq; magis in hac uita eiusmodi luctũ intendit, tanto celerius ad optatam bonorũ possessionem aspirat. Nam qui boni iacturam animaduertit, ad illud recuperandum ardentiore studio concitatur. Proinde, cũ salutare lugendi genus, ut ostẽdimus, inueniatur, animaduertite, qui ad mœrorem & luctũ estis propensiores, nos non interdicere, quo minus mœreatis, & lacrymetis, sed uobis consulere, ut pro malo dãnatoq; luctu bonũ & laudabilem cõplectamini. Itaque nolite mundi luctum tristitiamq; suscipere, quæ, ut inquit Apostolus, mortis causam affert, sed eam mœstitiam sumite, quæ Deo placet, cuius finis est animi salus. Etenim inanes temereq; effusæ pro defunctis lacrymæ fortasse causa damnatio- 2. Cor. 7. c.

nis erunt illi, qui re abutitur bona. Nã si tristem hanc animi affectionem iccirco nobis inseruit is, qui cuncta sapiẽter egit, ut à malo, quod nos inuasit, expiaret, & ad ea bona, quæ speramus, fruenda perduceret, forte qui frustra, atque inaniter lacrymas fundunt, uocabuntur in crimen apud dominũ suũ, ut malus ille uillicus, qui, ut in Euãgelio legimus, diuitias sibi creditas inutiliter

Luc. 16. a. Matth. 24.

dissipauerat. Quæcũque enim ad bonos usus referri possunt, diuitiæ sunt in thesauris cœlestibus enumeratæ. Nolo igitur ignorare uos, fratres, quæ de iis, qui dormierunt, didicimus, & si quid præterea spiritus sanctus perfectioribus patefacit, ne tristitia, mœroreq; afficiamini, ut cæteri qui spem nõ habent. Soli enim, qui à fide alieni sunt, præsentis uitæ finibus uiuendi spem terminãt, & circunscribũt, ideoq; mortẽ deplorandã putant, quòd ea, quæ nos credimus, nõ sperant. Nos autẽ, qui magno, locupletiq; resurrectionis à mortuis sponsori uadiq; credidimus, ipsi rerũ omniũ procreatarũ Domino, qui ob id mortuus est, & resurrexit, ut re ipsa resurrectionis rationẽ cõfirmaret, & cõprobaret, certã, atque exploratã bonorũ spem habeamus, qua præsente luctus in eorũ obitu, qui ex hac uita decedũt, nullũ habebit locũ. Deus autẽ noster, & Dominus Iesus Christus, qui afflictos atq; humiles cõsolatur, cõsoletur animos uestros, & misericordia, benignitateq; sua uos ad se diligẽdũ inflãmet, atq; corroboret, quoniã ipsi est gl'ia in secl'a secl'orũ. Amẽ.

DIVI

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, DE PAVPERIBVS AMANDIS, ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS.

ORATIO. I.

VI HVIC Ecclesiæ præsidet, atque adeo omnes, qui se ueræ pietatis, & eius uiuendi rationis, quæ ex uirtute est, magistros profitentur, hominibus illis sunt admodum similes, qui grammaticam docent, & prima tradunt elementa literarum. Etenim quemadmodũ hi pueros è parentum manibus susceptos adhuc infantes & balbutientes non protinus abditis disciplinarum præceptionibus onerant, sed primo literarum formas insculpunt in cæris, earumq; nomina declarant, & ipsorũ manus per impressos illos literarum ductus agunt & exercent, mox eos ad syllabarum cognitionem prouehunt, atque ita deinceps ad uerborum expresſionẽ perducunt: sic ecclesiæ Duces initio documenta

quædam, quæ ſint inſtar elementorum, auditoribus proponũt, deinde gradatim ea, quæ perfectiora magiſq; recõdita ſunt, patefaciunt. Quoniam igitur duobus ſuperioribus diebus cupiditatem illam, quæ gulæ uentriſq; uoluptatem ſectatur, caſtigauimus, hodierna item die iiſdem de rebus me uerba facturum ne exiſtimetis, quòd uidelicet conueniat & carne non ueſci: & à uino, cuius fere riſus & inſania comites ſunt, abſtinere: & cohibere coquorum ſtudium: & pincernarum manus miſcendis porrigendiſq; poculis fatigatas comprimere. De his enim & nos ſatis multa diximus, & uos conſilium admonitionemq; noſtram re ipſa & factis comprobauiſtis. Quare dum primum hoc documentum excolitis, operæpretium eſt, ut ad ea uobis tradenda, quæ maiora grauioraq; ſunt, progrediamur. Eſt igitur ieiunii & abſtinentiæ genus, quod à corpore & materia ſeiunctum eſt, cumque animam duntaxat reſpiciat, ea re perficitur, ut à uitiis temperemus. atque huius quidem ieiunii gratia etiam illud indictũ eſt, ut à cibis abſtineamus. Quod cum ita ſit, à malitia ieiunate, cohibete rerum alienarum cupiditatem, à turpi & iniuſto quæſtu uobis temperate. Auaritiam Mammonæ fame interficite. Nihil domi reconditum habete, quod ſit per uim & rapinas comparatum. Quid enim proderit, ore carnem non attingere, ſi maledicentia fratrem laceres? Quænam erit utilitas, ſi, dum tua non co-

medis, ea, quæ pauperis sunt, per iniuriam surripueris? Quæ porro pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinẽ sitias? Quid? Non ne Iudas etiã cum Vndecim ieiunabat? attamen quia mores auaritiæ deditos non refrenauit, nihil ad salutem illi ieiunium profuit? Quid? quòd Diabolus, cum spiritus sit corporis expers, nihil unquam edit omnino, & tamen propter improbitatem è sublimi illo cecidit dignitatis gradu? eademq; ratione nullus Dæmonum est, qui, quòd aut se obsoniis ingurgitet, aut immodice bibat, ebriosus'ue sit, accusari posit. Natura enim à bibendi edendiq; necessitate liberi sunt. Neque tamẽ iccirco uel die, uel nocte, per aera oberrare unquam cessant flagitiorum auctores & ministri. Nobis autem omni studio moliuntur insidias. Quippe liuore liquefiunt, & tabescunt inuidia, quòd ad eam nos homines necessitudinis coniunctionem cum ipso Deo, & felicitatis possessionem, è qua ipsi deiecti sunt, simus peruenturi. Honestis igitur, ac bonis moribus instituatur Christianorum uita. Eorum animi declinent, & fugiant malitiæ detrimentum. Nam si uino, & carne temperantes obstrictos uitiis animos habuerimus, nihil quicquam nobis, cum aliter animo, quàm extrinsecus, affecti simus, aut aquam, aut olera, aut mensas sine sanguine structas profutura prædico atque testificor. Propter munditiam animæ sunt indicta ieiunia

Quæ ſi tum uoluntate, tum factis coinquinatur, quid fruſtra, quam bibimus, aquam inſumimus? Cur ingens hoc cœnum, quod elui expurgariq́; non poteſt, excolitur? Quid confert ieiunium corporis, niſi mens pura mundaq́; ſit? Nihil enim proſit, currum ualidum, ac ſtrenuis quadrigis inſtructum eſſe, ſi auriga inſaniat. Nulla erit bene fabricatæ nauis utilitas, ſi ebrius ſit ipſe gubernator. Ieiunium uirtutis fundamẽtum eſt. Quemadmodum autem nauium carinæ, & fundamenta domus, licet ingentia ſubiicias, inutilia uanaq́; ſint, niſi reliquas item partes perite & ſciẽter exædificaueris: ſic iſtius abſtinentiæ nullum erit emolumentum, niſi aliæ iuſtitiæ partes acceſſerint. Timor Dei erudiat linguam, ea, quæ decet, loqui: tacere contraria: temporis occaſionem animaduertere: modum obſeruare: fari neceſſaria: apte reſpondere: modeſte dicere: ne uerborum ui ueluti grandine colloquentes obruat. Iccirco enim & tenuis illa membranula, quæ cum ipſa lingua mentum inferius deuincit, frenum dicitur, ne inepte loquatur & inconcinne. Laudibus igitur, nõ conuitiis utatur: cantibus, non male dictis: cõmendationibus, non obtrectationibus. Manus petulans Dei memoria tanquam cathena uincta cohibeatur. Has enim ob cauſas ieiunamus. AGNVS noſter prius, quàm clauis affigeretur cruci, contumeliis affectus, & alapis cæſus eſt. Morem iudaicũ ne imitemur nos CHRISTI

discipuli. Alioqui si eo pacto erimus affecti, uerbis illis nos Esaias increpabit: Cur ad lites Esa.54. & contentiones ieiunatis, & pugnis pauperem percutitis? Disce ab eodem Propheta synceri puriq; ieiunii opera. Dissolue colligationes impietatis. Solue fasciculos deprimentes. Dimitte eos, qui cõfracti sunt, liberos, & omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosq́; induc in domum tuam. Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Multam nobis hoc tempus affert nudorum, uagorumq́; copiam. Magna enim cuiusque fores frequentat captiuorum multitudo. Hospites exulesq; non desunt. Vbique licet protensas opem implorantium manus aspicere. His aer sub dio tectum præbet. Porticus & biuia, & partes fori magis desertæ sunt hospitia. Nycticoracum, & noctuarum more in cauernis latitant. Pannosis, attritis, & laceratis teguntur indumentis. Agriculturæ fructus est illis miserantium animus & benignitas. Cibus, si quid ab accedente quopiam impetrauerint. Potio eadẽ, quæ rationis expertibus animantibus, nimirum fontes. Pocula, manuum uolæ. Penu, sinus ipse, nisi plane diffluat, sed posit ea, quæ iniiciantur, operire. Mensa, contracta genua. Lectulus, solum. Balneũ, id, quod Deus omnibus commune & sine industria constructũ dedit, flumen, aut palus. Vagam & agrestem traducunt uitam, nõ quòd initio sic instituerint,

ſed quòd ad eã calamitatibus & neceſsitate compulſi ſint. His neceſſaria uictui ſuppedita tu, qui ieiunas. Erga fratres calamitoſos benignus eſto. Quod uentri ſubtrahis, tribue eſurienti. Exæquet omnia iuſtus Dei timor. Duas inter ſe contrarias affectiones, tuam uidelicet ſatietatem, & fratris famem, modeſta continentia tempera atque moderare. Sic enim faciunt & medici. Alios exinaniunt, alios replent, ut acceſsione, deceſsioneq; uniuſcuiuſque ſanitas cõſeruetur. Honeſtæ admonitioni obtemperate. Aperiat ratio pauperibus diuitum fores. Conſilium inopi ad locupletem aditum patefaciat. Egentes ne ditet humana ratiocinatio. Sed illis & domum, & lectulum, & menſam tribuat Dei uerbum ſempiternum. Dulci & humana oratione uſui neceſſaria ex tuis facultatibus ſubminiſtra. Apud te multitudo pauperum atque languentium ſibi profugium inueniat. Quiſque diligenter uicinorum curam gerat. Studium promerẽdi de propinquis tibi ab alio præripi ne permittas. Caue, ne capiat alius theſaurum repoſitum tibi. Calamitate affectum ut aurum amplectere. Infirmam pauperis ualetudinem ita foue, ut in ea & ſanitatem tuam, & ſalutem uxoris, & filiorum, & ſeruorum, & totius denique familiæ poſitam putes. Nam cum omnes pauperes fouendi adiuuandiq; ſunt, tum illi, qui ægrotant, præcipue ſunt complectendi. Qui enim egens & æger eſt, duplici laborat paupertate. Inopes

enim, qui ualenti sunt corpore, ex hoc ad illud ostium accedentes, qui aliquid dent, aliquando tandem inueniunt. Præterea sedent in triuiis, & præteruntes omnes interpellant opem implorantes. At illi pauperes, qui aduersa præpediti ualetudine, angustoq; hospitiolo, immo uero angustis hospitioli angulis conclusi sunt uti Daniel in lacu, te benignum & pauperum studiosum atque amantem tanquã Abacuc expectant. Dan.14.a.
Quamobrem per eleemosynam Prophetæ socius efficere. Celeriter & impigre ad alendum egentẽ accede. Nullã facies in promerendo iacturam, ne uerearis. Multiplex enim & copiosus gignitur fructus ex eleemosyna. Sere beneficium, ut metere possis fructum, & bonis manipulis domũ replere. At enim te quoque pauperem dices. Fac sis. attamen dato. Da quod habes. Neque enim supra uires tuas quicquam abs te requirit Deus. Da tu panem, ille poculũ uini, alius uestimentum dabit. atque ita ex multorũ benignitate unius calamitas subleuabitur. Ne Moses quidem id, quod impẽdit in tabernaculum, ab uno tantum homine accepit, sed ab uniuerso populo. Exo. 25. Alii enim aurum, argentum alii, ut magis, minus'ue diuitiis affluebant, obtulerunt. Pauperes uero uel pelles, uel etiam caprarum pilos, si quis grauius inopia premebatur. Nõ ne uides pauperis etiã illius Viduæ quadrantem diuitum munera superasse? Illa enim quidquid habebat, exhausit, cum ex horum co

piis uix pusillum quiddam exciderit. Iacentes pauperes, tanquam nullius prætii sint, ne despexeris. Considera, quinam sint, & eorũ cognosces dignitatem. Seruatoris nostri personam induerunt. Propriam enim benignus ille personam eis largitus est, ut, quemadmodum illi, qui aduersus uim inferentes tanquam propugnaculum regias prætendunt imagines, quo principis effigie irruentium impetus frangatur, & retardetur, sic ipsi eos, qui nulla mouentur commiseratione, quiq́; pauperes odio prosequuntur, per illam flectant, mitigent, & exorent. Hi bonorum, quæ speramus, & expectamus, sunt promicondi. Hi ianitores Regni cœlorum, qui fores aperiant benignis & bonis, occludant malis & inhumanis. Hi & uehementes sunt accusatores, & optimi patroni. Accusant autem, & defendunt, nõ oratione, sed aspectu ipso, dum cõspiciuntur à Iudice. Quæ enim in eos fiunt, apud eum, qui corda scrutatur, qui cogitationes huminum omnes atque intimos animi sensus nouit, quouis præcone clarius, apertius, significantius uociferantur & clamant. Propter hos nobis & formidãdum illud Iudicium, quod sæpe audiuistis, in Euangelio perscriptum est. Illic enim uideo filium hominis uenientem è cœlis, per æthera nõ secus atque per terram incedentem innumerabilibus stipatum millibus Angelorum. Deinde gloriæ Thronum erectũ in sublime, atque in eo considentem Regem.

Tum omnes hominum tribus, omnes gentes, nationes omnes, quæ in hãc uitam ingressæ sint, quæ hunc spiritu aera duxerint, quæ hanc solis lucem aspexerint, duas in partes segregatas ad Tribunal iudicis astitisse. Audio, eos, qui à dextra sunt, agnos uocari: hœdos, qui à sinistra. Nam ex morum similitudine sumũt appellationem. Audio illic eos interrogantem Iudicem, & rationes conficientẽ. Audio, quid ipsi respondeant Regi. Denique pro suis quenque meritis ornatum cerno. Illis, qui boni, benigniq; fuerint, atque optime uitã egerint, summa & perpetua quies tribuitur in Regno cœlesti: inhumanis autem & improbis supplicium ignis, idq; sempiternum. Hæc omnia ibi diligenter, ut scitis, sunt explicata. Non alia autem de causa Iudicium illud tam accurata oratione tanquam penicillo depictum, nobisq; ante oculos positum esse crediderim, nisi ut perdiscamus beneficentiam, & benignitatem complectamur. Hæc enim est quæ continet uitam. Hæc est pauperum mater, Magistra diuitum, Bona pupillorum nutrix, Conseruatrix senum, Egentium penu, Communis miserorum portus, Omniũ ætatum curam gerens, Omnibus ærumnis & calamitatibus consulens. Quemadmodum enim illi, qui in stultitiæ certaminibus præmia proponunt, tuba liberalitatem suam significantes, omnibus in palæstra decertantibus pecuniæ largitionem pollicentur atque denuntiant, sic ipsa

beneficentia omnes in miseriis & calamitatibus positos ad se uocat, non uulnerum & plagarũ præmia, sed erumnarum & incommodorum remedia & curationem accedẽtibus impertiens. Hæc est omnium laudatarum actionum præstantissima. Hæc assidet Deo, & magna est cũ ipso necessitudine coniuncta. Sic autem Deum ipsum nobis omnium, quæ recte benigneq; facimus, in primis auctorẽ effectoremq; esse constat. Si quidem & terram procreauit: & ornatum cœli fabricatus est: & temporum uicissitudines statuit: & solis calorem, & glaciei refrigerantem naturam, omnia denique Deus ipse nõ sibi, cum nullius horum indigeat, sed nobis continenter præstat & conseruat. Nam mirabili quadam ratione mortalium aciem effugiente præbet hominibus alimenta, seminans opportune, & scienter irrigans. ipse enim, ut scribit
Esa. 55. c. Esaias, dat semẽ serenti. & ex nubibus nũc sensim imbrem emittit in terrã, nunc autem sulcorũ latera & toros abunde perfundit. At ubi segetes creuerint, & uiriditas accesserit, tunc disiectis dissipatisq; nubibus, ab omnibus integumentis nudum & apertum ipsis ostentat & immittit solem, ut calidis atque ardentibus ipsius radiis tepefactæ perueniant ad maturitatem, & opportunas ad metendum spicas exhibeant. Quid? quòd uitem etiam enutrit, atque ita idoneo tempore sitientibus potum tribuit? Quid? quòd uaria item alit animalium genera, ut ho-

minibus & carnes ad uescendum, & pelles ad protegendum, & lanas ad uestes conficiendas præbeant? Cernis quo modo primæ beneficentiæ auctor & origo sit Deus, esurientē nutriens, sitienti largiens potum, & nudum operiens, ut ante diximus? Si uis autem intelligere, quo modo morbo laborantes, male affectos, atque afflictos curet, audi. Quis Apem docuit, cæras, & mella conficere? Quis è pinu, Quis è Terebintho, Quis è Mastiches arbore pingues illos resinæ succos destillare fecit? Quis Indorum regionem constituit siccorum atque fragrantium fructuum, & odorum suauium matrem? Quis oleam corporis laboribus & doloribus opitulantem procreauit? Quis nobis radicum & herbarum notitiam, quis qualitatum, & uirium, quæ in ipsis sunt, peritiā tribuit? Quis effectricem conseruatricemq́; sanitatis Medicinam reperit? Quis calidarum aquarum fontes eduxit è terra, ut earum ui tum frigidis & humidis, tum aridis & adustis affectionibus & morbis medeamur? Non ne Deus? Merito igitur & opportune poteram uerba Baruch usurpare: Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Per hunc artes omnes, quæ uel in igne, uel sine igne, uel in aquis exercentur, inuentæ: per hunc scientiæ innumerabiles excogitatæ: ut nihil omnino desit hominibus, quod ad transigendæ uitæ necessitatem & commoditatem pertineat. Ac Deus

Bar. 3. b.

quidem hoc modo beneficentiæ & liberalitatis inuentor, & fons, omnia, quæ nobis necessaria sunt, ditissimus ipse benigne subministrat. Nos autẽ, qui singulis diuinæ scripturæ uerbis ad dominũ & procreatorẽ nostrum imitandũ (quatenus mortalis beatum & immortalem imitari potest) instituimur, ad utilitatem nostram omnia rapimus, omnia uoluptatibus nostris metimur: & alia quidem uitæ nostræ deliciis elargimur, alia recondimus hæredum auiditati. Miserorũ uero nulla habetur ratio, nulla pauperum idonea cura, nulla sollicitudo. O' crudeles animos, ò mentes ab omni remotas humanitate, ab omni misericordia alienas. Homo hominem uidet egentem pane, non habentem alimenta uitæ necessaria, neque tamen illi prompto alacriq́; animo subuenit, & salutem præbet? sed illum despicit, & tanquam uirentem plantam aquarũ penuria sinit arescere, præsertim cum maximis inundet ipse atque circunfluat copiis, ut ex sua abundantia facile multorum inopiam reficere & recreare posit? Quemadmodum enim ex uno fonte profluens aqua multas camporũ longe lateq́; protensas planities fœcundas & uberes reddit: sic unius domus opulẽtia multitudinem pauperum ex egestatis angustiis eripere potest & sustentare: modo ne parcus & auarus animus ueluti prolapsus lapis uenas & riuulos è benignitate tanquam è fonte publice defluẽtes auertat atque intercipiat. Ne uiuamus carni in rebus

omnibus: in aliqua uiuamus & Deo. Deliciæ enim epularum, & quæ in uentrem ingrediuntur, tantulum uoluptatis carni duntaxat afferre possunt, quantulum est illud spatium, quo fauces cōtinentur. Nam simulatque in uentrem delapsæ sunt, putrescunt, & per inferiores partes secedunt. Misericordia uero & beneficentia uirtutes sunt Deo gratissimæ: quæ si cuius animũ incoluerint, eum diuinum efficiunt, & summo illi Bono quamsimillimum reddunt, adeo ut primæ illius, atque immortalis, & mẽtem omnẽ superantis naturæ decoretur imagine. At qualem studii laborisq; finem pollicentur? Nunc quidem præclaram spem, & lætitiæ plenam expectationem, post autem quando istius assidue fluentis carnis spoliis exuti immortalitatem induerimus, uitam beatam, nullum finem habituram, nullis malis obnoxiã, in summis & admirandis, quæq; hic à nobis cognitione comprehendi non possunt, uersantem gaudiis & uoluptatibus. Vos igitur, qui ratione præditi, & mente rerum diuinarum interprete ac magistra decorati estis, ne (quæso) uos rerum fluxarum & caducarum blanditiis deliniri, & tanquam esca allici, & capi patiamini. Complectimini eum, qui possidentem se nunquam est derelicturus. Vsui uitæ modum imponite. ne omnia uestra existimate. sit pars etiam pauperum & amicorum Dei. illius enim uere sunt omnia, quem habemus patrem. nos autem frates su-

mus. Quapropter ut genere coniunctos ac fratres melius quidem, & iustius erat, æquis partibus cernere hæreditatem. Verum, quando id factum non est, sed unus, aut alter plus interuertit, reliqui partem unā saltem accipiant. Quod si quis omnium prorsus esse dominus, & uniuersam uult hæreditatem auertere, & sexta, aut quinta parte fratres excludere, ille frater nō est, sed acerbus tyrānus, immitis barbarus, immo uero inexplebilis fera, quæ hianti ore sola suaues deuoret dapes, uel potius ipsis etiam feris sæuior, & agrestior. Si quidem & lupus ad deuorandam prædam lupum sibi socium adiungit. & canes multi nonnunquam simul idem dilaniant corpus. At iste diuitiarum suarum nullum eiusdem generis hominem participem facit. Moderata mēsa sufficit tibi. Ne te in illud luxuriæ pelagus demittas, ut conuiuia omni genere ciborum instructa uelis. Illic enim graue naufragium fit, quo nō scopulis sub salo latentibus collideris, sed in altissimam & obscurissimam uoraginem detruderis, in quam qui semel incidit, nunquam emerget. Vtere igitur, utere, ne
1.Cor.7.a. abutaris. Sic enim Paulus etiam edocuit. Modesta oblectatione te recrea, temperanter animum relaxa. Ne te deliciæ sic obruant, ut nimia lætitia gestias, & insanis uoluptatibus debaccheris. Ne sis animalium plane omnium pernicies, ingentium, mediocrium, minutorum, gradientium, uolantium, natantium, siue inuentu faci-

ßia, siue difficilia sint. Seu magno, seu uili pretio ueneant. Multorum uenantiũ sudore uentrem unum ne repleas. Ne sint fauces tuæ ueluti uorago, aut gurges, aut uastißimus, ac profundißimus puteus, ad quem obruendum multorum laborent manus. Propter hominum luxuriam atque delicias non modo maris profundũ turbatur: non aquis solum innatantes capiuntur pisces: sed marina animalia coguntur solũ uertere, & in aquis fluminum degere. Inde in terram & cœlum hoc extrahuntur. Sic ostrearum genera non latuerunt. Sic captus Echinus. Sic serpentes irretitæ sunt Sepiæ. Sic Polypus saxis, quibus inhærebat, auulsus. Sic ex locis altißimis extracta conchilia. Nullum denique est animalium genus, quod uel summas, uel infimas partes maris incolat, quod non humana fraus deceptum ad hãc cœli lucem aspiciendam eduxerit. Adeo hominũ uoluptates undique captantium ingenia ad uarias insidias & dolos reperiendos elaborarunt. Sed qualia nam delicias eiusmodi consequuntur? Necesse est, ut luxuria, ubi semel radices egerit & coaluerit, reliquã secum nequitiæ materiam trahat. Quamobrem qui molliter, & delicate uiuere instituerunt, necessario ad excogitandos magnificos ædificiorũ apparatus alliciuntur. In his construendis & exornandis maxima uis pecuniarum profunditur. Ad hæc cœtus hominum libenter conuocant, & inuitant, splendidam, & uariam supel-

lectilem studiose comparant. Mensas pretiosissimas ex ære conflandas curant, alias leuitate politissime exæquatas, alias uario artificio sculptas & fabrefactas, ut liceat conuiuis simul & gulam epulis delinire, & oculos intuendis & legendis historiis oblectare. Hic mihi deinceps tute reliqua cõsidera: Crateras, Tripodas, Cados, Gutturnia, Lances, innumerabilia poculorum genera. Scurras, Mimos, Citharistas, Poetas, Oratores, Cantores, Cantatrices, Saltatores, Saltatrices, totum denique petulantiæ ludum. Pueros comis effœminatos, puellas inuerecundas, quas propter immodestiam merito sorores Herodiadis appelles, Ioannem, id est, diuinum in unoquoque sapientiæq; studiosum animum è medio tollentes. Atque dum hæc intus geruntur, assident ad uestibuli fores innumerabiles Lazari, partim grauibus ulceribus pleni, partim oculis orbati, partim pedibus mutili. Quidam ipsorum quanuis sint omnibus fere membris spoliati, serpere tamen audent, & utcunque progrediuntur. Conclamant autem, nec tamen exaudiuntur. Impedit enim tibiarum strepitus, & carmina, quæ ab ipsis cantoribus concinuntur, & solute ridentium Cachinnatio. Quòd si pauperes paulo uehementius fores pulsauerint, immitis ac sæuus alicunde prosiliens Domini Ianitor eos baculo propellit, & canes appellans uerberibus plagas infligit & uulnera. Abeunt igitur CHRI-

STI amici ; in quibus ſita eſt mandatorum ſumma, cum nec panis fruſtum, nec obſonii quicquam acceperint, ſed potius contumelias, & uerbera lucrati ſint. Intus autem in officina Mammonæ alii tanquam nimis onuſta nauigia reuomunt cibum, alii preſentibus poculis indormiunt menſæ. Duplex autem in turpi domo exercetur peccatum, unum propter ebriorum ſatietatem, alterum propter expulſorum pauperum famem. Si Deus hæc aſpicit, ut profecto aſpicit, quam uitæ cõmutationem, quem exitum fore cogitatis? dicite, quæſo uos, ô pauperum inimici, An neſcitis horum cauſa in ſacro Euangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia? Non ne graues illius cruciatus & gemitus recenſentur, qui Luc. 16. f. in Byſſo fuerat enutritus? an non in malorum Abyſſo deſcribitur coerceri. Quid? huic alter Luc. 12. c. ille ſimilis, non ne cum ueſperi de matutinis deliciis cogitaret, tam inexpectata & repentina damnatus eſt morte, ut ne orientis quidem ſolis radium potuerit intueri? Proinde, cum mortales ſimus, fidem ne abiiciamus, ne'ue fruamur uoluptatibus ut immortales. Sic enim fere affecti ſumus, quicunque genio indulgere, & carni in omnibus obſequi uolumus. Tanquã patres familias ſucceſſorem nunquam habituri, & perpetui rerum humanarum domini, meſſis tempore ſementem facimus, & quando ſeminandum eſt, ſperamus lætitiam meſſis. Pla-

tanum ſerimus, & proceræ arboris umbram moramur. Palmæ ſemen terræ committimus, & fructuum dulcedinem expectamus. Hæc autem fere in ipſa ſenectute, quando iam adeſt ætatis autumnus, & mortis hyems aduentat, & uitæ reſiduum tẽpus eſt non integer annus, ſed tres aut quatuor dies. Cogitemus igitur, nos, qui ratione præditi ſumus, quàm fragilis fluxaq́; ſit uita noſtra, quàm uelociter labatur tempus, ut ſiſti cohiberiq́; non poſsit, ut omnia, quæ metitur, ad interitũ ducat & trahat. Atque utinam breue tantum eſſet ſpatium uitæ, modo certum eſſet, modo reddendæ rationi non eſſemus obnoxii. Nunc autem illud merito torquere nos debet, quòd & ſingulis horis inſtat periculum, & incorruptus, atque integer adeundus eſt iudex, apud quem non ſolum eorum, quæ fecimus, ſed omnium, quæ diximus, reddenda nobis eſt ratio. Quamobrem hæc ſecum ipſe animo uoluens beatus ille Vates auet intelligere præfinitum ſibi terminum uitæ. Itaque Deum precatur, ut ſibi numerum dierum, qui reliqui ſint, annuntiet, quo accingat ſeſe ad ea, quæ ad exitum pertinent, ne tanquam Viator improuidus, dum iter facit, & uiaticum neceſſarium quærit, repente turbetur. Sic igitur
Pſal. 38. inquit. Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt, ut ſciam, quid deſit mihi. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam ni-

hilum ante te. Cernis animæ bonæ prudentem ſollicitudinem, idq́; in homine in regia dignitate conſtituto. Nec mirum: intuetur enim Regem Regum, & Iudicum Iudicem. Illud autem obſecrat, ut abſoluta mandatorum obſeruantia decoratus diſcedat integer & perfectus cœleſtis illius patriæ ciuis, quam nos item omnes ut aſſequamur, & opto, & ſpero per gratiam & benignitatē Domini noſtri

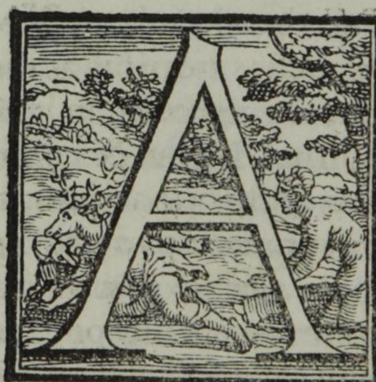
IESV CHRISTI,

cui gloria in æternum. Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, DE PAVPERIBVS AMANDIS, ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS, ALTERA

ORATIO,

IN EA EVANGELII VERBA: Quatenus uni ex his feciſtis, mihi feciſtis.

DHVC IN formidoloſi, Magni illius Regis aduentus nobis ab Euangelio deſcripti contemplatione detineor. Adhuc attente conſideranti metum, quem iniicit ea commemoratio, refugit horretq; animus. Nam cœleſtem ipſum regem in Throno maieſtatis, ut ibi deſcribitur, terribili quodam modo præſidentem mihi uideor intueri. Magnificum illum Thronum, quicunque Thronus ille ſit, eum, qui nullo coercetur loco, continentem cerno. In-

numerabilia Angelorum Regem constipantium millia uideo. Magnum quinetiam ipsum ac formidandum Regem aspicio ex immensa gloria in naturam humanam despicientem, & uniuersa genera hominum, quicunque ex eo tempore, quo primum generari homines cœperunt, usque ad metuendi illius aduentus diem reperiantur, ad se congregantem, singulisq́; ex institutæ, & anteactæ uitæ ratione & meritis, uel præmia dantem, uel irrogantem supplicia. Illis, qui recte sancteq́; uixerint ad dexteram partem, ut dictum est, collocatis, qui uero flagitiose & improbe, ad sinistram positis, & condemnatis. Vtrosque autem diuersa tamen ratione appellantem audio. Alios enim dulcissimis illis ac faustissimis uerbis alloquitur: Venite benedicti patris mei. Alios horribili ac metuenda illa comminatione: ite maledicti in ignē æternum. Sic autem mihi hæc legenti & consideranti affectus & perterrefactus est animus, ut ea non legi, sed fieri, non pronuntiari, sed agi quodam modo existimem. Iamq́; non audire, sed plane rebus ipsis interesse mihi uideor. Itaque præsentium nihil amplius sentio, nec menti uacat respicere ad aliud quidquam eorum, quæ mihi ad explorandum & contemplandum proposita sunt, quanuis ea profecto nec parua sint, nec exiguam indagationem requirant. Quo modo uidelicet uenire intelligatur, qui semper adest, præsertim cum ipse dicat: Ecce

Matth.28. d. uobiscum ſum omnibus diebus uſque ad conſumationem ſæculi. & ſi nobiſcum eſſe creditur, quo modo uenturus, tanquam non adſit, exiſtimetur? Si enim in ipſo (ut inquit Apoſtolus) uiuimus, mouemur, & ſumus, qui fieri poteſt, ut ab illo, qui complectitur omnia, ii, quos ipſe comprehendit, loco diſcludantur? Quòd ſi nunc adeſſe rebus, quas in ſe ipſe cohibet & coercet, negemus, quo modo poſterius unquam affuturum expectemus? Præterea, quæ poſsit eſſe illius aut ſedes, aut præſentia, aut forma, aut in Throno circunſcriptio, qui & corpore caret, & uideri non poteſt, & formam nullam habet, & ubique ſic adeſt, ut nuſquam concludi ſecludi'ue poſsit. Hæc igitur & cætera id genus tanquam maiora, quâm ut à nobis in præſentia explicari ualeant, omittemus, & communis utilitatis gratia illuc orationem noſtram conuertemus, ut, quo pacto fieri poſsit, ne redigamur in reproborum ordinem, pro uiribus oſtendamus. Equidem, ut ingenue fatear perturbationem animi mei, uehementer, ô fratres, uehementer illa comminatione cõterritus ſum. Hoc autem timore uos item affici uelim, neque eum ulla ratione deſpicere. Beatus enim uir, qui ſemper eſt pauidus, ut quodam loco inquit ſapientia, qui autem contemnit, contemnetur. Priuſquam igitur irruant mala, demus operam diligenter, ne nobis hæc triſtia neceſſe ſit experiri. Verum quonam modo ea declinabimus?

Act.17.e.

Pro.28.c.

hoc nimirum, ut eam uiuēdi rationem & uiam, quam in præsentia scriptura nobis ostendit, quæ nunc uiget, & uere uiuit, ingrediamur. Quænam hæc est ratio? quænam hæc uia? Esuriui, sitiui, hospes eram, & nudus, & infirmus, & in carcere. Quod uni eorum fecistis, mihi fecistis. Iccirco uenite, inquit, Benedicti patris mei. Quid ex his discimus? Benedictionem ac summum bonum in diligentia & obseruantia mandatorum positum esse: maledictionem & malorum extremum ex desidia mãdatorumq; despicientia proficisci. Eam igitur amplectamur, hanc fugiamus, quando in nostra manu situm est, ut, utram uolumus, adipiscamur. Ad quod enim egregia animi alacritate propenderimus, in eo futuri sumus. Quare benedictionis dominum, qui perinde nobis acceptum laturus est quidquid studii & officii in pauperes contulerimus, ac si in ipsum contulissemus, conciliemus nobis & obstringamus, præsertim hoc tempore, quo nobis, dum uiuimus, magna exequendi mandati facultas præbetur, multiq; sunt, qui rebus necessariis, multi, qui & ipso corpore indigeant, ab ipsa ui morbi confecti atque consumpti. Sic igitur nos in hac re, hoc est, ut planius loquar, in iis, qui morbo grauissimo mutilati sunt, fouendis curandisq; studiose diligenterq; geramus, ut præclarum illud promissum præmium assequamur. Quo enim grauior in his morbus reperitur, eo maius præ-

Matth. 25.

mium laborioſum illud mandati munus obeun tes manet. Quid igitur faciendum eſt? illud utique, ut Sancti Spiritus uoluntati ne reſiſtamus. ea autem eſt, ut eos, qui eadem natura præditi ſunt, tanquam alienos non euitemus, neque imitemur reprehenſos illos in Euangelio, Sacerdotem, & Leuitam dico, qui miſerabilem illum, quem hiſtoria à latronibus ſemimortuum relictum tradit, nulla commoti commiſeratione præterierunt. Nam ſi coarguuntur illi, quòd ad plagas in nudo corpore intumeſcentes non reſpexerint, quo modo nos, qui illos imitamur, non in eandem reprehenſionem incurremus? neque enim profecto tam miſerandum ſpectaculum præbuit ille, qui in latrones inciderat, ut præbent hi, qui eiuſmodi oppreſsi ſunt calamitate. Vides hominem ex improbitate morbi in quadrupedis formam commutatum, & ungulæ atque unguium loco ligna manibus induiſſe, atque ita nouum ueſtigii genus humanis ſemitis imprimentem. Quis ex ea forma queat agnoſcere, hominis greſſu eiuſmodi eſſe facta ueſtigia? Homo eo corporis habitu & figura formatus, ut rectus in cœlũ aſpiciat, cui manuum inſtrumẽtum ad res agendas Natura dedit, incuruatur in terram, & quadrupes fit, & parum abeſt, quin rationis expers eſſe uideatur. Cum difficultate ſpiritum trahit, irrauceſcit, & ex intimis uiſceribus fremitus elicit, ipſis etiam rationis expertibus animalibus effectus (liceat auda

ſter id dicere) calamitoſior . ſiquidẽ illa, quam ab ipſo ortu formam acceperunt, eam ad finem uſque conſeruant : nec ullum ex iis propter aliquem morbum ex ea forma in aliam conuertitur . Hic autem, tanquam commutata natura, non id amplius, quod erat, ſed aliud quoddã animal uidetur eſſe . Pedũ munere funguntur manus . Genua præbent plantarum uſum . Nam ipſæ plantæ naturales, & tali, aut plane deficiũt, aut, ueluti appendices quædam extrinſecus temere nauibus admotæ, fortuito trahuntur . In his tu hominem cernis, nec ſanguinis cõiunctionem uereris? nec miſeraris propinquum ? ſed auerſaris calamitatem, & odio ſupplicem proſequeris ? Hominis acceſſum tanquam feræ alicuius impetũ declinas ? Atqui, ne id faceres, debebas uel ea cogitatione prohiberi : Nempe Angelum à corpore materiaq; liberum te, quamuis ſis homo, tamen attingere, nec carne & ſanguine mixtum atque concretum aſpernari . Quid autem Angelos dico ? cum ipſe Dominus Angelorum, ipſe cœleſtis beatitudinis Rex propter te factus ſit homo ? & ſordidas iſtas abiectasq; carnis exuuiolas unà cum anima, quæ ipſis erat induta, ſibi circundederit, ut attactu ſuo tuis ægritudinibus mederetur ? Tu uero, qui natura idem es cum ægrotante, fugis eiuſdem generis hominem . Ne tibi, frater, ne, obſecro, placeat conſilium prauum . Qui ſis, & de quibus conſulas, conſidera : homo nimirum, de ho

minibus, qui nihil in te proprium, & à natura communi ſeiunctum obtines. Futuris de rebus ne præiudicium facias. Dum enim affectionem in alieno corpore conſpicuam damnas, incertam de tota natura ſententiam pronuntias. Eius autem naturæ tu quoque particeps, ut reliqui omnes. Quapropter tanquam communi de re conſulatur. Cur, quæ in aliis uides miſera & calamitoſa, non ea te æque ad cõmiſerandum adducunt, ac ſi in te ipſo conſpiceres? Cernis homines uagos tanquam ex Nomadum genere ad ea comparanda, quæ gregibus ſibiq; neceſſaria ſint, diſsipatos. His ueſtimenta ſunt lacerata, ex attritis centonibus conſuta. in manibus baculus, non ab ipſis digitis comprehenſus, ſed loris quibuſdam ad palmas alligatus. Hoc illi pro gladio, hoc pro uehiculo utuntur. ſacculus adeſt ad ſeruandum panem ſitu carieq; confectus. Pera rimoſa: in hac illis & focus, & domus, & ſtragulum, & lectulus, & penu, & menſa, omnis denique ſupellex in hac pera conſiſtit. At tu hæc aſpicis, &, quis in illis ſit, minime cogitas. Hic enim, ſi neſcis, eſt homo, factus ad imaginem Dei. Huic, ut terræ dominetur, conceſſum eſt. Huic in reliqua animalia datum imperium. Eò tamen calamitate redactus, atque ſic inuerſus eſt, ut, quidnam ſit, ambigatur. Nam neque hominis plane, neque aliorum animantium cuiuſquam indicia præſefert. Si cum homine conferas, effigies humana reſpuit eam

deformitatem. si cum rationis expertibus animalibus, ea quoque similitudinem eiusmodi nõ admittunt. Soli igitur ad se ipsos solos respiciũt, & miseriæ similitudine inter se congregantur. Qui ab aliis despiciuntur, se ipsi præ necessitate non dispiciunt. Vndique expulsi confluunt unum in locum, & proprium quendam populum conficiunt. Vides homines iniucundos flebilem tristemq; chorum efficientes. At uero ut ipsis sese quodammodo iactitant calamitatibus? Vt in se ipsis naturam ostentãt deturpatam? Vt uarios adeuntibus se tanquam? præstigiatores quidam morbos demonstrant. Poetæ carminum luctuosorum, tristium narrationum inuentores, grauium illarum modulatores cantionum, auctores nouæ istius miseræq; Tragediæ, in qua non ex alienis, sed ex propriis calamitatibus exempla sumunt ad permouendos animos, atque ita sibi audiẽtiam faciunt. O quæ figuræ, bone Deus, quæ narrationes, quid ipsos dicentes audimus? Quo modo ab illis, qui ipsos procrearunt, nulla sua culpa reiecti sunt. Quo modo expellũtur è ciuitatibus. Quo modo ex colloquiis communibus, ex publicis festisq; congressibus extruduntur, tanquam homicidæ, tanquam parricidæ exilio perpetuo mulctati, immo quàm illi longe infeliciores. Si quidem homicidis solum uertentibus licet alibi cum hominibus uiuere. At isti omnium soli tanquam communes declarati hostes undique exturban-

tur ut canes. Quid? quòd eodem tecto, eadem mensa, eodem uasorum usu iudicantur indigni? Quid? quòd, quasi hæc satis grauia non sint, arcentur à fontibus, qui reliquis hominibus sunt cõmunes? Ipsa quinetiam flumina creduntur ipsorũ ægritudine coinquinari. Si lingua cruenta canis aquam lamberit, non eam iccirco respuunt homines. At si ad illam æger accesserit, continuo propter hominẽ ipsa quoque aqua detestabilis prædicatur. Hæc enarrant. Hæc deplorãt. Ob hæc necessario se ad hominũ pedes abiiciunt miseri, & omnibus occurrẽtibus supplicãt. Sæpe tristi spectaculo illacrymaui. Sæpe de natura cõquestus sum. Et ea me recordatio memoriaq; nũc etiã mouet atque perturbat. Vidi ægritudinem miserandam. Vidi spectaculum plenum lacrymarũ. iuxta uias celebres, & à prætereuntibus frequentatas iacent homines mortui, immo ne homines quidem, sed infelices hominum reliquiæ, signis & indiciis aliquibus indigentes, ut, se homines esse, fidem faciãt. Neque enim ex naturæ notis quidquam est reliquum, ut agnosci possint. Hi soli ex omnibus se ipsos oderunt. soli diem suum natalẽ execrãtur. ac in re quidem detestantur illum diem, qui talis uitæ principium fuit. Homines qui se communi appellatione nominare erubescunt, ne ex ipsa nominis communione naturam cõmunem dedecorent. Semper in miseriis uitam degunt. Perpetuam luctus materiã habent. Quandiu enim

ſe ipſos aſpiciunt, tandiu lugendi habent occa‐ſionem. Dubitant autem quas magis deplorent corporis partes, eas'ne, quæ nõ adſunt amplius, an illas, quæ ſuperſunt. Quas morbus abſum‐pſit, an quæ morbo relictæ ſunt abſumẽdæ. Do lendum'ne magis ſit, quòd in ſe ipſis eas miſe‐rias cernant, an quòd eas, adempta etiam à mor bo uidendi facultate, intueri non poſsint. Quòd talia de ſe narrare queant, an quòd ſibi ab ipſo morbo erepta etiam uoce ne illa quidem ualeãt explicare. Quòd tali ueſcantur cibo, an quòd ne illo quidem commode ueſci poſsint, impedi ta propter oris corruptas à morbo particu‐las edendi poteſtate. Quòd ſentiendo, ea, quæ mortuorum ſunt propria, perpetiantur, an quòd ipſis etiã ſenſibus ſpoliati ſint. Vbi enim illis aut uidendi, aut odorandi, aut tangendi uis? Vbi reliquorum ſenſuum ſedes, quas paula‐tim depaſcente morbo caries arrodit? Per o‐mnia igitur uagantur loca, ad uberiorem paſtũ, ut animalia rationis expertia, identidem ſe trãſ‐ferentes. Occaſionem ad negotiandum com‐parandaq; cibaria circunferunt calamitatem. & ſupplicationis loco morbum omnibus oſten‐dunt. Propter ægritudinem autem miniſtris egent, à quibus manu ducantur. ſed ob inopiã ſeſe uiciſsim confirmant. Sic enim alter alterius utitur membris pro iis, quæ ſibi deſunt, ut, qui per ſe ſinguli ſunt imbecilli, mutua illa acceſ ſione fulciantur. Itaque in hominũ cõſpectum

ſigillatim non ueniunt, ſed (adeo egeſtas etiã ad parandum uictum ingenioſos & ſolertes facit) uniuerſi atque inter ſe congregati conſpici uolunt. Inde fit, ut, cum ſinguli miſerabiles ſint, hominibus ita coniuncti magis miſerandi coadiuuandiq; uideãtur. Aliquid enim quiſque in cõmune confert, & alius ex alia calamitate miſericordiam cõparat. Hic prætẽdit mutilatas manus. Ille tumidũ uentrem oſtendit. alius dilaniatam faciem. Crus aut brachium putreſcens alius. Qua denique quiſque ægrotat corporis parte, eam denudat, & ſuam miſeriam oſtentat. Quid ergo faciendum eſt nobis, ut nihil in naturæ legẽ peccaſſe uideamur? ſatis'ne ſit, eorũ affectiones deplorare, & oratione morbũ extollere, atque ipſa commemoratione commoueri? an neceſſe eſt, ut facto etiam aliquo miſericordiam & beneuolentiam erga illos noſtram declaremus? Sic eſt profecto. Nam quæ proportio eſt inter res ueras & adumbratas picturas, eandem obtinent uerba, ſi ab operibus ſeiungantur. Non
Matth. 7. *Luc. 6.g.* enim in uerbis ſalutem conſiſtere dicit Dominus, ſed in ſalutis operibus faciendis. Quamobrem, quod nobis ipſorum cauſa mandatum eſt, id, oportet, ut ipſimet exequamur. Neque enim illud omnino quiſpiam dicat, eſſe ſatis, ſi procul à nobis in extremam aliquam noſtræ regionis partem, tanquam in coloniam deductis alimenta ſuppeditentur. Ea nanque ſententia nullam ueræ clementiæ & cõmiſerationis ſigni-

ficationem habet, ſed ſub ea miſericordiæ ſpe-
cie illud conſilium latet, ut homines è uita no-
ſtra prorſus extermin&etur. Deinde noſtræ nos
uiuendi conſuetudinis non pudet? qui ſues, &
canes contubernales habeamus, adeo, ut ne ſuo
quidem lectulo uenator catulum arceat, & agri
cola uitulum exoſculetur, & propriis manibus
uiator aſini pedes lauet, & curandis uulneribus
medicas manus adhibeat, ſtercusq; auferat, &
cubile ſubſternat, eos autem, qui generis neceſ-
ſitudine nobis coniuncti ſunt, ipſis etiam ratio-
nis expertibus animalibus poſtponamus? Ne
fiant hæc, quæſo, ne fiant, ô fratres. Ea ſenten
tia aduerſus homines rata ne habeatur. Operæ-
pretium eſt meminiſſe, qui ſimus, de quibus
conſilium capiamus. Nempe de hominibus ho
mines, qui nihil propriũ, & à natura communi
ſeiunctum poſsidemus. Vnus omnibus in hanc
uitam introitus, idem omnibus uitæ modus. E-
dendi, bibendi, uiuendi ſimilis ratio. eadem cor
porum conſtructio. idem è uita exitus. Omnia
enim compoſita diſſoluuntur, & ad interitum
ueniunt. Nihil eorum, quæ mixta concretaq;
ſunt, ſemper eodem ſtatu manet. Exiguum ad
tempus bullarum inſtar ſpiritui noſtro circunie
ctum eſt corpus. Mox autem extinguimur, nul
lo huius tumoris in uita relicto ueſtigio, in co-
lumnis, & lapidibus, & titulis monumenta, ac
ne illa quidem ſempiterna. Hæc tecum ipſe re-
putans noli altum ſapere, ut ſcribit Apoſtolus, Rom. 11. c.

ſed, quod incertum eſt, time. Ne in te ipſum ſtatuas ſæuitiæ legem. Aegrotantem'ne fugis? Dic, amabo, ecquid prætexẽs id facis? An quia in illo corruptus eſt humor, & putridus quidã ſuccus, atra bile cum ipſo humore confuſa, ſanguinem infecit? Has enim cauſas medici, cum de morbis diſſerunt, afferre ſolent. Quodnam igitur eſt hominis crimen, ſi naturæ materia mobilis & incõſtans ad illud ægritudinis genus defluxit? Tu uero non cernis in ipſis etiam ualentium corporibus ſæpe contingere, ut qui cætera ſanus eſt, inflammatione, aut carbunculo, aut eiuſmodi aliquo morbo corripiatur, incenſa, ſupra quàm opus ſit, materia humida, & iccirco in tumorem, & ruborem, & putridam ſaniem cõuerſa? Quãdo igitur ſic affecti ſumus, eam'ne carnis partem ægrotantem auerſamur, an cõtra potius reliquas corporis partes ſanas omnes ad illius laborantis curationem conuertimus? Non igitur eã ob cauſam homines deſpicimus, quòd morbus deteſtabilis uideatur. Alioquin in nobis etiam ipſis ab ea parte curanda, quæ morbo affecta eſt, ſanæ partes abhorrerent. Quid ergo nos ab illis diſiungit? quid tandem eſt? illud profecto, quòd non timemus minas illius, qui dicit: Diſcedite à me in ignem æternum: quatenus enim uni ex his non feciſtis, nec mihi feciſtis. Qui enim hæc ita habere arbitrarẽtur, nunquam adduci in eam ſententiã poſſent, ut ægrotantes à ſe repellerent, nec ſtudium, quod in ca

Matth. 25. d.

lamitoſos

lamitosos impenderetur, uitæ nostræ contagiũ existimarent. Quamobrem si fidelem eum, qui promisit, arbitramur, Mandatis illius, sine quibus digni promissis eius esse non possumus, obtemperemus. Nudus, indigens cibo, infirmus, in carcere clausus, & omnia, quæ commemorantur in Euangelio, in hoc misero tibi proposita sunt. Vagus oberrat & nudus, infirmus, & propter inopiam, quæ morbum ipsum consequitur, rerum egens necessariarum, Qui enim nec domi habet, unde alatur, nec aliunde labore potest questum facere, huic utique desunt ea, quæ uitæ usus requirit. Vinctus autem propterea est, quoniam morbi uinculis constringitur. Itaque Mandatorum omnium summam in hoc expletam habes, & ipsum omnium Dominum ob ea, quæ benigne ipsi præstiteris, obstrictum & obligatum. Cur igitur in tuæ uitæ perniciem niteris? Qui enim rerum omnium Dominum amicum habere non uult, is sibi ipse grauis est inimicus. Quemadmodum autem Mandati obseruantia conciliatur, sic ab alienatur crudelitate. Tollite (inquit) iugum meum super uos. *Matth.11.* Mandatorum obseruantiam iugum appellat. Iubẽti pareamus. Efficiamur iumentũ CHRISTI induentes uincula charitatis. Tale iugũ ne detrectemus, ne excutiamus. suaue est, leue est. Subeuntis ceruicem non atterit, sed demulcet. seminemus in benedictione (inquit Apostolus) ut etiam in benedictionibus metamus. *2.Cor.9.b*

Multiplex ſpica ex tali ſemente pullulabit. Ampla eſt Domini Mandatorum ſeges. ſublimes benedictionis ſtirpes. Vis intelligere, in quantam altitudinem extollatur harum ſtirpium incrementum? ipſos cœli uertices attingũt. Quidquid enim in hos contuleris, in cœli theſauris conditum inuenies. Ne diffidas iis, quæ dicta ſunt, ne'ue horum amicitiam contemnendam putes. Manus quidem ipſorum ſunt mutilatæ, ſed ad ferendum auxiliũ non imbecillæ. Pedes inutiles effecti ſunt, ſed currere ad Dominum non prohibentur. Effluxit lux oculorum, ſed animo cernũt illa bona, quæ oculorum acies intueri non poteſt. Quamobrem corporis deformitatem ne deſpicias. Parũper expecta, &, quod ſuperet omnis miraculi fidem, intueberis. Non enim quæcunque materiæ fluxæ contingunt, eadem in perpetuum manent: ſed quando anima huius caduci terreniq; carceris nexu ſoluta eſt, tunc propria ſplendet pulchritudine. Hoc autem uel inde coniicito, quòd poſt hanc uitam non deſpexit pauperis manum uoluptarius il-
Luc. 16. le diues, quinetiam optauit, ut, qui olim corruptus erat pauperis digitus, ſibi aquæ guttã miniſtraret, cupiens ipſa lingua ſtillantem ipſius digitum circumlambere, id neutiquam deſideraturus, ſi ex corpore prouenientẽ triſtem illam turpitudinem in animæ quoque forma conſpexiſſet. Quàm multa in ea uitæ commutatione uериſimile eſt, diuitem recantaſſe? Quàm multis

nominibus beatū existimasse pauperem illum propter angustias, quibus oppressus fuerat in hac uita? Quot modis fortunā suam, cui in perniciem animæ diuitiæ datæ fuerant, incusasse? Quòd si reuiuiscere licuisset, quidnam data optione fuisse creditis electurum? in eorum'ne esse numero, qui in hac uita beati cēsentur, an in eorum potius, qui miseri iudicantur? Non est dubium, quin infelicium conditionem fuerit accepturus. orat enim, ut ad fratres nuntius ex mortuis mittatur aliquis, ne ipsi quoque diuitiarum splendore elati ac tumidi, & propter lubricum uoluptatis prolapsi, in eundem Inferni hiatum atque uoraginē detrudātur. Cur igitur eiusmodi exemplis admoniti nōdum resipiscimus? cur præclarum illud negociationis genus (ut consulit Apostolus) nō exercemus? Vestra (inquit) 2.Cor.8.c
copia eorum inopiam sustentet, ut eorū opes in ea, quæ post secutura est, uita, uobis ad salutem opitulentur. Si quid igitur benignitatis percipere uolumus, bene merendo anteuertamus. Si posthac refici, eos in præsentia recreemus. Si Luc.16.c.
ab illis in æterna recipi tabernacula, nunc eos in nostra recipiamus. Si peccatorum nostrorum uulnera curari, illorum corporum plagis idem præstemus. Beati enim misericordes, Matth.5.a.
quoniam ipsi misericordiam consequentur. At aliquis fortasse dicet, utile quidem in posterum esse mandatum, sed hoc tempore sibi adhibendam esse cautionem, ne eiusdem morbi cō-

tagione contaminetur. Atque ita ne temeritatis pœnas det, & aliquid eorum, quæ nollet, perpetiatur, sibi eorum, congressum ac consuetudinem uitandam putat. Nugæ sunt hæ, & excusationes fictæ, ac commentitiæ, quibus ueluti quibusdam integumentis, inertia ad conficienda Mandata Dei protegitur. Non autem ita se res habet. Nullus enim in exequẽdo Mandanto timor inest. Nemo malo malum curet. Quot enim homines licet uidere, qui iam inde à pueritia ad ipsam usque senectutẽ suam in eiusmodi curatione operam collocarunt, neque tamen ob id studium bona ipsorum habitudo corporum naturalis est ullo modo facta deterior? Neque uero ulla probabili ratione id fieri potest. Cæterũ quoniam aliquando sæuiunt quædam morborum genera, ut pestilentiæ, & alia eiusmodi, quæ ex causis externis pendent, quæ uidelicet aere aqua'ue corrupta generãtur: hæc autem tanquam ab illis, qui prius correpti sunt, eos, qui appropinquent, inuadant atque coinquinent, multis suspecta sunt: quanquam meo quidem iudicio neque affectio illa ex successione sanis morbum dispertitur, sed communis pestilentiæ sæuitia morbi similitudinem affert: Quando igitur eiusmodi contagiones grassantur, ualeat excusatio, quòd morbus ex eo laborantibus ad alios serpat. At hic quoniam affectionis uis intus contrahitur & consistit, & ex tabificorum humorum permixtione quodam-

modo ſanguis corrumpitur, in ægrotante ſolum hæret & circunſcribitur affectio. Hoc autem ſic habere, illud indicium ſit. Qui morbo laborant, aliquid'ne melioris habitudinis acquirunt ex conſuetudine & familiaritate eorum, qui cõmoda fruuntur ualetudine, quanuis curentur ab eis diligentiſsime? Nihil omnino. Sic igitur è contrario fieri par eſt, ut nihil ex ægrotantibus ad recte ualentes incommodi perueniat. Quare, cum tanta Mandati utilitas ſit, ut inde regnum cœlorum comparetur, in eo autem exercendo nullum periculum, ut corpus detrimenti quicquam accipiat, quid impedimento eſt, quominus ipſum Charitatis mandatum excolatur? Difficile, & magni laboris eſt (inquies) ut homines ad hæc, à quibus naturaliter & inductione quadam animi abhorrent, amplectenda pertrahantur. belle. rationem admitto, & laborioſum eſſe confiteor. Verum quid nam eorum, quæ ex uirtute perficiuntur, à labore uacuum oſtendes? Sudores & labores moltos rerum cœleſtium ſpei Lex diuina propoſuit, arduamq́; ad uitam ducentem uiam hominibus demonſtrauit, eamq́; laborioſiſsimis ac difficillimis quibuſque documentis perânguſte referciens undique coarctauit. Anguſta enim eſt porta, & arcta (inquid) eſt uia, quæ ducit ad uitam. Quid ergo? illamne ſummi boni ſpem iccirco contemnemus, quòd ad illud ignauis & inertibus aſpiramus, Matth.7.c.

re non licet? Interrogemus adolescentes, utrũ laboriosius sit, sobrie, caste, continenter uiuere, an relaxare habenas cupiditati, & solute ac libere conquisitis undique uoluptatibus frui, & hæc an illa uiuendi ratio suauior, & magis optanda uideatur. Quid ipsi sint responsuri, nemini dubiũ est. Nos ergo propterea id, quod iucundum & facile est, complectemur, à uirtute autem, quòd difficilis laboriosaq; sit, per ignauiam deficiemus? Atqui illi, qui uitæ leges tulit, ista non probantur. Proinde spatiosa illa deorsum ad perniciem tendente nobis interdicta uia, intrate (inquit) per angustam & arctam portam. Vnum igitur ex illis institutis, quæ recte per laborem exercentur, & hoc existimemus, ut reiectum è uita atque exoletum mandatum in consuetudinem inducamus, & naturalem offensionem, atque fastidium animi, quo ab illo abhorremus, exercitationis assiduitate leniamus, & emendemus. Magna est consuetudinis uis, & rebus etiam difficilioribus solet uoluptatem quandam aspergere. Quamobrem ne quis amplius mandatum esse difficile ac laboriosum obiiciat: sed potius omnes utile ac fructuosum illud recte obeuntibus fateantur. Et quoniam apparet lucri magnitudo, labor omnis alacriter suscipiatur. Nam quod principio molestum & arduum uidetur, id ipsa dies & consuetudo facile ac iucundum efficiet. Iam uero si iis, quæ dicta sunt,

uolumus aliquid adiungere, misericordiam erga calamitosos in hac item uita frugiferam esse reperiemus. Nemo est enim, qui sapiat, quin tanquam egregium præmium ante reconditum putet id, quod in alterius calamitatibus humaniter & benigne confertur. Quoniam enim humana omnia moderatur una eademq́; natura; & sibi perpetuo prosperas & secundas res fore, certum est nemini; in omni uita Euangelicum illud præceptum expedit meminisse, ut, quæ uolumus, ut faciant nobis homines, eadem faciamus. Quandiu ergo feliciter nauigas, illi manum porrigito, qui naufragium fecit. commune est mare. tempestas communis. communis fluctuum perturbatio. saxa sub undis latentia, syrtes, scopuli, & omnia denique huius uitæ nauigationis incommoda parem cunctis nauigantibus metum iniiciunt. Dum integer es, dum uitæ pelagus tuto pertransis, ne inhumane prætereas eum, qui prius nauem illisit. Quis tibi sponsor, ut felicem nauigationem perpetuo sis habiturus? Nondum in portum quietis appulisti. Nondum extra fluctuum periculum es constitutus. Tibi nondum in loco tuto constitit uita. Adhuc in uitæ pelago iactaris obnoxius tempestati. Qualem te calamitoso præstiteris, tales erga te eos, qui simul nauigant, experieris. Omnes igitur in quietis portum secundo Sãcti Spiritus afflatu prouecti contendamus. Adsit diligens mandatorum exer- Matth. 7.

citatio, & gubernaculum Charitatis. Quibus adiuti tandem Promiſsionis Terram aſſequamur, in qua ſita eſt magna illa ciuitas, cuius architectus & ædificator eſt CHRISTVS Deus noſter, cui gloria in æternum. Amen.

EX LIBRO BEATI HIERONYMI DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

REGORIVS prius Saſimorum, deinde Nazanzenus epiſcopus, uir eloquentiſſimus, præceptor meus, à quo ſcripturas explanante didici, ad triginta millia uerſuum omnia opera ſua compoſuit, è quibus illa ſunt: de morte fratris Cæſarij, περὶ φιλοπτωχίας, laudes Machabæorum, laudes Cypriani, laudes Athanaſij, laudes Maximi philoſophi, poſt exilium reuerſi, quem falſo nomine quidam Heronis inſcripſerunt, quia eſt & alius liber, uituperationem eiuſdem Maximi continens, quaſi non licuerit eundem & laudare, & uituperare pro tempore, & liber hexametro uerſu uirginitatis & nuptiarum contra ſe diſſerentium, aduerſus Eunomium liber unus, de ſpiritu ſancto liber unus, contra Iulianum Imperatorem liber unus, ſecutus eſt autem Polemonem dicendi charactere, uiuoq; ſe epiſcopum in loco ſuo ordinans, ruri uitam monachi exercuit, deceſſitq; ante hoc fermè triennium, ſub Theodoſio principe.

D. GREGORII NAZANZENI THEOLOGI DE PAVPERIBVS AMANDIS ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS ORATIO.

VIRI fratres, quiq; in eadem mecum egestate uersamini (licet enim alius alium habẽdo superare uideamur, dum nos exiguis modulis metimur; pauperes tamẽ sumus omnes, & diuinæ gratiæ indigemus) hunc de subleuandis beneuolentiaq; prosequendis pauperibus sermonem non angustis, sed benignis animis suscipite, ut regni cœlorum diuitias consequamini; Deumq; simul orate, ut dicenti mihi adsit, orationisq; copiam præbeat, qua ueluti diuino illo cibo è cœlo demisso, aut paucis illis panibus, ego quoque, ut Moses olim, & IESVS postea, uerus panis, ueræq; uitæ auctor, tot hominum millia ad satietatem usque pauerunt in solitudine, animos uestros alere saturareq; possim, atque ita spiritalem esurientibus panem frange-

Exod 16.c.
Mar. 8. b.
Io. 6. b.

re ac subministrare. Certe quemadmodum in prato multis & odoratis floribus referto haud facile est, pulcherrimum omnium, & fragrantissimum inuenire, unoquoque tum odore, tũ pulchritudine trahẽte spectantium oculos, seq;, ut primum carpant, inuitante: sic inter uirtutes difficile est, cui tanquam præcellenti palma tribuenda sit, sententiam ferre. Quamobrem, ut id inuestigemus, ita considerandum censeo.

Præclaræ sunt hæ tres uirtutes, fides, spes, charitas: ac fidei quidem testis est Abraham iustificatus ex fide: spei autem Enos, qui primus ad inuocandum dominum adductus est spe, cunctiq; iusti, qui propter spem res aduersas perpessi sunt: charitatis uero Diuus Apostolus, qui propter Israelem ausus est aliquid etiam contra se loqui, & Deus ipse, qui charitas uocatur. Præclara uirtus est hospitalitas, declaratq; id ut ex iustis Lot incola quidem Sodomæ, sed à Sodomorum moribus alienissimus: sic ex peccatoribus Raab meretrix, nec tamen meretrix proposito, quippe quæ laudem & salutem est assecuta propter hospitalitatem. Præclara uirtus est mutua inter fratres beneuolentia. testimonio sit ipse IESVS, qui nõ modo fratrem se nostrum uocari non recusauit, sed mortem ipsam pro nobis subire uoluit. Præclara uirtus est humanitas, quod facile ostendit idem IESVS, qui non solum hominem fecit, ut bene beateq; uiueret, eamq; pulueri imagi-

Gen. 15.b.
Rom. 4. a.
Gen. 4.d.
Rom. 9. a.
Io. 4. c.
Gen. 19.
Ios. 2. a.
Matth. 12. d.
Gen. 1. c.

nem adiunxit, quæ ipſum ad honeſtiſsima quæque perduceret, rebusq; diuinis conciliaret, uerum etiã pro nobis ipſe factus eſt homo. Præclara uirtus eſt lenitas animi, ut idem IESVS oſtendit, cum nec legiones Angelorum popoſcit aduerſus eos, à quibus oppugnabatur opprimebaturq́; ; & Petrum, qui gladium eduxiſſet, increpuit, atque auriculam ei, cui abſciſſa fuerat, reſtituit: utq; teſtatus eſt poſtea Chriſti diſcipulus Stephanus, dum pro iis, à quibus lapidibus obruebatur, precaretur. Præclara uirtus eſt manſuetudo, cuius ſane rei locupletiſsimi teſtes ſunt Moſes, & Dauid, eorumq; magiſter non contendens, neque clamans, neque in plateis uocem emittens, neque reſiſtẽs iis, à quibus ducebatur. Præclara uirtus eſt zelus. teſtatur id Phinees, qui Madianitem cum Iſraelita confodit, ut dedecus à filiis Iſrael remoueret; quo ſane facto gloriam etiam adeptus eſt: et qui poſt illum dixerunt, Zelans zelaui Deo Domino omnipotenti: &, Zelo enim uos Dei zelo: &, Zelus domus tuæ comedit me: quiq; non ſolum ita locuti ſunt, ſed rebus ipſis uerba confirmarunt. Præclara uirtus eſt corporis afflictio. perſuadeat id tibi cum Paulus ſe ipſum adhuc erudiens, & Iſraelis exemplo terrorem incutiens iis, qui ſibi fidunt, & corpori indulgent: tum ipſe IESVS, dum ieiunat, dum tentatur, tentatoremq; ſuperat. Præclara uirtus eſt precatio & uigilia. perſuadeat id tibi IESVS, qui an-

Matth. 1.
Matth. 26. e.
Luc. 22. f.
Act. 7. 6.
Num. 12. a.
Reg. 1. et. 2.
Matth. 12. b
Num. 25. b
3. Reg. 19 b
2. Cor. 11. a
Psal. 68. b.
1. Cor. 9. d.
Rom. 11.
Matth. 4.
Matt. 26. d

te cruciatus et mortem uigiliæ precationiq́; incu
buit. Præclara uirtus est castitas & uirginitas:
1. Cor. 7. persuadeat id tibi Paulus, qui de his leges tulit,
Luc. 2. a. æquaq́; tum coniugio, tum cœlibatui præmia
constituit, IESVS etiam ipse natus ex Vir
gine, ut et legitimam liberorum procreationem
commendaret, & ei tamen uirginitatem antefer
ret. Præclara uirtus est temperantia: persuadeat
2. Reg. 23. c. id tibi Dauid, qui potitus aqua ex puteo Bethle-
hem, eam non bibit, sed libauit tantummodo,
nec cupiditatem suam explere uoluit re alieno
capitis periculo comparata. Præclara est solitu-
3. Reg. 18. do, & quies, quod docet Carmelus Eliæ, Ioan-
Luc. 3. nis solitudo, mons IESV, super quem sæ-
Luc. 6. b. pe secessisse eum constat, atque ita secum tran-
quille uersatum esse. Præclara uirtus est frugali-
3. Reg. 17. Matth. 3. a tas, ut docet Elias quiescens apud uiduam, Ioã-
nes tectus Cameli pilis, Petrus denarioli lupinis
enutritus. Præclara uirtus est animi summissio:
cuius rei cũ multa undique exempla se offerant,
in primis excellit illud seruatoris & domini, qui
ita sese summisit abiecitq́;, ut serui persona susce
Matth. 27. pta non modo se contumeliose conspui, atque
inter facinorosos enumerari sustinuerit ipse mũ
di peccatorum expulsor; uerumetiam in figura
Io. 13. a. habituq́; seruili discipulorum pedes abluerit.
Præclara uirtus est inopia & contemptus pecu-
niarum, ut Zacchæus, & ipse CHRISTVS
Luc. 19. testatur, dum ille quidẽ ad ingressum CHRI-
Matth. 19. c. STI omnia ferè distribuit; hic autem in ea re

perfectam uiuendi rationem cõsistere, diuitem docet. Atque ut breuius adhuc hæc omnia complectar, præclara est illa uitæ ratio, quæ in contemplatione, præclara etiam illa, quæ in actione uersatur. altera nos à terrenis ad sublimia erigit, & in sancta sanctorum ingrediens mentem nostram reducit ad id, cui necessitudine quadã con iuncta est: altera CHRISTVM suscipit; eiq; inseruiẽs factis ipsis amoris magnitudinem indicat. Harum uirtutum singulæ sunt singulæ ueluti uiæ, quæ ducunt nos ad aliquam felicium illarum sedium & sempiternarum. Quemadmo dum enim sunt uariæ uiuendi rationes, ita multæ sunt apud Deum sedes pro sua cuique dignitate distributæ & assignatæ. Proinde unus quidem hanc uirtutem exerceat, alius illam, hic plures, ille omnes, si fieri potest; modo progrediatur, ad idq́;, quod est ante, contendat, et pro uiribus sequatur egregium itineris ducem, qui per uiæ, portæq́; angustias ad beatitudinis planitiẽ perducit. Quod si ex Pauli atq; adeo ipsius CHRISTI sententia omnium mandatorum primũ & maximum Charitatem, ut summam legis & prophetarum, oportet existimare; in ea nihil præstantius inuenio, quàm pauperes nobisq́; coniunctos beneuolentia, liberalitate, misericordiaq́; complecti. Nulla enim re perinde conciliatur, deuinciturq́; Deus, atque misericordia: ea nanque nihil eius naturæ magis coniunctum aut proprium est, si quidem ante ipsum misericor-

Matth. 7. b

Matth. 22.
Ro 13. c.

Psal. 88. c.

dia & ueritas ita præcedunt, ut iudicio tamen mi
sericordia præferatur. nec ulla re magis quàm
benignitate benignitas rependitur ab eo, qui iu-
ste remuneratur, quiq́; in lance stateraq́; ponit
misericordiam. Cæterum cum omnibus paupe
Rom. 12.c. ribus & in miseria, & calamitate quacunque de
causa constitutis patefaciẽdæ sunt misericordiæ
fores; ut illi præcepto, quòd gaudere cum gau-
dentibus, & flere cum flentibus iubet, obtempe
remus, cumq́; homines simus, humanitatis & be
neficentiæ signa debemus erga homines exhibe-
re, siue in egestate positi sint, quòd aut cõiuges,
aut parentes amiserint, aut procul absint à pa-
tria, siue propter dominorum crudelitatem, si-
ue propter audaciam principũ, Quæstorum'ue
inhumanitatem, aut sicariorum cædem, aut fu-
rum improbitatem, siue propter proscriptio-
nem, aut naufragium: isti enim omnes commi-
seratione sunt digni, atque ita manus nostras at-
tendunt, quemadmodum nos Dei manus respi
cimus, cum indigemus. Magis tamen ad mise-
ricordiam mouere nos debent, qui insolitis cala
mitatibus affecti sunt, quàm illi, qui in uulgatis
quotidianisq́; miseriis uersantur. Maxime au-
tem omnium miserandi sunt, quos sacer mor-
bus ita corripuit, ut ad carnem usque, et ossa, at-
que medullas, ut de quibusdam est execratio,
consumpti corrosiq́; sunt, et ab isto abiecto infi-
doq́; corpore proditi. Cui sane corpori quo mo
do coniunctus sim, ut ex luto compactus Dei

imaginem gestem, ignoro. Hoc me, si bene habet, impugnat: excruciat, si male. Hoc & tanquam conseruum diligo, & auersor ut inimicũ. Hoc & tanquam uinculum fugio, & reuereor ut cohæredem. Hoc conficere studeo: at si confecero, cuius opera ad res præclarissimas utar, non habebo. Quare quoniam scio, ad eum finem, ad quem genitus sum, ad Deumq́; mihi per opera ascendendum, ei ueluti collegæ adiutoriq́; ignosco; sed quo modo impetum eius declinem, aut à Deo nõ excidam, compedibus detrahentibus, humiq; me affligentibus non inuenio. Est inimicus iucundus, & amicus insidiosus. Proh coniunctionem alienissimam. Quod timeo, complector: & quod amo, idem metuo. concilior, antequam pugnem: & priusquam pacem faciam, inimicitias gero. Quæ'nam me sapientia et magnum arcanum circumsistit? an eo consilio hoc factum est, ut nos, qui diuinitatis participes sumus, è cœloq́; originem ducimus, ne propter dignitatem inflati elatiq; creatorẽ despiciamus, sed ipsius opẽ in lucta belloq́;, quod cum corpore gerimus, imploremus, imbecillitatemq; nostram ueluti magistram ac ducem habeamus, quæ nos officii, conditionisq; nostræ commonefaciat: ut nos, prout ad alterutram partem inclinauerimus, ita maximos, uel abiectissimos; cœlestes, aut terrenos; temporarios, aut immortales; lucis aut ignis, tenebrarum'ue fore hæredes intelligamus? hoc sane modo &

has ob causas, meo quidem iudicio, compacti sumus, ut, quando propter imaginis formæq; præstantiam efferimur, luti, materiæq; humilitate deprimamur. In his igitur, qui uolunt, philosophentur; nos item opportunius aliàs philosophabimur. Nunc autem quanquam aliena calamitate commotum dicendi me impetus tulit, ut propriæ carnis miseriam imbecillitatemq; dolerem; tamen sic statuo, fratres, ut id, quod tanto nobis necessitudinis, eiusdemq; seruitutis uinculo coniunctum est, seruemus. licet enim affectione permotus in illud tanquã in hostem inuectus sim, ipsum tamen amore illius, qui coniunctionem eiusmodi fabricatus est, diligo, complectorq;, nec minori curæ nobis esse debere existimo corpora proximorũ, quàm cuique sit suũ, siue ea ualeant, siue ab ipso morbo cõficiantur.
Ro. 12. Si quidem unum sumus omnes in Domino, siue opulenti, siue pauperes, siue serui, siue liberi, siue ualenti corpore, siue ægrotanti simus: &
Col. 1. c. unum omniũ caput, & ex quo omnia CHRISTVS; & quam proportionem habent inter se corporis membra, eandẽ inter nos habemus tũ singuli, tũ uniuersi. Quamobrẽ non sunt despicienda, negligenda'ue corpora eorum, quos communis infirmitas prius inuasit. Neque maior nobis lætitia ex commoda nostra, quam ex incommoda fratrum ualetudine molestia percipienda est. Præsertim cum humanitas, quam illis præstamus, unicum nobis ualetudinis no-

ſtrorum tum corporum, tum animorum præſidium ſit. Sed conſideremus, quæſo, quo modo, qui ſacro morbo laborant, præ omnibus ſunt miſerandi. Alii nanque una duntaxat, qua premuntur, ſubleuandi ſunt egeſtate, qua tamen eos aut ipſa dies, aut induſtria, aut amicorum propinquorumq; benignitas, aut rerum uiciſsitudo fortaſſe liberabit. Hos autem cum eadem, atque haud ſcio an maior etiã inopia premat, cum nulla ſibi ipſi induſtria opitulari queant, quippe qui una cum rebus neceſſariis carnes etiam amiſerint, magisq; quotidie ingraueſcentis morbi formidine, quam ulla conualeſcẽdi ſpe teneantur; ut ne commune quidem infelicium ſolatium, ſpes, ullam ipſis miſeriæ leuationem afferat: inopiæ præterea morbus coniunctus eſt, & is morbus, qui omnium maxime eſt deteſtandus, cunctorumq́; execrationibus in primis expoſitus, ut poſtrema illa eorum miſeriæ calamitas accedat, quæ magis etiam, quam morbus ipſe eos excruciat, cum animaduertunt congreſſum aſpectumq́; ſuum à pluribus euitari, ſeq́; nulla alia de cauſa auerti, declinariq́;, & inuiſos eſſe, niſi quòd ſunt calamitoſi. Equidem cum eorum miſeriæ intuitu lacrymis temperare, tum recordatione non poſſum non cõmoueri. Eadem uos item miſeratione commouemini, fratres, ut lacrymis lacrymas effugiatis. Quod tamen euenire ſcio præſentibus iis, qui & CHRISTI, & pauperum cupi-

di amantesq́; sunt; quiq́; & Dei, & â Deo misericordiam habent, eiusq́; rei nos testes sumus. Proponitur ante oculos nostros spectaculum graue & miserandum, omnibus qui ipsum non uiderint, incredibile; homines mortui, qui uiuunt, cum plurimæ illis corporis partes sint amputatæ, neque quinã olim fuerint, neque unde sint, propemodum cognosci possunt; sed parentum, fratrum, patriæq́; nominibus recensendis se infelices hominum reliquias esse testantur. Ego, inquiunt, patrem illum habui, ea mihi mater fuit, hoc nomine appellor, tu mihi amicus olim fuisti, & familiaris. hoc modo se dignoscendos præbent. Quo enim alio pristino signo facere id queant homines nõ modo pecunia, cognatione, amicis exhausti, sed ipsis corporibus mutilati? homines omniũ soli, qui se ipsos & miserãtur, & oderũt simul. qui nesciunt, utrum magis doleant eas corporis partes, quas amiserunt, an illas quas habẽt: eas quæ morbo præreptæ sunt, an quæ derelictæ. Illæ nanque sunt infeliciter cósumptæ, hæ infelicius seruatæ. Illæ ante sepulturæ tempus euanuerunt, hæ non habent, à quo afficiantur sepultura. Etenim qui alioqui benigni sunt singulariq́; humanitate præditi, nulla in istos commiseratione tanguntur, ut in hac una re, quòd caro simus, quodq́; nos abiectissima corpora circundent, obliti esse uideamur. Tantumq́; abest, ut homines eiusmodi curare uelimus, ut nos tum demum

tutos atque incolumes existimemus, si ab ipsis quam longissime recesserimus: cumq; non desint, qui cadaueribus, eisq; forte iampridem fœtentibus appropinquauerint, putidaq; animalium rationis expertiũ corpora pertulerint, ac cœno oppleri se sustinuerint; hos tamen pro uiribus fugimus, ac propemodum (proh inhumanitas) quòd eundem cum ipsis aera spiritu ducimus, indignamur. Quid patre cõiunctius? Quid clementius matre? atqui natura ab iis etiã uidetur excludi. Ac pater filium suum, quem genuit, quem educauit, quem unicum uitæ oculum habere se existimabat, pro quo multa sæpe Deo uota faciebat, deplorat illum quidem, sed tamen expellit; atque alterum uolens, alterum coactus facit. Mater autem partus dolorũ reminiscitur, eiq; præ dolore uiscera disrumpuntur; uoce admodum miserabili clamat, filiumq; ante positum atque uiuentem ueluti defunctum deflet: Fili, inquiens, infelix, & ab infelici matre genite, quem mihi dimidiatum acerbe morbus abstulit: Fili miserande, fili qui nullo signo dignosci potes; fili, quem speluncis, & mõtibus, & solitudinibus alui, cum feris habitabis, petra tibi tectum erit, inuisent te homines illi duntaxat, qui incredibili erunt pietate insignes. Vsurpat etiam miseranda illa Iob uerba: Cur formatus es in utero matris? cur è uentre ipsius egressus non statim interiisti, ut cum ortu mors coniungeretur? cur immaturus non di-

ſceſsiſti prius, quàm mala uitæ deguſtares? cur tibi genua compacta ſunt? cur ubera ſuxiſti infeliciter uicturus uitam morte acerbiorem? & cum hæc dicit, tum emittit fontes lacrymarum, & quæ complecti cupit filii membra, ea tanquam hoſtilia reformidat. Quid? quòd plerique omnes uociferantur & ſæuiunt non aduerſum eos, qui in facinoribus, ſed qui in miſeriis ærumnisq́; uerſantur? non deſunt, qui habitent cum homicidis, qui eadem cum adulteris non ſolum domo, ſed etiam menſa utantur; qui cum ſacrilegis uiuendi ſocietatem inſtitutam habeāt, quiq́; illis etiam, à quibus læſi ſunt, propinēt; at eos, qui eiuſmodi affecti ſunt morbo, cum nihil commiſerint, tanquam crimen auerſantur. Atque ita meliori loco malitia eſt, quam ægrotatio. Et quod inhumanum eſt, tanquam liberale complectimur; quod autem commiſeratione, humanaq́; pietate dignum, ceu turpe ſpernimus atque deſpicimus. Expelluntur à ciuitatibus, extruduntur ab ædibus, à foro, à congreſsibus, à uiis, ab ipſa (ò calamitas) aqua; ut fontes etiam ac flumina, quæ illis cōmuniter cū aliis hominibus fluunt, contagione inquinari, contaminariq́; credantur. Cæterum, quod maxima admiratione dignum eſt, quos, ubicunque fuerint, tanquam nocentes, ac ueluti piacula expellimus, quosq́; ad nos rurſum tanquam innoxios reuocamus; iis non ad habitandum loca decernimus, non

quæ uictui, uulneribusq́; curandis necessaria sunt, exhibemus, quo morbum ipsum pro uiribus contegamus. Ea re fit, ut diu noctuq́; inopes, nudi, incertis sedibus uagentur, morbum ostentantes, enarrantes originem, creatoris opem implorantes, utentes alienis membris loco eorum, quæ sibi desunt, inuenientes uidelicet membra ueluti Sophistæ, quibus misericordiam moueant. Postulant autem frustulum panis, aut paululum obsonii, aut detritæ uestis particulam, qua fœditatem operiant, aut ulcerum aliquod ex consolatione solatium. Verum humanus erga illos uidetur non qui subuenit indigentiæ, sed qui non acerbius eos dimittit. Plerique tamen ipsorum non detinentur pudore, quominus in conspectum & frequentiã hominum ueniant; quin ob id potius ab inopia pelluntur ad hæc concilia & solennes ac sacros hos cætus, quos ad excolendos animos excogitauimus, uel cum ad mysterium aliquod conuenimus, uel festos dies in honorem martyrum ueritatis celebramus; ut quorum certamina ueneramur, eorum pietatem imitemur. Ac tametsi uerentur hominum aspectum propter calamitatem, quippe qui ipsi quoque sint homines; & montibus ac speluncis, aut syluis, aut nocte denique ac tenebris obtegi mallẽt, repunt tamen in medium miserabile pondus & lacrymis prosequendum. Quod tamen fortasse non temere fit, sed ut nos infirmitatis nostræ

commonefacti intelligamus, rebus, quæ adsunt quæq; uidentur, nullis tanquam stabilibus, aut firmis inhærendum innitendum'ue esse. Prosternunt autem se partim audiendi, partim uidendi homines desiderio; partim ut parua uitæ uiatica ab iis, qui diuitiis affluunt corrogent. Omnes quidem certe miserias suas publice exponunt, ut aliquo modo subleuentur. Cuius animus non horum lugubrem concentum modulantium lamentationibus perfringatur? Quis aut auribus cantum, aut oculis spectaculũ perferre posit? quidam iacent inter se male propter morbum coniuncti, & alius alii calamitatis aliquid ad excitandam misericordiam mutuatur; atque ita quisque ueluti miseriæ cumulus accedit, ipsa quidem calamitate miserabiles, sed calamitatis consensu coniunctioneq; miserabiliores. Circunstat ipsos commista hominum corona, qui eorum quidem miseria, sed exiguum ad tempus commouentur ac dolent. Quidam uero ad pedes hominum prouoluuntur sole, puluere, sæuo nonnunquam frigore, & imbre, uentorumq; turbine eo magis excruciati afflictiq;, quo magis eorum tactũ perhorrescimus ac detestamur. At sacris, quæ in ecclesia peragũtur cantibus eiulantium luctus respondet; & aduersus arcanas uoces cantilena miserabilis excitatur. Verum non est necesse uniuersam eorum calamitatem nobis diem festum celebrantibus explicare. Nam si diligentius singula,

quæ tragice dici possent, persequerer, uos item fortasse in luctum adducerem, & celebritatis lætitiam commiseratio superaret. Hæc autem dico, quoniam dolorem uoluptate, celebritate mœstitiam, indecoro risu honestas lacrymas aliquando potiora esse nobis persuadere nondum possum. Isti quidem ita, ac multo etiam calamitosius affecti sunt, quam ego commemoraui; qui tamen apud Deũ, uelimus, nolimus sunt fratres nostri, eandem, quã nos, sortiti naturam, eodem luto compacti, quo primum geniti sumus, neruis ossibusq; similibus consuti, pelle & carne similiter amicti, ut quodam loco inquit beatus Iob, cum inter cruciatus philosopharetur, & ea, quæ uidentur in nobis, contemneret. Quinetiam, si id quod maius est, dicere oportet, eandem, quam nos imaginem & acceperunt, & fortasse melius tuentur, quam nos, etiam si corpora confecta habeant: eundem CHRISTVM secundũ interiorem hominem induerunt: eodem Spiritus sancti pignore donati; earundem legum, oraculorum, testamentorum, sacramentorum, mysteriorum, spei participes. pro iisdem item CHRISTVS mortuus est, qui totius mundi peccatum tollit: cœlestis uitæ sunt cohæredes, quamuis præsentis possessione propemodum exciderint: sepeliuntur una cum CHRISTO, unaq; consurgunt, si quidẽ cõpatiuntur, ut glorificentur. Nos autẽ, qui magni, nouiq;

Cap.10.b.

nominis hæreditatem accepimus, ut appellemur à CHRISTO gens sancta, regale sacerdotium, populus acquisitionis, & electus, bonorum ac salutarium operum æmulatores; CHRISTI discipuli illius mansueti atque humani, qui infirmitates nostras portauit, qui semetipsum abiecit, ut formam nostrã sumeret, carnemq́; hanc atque terrenũ hoc tabernaculũ gestaret, qui denique pro nobis, doloribus, molestiisq́; cumulatus est, ut nos diuinitatem consequeremur. Quid nos, inquã, qui tam ingens pietatis, atque cõmiserationis exemplũ accepimus, de iis cogitabimus? quid faciemus? despiciemus'ne? præteribimus? derelinquemus ut mortuos? ut detestabiles? ut serpentes ac feras teterrimas? nequaquam, fratres. Neque enim id decet alumnos CHRISTI pastoris illius boni, qui quod aberrauerat, reducit: quòd perierat, exquirit: & quòd est infirmũ corroborat: neq; etiã patitur humana natura: quæ ex æquali imbecillitate pietatem & benignitatem ediscens misericordiæ leges in animis nostris inscripsit. Verum illi quidem sub dio misere uitam agent, nos autẽ ædes splendidissimas habitabimus marmoribus uariis exornatas, auro atque argento, lapillorumq́; subtilium ac minutorũ textura, tabularumq́; uarietate quasi quibusdam illecebris spectantium oculos capientes ac perstringentes. Et cũ has incolemus, tum alias ædificabimus. At quibus? fortasse ne nostris quidem hæredibus,

1. Pet. 2.

Ezech. 33. d.

ſed peregrinis alieniſq;, qui nos non modo non amant, ſed, quòd eſt malorum extremum, capitali odio atque incredibili inuidia proſequũtur. Et illis quidem detritum lacerumq́;, uel forte etiam nullum ſuppetet ueſtimentum, quo ſe ab iniuria frigorum defendant. Nos autem ueſtiũ mollium in terramq; circunfluentium copia abundabimus ex tenuiſsimis aereisq́; tum lini, tũ Serum telis contextarum. Ex iis autem & illæ, quas geſtabimus, nobis dedecori potius erunt, quam ornamento: quicquid enim modum atque uſum excedit, id ego ignominiam afferre magis, quàm laudem exiſtimo: et quæ intus erunt recõditæ, præterquam quod inutili nos moleſtaq; ſollicitudine afficient, eſcam tineis ac tempori cuncta conſumenti ſuppeditabunt. Illi ne rebus quidem uictui neceſſariis abundabunt (ò delicias meas, & miſeras eorũ anguſtias) ſed ante fores noſtras excluſi atque eſurientes iacebunt, corpore ſibi ne occaſiones quidem, quibus ad poſtulandum utantur, ſubminiſtrante; quippe qui & uocibus ad conquerendũ careant, & manibus, quas in ſupplicationibus protendant, & pedibus, quibus ad diuites accedant, & reſpirationibus, quibus uocem in lamentationibus commode poſsint intendere. id unum, quod omnium malorum grauiſsimum eſt, ipſi leuiſsimum putant, cæcitatem; quinetiam oculis, quibus capti ſunt, gratulantur, quoniam propriam calamitatem non cernunt. Atque illi quidem ita

ſe habent. nos uero in ſublimibus, altisq; toris, ſuperfluisq;, & intactis ſtragulis ſplendidi ſplendide recumbemus, indignantes, ſi uel querelarum uocem exaudiamus. Oportet præterea floribus ſæpe etiam præter tempus conſperſa nobis pauimenta redolere, menſasq; unguentis quum odore tum artificio & ſumptu pretioſiſſimis redundare, ut magis etiam effœminemur. Ad hæc pueros aſtare partim cum ornatu atque ordine promiſsis capillis & molles, cæſariæq; faciei elaborate magis, quam expediat, accommodata, prucacibus oculis exornatos: partim calices ſummis digitis elegantiſsime ſimul ac tutiſsime ſuſtinentes: partim flabellis ſuper caput uentulum ingenioſe facientes, aurisq; de manibus emiſsis carnium multitudinẽ & reliqua refrigerantes. Menſas porro & conquiſitiſsimis impleri cibis, elementis omnibus luxuriæ noſtræ copiam ſubminiſtrãtibus, aere, terra, aqua; & coquorum, popinatorumq; artibus contrahi, & in anguſtum redigi, propoſitis præmiis, ſi quis excogitet nouos modos, quibus gulæ noſtræ blandiatur, & ingratum alliciat uentrem graue pondus, malorumq; fontem, ac ferã maxime tum inſatiabilem tum infidam, quæ cum ipſis cibis, quos deuorauit, ſtatim conſumitur. Atque cum illis ſane bene agitur, ſi poſsint aqua ſitim extinguere. Nos autem maxima uini pocula ingurgitabimus, ad ebrietatẽ uſque; & ſupra ebrietatem etiam, ſiqui ſunt intemperantio-

res. Ac alia quidem uina repudiabimus, aliud ut odoriferum laudabimus, de alio facunde disseremus; damnumq; nos fecisse putabimus, nisi ex laudatis peregrinum aliquod uinum, quod inter domestica atque nostratia quodam modo dominetur, adfuerit. oportet enim nos delicatos, neque iis, quæ fert usus, contentos aut esse, aut certe uideri; quasi turpe ducamus, nisi existimemur serui tum uentris, tum eorum quæ sub uentre sunt. Cur hæc facimus, fratres? cur nos itẽ animis ægrotamus? qui sane morbus eo difficilior est corporis morbo, quod hunc quidem nouimus ad inuitos accedere, illum uero uolentes inuadere. Vnum simul cum ipsa uita dissoluitur, alter è uita decedentes consequitur. Vnum miseratione, alterum odio prosequendum existimant omnes, qui sapiunt. Cur non opitulamur naturæ, dum facultas conceditur? cur non tuemur carnis humilitatem, qui caro sumus? cur in fratrum calamitatibus delicias agimus? absit, ut uel diuitiis abundem his in egestate constitutis, uel bona ualetudine fruar, nisi horum uulneribus opem feram; uel uictum abunde, aut uestitum, aut tectum possideam, nisi his & panem frangam, & uestimenta pro facultate distribuam, & tectum ad quiescendum concedam. Omnia nimirũ aut reponenda sunt CHRISTO, ut ipsum sublata cruce uere & ex animo sequamur, & nullo detrahente nos pondere leues expeditiq; ad superiora uolemus,

unumq; CHRISTVM pro rebus omnibus lucremur, per humilitatẽ sublimes, per paupertatem diuites effecti: aut certe cum CHRISTO partienda, ut quodam modo id etiam, quod posſidemus, propterea quòd eo recte honesteq; utamur, & cum iis qui non habent, communicemus, expietur sanctumq; efficiatur. Quod si mihi uni seminauero; seminem utique,
Cap. 31. d. & alii comedant. Atque ut iterum utar uerbis Iob, pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina: urens uetus auferat, & tollat procella labores meos, ut incasſum laborauerim. Etsi horrea construxero ex iis, quæ Mammonæ sunt, congregans, etiam à Mammona hac ipsa nocte reposcar animam, redditurus rationem eorum, quæ male paraui & condidi. Non'ne tandem aliquando resipiſcemus? Non'ne indolentiam, ne dicam contemptum, abiiciemus? non quæ sunt hominum cogitabimus? non in alienis malis nostra bene componemus? nihil enim est in rebus humanis natura stabile, nihil æquabile, nihil sufficiens, nihil in eodem statu permanẽs: sed omnia quadam ueluti rota circumuoluuntur, diuersas sæpe diebus singulis atque etiam horis uicisſitudines afferẽte; ut instabilibus uentis, & nauigii mare secantis uestigiis, & fallacibus noctis insomniis, quorum breuis est gratia, & iis quæ per ludum in arena fingunt pueri, magis fidendum sit, quàm præsenti hominum prosperitati. Quare prudenter faciunt, qui, propte-

rea quòd non fidunt rebus præſentibus, rationibus ſuis conſulunt in futurum. Et propter inſtabilem incertamq́; humanæ felicitatis conditionem, benignitatem, & miſericordiam, quæ nunquam deficit, complectuntur: ut unum ex tribus omnino conſequantur, uel ut nunquam indigeant, quandoquidē Deus hæc bona ſæpe largitur hominibus piis; ut eos benignitate ad miſericordiam incitet: uel ut fiduciam habeant in ſemetipſis apud Deum, quippe qui non propter improbitatem, ſed quendam diſpoſitionis ordinem mala perpeſsi ſint: uel denique ut ab iis, quibus res proſperæ, ſecundæq́; fluunt, tanquã debitam ſibi repoſcant humanitatem, quam indigentibus præſtiterunt ipſi, cum in ſecunda fortuna uerſarentur. Ne glorietur (inquit) ſapiens in ſapientia ſua, neque diues in diuitiis ſuis, neque fortis in fortitudine ſua, etiam ſi ad ſummum uel ſapientiæ, uel opum, uel potentiæ peruenerint: atque, ut ego addam, quæ ſequuntur, neque illuſtris, & glorioſus in gloria, neque ſanus in ſanitate, neque formoſus in pulchritudine, neque adoleſcens in adoleſcentia; neque (ut paucis omnia complectar) alia ulla in re ex iis, quæ hic laudantur, ab ipſa inflatus. Sed in hoc ſolum glorietur, qui gloriatur, quòd intelligit & exquirit Dominum, quodq́; calamitoſos commiſeratur, & in futurum ſibi aliquid benignitatis reponit. Cætera enim fluxa & temporaria ſunt, & quæ ueluti in taxillorum ludo huc illuc

Iere. 9. d.

transmutantur, & transferuntur, cum nihil sit possidentis tam proprium, quod non uel tempore deficiat, uel inuidia dominum mutet: hæc autem stabilia certaq; sunt, neque recedunt, neque decidunt, neque spes credentium frustrantur. Mihi quidem & propter hanc causam nihil esse certum & diuturnum uidetur in rebus humanis, & illud potissimum, si quid aliud, mirabili consilio ac sapientia illa, quæ omnem intelligentiam superat, constitutum esse, ut ludamur in iis, quæ uidentur, quæq; alium aliàs & locum & dominum inuenientes sursum deorsum feruntur, & commutantur; priusq; discedunt, & aufugiunt, quàm capiantur, ut incerta earum uolubilitate perspecta omni animi impetu ad ea, quæ futura sunt, contendamus. Quid enim faceremus, si prosperi rerum successus in eodem statu nobis persisterent, qui incertis caducisq; tantopere addicti sumus? adeoq; rerum præsentium uoluptate deceptioneq; delinimur & capimur, ut iis nihil melius, nihil sublimius cogitare posimus; præsertim cum ad imaginem Dei & audiamus & credamus nos esse factos, quæ & cœlestis est, & nos ad seipsam trahit? Quis sapiens & intelliget hæc? Quis prætercurrentia pertransibit? Quis permanentibus adhærebit? Quis præsentia tanquam abeuntia, quis ea quæ sperantur ut permanentia considerabit? Quis ea, quæ uera sunt, ab iis, quæ ueri speciem prætendunt, ita discernet, ut illa sequatur, hæc asper-

netur? Quis imaginem à ueritate? Quis terrenum habitaculum à ciuitate cœlesti? Quis hospitium à patria? Quis tenebras à luce? Quis limum profundi à terra sancta? Quis carnem à spiritu? Quis Deum a mundi principe? Quis mortis umbram à uita illa sempiterna separabit? Quis emet præsentibus futura? Quis fluentibus diuitiis eas, quæ non dissoluuntur? Quis iis, quæ cernuntur, ea, quæ non uidentur? Beatus qui hæc diiudicat, quiq; acri rationis indagine diuidens ac secans præstantius à deteriore ascensiones in corde suo facit, ut inquit diuinus ille David, & uallem lacrymarum hanc fugiens totis uiribus superna quærit, & mundo crucifixus cum CHRISTO consurgit, & cum CHRISTO conscendit, illius uitæ, quæ nunquam deficit, quæ nunquam fallit, aditurus hæreditatem, ubi serpens capiti suo cauens calcaneum non obseruat. At nobis reliquis idem David, ut quidam præco clarissima uoce præditus, ex alto & celebri aliquo loco apposite exclamat, nos graui corde homines, & diligentes mendacium appellans, ne ea, quæ uidentur, admodum complectamur, ne'ue aliud quàm satietatem cibi & potus, qui corrumpuntur, omnem, quæ hinc colligitur, felicitatem existimemus. id quod forte beatus etiã Michæas cogitans & aduersus eos qui humi serpunt & boni uidentur, insurgens, Appropinquate, inquit, montibus æternis; surge, & ingredere, quo-

Psal. 83. b

niam non eſt tibi hæc requies. Quæ ſane oratio
Matt. 26. d uerbis illis propemodum congruit, quibus Do
minus & ſeruator noſter cohortatur, Surgite,
inquiens, abeamus hinc, non undecim illos tan-
tum ex uno illo loco abducens, ut poſſet aliquis
existimare, ſed ſemper, et omnes diſcipulos ſuos
à terra terreniſq; rebus ad cœlum cœleſtiaq; in-
uitans & trahens. Rationem igitur aliquando ſe
quamur: quæramus requiem illam: præſentem
opulentiam abiiciamus, ſiquid tamen in ea boni
eſt, id tanquam lucrum ſumamus, uidelicet ut
eleemoſynis lucremur animas noſtras. Com-
municemus hæc bona pauperibus, ut illa conſe
quamur. Da partem etiam animæ, ne carni tan-
tum: da partem etiam Deo, ne mundo ſolum.
ſubtrahe aliquid uentri, quod ſpiritui ſacres. Eri
pe aliquid ab igne, repone paululum aliquid à
depaſcente flamma. Eripe tyranno, & crede
Domino. Da partes ſeptem uitæ huic, & octo
Eccl. 9. a. ei, quæ poſt hanc nos eſt exceptura. Da pau-
lulum illi, à quo multum habes; immo da quic
quid habes ei, qui cuncta largitus eſt. nunquam
Dei munificentiã uinces, etiam ſi uniuerſa pro-
fuderis, & præterea te ipſum adiunxeris. id enim
eſt accipere, quòd Deo donas. Quantuncun-
que intuleris, plus ſemper relinquetur, & nihil
proprium dabis; quoniam à Deo ſunt omnia.
Ac quemadmodum umbram noſtram ſupera-
re nobis non datur, quippe quæ tantum præit,
quantum progredimur, & æqua portione ſem-
per

per antecedit: neque supra caput esse potest corporis magnitudo, cum illud semper supra corpus positum sit: sic neque Deum largiẽdo uincere possumus. Neque enim quippiam largimur, quòd illius non sit, aut magnificentiã & liberalitatem eius antecedat. Considera, unde sit tibi idipsum, quòd es, quòd spiras, quòd sapis, &, id quod maximum est, quòd Deum cognoscis, quòd speras regnum cœlorum, æqualem Angelis dignitatem, perfectã, puramq; gloriæ, quam nunc in speculis & ænigmatibus cernis, cõtemplationem; quòd factus es filius Dei, cohæres CHRISTI (audacter dicã) & Deus ipse. Vnde tibi hæc omnia, & à quo? uel, ut parua, & quæ oculis cernuntur, persequar; quis tibi concesit, uidere pulchritudinem cœli, Solis cursum, circulum lunæ, multitudinẽ stellarum, & qui in iis omnibus, tanquam suauissimus quidam in lyra concentus ordóq; seruatur? Quis horarum uarietates, temporum uicissitudines, circuitus annorum, æqualem diei noctisq; partitionem, fructus terræ, aeris amplitudinem, maris accedentis recedentisq; profunditates, flatus uentorum? Quis imbres, agriculturam, alimenta, artes, domicilia, leges, rerumpublicarum administrationes, mansuetam uiuendi societatem hominum inter se? unde tibi animalia partim ad usus uitæ mansuefacta sunt, partim ad uescendum concessa? Quis te dominum regemq; constituit omnium quæ

sunt in terra? Quis denique, ne singula enumerem, omnia, quibus homo cæteris antecellit, largitus est? non'ne hic, qui nunc ante omnia, & pro omnibus abs te petit, ut sis benignus, ut misericors, ut humanus? deinde non erubescimus, si, cum ab ipso tam multa & acceperimus, & expectemus, ne unum quidem hoc Deo humanitatis ueluti tributum pendamus? ille nos à feris seiunxit, & ex omnibus animantibus, quæ sunt super terram, solos ratione decorauit; ipsi autem nos efferabimus? adeo'ne deliciis corrupti sumus, aut insanimus, aut (quo modo id dicam, nõ habeo) ut, simulac panem asperum & cibarium, eumq; fortasse etiam maligne suppeditauerimus, continuo nos illis natura quoque præstãtiores existimemus? atque ut fuisse olim quoddam gigantum genus ex fabulis audimus, quod reliquis hominibus præcelleret; sic nos item inter hos sublimes & plusquam homines
Gen. 10. erimus? ut Nemrod ille, uel genus Enach, quod
Num. 13. olim exclusit Israelem, aut illi, propter quos eluuio terram expurgauit? Ille cum sit Deus & Dominus, uocari pater nõ erubescit: nos genere nobis cõiunctos abnegabimus? neutiquam, ò amici & fratres mei; ne simus mali dispensatores eorum, quæ nobis commissa sunt, ne'ue audiamus Petrum dicentem: Erubescite, qui detinetis aliena, & imitamini æquitatem Dei, & nemo erit pauper. parandis tuendisq; diuitiis ne laboremus, cum alii premantur egestate, ne

inuehatur in nos, & acerbius comminetur tum diuinus Amos his uerbis: Age nunc qui dicitis, aliquando transibit mensis, uenundabimus etiam sabbatis, & horrea ac cellas aperiemus. & quæ sequuntur. propter quæ contra eos, qui magnam & paruam stateram habent, ira Dei concitatur: tum beatus Michæas eandẽ ipsam fortasse luxuriam insectans, tanquam ex satietate contumelia nascatur, & delicias ac mollitiem eorum qui in lectulis eburneis degunt, seq́; exquisitis unguentis oblectant, & teneris uitulis ex armentis hœdisq́; ex gregibus sumptis impinguantur, & ad organorũ uocem plaudunt, ac præterea stabile quidquam ex his esse & firmum arbitrantur. Sed ista forte non tam grauia putat, quàm quòd ipsi in deliciis uersantes nulla Ioseph calamitatis commiseratione tanguntur. id enim ad luxuriæ reprehensionem adiungit. Quod ne contingat nobis, ne simus adeo deliciis ac uoluptatibus addicti, ut etiam contemnamus humanitatem lenitatemq́; Dei, qui uehementer iis indignatur, etiã si nõ statim, neque simulac flagitiũ admissum est, iram exerceat aduersus peccatores. imitemur supremam illam & primam legem Dei, qui pluit super iustos & peccatores, & solẽ similiter omnibus oriri facit, qui animantibus & terrenis expandit di cauitq́; terram, & fontes, & fluuios, & syluas; & pennigeris aerem; & aquatilibus aquam: primasq́; uiuendi cunctis largitus est facultates

cap. 8. d.

In Michæa id non inuenitur, sed in Amos cap. 6. quare arbitror codicẽ græcum corruptum esse.

Amos 6. b.

Matt. 5 g.

nulli subiectas principatui, nullis legibus circunscriptas, nullis terminis definitas, sed tum communes, tum proprias, & copiosas, ac nulla præterea re deficientes, ut & æqualem naturæ honorem æqualitate muneris honestaret, & benignitatis suæ diuitias ostenderet. At homines auro, argento, pretiosiori, ac minus necessaria ueste, lapillisq́; splendidioribus defossis, belli, seditionum, præcipuæq; dominationis insignibus, tollunt supercilium, & pauperibus sibi natura coniunctis ita claudunt misericordiæ fores, ut iis ne ex rebus quidem superfluentibus ac redundantibus uelint necessaria subministrare. ò stultitiam, ò imperitiã hominum, qui ne illud quidem cogitent paupertatem, opulentiam, & quam libertatem uocamus, seruitutemq́;, & alia id genus nomina non fuisse principio; sed postea simul cum malitia, cuius inuenta sunt, ad homines tanquam pestes quasdam peruenisse. initio enim, ut scriptura testatur, non fuit sic, sed qui ab initio formauit hominem, liberum, suiq́; iuris & diuitem unica tantum indi-
Gen.2.c. cta præcepti lege in Paradisi deliciis dimisit eo consilio, ut omnes deinceps posteri eodem libertatis munere fruerentur. Itaque libertas & diuitiæ à sola illius mãdati pendebant obseruantia; ut uera paupertas & seruitus ab eiusdem transgresſione. ex quo inuidia, & lites, & dolosus serpentis dominatus semper illecebra uoluptatis alliciens, & aduersus imbecilliores conci-

tans eos, qui audacia præſtant, ſcidit id, quod naturali cognatione coniunctum & unum erat, in nominum diuerſitates; & generis nobilitatem auaritia cõfregit, legem ſanciens, qua principatum tueretur ac defenderet. Verum intuere tu mihi primam illam æquabilitatem, non ultimam iſtam diuiſionem, non dominatoris legem, ſed creatoris. Opitulare naturæ quantum potes, priſcam libertatem cole, te ipſum reuerere, ignobilitatem generis contege, morbo ſubueni. Tu, qui uales, qui abundas, ægrotantis, egentiſq; miſeriam & tenuitatem ſuſtenta: qui non offendiſti, prolapſum colliſumq; ſubleua; qui lætus es, mœrentem conſolare, qui rebus ſecundis frueris, aduerſis fractum & laborantem adiuua; age gratias Deo, & ſignum aliquod præbe grati animi, quòd unus eorum es, qui benigne facere poſſunt, non qui benignitatem coguntur implorare. quòd non reſpicis ad alienas manus, ſed alii ad tuas. non rei familiaris tantum, ſed pietatis diuitias para: non aurum modo, ſed etiam uirtutem, immo ſolam potius uirtutem. Eſto proximo nobilior, maiori utens liberalitate. Eſto indigenti Deus, imitans miſericordiam Dei. nihil enim æque diuinum habet homo, quàm quòd miſericordia benignitateq; utitur. licet enim maiora Deus, homo minora beneficia tribuat, uterque tamen pro ſua, ut arbitror, facultate. ille fecit, & diſſolutum iterum componit, tu cadentem ne diſ-

pexeris. Ille misericordiam ostēdit in rebus maximis, super omnia legē tradens, et prophetas; cum tamen antea naturæ legem dedisset exploratricem actionum, redarguens, admonens, erudiens, ad extremum seipsum pretium redemptionis præbens pro mundi uita, largitus Apostolos, euangelistas, doctores, pastores, curationes, miracula, reditum ad uitam, mortis interitum, de uictore triumphum, testamentum in tenebris, testamentum in ueritate, spiritus sancti partitiones, nouæ salutis mysterium. Tu igitur, si potes maiora illa beneficia conferre, quæ ad animum pertinent (fecit enim te Deus diuitem etiam in eo genere, modo uolueris) si igitur potes, ne desistas ab eiusmodi beneficentia. Sed primum ac potissimum petenti te tribue; immo antequam petaris, tota die miserans & rationes colligens, repetens id, quod commodasti cum fœnore accessionis, quam solet adiungere is, qui subleuatur, paulatim in se ipso augens pietatis semina. Sin autem hæc maiora non potes, at secunda & minora illa cōfer, quæ facultates tuas non excedunt. fer opem, alimentum præbe, præbe uestimentum aliquod, medicamentum affer, alliga uulnera, interroga aliquid de calamitate, de tolerantia dissere. accede, cōfide, nō euades propterea te ipso deterior, cōtagio non inquinaberis: & si illi, qui sunt delicatiores, rationibus uanis decepti id suspicātur, uel potius eiusmodi defensione ignauiā, seu im-

pietatem suam tegunt ac uelant, ad timiditatem ueluti ad magnum ac sapiens aliquod præsidiũ confugientes. Cæterum ab ea re nullum esse periculum cum ratio ipsa, tum medicorũ pueri, & domestici ægrotantiũ ipsorũ ministri tibi fidem faciant, quorũ nulli unquam fraudi fuit, ad illos accessisse. Tu uero, ô serue Christi, & amator Dei atque hominũ, quãuis res formidabilis, cauendaq; uideatur, nihil ingenerosi cõmiseris. fides tibi animũ & fiduciam præbeãt, uincat formidinẽ misericordia, Dei timor mollitiem superet. argumẽtis carnalibus præstet pietas. ne contẽpseris, ne præterieris, ne, tanquã scelus, tanquã piaculũ, tanquã rem fugiendam detestandamq;, fratrẽ auerteris. Tuum est membrũ, quãuis calamitate torqueatur. tibi, licet magno admodum animo prætercurras, derelictus est pauper tanquã Deo, (fortasse enim te flectã his uerbis) tibi proponitur humanitatis argumentum, quãuis à benefaciendo te deterreat inimicus. Quemadmodum omnis, qui nauigat, prope naufragium est, tantoq; propius, quanto audacius id facit: ita quicũque circũseptus est corpore, propinquus & obnoxius est corporis calamitatibus, & eo magis, quo elatius incedit, nec respicit eos, qui ante se iacent. dum uentis secundis nauigas, da manũ illi, qui naufragiũ fecit; dum sanus ac diues es, in miseria constitutum amplectere. Noli expectare, ut in te ipso perdiscas, quantũ sit malũ inhumanitas, & quale bonũ sit, egentibus aperi-

re uiſcera miſericordiæ. ne uelis tollere manus ad Deum contra eos, qui ſuperbiunt, & prætercurrunt pauperes; ſed in alienis calamitatibus erudiare. Da aliquid uel exiguum inopi: non erit exiguum ei, qui rerum omnium eget; ne Deo quidem, modo pro facultate tribuatur. Ioco magni muneris affer conſolationem. ſi nihil habes, collacryma. magna calamitoſo medicina miſericordia ex animo proficiſcens: ueraq; & ſyncera commiſeratio magnam doloris & miſeriæ leuationem affert. Viliorem iumento hominem eſſe non dices, ò homo; quod tamẽ

Deut. 22. a.

ſi in foueam ceciderit, aut aberrauerit, lex iubet, ut erigas, & reducas. Equidem utrum eo mandato, ut ſæpe fit, in duplici legis profunditate etiam aliud quippiam magis reconditum abſcondatur, haud facile dixerim, neque enim eſt meum id ſcire, ſed ſpiritus illius, qui ſcrutatur & cognoſcit omnia; quantum autem ego ingenio rationeq; comprehendere poſſum, iccirco præceptum id arbitror fuiſſe, ut ab exercenda paruis in rebus humanitate nos ad perfectiorẽ maioremq; perduceret. Quales enim erga eos, qui eiuſdem nobiſcum ſortis cõditionisq; ſunt, eſſe nos oportebit, cũ tales aduerſum bruta eſſe debeamus? Hæc quidem, quæ tum ratio, tum lex iubet, modeſtiſsimi quique homines, qui & dare quam accipere præſtantius, & lucro miſericordiam potiorem exiſtimant, cõprobabunt. Sed quid de iſtis, qui ſunt apud nos, ſapien-

tibus dices? omitto enim externos illos, qui Deos ſibi, quum cæteris affectionibus, tum lucro, cui primas tribuunt, patrocinantes confinxerunt. Etenim, quod magis etiam impium eſt, & immolare homines quibuſdam dæmoniis fas eſſe putant nationes quædã; ut apud eos ſit pietatis genus immanitas, qui eiuſmodi ſacrificiis et ipſi gaudeant, & Deos ſuos delectari putent nefarii nefariorum ſacerdotes & miniſtri. Vt hos igitur omittamus, ſunt quidam è noſtris, quod quidem lacrymis dignum eſt, qui tãtum abſunt à commiſerandis ſubleuandiſq; miſeriis calamitoſorum, ut eos acerbis etiam contumeliis afficiant, & oppugnent. quinetiam ea de re philoſophantur, ſed uanis ſtultiſq; rationibus, quippe qui terrena plane inaniaq; & abſurda loquantur prudentium auribus indigna, & à diuinis decretis abhorrentia. Audent enim dicere Deum illorum miſeriæ cauſam eſſe, eundem item noſtræ felicitatis ãuthorem. Quis autem ſum ego, qui ſoluam decretũ Dei, & Deo benignior uidear? doleant, egeant, affligantur, ſic uiſum ſuperis. ibi tantum ſunt pii, ubi pecuniæ parcendum eſt; aut petulanter & contumelioſe quippiam aduerſus miſeros faciendum. Quòd autem ſecundas res ſuas acceptas Deo non referant, ex eorũ uerbis facile coniici poteſt. Quis enim ſic animo cogitationeq́; aduerſum inopes affectus eſſet, qui Deum bonorum, quæ ipſe poſsideat, largitorem agnoſceret? Eiuſdem enim eſt, & Deo

acceptum referre quicquid habet; & eo, quod habet, uti ex Dei ſententia. Illorum uero calamitates utrum à Deo profectæ ſint, nondum conſtat, donec à ſeipſa materia tanquam in fluxu confuſionem profert. Quis autem nouit, utrum hic propter flagitia puniatur, ille, quòd laude dignus ſit, extollatur; an contra potius & qui effertur, propter ſcelera efferatur, & qui pœna afficitur, propter uirtutem probetur? ut ſceleſtus, quãto magis tollitur in ſublime, tanto grauius etiam cadat, cum illi prius permittatur quaſi morbũ quendam efferre nequitiam ſuã, ut iuſtius afficiatur ſupplicio: probus autem etiam innoxius plectatur, ut tanquam aurum in fornace probatum, ſiquid uitii reliquum habet, eiiciatur? mundus enim à peccato nullus omnino in mortali duntaxat genere, quemadmodum audiuimus, quãuis melior uideatur. Tale enim inuenio etiam in diuina ſcriptura myſterium. Sed longum eſſet enumerare ſpiritus uoces, quibus in hanc ſententiam adducor. Quis enim arenam maris, quis guttas aquæ, & profundi magnitudinem dimetiatur? Quis cunctis in rebus ualeat inueſtigare ſapiẽtiam Dei, per quam omnia & fecit, & gubernat eo modo, quo ipſe & uult, & ſcit? ſatis eſt enim, ut Diuinũ Apoſtolum imitati, admirantes illius rationem, quam nulla mentis intentione cõiectura'ue aſſequi poſſumus, prætereamus. O altitudo diuitiarum ſa-
Ro. ca. 2. d pientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſi-

bilia sunt iudicia illius, & inperuestigabiles uiæ eius. Quis enim nouit sensum domini, ad terminos autem sapientiæ illius quis peruenit? ait Iob. Quis sapiens & cognoscet hæc? & non metietur re finita id, quod est super mensuram? alius igitur audacter animoseq; de his pronunciaret, uel nemo potius. Ego certe non ausim aut malitiositati supplicium imputare, aut pietati lenitatem. Verum aliquid nonnunquam utilitatis affert, ut uel improbitate cæsa cernatur malorum impatientia, uel correcta uirtute patientia meliorū. Sed ita, ut id neque in omnibus, neque perpetuum sit. Certa uero iustitiæ ratio in futurum tempus seruatur, quo sane tempore pro suis quisq; uel uirtutibus uel uitiis aut præmia feret, aut pœnas dabit. Resurgent enim (inquit) hi quidem in resurrectionem uitæ, illi uero in resurrectionem iudicii. In iis autem, quæ ad uitam hanc pertinent, cum illuc omnia tendant, expedit, ut alia forma regulaq; teneatur, quæ cū apud Deum æqualis omnino certaq; sit, nobis tamen uideatur inæqualis & incerta. Quemadmodum in corporibus fit, in quibus cum alia emineant, alia depressa sint, alia sint magna, alia parua: & item in terra, quæ cū alibi tollatur, alibi deprimatur, ex partium tamen tam diuersarum apta inter ipsas compositione mirabilis pulchritudo cōsurgit. idem accidit in iis rebus, quæ hominum opera & arte conficiuntur. Quam enim materiam artifex, cum adhuc rudis sca-

Io. 5. e.

braq́; eſſet, aptam commodamq́; iudicabat, ſi ad
operis alicuius apparatum accommodaretur,
tum demum nos quoque talẽ eſſe intelligemus,
& confitebimur, cum eam artificis manu cerne-
mus abſolutam alicuius formæ pulchritudinem
ſuſcepiſſe. Sed neque ille artis eſt imperitus, ut
nos, neque propterea temere inordinateq́; agit,
quòd non item nobis ratio cognita, perſpectaq́;
ſit. Quòd ſi huiuſce noſtræ affectionis & morbi
ſimilitudinem afferre uolumus, nauſeantibus
æſtuantibusq́; non admodum diſsimiles ſumus,
quibus omnia uerti uidentur, cum ipſi ſoli uer-
tantur. Sic etiam illi, de quibus inſtitutus eſt ſer
mo: non enim patiuntur Deum eſſe ſapientio-
rem, quam ipſi ſint, ſi in reddenda ratione eorũ,
quæ contingunt, hæſitauerint. Cum oporteat
uel laborare in ueſtiganda ratione, ſi forte ſtudio
laboreq́; poſsit ad ueritatẽ perueniri: uel de iis
cum ſapientioribus & magis ſpiritalibus collo-
qui; cum illud quoque ſit Dei munus, neque ad
omnes cognitio ſpectet: uel puritate uitæ ipſam
uenari, & ab ea, quæ uere ſapientia eſt, ſapien-
tiam quærere. Nunc autem iſti, proh imperi-
tiam, ad id quod in promptu eſt, ſeſe uertunt, &
temeritate omnia regi mentiuntur, propterea
quòd ipſi rationem, & cauſas non didicerunt; et
imperitia ſunt ſapientes, uel ſapientia (ut ita di-
cam) nimia inſipientes & ſtulti. Hinc quidam
fortunam et caſum excogitauerunt, inuẽta pro-
fecto temere caſuq́; confiſta. alii ſiderum uim

rationis expertem atque insolubilem arbitratu suo res nostras implicantium, atque adeo implicationem ipsam cogentium, & errantium quorundam, minimeq; errantium congressus recessusq;, & proprium cœli motũ. alii, ut quid cuique ueniebat in mentem infelici hominum generi tradentes addiderunt, ea, quæ ad ipsam prouidentiam pertinent, penitus abstrusa arcanaq; in diuersas opiniones & nomina dispertientes. Nonnulli Prouidentiam quidem, sed ualde angustam, malignamq; cognouerunt. Sic quæ supra nos sunt, prouidentia regi existimarunt, illam ad nos usque deducere, qui ea maxime indigemus, non sunt ausi. ueriti, credo, ne Deum ipsum uiderẽtur nimis bonum & benignum ostendere, si de pluribus bene mereretur, aut ne defatigaretur, si in tam multis benignitatẽ exerceret. Sed isti quidẽ, ut dixi, reiecti sunt, quoniam & recte ipsos præuertens ratio ulta est. Euanuerũt, inquit, in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei fabulis quibusdam, & tenebris prudentiam, quæ cuncta complectitur, dedecorantes. Nos autẽ neque eiusmodi monstra portentaque proferamus, si modo rationis participes ministriq; curam ipsius aliquam habẽmus; neque ea proferentibus acquiescamus, quamuis orationis cursu, eaq; linguæ uolubilitate utantur explicandis rationibus ac sententiis

Rom 1. c.

ſuis, ut etiam inanitate ipſa delectent. Verum tum rerum omnium credamus effectorem eſſe ac procreatorem deum: quo modo enim mundus aliter ſubſiſtere potuiſſet, ſi illius eſſentiæ naturæq; non extaret auctor & coaptator? tũ prouidentiam ipſius eſſe rerum uniuerſitatis conſeruatricem moderatricemq́; contendamus, quoniam ea, quæ auctorem habent, moderatorem etiam habere neceſſe eſt: alioquin uniuerſitas ipſa, ſi ſpõte ſua ueluti nauis à tempeſtate feratur, ſoluetur continuo perturbato materiæ ordine, diſrumpeturq́;, & in priſtinam illam confuſam inornatamq́; molem redigetur. Et quum rebus omnibus, tum iis potiſsimum, quæ ad nos pertinent, præeſſe, prouidereq́; noſtrum credamus ſiue effectorem, ſiue procreatorem uis appellare, licet uita noſtra per contraria & idcirco forte etiam incognita traducatur, ut cognitionis difficultate rationẽ in primis admiremur. quidquid enim facile percipitur, facile etiam contemnitur. Quod uero captũ hominis ſuperat, quanto difficilius cognitu, tanto eſt admirabilius: & id, quod cupimus, quo magis nos fugit, eo maiori accendimur aſſequendi cupiditate. Neque ſanitatem igitur admiremur omnẽ, neque morbum deſpiciamus, neque diuitiis fluentibus faueamus rei fluxæ magis inhærentes, quàm æquũ eſt, eiq; tanquam animæ partem impendentes; neque paupertatẽ ut rem omni ex parte deſpectam, damnatamq́; & inuiſam inſectemur; ſed

ſciamus & ſanitatem ſtultã deſpicere, cuius fructus peccatum eſt: & morbum pium honorare, in pretio honoreq́; habentes illos, qui patiendo tolerandoq́; uicerunt, ne quis etiam alicubi Iob inter ægrotantes lateat magis, quàm ipſi ualentes, uenerandus colendusq́;, quamuis ſanie ſcateat, quamuis nocte dieq́; ſub dio miſere degat, à plaga, ab uxore, ab amicis diſcruciatus. diſcamus etiam diuitias iniuſtas repudiare, propter quas merito laborat in flãma diues ille, petitq́; ſtillam exiguam refrigerationis: & laudare paupertatem, per quam ſeruatur Lazarus, & abundanti quiete fruitur in ſinu Abrahæ. Mihi uero ob id etiam neceſſaria uidetur humanitas, & erga inopes miſericordia, ut iſtis, qui ſic affecti ſunt, ſilentium imponamus, & ne rationibus uanis cedamus ferentes contra nos legem crudelitatis. Maxime autem omnium mandatum obſeruemus & exemplum. Quod quidem mandatum uidete, quàm conſtans & legitimum ſit. Neque enim ſemel, aut bis de pauperibus locuti uiri ſpiritales diſceſſerunt. neque partim etiam, partim non, aut aliqui magis, aliqui minus, tanquam de re haud magni momenti, neque admodum urgente, ſed & omnes, & magno quiſque ſtudio, uel primum, uel in primis hoc iubent, & aliquando quidem hortantur, aliquando comminantur, nonnunquam etiam iurgiis agunt, & interdum eos, qui funguntur officio, commendant. Vt

Luc.c.16.c

aſsiduitate recordationis mandatum exequi faciant, propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum nũc exurgam dicit Dominus, inquit
Pſal. 11. b. Dauid. Ecquis non formidet Dominum exur
Pſal. 9. c. gentem? & : Exurge Domine Deus meus, exaltetur manus tua, ne obliuiſcaris pauperũ. Exaltationem eiuſmodi deprecemur, & ne uelimus uidere ſublatam manum aduerſus contumaces, magis adhuc intenſam contra duriores. & : Nõ oblitus eſt clamorem pauperis. Et : Oculi eius in pauperem reſpiciunt, qui ſane aſpectus melior, Dominoq; conuenientior eſt, quàm ille, qui palpebris fit. Palpebræ autem eius interrogant filios hominum, qui deterior intuitus eſt. At, dicet aliquis, pro pauperibus & mendicis illis hæc dicta ſunt, qui iniuria afficiuntur. non nego. Verum idipſum te ſtimulet ad humanitatẽ. Quorum enim tanta habetur ratio, ſi lædantur, multo maior profecto gratia erit, ſi ſubleuẽtur. Nam ſi is, qui pauperem deſpicit, eum, à quo factus eſt pauper, ad iram concitat; ille effectorẽ honorat, qui cõplectitur opus eius. Rurſum ſi
Prou.22. a quando audieris: Diues & pauper obuiauerunt ſibi, ambos autem Dominus fecit: ne pauperẽ & diuitem ita ſuſcipias, ut aduerſus pauperem magis conſurgas. nondum enim perſpicuum eſt, utrum a Deo ſit talis diſtinctio. Facti quidẽ à Deo ſunt ambo, etſi, quæ ſunt extrinſecus, inæqualia uideantur. Illud te ad commiſerandum & complectendum fratrem adducat, ut quando
bonis

bonis illis extraneis extolleris, ab ea re corripiaris, & te ipso modestior fias. Quid præterea?
Fœneratur Deo, inquit, qui miseretur pauperis. Quis recuset eiusmodi debitorem redditurum in tempore cum fœnore id, quod mutuum acceperit? Eleemosynis & fide delentur peccata. Expiemur igitur eleemosynis. expurgemus hac pulchra herba sordes animarum & maculas, & efficiamur candidi, alii quidem ut uellus, alii ut nix pro portione misericordiæ. Dicam aliquid etiam formidabilius. Etsi nihil confractum, nihil contusum habes, & si nullum tibi uulnus ardens, nulla lepra animæ, nullum contagii signum aut obscurum aut perspicuũ, quæ parum lex expiabat, sed CHRISTO indigent curatore, tu tamen eum, qui uulnera, qui languores nostros pertulit, reuerere: reuerebe-ris autem, si CHRISTI membris benignus & humanus uideberis. Quòd si te latro & tyrannus animarum nostrarum, uel ab Hierusalem in Hierico descendentem, uel alibi inermem & imparatum adortus adeo uulnerauit, ut iure possis dicere: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Si tum ita sis affectus, ut neque curationem inquiras, & medicinæ rationem nullam scias, te miserum, uere letali uulnere laboras, & ad extremũ calamitatum redactus es. Sin animum nondum omnino despondisti, neque res ita male habet, ut non etiam adhuc medicinæ aliquis relictus sit

Pro.19.c.

Psal.37.a.

locus, accede ad medicum, supplica illi, uulnera uulneribus cura, re simili similem assequere,
Psal. 34. a. immo minoribus maiora sana. Dicet animæ tuæ, salus tua ego sum. Et: fides tua te saluum
Luc. 8. 6. fecit. Et: ecce sanus factus es, & omnia huma-
Io. 5. c. nitatis uerba, modo uideat te humanum in illos,
Matt. 5. a. qui in miseria sunt constituti. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. frequens est in beatitudinibus miseri-
Psal. 40. a. cordiæ mentio. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Et beatus uir, qui miseretur
Psal. 3.
Psal. 36. e. & commodat. & tota die miseretur & commodat iustus. rapiamus beatitudinem, prudentes uocemur, benigni efficiamur, ne nox quidem interrumpat misericordiam tuam. ne dixeris:
Pro. 3. d. abi & reuertere, & cras dabo tibi. inter animi motum & beneficentiam nihil medium intercedat. Sola nanque humanitas nullam suscipit di
Esa. cap. 58 c. lationem. Frange esurienti panem tuum, & errãtes & uagos introduc in domum tuam, & hæc
Rom. 12 b. præsta cum animi alacritate. Qui miseretur, inquit, in hilaritate. Et quod prõpto animo præbetur, duplicatur. Nam quod ex mœstitia & necessitate prouenit, ingratum est, & inuenustum. Cum lætitia, non cum luctu benignitas exhibenda est. Si sustuleris de medio tui obli-
Esa. 58. c. gationem, inquit, & ordinationem (anxiã animi diligentiam intelligo) & probationem, & hæsitantiam, & uerbum murmurationis, quid magnũ & mirabile tum fiet? qualis & quãta hu

ius rei merces erit? erumpet, inquit, matutinum lumen tuum, & sanitates tuæ cito orientur. Quis non experit lumen & sanitatem? obsecro autem & loculos CHRISTI, qui nos Io. 12. a.
ad alendos pauperes exhortantur, Pauliq; & Pe Matt. 12. c
tri eodem tendentes sententias, quòd euangelium diuidentes participes effecerunt pauperes, & adolescentis illius perfectionem ea re definitam, atque præscriptam, ut bona sua pauperibus daret. Putas, te non necessitate, sed uoluntate ad exercendam humanitatem adduci? ego quoque uehementer id cupiebam, atque etiam existimabam, sed terret me sinistra illa manus, Matth. 25.
& hœdi illi, & quæ exprobrantur in eo ordine damnatis, non quòd furtum, sacrilegium'ue, aut adulterium, uel aliud quippiam eorum, quæ sunt interdicta, commiserint, sed quòd CHRISTVM in pauperibus non susceperint. Quamobrem, serui CHRISTI, & fratres, & cohæredes, dum tempus est, CHRISTVM inuisamus, CHRISTO ministremus, CHRISTVM alamus CHRISTVM induamus, CHRISTVM hospitemur, CHRISTVM honoremus, neque mensa tantum, ut quidam: Mar. 16. a.
aut unguentis, ut Maria: neque sepulchro solũ, Io. 19. g.
ut Ioseph Arimathæus: neque iis rebus modo, quæ ad sepulturam pertinent, ut Nicodemus, qui ex dimidia parte erat amicus CHRISTI, neque auro, thure, & myrrha tantũ modo, ut se Matt. 2. a.

cerunt Magi ante omnes illos, quos ſupra dixi: ſed, quando miſericordiam uult, & non ſacrificium Dominus omnium, & innumerabilibus agnis pinguibus præſtat commiſeratio & beneficentia, hanc illi per manus eorum pauperum, qui hodie humi proſtrati iacent, offeramus, ut, quando hinc deceſſerimus,
Luc. 6 b. recipiant nos in æterna tabernacula in ipſo CHRISTO Domino noſtro, cui gloria in æternum.
Amen.

REGORIVS, qui & Theodorus dictus est, cognomẽto θαυματουργὸς hoc est, rerum mirabilium effector, Neocæsareæ, quæ in Ponto est, Episcopus, admodum adolescens Græcarum, Romanarumq́; literarum studio incensus è Cappadocia Berytum profectus est, atque inde Cæsaream, quæ in Palæstina est, cum fratre Athenodoro se contulit. Hos in Christi religione sigillatim Origenes instituens sui studiosos amantesq́; reddidit. Quinquennium igitur in eius disciplina uersati in patriam redeunt. Vbi Gregorius Eucharistiæ laudationẽ ad Origenem scripsit, eamq́; populo conuocato, & ipso Origine præsente legit. Quæ quidem oratio extat usque ad præsentem diem. scripsit & Metaphrasim in Ecclesiastem breuissimam illam quidem, sed sane quàm admirabilem. Multas præterea & uarias Epistolas composuit. Denique factus Episcopus signis & miraculis humanas uires superantibus clarus Iuliano imperante decessit. Huius uitam Gregorius Episcopus Nissæ litterarum monumentis commendauit.

D. GREGORII RERVM ADMIRABILIVM EFFECTORIS BREVIS DE ANIMA, ET PER CAPITA DISPVTATIO.

VSSISTI, præclare Tatiane, ut ad te de anima perspicuũ, & certum aliquid cõscriberem, in eaq; re nullis uterer testimoniis scripturarum. Quanuis enim ea docendi ratio & uera sit, & iis, qui cum pietate prudentiam coniunctam amant, omni humana ratione certior, tu tamen, id cupis, non ut tibi ipse satisfacias, quippe qui iam ita sis institutus, ut diuinis & scripturis & cõstitutionibus acquiescas, neque ullis hominum argumentis de sententia dimoueri queas, sed ut eos, qui aliter sentiunt, quiq; scripturis fidem haberi non sinunt, & quadam dicendi ui homines eiusmodi disputationum ignaros atque insolentes circunuenire conantur, conuincas. Quibus de causis adductus sum, ut non hæc tractandi deterritus imperitia, sed tua erga me confisus beneuolentia tuæ libenter morem gesserim uoluntati. Te enim pro tua humanitate proq; amicitia no-

ſtra, et ea, quæ minus bene dicta uiderentur, ſcire ſupprimere, minime dubitabam. Quamobrem omni fiducia animum ad ſcribendum appuli. Eam autem diſſerendi rationem & ordinem obſeruabo, quo ad eos, qui ſcienter, & perite quærunt, edocendos utuntur ii, qui res huiuſmodi profitentur. Primum enim, quo indicio anima comprehendi naturaliter poſsit, & quibus rationibus eſſe oſtendatur: poſt, utrum eſſentia, an accidens ſit: mox, corpus ne ſit, an corpore careat: præterea, ſimplex, an compoſita: tum, mortalis, an immortalis: poſtremo, rationis particeps, an expers ſit, exponam. Hæc enim in diſputatione de anima, ut maxime propria, et uim ac naturam ipſius exprimentia, quæri conſueuerunt. Ad ea uero, de quibus diſſeremus, probanda, confirmandaq́; demonſtrationes noſtræ erũt notiones illæ communes, per quas rebus, quæ manibus tractantur, aſſenſus comparatur. Sed breuitatis utilitatisq́; gratia iis duntaxat ratiocinationibus utemur, quæ ad demõſtranda illa, quæ inueſtigamus, erunt neceſſariæ, ut earum manifeſtis promptisq́; copiis inſtructi repugnantibus occurramus. Hinc igitur orationis ducatur initium, ut, quo indicio anima comprehendatur, appareat.

Res aut ſenſu percipiuntur, aut intelligentia: Quæ ſub ſenſum cadunt, ipſo ſenſu idonee demonſtrantur. Nam ſimulatque admotus ille fuerit, ſubiectæ rei imaginem repræſentat. Quæ ue-

ro comprehenduntur intelligentia, nõ ipſæ per ſe, ſed ex ipſarum actionibus cognoſcuntur. Quamobrem cum anima per ſe cognoſci nequeat, ex actionibus ipſius intelligitur. Etenim cum corpus noſtrum moueatur, aut extrinſecus, aut intrinſecus mouetur. Non moueri extrinſecus, ex eo patet, quòd neque impulſione, neque tractione mouetur, ut ea, quæ ſunt inanimata. Cum igitur moueatur intrinſecus, non tamen naturaliter, ut ignis, mouetur. Ignis enim quandiu eſt, nunquam intermittit motum. At corpus, ubi cadauer euaſerit, moueri deſinit, cũ tamen ſit corpus. Quare ſi neque extrinſecus mouetur, ut inanimata, neque naturaliter, ut ignis, mouetur ab anima, quæ illi uitam etiam ſubminiſtrat. Cum igitur noſtro corpori uitã præbere animam intelligamus, eam ex propriis actionibus cognitam habemus. Porro quòd anima ſit eſſentia, ſic oſtenditur. Primo, quoniam illi quoque congruit eſſentiæ definitio. ea eſt huiuſmodi. eſſentia eſt id, quod cũ unũ, atque idem ſit numero, contraria uiciſsim ſuſcipit. Quòd autem anima à natura propria non recedens contraria ſuſcipiat, manifeſtum eſt. Quamobrem cum ea ſit eſſentiæ proprietas, ut diuerſis temporibus ſit ſuſceptrix contrariorum, idemq; animæ conueniat, eſſentia utique anima eſt. Præterea cum corpus eſſentia ſit, animam item eſſentiam eſſe, neceſſe eſt. Neque enim fieri poteſt, ut, quod uitã accipit eſ-

ſentia ſit, illud autem non ſit eſſentia, quod uitam largitur. Niſi quis ita inſaniat, ut id, quod non eſt, eius quod eſt, cauſam eſſe dicat, aut id, cuius illud ipſum quod eſt, ex alio ita pendet, ut ſine illo eſſe non poſſit, eius ipſius, ex quo pendet, cauſam eſſe contendat. In corpore quidem noſtro animā eſſe, ſuperius oſtenſum eſt, quomodo autem in corpore ſit, oportet intelligere. Nam ſi illi ſic adhæret, ut lapis lapidi, ſequitur, ut corpus ſit anima, nec totū corpus animatum ſit, cum parti cuidam adhæreat. Sin cum corpore miſta confuſaq; eſt, è propria ratione deiecta multis partibus conſtabit, nec ſimplex erit. Quod enim multas habet partes, diuidi, diſſoluiq; poteſt. Quod autem poteſt diuidi, compoſitum eſt. corpus uero tripliciter diuidi poteſt. Atqui corpus adiunctum corpori molē auget. Anima uero in corpore exiſtens illud non tumidum, ſed uiuum efficit. Non igitur corpus, ſed expers corporis eſt anima. Ad hæc ſi corpus eſſet anima, qualitates haberet, quæ percipiuntur ſenſibus, & nutriretur. caret autem eiuſmodi qualitatibus. neque enim oculis cernitur iuſtitia, aut fortitudo, aut alia eiuſdem generis, quæ ſunt animæ qualitates. Quocirca corpus non eſt anima. corpore igitur uacat. Præterea cū omnis eſſentia corporea, aut animata ſit, aut inanimata, dicant, qui animam corpus aſſerunt, animatam'ne, an inanimatam uelint. poſtremo ſi corpus omne colorem, quantitatem, & figurā

habet, nihil autem, huiuſmodi in anima perſpici tur, anima profecto non eſt corpus. Ex quibus autem corporis expers oſtenditur, ex iis potiſsi mum ſimplex etiam declaratur. Etenim ſi cor- pus non eſt, & corpus omne compoſitum eſt, & compoſitum ex partibus conſtat, ne partes quidem multas habebit. Cum autem corpore ca reat, ſimplex eſt, ſiquidem nec eſt compoſita, nec plurium partium. Conſequens uero mihi uidetur, ut quod eſt ſimplex, ſit immortale. Quomodo autem id efficiam accipe. Nihil ſe ipſum corrumpit, alioquin ne initio quidẽ con- ſtitiſſet. Sed quæ corrumpuntur, ex contrariis corrumpuntur. Quicquid igitur corrumpitur, diſſoluitur: quod diſſoluitur, cõpoſitum eſt: cõ- poſitum multarum eſt partium: quod ex parti- bus conſtat, ex iis nimirum conſtat differenti- bus: quod autem differens eſt, idẽ non eſt. Pro- inde cum anima ſimplex ſit, neque ex pluribus conſtet partibus, quia nec compoſita eſt, nec diſ ſolui poteſt, ſequitur, ut corrumpi nequeat, & ſit immortalis. Præterea, quod alieno cietur mo tu, nec ex ſe ipſo, ſed ex eo, unde mouetur, ha- bet uiuendi facultatẽ, id tandiu permanet, quo- ad ab agitante illa ui non deſeritur, at ubi ea deſie rit, & ipſum, quod ab illa mouebatur, deficiat neceſſe eſt. Quare cum anima ſe ipſam mouet, nunquã eſſe deſinit. Hæc enim ita ſe conſequun tur. Quod ſeſe mouet, ſemper mouet: quod ſem per mouet, nunquam ceſſat: quod nunquam

cessat finem non habet, quod non habet finem non corrumpitur, quod non corrumpitur, est immortale. Quamobrem si anima, ut iam demonstrauimus, sese mouet, ex ui superioris ratiocinationis, nec corrumpetur, & est immortalis. Denique quod à propria peste non corrumpitur, corrumpi nequit. Vitium autem honesto contrarium est, ideo illius corrumpendi potestatem habet. Quemadmodum autem non aliæ sunt corporis pestes, nisi debilitas, & morbi, & ipsa mors: cõtraq;, uires, pulchritudo, & uita, bona eiusdem ualetudo & status: sic propriæ animi pestes sunt metus, intemperantia, inuidia, & similia, quæ tamen omnia, cum animæ nec uiuendi, nec mouendi adimant facultatem, fit, ut ea sit immortalis. Restat, ut animam nostram esse ratione præditam ostendamus. Quod multis argumẽtis colligi potest. Ac primo quidem ex eo, quòd artes huic uitæ utiles excogitauerit. Quis enim eas temere, aut casu repertas dicat, cum nec otiosas esse, nec uitæ inutiles ualeat demonstrare? Si igitur artes ad uitæ usus conducunt, & quæ sunt eiusmodi, laudabilia sunt, laudabilia uero ratione comparantur, cum artes animæ inuẽta sint, anima nimirũ nostra rationis est compos. Talem autem esse animam, illud item argumento sit, quòd sensus ad res comprehendendas non sunt idonei. Ac quia nec in his uolumus immorari, id protinus inde pateat, quòd sensus, nisi ratione adiuuentur, ea, quæ fi-

gura æqualia sunt, & colore similia, natura tamen differentia, distinguere, & diiudicare non possunt. Quocirca, cum sensus falsas nobis rerũ imagines obiiciant, si uere illas uolumus comprehendere, ad eas percipiendas ratio adhibenda est. Itaque, si res percipiuntur, alia nobis præter sensus uis præstantior est, qua ad earum cognitionem peruenimus. Quòd si non percipiuntur, ne illa quidem assequimur, quæ aliter atque sunt, consideramus. Cæterum, quòd res à nobis comprehendantur, ex eo perspicuũ est, quòd eas apposite ad usus nostros adhibemus, & omnino in quodcunque uolumus transmutamus. Quòd si res à nobis percipi, & comprehendi, demonstratum est, idq; à sensibus ratione destitutis effici nequit, quippe qui falsas species, & opiniones repræsentant, mens est, quæ ratione cuncta distinguit, & res uti uere sunt, cognoscit. mens autem est animæ pars ratione ornata. Quapropter anima rationis est particeps. Postremo nihil agimus, quod non prius nobis ipsi præscripserimus. Id autẽ nihil aliud est, quàm animæ dignitas, siquidem ei non extrinsecus aduenit rerum cognitio, sed ipsa tanquam rationibus externis res exornat. ob id in se ipsa ante depingit, quod in medium est allatura. Nihil autẽ aliud est animæ dignitas, nisi ratione omnia facere, qua quidẽ à sensibus etiã differt. Animã igitur rationis participem esse demõstrauimus.

FINIS.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRST
VXYZ.

Omnes quaterniones.

Venetiis, in ædibus Pauli Manutii, Aldi filii,
M. D. LIII. X. Cal. Septembris.

